

LATINSKÁ MLUVNICE

PRO GYMNASIA, REÁLNÁ I REFORMNÍ
REÁLNÁ GYMNASIA

SEPSAL

Dr. ANT. KUDRNOVSKÝ

VYDÁNÍ TŘETÍ, NEZMĚNĚNĚ

Schváleno výnosem ministerstva školství a osvěty ze dne 28. února 1947, čís.
A-269.568/46-III/1 jako dotisk třetího vydání pro školní rok 1947/48

Brož. za 40 Kčs

V PRAZE

NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S.

1947

J a z y k l a t i n s k ý (lingua Latīna, t. j. řeč, kterou se mluvilo u kmene latinského v Laciū a zvláště v Římě) jest název spisovné mluvy ve světové říši římské, která vznikši z nepatrných počátků obsáhla skoro celou Evropu a rozšířila se částečně do Afriky a Asie. Vedle této spisovné mluvy byl jazyk lidový (lingua Rōmāna = římský), který promíšen byl jazykovými vlivy některých národů, uvedených pod panství římské. Na tyto národy mocně působila vzdělanost římská jazykem latinským, jeho literaturou a písmem také po pádu říše římské (r. 476 po Kr.) a přes středověk i do věku nového: ba i my dosud podléháme kouzlu klasické literatury římské, k níž počítáme především spisy Caesarovy, Ciceronovy, Vergiliovy, Horaciovy a j. Vedle této klasické latiny, již se vyučuje na školách, jest latina středověká, též církevní zvaná, které užívala zvláště církev katolická při bohoslužebných obřadech, v administraci, v literatuře náboženské i jiné a v životě vůbec. Za dob humanismu (ve stol. XIV.—XVI.) očištěna byla tato latina pilným studiem klasické literatury římské a byla dlouho světovým jazykem učenců a diplomatů, až musila ustoupiti jazykům národním, v diplomacii pak francouzskému. Jazyky zvané „r o m á n s k é“, jako vlašský, francouzský, španělský a rumunský a j., mají původ v oné mluvě lidové (lingua Rōmāna rūstica), čímž je vysvětlena veliká jejich podobnost s latinou, která se jako jazyk mrtvý dále nevyvíjela proti mnohotvárnému a stálému vývoji jazyků živých. Kdo se učil latině, má klíč k jazykům románským.

ÚVOD.

§ 1. Latinská abeceda: *A a, B b, C c, D d, E e, F f, G g, H h, I i, K k, L l, M m, N n, O o, P p, Q q, R r, S s, T t, U u, V v, X x, Y y, Z z.*

§ 2. **Samohlásky** (*vōcālēs*) jsou dílem jednoduché: *a, e, i, o, u, y*, dílem dvojhlásky: *ae, oe, au, eu.*

Jednoduché samohlásky jsou buď krátké (˘) nebo dlouhé (—), na př. *pătĕr, mātĕr.* Dvojhlásky jsou vždy dlouhé.

i na počátku slova před samohláskou a uprostřed slova mezi dvěma samohláskami zastupuje souhlásku **j**, na př. *iūvenis, māior.* **y** vyskytuje se jen v cizích slovech.

§ 3. **Souhlásky** (*cōnsonantēs*) jsou vždycky tvrdé, na př. *dīvinītās, Tiberis.* **K, z** vyskytují se zřídka.

C vyslovujeme jako české *c* pouze před *e, i, y, ae, oe, eu*; jinde zní jako *k*. Na př. *Cicerō, caedō, Cyrus*, ale *caput, dīcō, caecus.*

Krátké **ti** před samohláskami vyslovuje se jako české *ci*; na př. *nātīō, Mārtius, dīvitiae.*

Výslovnost *ti* zůstává i před samohláskami: a) předchází-li *s, t, x*: *bĕstia, mixtīō, Bruttīū*; b) v cizích slovech, na př. *Miltiadēs, Boeōlia, Aegyptius*; c) v jednotlivých slovech: *tōlius, petierant.*

Qu zní jako české *kv*: *quī, quae, quod, equus.*

Podobně se vyslovuje **su** jako *sv* ve slovech *suādeō, suāvis, consuēscō* a **ngu** jako *ngv*: *lingua, sanguis.*

Souhlásky jsou většinou jednoduché. Souhlásky složené neboli splynuliny jsou jen *x* (za *cs, gs*) a *z* (za *ds*).

§ 4. 1. Podle toho, na kterém místě mluvidel se děje hlavní uclánkování, rozeznávají se souhlásky:

a) hrdelné (*gutturālēs*), které se tvoří v hrtanu a na zadním patře: *h, c (k), g*;

b) předopatrové (podnebné, *palatālēs*): *i (j)*;

c) zubné (*dentālēs*): *d, t, n* a sykavé: *s, z*;

d) jazýčné (*linguālēs*): *l, r*;

e) retné (*labiālēs*): *b, p, m* a retozubné: *v, f.*

2. Podle **zvuchnosti** rozeznávají se souhlásky **znělé** a **neznělé**, chvějí-li se totiž hlasivky při jejich výslovnosti či nikoliv. Při znělých vyluzuje se tón, při neznělých slyšíme jen šum, jež způsobuje výdechový

průd vzduchu na různých místech ústní dutiny. Podle význačného šumu mívají některé souhlásky zvláštní jména, na př. plyn né (*liquidae*): *l, r, m, n*; k nimž druží se sykavka (*sibilāns*) s. Ostatní souhlásky bývají (nepřesně) nazývány ně m ý m i (*mūtae*): *c (k), g, g, t, d, p, b*.

3. Podle trvání jsou souhlásky o k a m ž i t é neboli r a ž e n é (*explosivae*): *c (k), g, d, t, b, p, v*; všechny ostatní jsou t r v a c í, neboť je můžeme libovolně prodlužovati.

§ 5. Slabiky jsou buď dlouhé nebo krátké. Obsahuje-li slabika dlouhou samohlásku nebo dvojhlásku, jest p ř i r o z e n o u p o v a h o u dlouhá (*nātūrā longa syllaba*), na př. *māter, audiō*. Následuje-li za krátkou samohláskou skupina souhlásek nebo složená souhláska *x*, pokládá se slabika ta (jinak povahou krátká) za dlouhou, a to p o l o h o u (*positiōne longa syllaba*); na př. *ferre, exercitūs*.

Skupiny souhlásek ražených s *l, r* (*mūta cum liquidā*) činí předcházející slabiku ve verši o b o j e t n o u, totiž dlouhou nebo krátkou podle uznání básníkova; na př. *Ét primō sīmīlīs vōlūcrī, mōx vērā vōlūcrīs*.

§ 6. Přízvuk se klade:

a) u d v o j s l a b i č n ý c h slov na slabiku předposlední; na př. *pāter, Rōma*;

b) u v í c e s l a b i č n ý c h slov na třetí slabiku od konce slova, je-li slabika předposlední krátká, na př. *Vergīlius, fēminā*; je-li však předposlední slabika dlouhá (povahou nebo polohou), má vždy také přízvuk; na př. *nātūra, supēbus, puēlla, fefellērunt*.

Skloňováním nebo časováním mění se přízvuk víceslabičného slova, na př. *mēles, mīlītibus, laudō, laudāmus, laudābūntur*.

Příklonky *-que, -ve, -ne* splývají s předcházejícím slovem, jehož poslední slabika dostává pak obyčejně přízvuk, i když jest krátká. U slov s předposlední slabikou dlouhou a s poslední krátkou se přízvuk nemění. Na př. *virūmque, virtūsne, omniāque, mūsāque, ale mūsaque*.

Vedle tohoto přízvuku slovního jest přízvuk větný, kterým hlavní přízvučná slabika některého slova vyniká nad přízvučné slabiky ostatních slov ve větě. Větný přízvuk se řídí obsahem věty.

§ 7. Dělení slabik. Dělíme-li slovo n e s l o ž e n é, v němž mezi dvěma samohláskami jest souhláska jediná, pak patří souhláska vždy k následující samohlásce; na př. *a-ger, dē-'e-ō*; je-li tam skupina souhlásek, která by mohla tvořiti začátek nějakého latinského slova, připojí se celá skupina k následující slabice, na př. *pa-tris, ma-gna-ni-mus*; není-li toho, rozdělujeme je, na př. *om-nis, pu-el-la, doc-tus*. Dělíme-li slovo s l o ž e n é, rozdělíme souhlásky (na švu složeniny) tak, jak by kam patřily, kdyby se složenina rozložila. Na př. *post-eā, dis-tri-bu-ō, di-stō, prōd-est*.

Díl I.

Nauka o slově.

§ 8. Latina tak jako čeština dělí všecku zásobu slov přibližně podle významu v devateřech druhů slovních (nebo částí řeči). Jsou to: 1. jméno podstatné (*nōmen substantivum*), 2. jméno přídavné (*nōmen adiectivum*), 3. zájmeno (*prōnōmen*), 4. číslovka (*nōmen numerāle*), 5. sloveso (*verbum*), 6. příslovce (*adverbium*), 7. předložka (*praepositiō*), 8. spojka (*coniunctiō*), 9. citoslovce (*interiectiō*).

§ 9. Rozborem slov poznáváme, že obyčejně ke k m e n i, t. j. prvku neproměnlivému, který jest nositelem slovního významu, připojují se p ř í p o n y o h ý b a c í, t. j. prvky proměnlivé, čímž vznikají různé t v a r y téhož slova. Příponami ohýbacími jsou při skloňování přípony pádové, na př. *servō-rum*, *curru-um*, a při časování přípony osobní, na př. *laudā-mus*.

Jména podstatná, přídavná, zájmena, číslovky a slovesa mají schopnost tvořiti z jednoho kmene různé tvary, jsou tedy slova o h e b n á, kdežto ostatní části řeči jsou slova n e o h e b n á (*indeclinabilia*), t. j. tvarově se nemění.

Rozborem kmenů shledáváme, že obsahují obyčejně kořen a k m e n o - t v o r n o u p ř í p o n u, t. j. hlásku nebo skupinu hláskovou, kterou se jednotlivé kmeny z kořene tvoří, na př. *laud-ā-mus*.

§ 10. Ohýbací přípony nezřídka splývají s příponami k m e n o - t v o r n ý m i v nerozlučný celek a proto místo názvu ohýbací přípona užíváme často označení **koncovka**, čímž míníme jednu nebo více hlásek, jimiž se slovo končí. Na př. v nom. sg. *servus* jest kmen *servō-*, přípona *-s*, koncovka *-us*.

Odmyslíme-li si koncovku, nazýváme zbývající část slova **základem**. Základ jmenný nejlépe nacházíme, odmyslíme-li si koncovku genitivu singulárního, na př. *servī*; *serv-*; *urbis*, *urb-*. Kmen jmenný poznáváme, odepneme-li od genitivu plurálního příponu *-rum* nebo *-um*; na př. *fē-minā-rum*, *curru-um*. Hlásky, kterou se kmen končí, slove **kmenový znak**.

§ 11. Připínání různých přípon ohýbacích ke kmení slovnímu nazývá se ohýbáním (**flexí**). Flexe jest dvojí:

- a) **skloňování** (*dē:līnātiō*), kde se ohýbáním tvoří tvary neslovesné,
t. j. jmen podstatných a přídavných, zájmen a číslovek;
b) **časování** (*coniugātiō*), kde se tvoří tvary slovesné.

A. Skloňování.

§ 12. Ve skloňování vznikají rozličné tvary podle pádu, čísla, někdy i podle rodu.

Pádů (*cāsūs*) má latina šest: 1. *nōminātivus* (na otázku kdo? co?); 2. *genitīvus* (koho? čeho? čí?); 3. *datīvus* (komu? čemu?); 4. *accusātīvus* (koho? co?); 5. *vocātīvus* (při zvolání); 6. *ablātīvus* (kým? čím?).

Proti češtině nemá tedy latina lokálu a instrumentálu. Nominativ a vokativ slovou pády *p ř í m é* (*cāsūs rectī*), ostatní *n e p ř í m é* (*cāsūs obl quī*).

Číslo (*numerus*) jest dvojí: *j e d n o t n é* (*singulāris*) a *m n o ž n é* (*plūrālis*).

§ 13. **Rod** (*genus*) jest trojí: *m u ž s k ý* (*māsculīnum*), *ž e n s k ý* (*fēmīnīnum*) a *s t ř e d n í* (*neutrum*).

Substantiva mají zpravidla jediný rod.

Adjektiva a zájmena mají buď pro každý rod zvláštní tvar (*t r o j v ý c h o d n á*), nebo mají pro mužský a ženský rod tvar společný a pro střední rod tvar zvláštní (*d v o j v ý c h o d n á*), nebo mají pro všechny tři rody jen tvar jeden (*j e d n o v ý c h o d n á*).

§ 14. Rod jmen jest určen buď jejich **významem** (rod *p ř i r o z e n ý*) nebo **zkončením** (rod *t v a r o v ý* nebo *g r a m a t i c k ý*).

Rodová pravidla podle významu jmen jsou:

a) Jména *m u ž ů*, *n á r o d ů* a *ř e k* jsou **maskulina**; na př. *poēta clārus* slavný básník, *Persae bellicōsī* bojovní Peršané, *Sēquana lātus* široká Sekvana.

b) Jména *ž e n* vůbec, pak jména *s t r o m ů*, *m ě s t*, *o s t r o v ů* a *z e m í*, zakončená v nom. sg. -us, jsou **feminina**; na př. *māter bona* dobrá matka, *laurus alta* vysoký vavřín, *Corinthus clāra* slavný Korint, *Rhodus pulchra* krásný Rhodos, *Aegyptus frūgīfera* úrodný Egypt.

Rod jmen měst, ostrovů a zemí jinak zakončených než v -us určuje se podle jejich koncovky v nominativě singulárním.

c) Slova *n e s k l o n n á* jsou **neutra**; na př. *fās* právo, *ultimum valē* poslední pozdrav, *errāre hūmānum est* chybovati jest lidské, *ā longum est ā* jest dlouhé.

O gramatickém rodě (t. j. podle koncovky v nom. sing.) pojednává se při jednotlivých deklinacích.

§ 15. Jména *o s o b n í*, jež mají pro mužský rod jinou koncovku než pro rod ženský, slovou **přechylná** (*mōbilia*), na př. *dominus* pán, *domina* paní; *rēx* král, *rēgīna* královna; *adiūtor* pomocník, *adiūtrix* pomocnice.

Mají-li pro rod mužský a ženský jeden společný tvar, slovou **obojrodá** (*commūniā*), na př. *civis* občan i občanka, *dux* vůdce i vůdkyně, *sacerdōs* kněz i kněžka.

Jména **zvířecí** jsou také buď přechylná, na př. *gallus* kohout, *gallina* slepice, buď obojrodá, na př. *bōs* býk i kráva. Někdy se samec označí přívlaskem *mās* a samice *fēmina*, na př. *vulpēs mās* lišák, *leō fēmina* lvice.

§ 16. Podle kmenového zakončení rozeznává se **patero deklinací**:

dekl.	gen. pl.	kmeny	nom. sg.	gen. sg.
I.	<i>fēminā-rum</i>	a-	<i>fēmina</i>	<i>fēminae</i>
II.	<i>servō-rum</i>	o-	<i>servus</i>	<i>servī</i>
III.	<i>trab-um</i>	souhláskové	<i>trabs</i>	<i>trabis</i>
	<i>rēg-um</i>	„	<i>rēx</i>	<i>rēgis</i>
	<i>avi-um</i>	i-	<i>avis</i>	<i>avis</i>
IV.	<i>curru-um</i>	u-	<i>currus</i>	<i>currūs</i>
V.	<i>rē-rum</i>	e-	<i>rēs</i>	<i>reī</i>

§ 17. Přehled koncovek v jednotlivých deklinacích.

Singulāris.

	I.	II.	III.	IV.	V.
N.	<i>a</i>	<i>us, er, um</i>	různé	<i>us, ū</i>	<i>ēs</i>
G.	<i>ae</i>	<i>ī</i>	<i>īs</i>	<i>ūs</i>	<i>eī</i>
D.	<i>ae</i>	<i>ō</i>	<i>ī</i>	<i>uī, ū</i>	<i>eī</i>
A.	<i>am</i>	<i>um</i>	<i>em (im), = nom.</i>	<i>un, ū</i>	<i>em</i>
V.	<i>a</i>	<i>e, er, um</i>	<i>= nom.</i>	<i>us, ū</i>	<i>ēs</i>
A.	<i>ā</i>	<i>ō</i>	<i>e (ī)</i>	<i>ū</i>	<i>ē</i>

Plurālis.

N.	<i>ae</i>	<i>ī, a</i>	<i>ēs, a (ia)</i>	<i>ūs, ua</i>	<i>ēs</i>
G.	<i>ārum</i>	<i>ōrum</i>	<i>um (ium)</i>	<i>uum</i>	<i>ērum</i>
D.	<i>īs</i>	<i>īs</i>	<i>ibus</i>	<i>ibus (ubus)</i>	<i>ēbus</i>
A.	<i>ās</i>	<i>ōs, a</i>	<i>ēs, a (ia)</i>	<i>ūs, ua</i>	<i>ēs</i>
V.	<i>ae</i>	<i>ī, a</i>	<i>ēs, a (ia)</i>	<i>ūs, ua</i>	<i>ēs</i>
A.	<i>īs</i>	<i>īs</i>	<i>ibus</i>	<i>ibus (ubus)</i>	<i>ēbus</i>

§ 18. *Všeobecná pravidla.*

1. **Vokativ** se vždy rovná nominativu; jen u slov na *-us* ve II. dekl. má koncovku *-e*.

2. Všechna **neutra** mají jak v sing. tak v plur. pro nominativ, akusativ a vokativ stejné tvary. V plurálu jest v těchto pádech vždy koncovka **-a (ia)**.

3. **Dativ plurálu** jest vždy roven **ablativu pl.**

4. V lat. skloňování nečiní se rozdíl mezi jmény životnými a neživotnými.

§ 19.

První deklinace.

Nom. sg.

Substantiva fēm. (a māsć.)

Gen. sg.

a

Adiectiva fēm.

ae

Vzor fēmina = žena.

Nom. sg.	<i>fēmina</i>	žena	Pl. <i>fēminae</i>	ženy
Gen.	<i>fēminae</i>	ženy	<i>fēminārum</i>	žen
Dat.	<i>fēminae</i>	ženě	<i>fēminīs</i>	ženám
Acc.	<i>fēminam</i>	ženu	<i>fēminās</i>	ženy
Voc. = Nom.	<i>fēmina</i>	ženo	<i>fēminae</i>	ženy
Abl.	<i>fēminā</i>	ženou	<i>fēminīs</i>	ženami

Podstatná jména první deklinace mají v Nom. sg. koncovku **-a** (v gen. sg. **-ae**) a jsou zpravidla rodu **ženského**. O rodě podle významu viz § 14 a.

Podle tohoto vzoru skloňuje se také ženský rod trojvýchodných adjektiv a participií, zakončených v **-us (er)**, **-a**, **-um**.

§ 20. *Dea* a *filia* mají v dat. a abl. plur. také *deābus* a *filīābus*, když jest třeba rozlišiti je od maskulin; na př. *diīs deābusque*.

Starý genitivní tvar *familiās* (místo *familiae*) jest zachováván ve spojení *pater familiās* (hospodář), *māter familiās* (hospodyně).

U jmen měst I. dekl. starý lokativ, na př. *Rōmae* v Římě, podobá se genitivu sing.

§ 21.

Druhá deklinace.

Nom. sg.

Substantiva māsć. (a fēm.)

Gen. sg.

us

Adiectiva māsć.

i**er**

Vzory:

(e)ri

1. *servus* = sluha, 2. *puer* = hoch, 3. *liber* = kniha.

Singularis.

N.	<i>servus</i>	sluha	<i>puer</i>	hoch	<i>liber</i>	kniha
G.	<i>servī</i>	sluhý	<i>puerī</i>	hochá	<i>librī</i>	knihy
D.	<i>servō</i>	sluhovi	<i>puerō</i>	hochu	<i>librō</i>	knize
A.	<i>servum</i>	sluhu	<i>puerum</i>	hochá	<i>librum</i>	knihu
V.	<i>serve</i>	sluho	<i>puer</i>	hochu	<i>liber</i>	kniho
A.	<i>servō</i>	sluhou	<i>puerō</i>	hochem	<i>librō</i>	knihou

Pluralis.

N	<i>servī</i>	sluhové	<i>puerī</i>	hoši	<i>librī</i>	knihy
G	<i>servōrum</i>	sluhů	<i>puerōrum</i>	hochů	<i>librōrum</i>	knih
D	<i>servīs</i>	sluhům	<i>puerīs</i>	hochům	<i>librīs</i>	kniham
A.	<i>servōs</i>	sluhy	<i>puerōs</i>	hochy	<i>librōs</i>	knihy
V.	<i>servī</i>	sluhové	<i>puerī</i>	hoši	<i>librī</i>	knihy
A.	<i>servīs</i>	sluhy	<i>puerīs</i>	hochy	<i>librīs</i>	knihami

Podstatná jména druhé deklinace mají v nom. sg. koncovku **-us, er (ir)**, v gen. sg. **-ī** a jsou rodu **mužského**.

O rodě podle významu viz § 14.

§ 22.

Nom. sg.	<i>Substantiva a adiectiva neutra.</i>				Gen. sg.
um	4. Vzor verbum = slovo.				ī
N. sg.	<i>verbum</i>	slovo	Pl. <i>verba</i>	slova	
G.	<i>verbī</i>	slova	<i>verbōrum</i>	slov	
D.	<i>verbō</i>	slovu	<i>verbīs</i>	slovům	
A.	<i>verbum</i>	slovo	<i>verba</i>	slova	
V.	<i>verbum</i>	slovo	<i>verba</i>	slova	
A.	<i>verbō</i>	slovem	<i>verbīs</i>	slovy	

Podstatná jména druhé deklinace s nominativem singuláru v **-um** (gen. **-ī**) jsou rodu **středního**.

§ 23. Podle vzorů *servus, puer (liber)* a *verbum* skloňuje se také mužský a střední rod trojvýchodných adjektiv a participií, zakončených v **-us (er)**, **-a**, **-um**.

Adjektiva I. a II. deklinace, která mají v nom. sg. koncovky **-us -a, -um** (na př. *bonus, bona, bonum* dobrý, **-á, -é**) nebo **-er, -era, -erum** (na př. *tener, tenera, tenerum* útlý, **-á, -é**) nebo **-er, -ra, -rum** (na př. *pulcher, pulchra, pulchrum* krásný, **-á, -é**) skloňují se podle vzorů *servus, (puer, liber), fēmina, verbum*.

§ 24. Většina jmen na **-er** ukončených podržuje *e* před *r* jen v nom. a vok. sg., na př. *liber, g. librī* kniha, pl. *librī* knihy; *niger, nigra, nigrum* černý, **-á, -é**; *pulcher, pulchra, pulchrum* krásný, **-á, -é**.

Ve všech pádech zůstává *e* před *r* jen u těchto: *puer* hoch, *socer* tchán, *gener* zeť, *vesper* večer; *liber* svobodný, *miser* ubohý, *asper* drsný, *tener* útlý a ve složeninách s *-fer, -ger*, na př. *frūgifer* úrodný a j.

§ 25. Vlastní jména v **-ius** mají ve vokativě sg. **-ī** místo **-ie**; na př. *Vergilius — Vergilī, Gāius — Gāī, Horātiūs — Horāī*. Podobně *filius* syn a *meus* můj; *mī fili* synu můj!

Jména na **-ius, -ium** zakončená stahují v gen. sg. **-ī** v **ī**: *Vergilī, Gāī, Pompeī*; podobně *negōtium negōtī*.

§ 26. *Deus* bůh má vokativ sg. roven nominativu. V plurále vedle *deī, deīs* nebo *dī, dīs* jest častěji *dī, dīs*.

V gen. pl. bývá **-um** místo **-ōrum** u jmen označujících míry, váhy a peníze, na př. *decem milia numum, sestertium, talentum, modium*; pak u některých číslovek, jako *binum* (za *binōrum* a *binārum*), ve spojení *pater deum hominumque* a u úřednických jmen složených s *-vir*, na př. *decemvirum, duumvirum*.

U jmen měst v II. dekl. podobá se genitivu sg. starý lokativ: *Corinthī* v Korintě, *Tarenī* v Tarentě a j. Podobně *humī* na zemi, *domī* doma; také ve spojení *domī bellīque, domī milītiaequē* doma (v míru) i ve válce.

§ 27. V ý j i m k y z rodového pravidla:

humus, *i*, *f*. země, půda, prst; *humus arida* vyprahlá půda; *vulgus*, *i*, *n*. lid, dav, chátara; *vulgus infidum* nevěrná chátara.

gen. sg.

§ 28.

Třetí deklinace.

-is

K třetímu sklonění patří podstatná jména, která jsou v nom. sg. sice různě zakončena, avšak v gen. sg. mají vždy koncovku **-is**.

Kmeny jejich jsou ukončeny buď souhláskou nebo samohláskou **-i**.

Podstatná jména III. deklinace jsou rodu dílem mužského, dílem ženského, dílem středního. Gramatický rod se poznává většinou podle zakončení v nom. a gen. sg.

Jména mužská a ženská buď tvoří nominativ sg. příponou **-s** (nom. sigmatický u kmenů němých), nebo užívají za nominativ sg. pouhého kmene (nom. nesigmatický u kmenů plyných a sykavých). Neutra mají jen nominativ nesigmatický.

Jména o stejném počtu slabik v nom. sg. jako v gen. sg. zovou se **s t e j n o s l a b i ě n á** (*parisyllaba*), na př. *nūbēs*, g. *nūbis* mrak.

A. Kmeny souhláskové.

(abl. sg. **e**, nom. pl. n. **a**, gen. pl. **um**)

§ 29.

1. Kmeny němé (b, p; t, d; c, g).

Fēminīna.

Vzory: a) *trabs* = kláda, b) *lēx* = zákon, c) *virtūs* = ctnost.

kmen *trab-*kmen *lēg-*kmen *virtūt-*

Sg.	N.	<i>trabs</i>	kláda	Pl.	<i>trabēs</i>	klády
	G.	<i>trabis</i>	klády		<i>trabum</i>	klad
	D.	<i>trabī</i>	kládě		<i>trabibus</i>	kládám
	A.	<i>irabem</i>	kládu		<i>trabēs</i>	kládý
	V.	<i>trabs</i>	kládo		<i>trabēs</i>	klády
	A.	<i>trabe</i>	kládou		<i>trabibus</i>	kládami

Sg.	N.	<i>lēx</i>	zákon	<i>virtūs</i>	ctnost	Pl.	<i>lēgēs</i>	zákony	<i>virtūtēs</i>	ctnosti
	G.	<i>lēgis</i>		<i>virtūtis</i>			<i>lēgum</i>		<i>virtūtum</i>	

Podle těchto vzorů skloňují se podstatná jména, která mají koncovky

$$v \frac{\text{nom. sg.}}{\text{gen. sg.}}: \frac{s}{bis, pis, tis, dis'} \frac{x}{cis, gis'}$$
; jsou většinou rodu **ž e n s k é h o**.

Koncové souhlásky kmenové splývají s nominativní příponou **-s** u hrdelných (c, g) v x a koncové zubnice (t, d) se před **-s** odsouvají.

§ 30. 2. Kmeny plynňé (a sykavé) l, n, r, (s).

Māsculīna.

Vzory: a) *pāvō* = páv, b) *victor* = vítěz, c) *mōs* = mrav.

kmen *pāvōn-* kmen *victōr-* kmen *mōr-*

Sg.	N.	<i>pāvō</i>	páv	Pl.	<i>pāvōnēs</i>	pávi
	G.	<i>pāvōnis</i>	pávu		<i>pāvōnum</i>	pávů
	D.	<i>pāvōnī</i>	pávu		<i>pāvōnibus</i>	pávům
	A.	<i>pāvōnem</i>	páva		<i>pāvōnēs</i>	pávy
	V.	<i>pāvō</i>	páve		<i>pāvōnēs</i>	pávi
	A.	<i>pāvōne</i>	pávem		<i>pāvōnibus</i>	pávy

Sg.	N.	<i>victor</i> vítěz	<i>mōs</i> mrav	Pl.	<i>victōrēs</i> vítězové	<i>mōrēs</i> mravy
	G.	<i>victōris</i>	<i>mōris</i>		<i>victōrum</i>	<i>mōrum</i>

Podle těchto vzorů skloňují se podstatná jména, která mají koncovky
 v nom. sg. *ō*, *or*, *ōs*, *er*, *is*, *l*;
 gen. sg. *ōnis*, *inis*, *ōris*, *ris*, *eris*, *lis*; jsou většinou rodu mužského.

Poznámka. Sigmatický nominativ sg. mají dva plynňé kmeny: *hiems*, g. *hiemis*, f., zima; *sanguis*, g. *sanguinis*, m., krev.

§ 31.

Neutra.

Vzory: a) *nōmen* = jméno, b) *corpus* = tělo, c) *iūs* = právo.

kmen *nōmin-* kmen *corpor-* kmen *iūr-*

Sg.	N.	<i>nōmen</i>	jméno	Pl.	<i>nōmina</i>	jména
	G.	<i>nōminis</i>	jména		<i>nōminum</i>	jmén
	D.	<i>nōminī</i>	jménu		<i>nōminibus</i>	jménům
	A.	<i>nōmen</i>	jméno		<i>nōmina</i>	jména
	V.	<i>nōmen</i>	jméno		<i>nōmina</i>	jména
	A.	<i>nōmine</i>	jménem		<i>nōminibus</i>	jmény

Sg.	N.	Acc.	V.	<i>corpus</i> tělo	<i>iūs</i> právo	Pl.	<i>corpora</i> těla	<i>iūra</i> práva
	G.	<i>corporis</i>	<i>iūris</i>				<i>corporum</i>	<i>iūrum</i>

Podle těchto vzorů skloňují se podstatná jména, která mají koncovky
 v gen. sg. *men*, *ur*, *us*, *ūs*;
 nom. sg. *minis*, *oris*, *uris*, *oris*, *eris*, *ūris*; jsou rodu středního.

§ 32. Zvláštní tvary: 1. *bōs*, g. *bovis*, m., býk; gen. pl. *boum*, dat. a abl. *būbus* (*bōbus*); podobně má *sūs*, g. *suis*, c., vepř v dat. a abl. pl. *sūbus*.

2. *Iūppiter*, g. *Iovis*, d. *Iovī*, acc. *Iovem*, voc. = nom., abl. *Iove*;

3. *vās*, *vāsīs*, n., nádoba má pl. *vāsa*, *vāsōrum*, *vāsīs*;

4. *rūs*, *rūris*, n. venkov; *rūrī* na venkově, *rūre* z venkova, *rūs* na venkov.

§ 33. B. Kmeny samohláskové (-i kmeny).

(abl. sg. **e** (**ī**), nom. pl. n. **ia**, gen. pl. **ium**.)*Fēminīna.*Vzory: a) *avis* = pták,b) *urbs* = město.kmen *avi-*kmen *urbi-*, základ *urb-*

N.	<i>avis</i>	pták	<i>avēs</i>	ptáci	<i>urbs</i>	město	<i>urbēs</i>	města
G.	<i>avis</i>	ptáka	<i>avium</i>	ptáků	<i>urbis</i>	města	<i>urbium</i>	měst
D.	<i>avī</i>	ptáku	<i>avibus</i>	ptákům	<i>urbī</i>	městu	<i>urbibus</i>	městům
A.	<i>avem</i>	ptáka	<i>avēs</i>	ptáky	<i>urbem</i>	město	<i>urbēs</i>	města
V.	<i>avis</i>	ptáku	<i>avēs</i>	ptáci	<i>urbs</i>	město	<i>urbēs</i>	města
A.	<i>ave</i>	ptákem	<i>avibus</i>	ptáky	<i>urbe</i>	městem	<i>urbibus</i>	městy

Podle těchto vzorů skloňují se podstatná jména, která jsou

a) stejnoslabičná a mají koncovky v $\frac{\text{nom. sg.}}{\text{gen. sg.}}$: $\frac{\text{īs nebo ēs}}{\text{is}}$;b) zakončena v nom. sg. v -s neb -x, jejichž základ však se končí dvěma nebo více souhláskami. Obojí jsou většinou rodu *ž e n s k é h o*.

§ 34.

*Neutra.*Vzory: c) *mare* = moře,d) *animal* = zvíře.kmen *mari-*kmen *animāli-*

N. Acc. V.	<i>mare</i> moře	<i>maria</i> moře	<i>animal</i> zvíře	<i>animālia</i> zvířata
G.	<i>maris</i>	<i>marium</i>	<i>animālis</i>	<i>animālium</i>
D. Abl.	<i>marī</i>	<i>maribus</i>	<i>animālī</i>	<i>animālibus</i>

Podle těchto vzorů skloňují se podstatná jména, která mají koncovky v $\frac{\text{nom. sg.}}{\text{gen. sg.}}$: $\frac{e}{is}$, $\frac{al}{ālis}$, $\frac{ar}{āris}$; jsou rodu *s t ř e d n í h o*.

§ 35.

e) Adjektiva a participia.

ī, ia, ium

a) trojvýchodná,

b) dvojvýchodná,

c) jednovýchodná

-er, is, e
m. f. n.-is, e
m. f. n.-x, āns, ōns
m. f. n.Sg. N. V. *ācer*, *ācris*, *ācre*
(ostrý, á, é);*brevīs* *breve*
(krátký, á, é)*fēlīx*
(šťastný, á, é)G. *ācris**brevīs**fēlicis*D. *ācrī**brevī**fēlicī*A. *ācrem ācre**brevem breve**fēlicem fēlīx*Abl. *ācrī**brevī**fēlicī*

m. f. n.

m. f. n.

m. f. n.

Pl. N. A. = V. *ācrēs ācria**brevēs brevia**fēlicēs fēlicia*G. *ācrium**brevium**fēlicium*D. Abl. *ācribus**brevibus**fēlicibus*

§ 36. Některá adjektiva jednovýchodná skloňují se podle kmenů souhláskových a mají -e, -a, -um:

*dīves, vetus, princeps,
pauper, senex, iuuenis.*

dīves, itis bohatý; *vetus, veleris* starý; *princeps, cipis* přední; *pauper, eris* chudý; *senex, senis* starý (m. stařec); *iuuenis, is*, mladý (m. mladík).

Jiná adjektiva mají v gen. pl. -um, ale v abl. sg. -ī vedle -e. (U zpodstatnělých bývá obzvláště -e). Na př.

supplex, -plicis prosebný, m. prosebník;
quadrupēs, -pedis čtvernohý, c. čtvernožec;
memor, -is pamětlivý; *pūbes, pūberis*, dospělý;
particeps, -cipis účasten.

§ 37. Také komparativy v -ior, -ius, gen. -iōris skloňují se podle kmenů souhláskových, na př. *maior, maius*, gen. *maiōris*, abl. *maiōre*, pl. *maiōrēs, maiōra, maiōrum*; ale *plūrēs, plūra, plūrium, complūrium*.

§ 38. Participia na -ns mají v pl. -ia, -ium; v abl. sg. koncovku -ī, užívá-li se jich jako adjektivních přívlastků, na př. *in praesentī periculō* v patrném nebezpečí, *ā sapientī homine* od moudrého člověka; avšak ve vazbě ablativu absolutního a ve významu substantivním mají v abl. sg. -e. Na př. *praesente exercitū* za přítomnosti vojska, *Tarquiniō rēgnante* za vlády T., *ā sapiente* od mudrce.

§ 39. Některá zpodstatnělá adjektiva podržují v abl. sg. -ī (a v gen. pl. -ium): *annālis, is* (t. j. liber), m., letopis; *nātālis, is*, m. (t. j. diēs) narozeniny; *aquālis, is*, m., vrstevník; *familiāris, is*, m. přítel; *cōsulāris, is*, m. bývalý konsul; pak jména měsíců na -is a -er: *Aprīlis, is*, m., duben; *Septēber, bris*, m., září; *October, bris*, m., říjen atd.

§ 40. V gen. pl. mají -ium:

1. stejnoslabičná subst. v -is a ēs, na př. *avis, -is, avium*; *nūbēs, -is, nūbium*; ale *canum* (*canis, is*, c. pes);

2. substantiva v -s, -x zakončená, jejichž kmenový základ končí se skupinou souhlásek; na př. *urbs, -is, urbium*; *ars, artis*, f., umění, *artium*; *arx, arcis*, f. hrad, *arcium*; ale *parentum* (*parēs, parentis*, pl. *parentēs* rodiče);

3. některá subst. s kmeny souhláskovými:

<i>imber</i> (<i>magnus</i>), <i>imbris</i> déšť, liják	imbrium
<i>linter</i> (<i>parva</i>), <i>lintris</i> loďka	lintrium
<i>as</i> (<i>Rōmānus</i>), <i>assis</i> as	assium
<i>os</i> (<i>dūrum</i>), <i>ossis</i> kost	ossium
<i>nix</i> (<i>alba</i>), <i>nivis</i> , f., sníh, <i>nivium</i> ;	
<i>mūs</i> (<i>parvus</i>), <i>mūris</i> myš	mūrium .

4. zpodstatnělá adjektiva v -ās (g. *ātis*) nebo v -īs (*ilīs*):

Arpīnās, ātis, m. Arpiňan — *Arpīnātium*
Samnīs, itis m. Samniťan — *Samnītium*

optimātēs, optimātium, m., šlechtici řím.,
penātēs, penātium, m., domácí bůžkové.

§ 41. V acc. sg. **im**, v abl. sg. **i**, v gen. pl. **ium** mají stejnoslabičná a) jména měst a řek, zakončená v -is; na př. *Neāpolis, is*, f. *Neapol, Tiberis, is*, m., *Tiber*;

b) porůzná: *puppis, is*, f., záď lodní,
secūris, is, f., sekyra
silis, is, f., žízeň
turris, is, f., věž
vīs, vim, vī, vīrēs, vīrium f., síla.

Poznámka. 1. *ferrō ignīque vāstāre* pustošiti mečem a ohněm, *aquā et ignī interdīcere alicuī* vyhoštití někoho.

§ 42. Pravidla o gramatickém rodě substantiv III. deklinace.

Gramatický rod poznává se podle zakončení v nom. a v gen. sing.

I. **Fēminína** mají v $\frac{\text{nom. sg.}}{\text{gen. sg.}}$: $\frac{s}{\text{bis pis, tis dis'}}$ $\frac{x}{\text{cis gis'}}$ $\frac{is, ēs}{is}$ (stejnoslab.)

Výjimky: M u ž s k á jsou a) substantiva s $\frac{\text{nom. sg.}}{\text{gen. sg.}}$ v $\frac{es}{itis}$ a $\frac{ex}{icis}$;

na př. *caespes (itis) vīvus* čerstvý drn; *vertex (icis) rapidus* dravý vír; témě.

b) porůzná: *ariēs, pariēs, pēs,*
lapis, calix, grex;
amnis, crīnis, fīnis, ignis,
pānis, āxis, collis, fascis,
mēnsis, orbis, piscis;
dēns, fōns,
mōns, pōns.

<i>ariēs (elis) albus</i> bílý beran	<i>lapis (idis) dūrus</i> tvrdý kámen
<i>pariēs (elis) proximus</i> nej-	<i>calix (icis) aureus</i> zlatý pohár
bližší stěna	
<i>pēs (pedis) parvus</i> malá noha	<i>grex (gregis) magnus</i> veliké stádo
<i>amnis (is) rapidus</i> prudká řeka	<i>pānis (is) cibārius</i> černý chléb
<i>crīnis (is) flāvus</i> rusý vlas	<i>āxis (is) ferreus</i> železná osa
<i>fīnis (is) certus</i> jistý konec	<i>collis (is) Palatīnus</i> pahorek Palatin,
<i>ignis (is) magnus</i> veliký oheň	<i>fascis (is) novus</i> nový svazek
<i>mēnsis (is)</i> <i>Martius</i> březí	
<i>tōtus orbis (is)</i> <i>terrārum</i> celý okřšlek zemský	
<i>piscis (is) marīnus</i> mořská ryba	

<i>dēns (dentis) acūtus</i> ostrý zub	<i>mōns (montis) altus</i> vysoká hora
<i>fōns (fontis) frigidus</i> studený	<i>pōns (pontis) sublicius</i> kolový most
pramen	

§ 45. Přehled rodových pravidel u subst. III. dekl.

Kmeny

I. souhláskové

II. samohláskové

1. němé

2. plynňé
(a sykavé)3. *i*-kmeny*c g p b t d**l r s**n*

nominativ sg.

nominativ sg.

nominativ sg.

sigmat. nesigmat.

nesigmat. nesigmat.

sigmat. nesigmat.

*f ē m i n. n. : caput**m ā s c u l. f ē m. :**f ē m i n. n e u t r a**-s lāc, cor**-l -or, ōs er, is -dō, gō, iō**-is, -ēs -e, -al, -ar**bis pis, tis dis'**lis' ōris '(e)ris m. : -ō**is**-x**vultur, lepus, mūs**m. : amnis,**cis gis**f. : arbor, linter**ordō, sermō**crinis, finis,**m. : ariēs,**n. : vēr,**sanguis**ignis, pānis,**pariēs, pēs,**cadāver, iter,**n. : -men**āxis, collis,**lapis, calix,**verber, mel,**minis**fascis,**grex**aes, vās, ōs, os,**mēnsis,**dēns, fōns,**marmor;**orbis, piscis**mōns, pōns;**-ur, -us**-es -ex**itis' icis**oris, uris, eris**iūs*

§ 46.

Čtvrtá deklinace.

Nom. sg.

Substantīva

Gen. sg.

us*māsc. (a fēm.) na us,***ūs**nebo **ū**

neutra na ū.

Vzory: a) *currus* = vůz,b) *cornu* = roh.- kmen *curru-*kmen *cornu-*

Sg.	N.	<i>currus</i>	vůz
	G.	<i>currūs</i>	vozu
	D.	<i>currui</i>	vozu
	A.	<i>currum</i>	vůz
	V.	<i>currus</i>	voze
	A.	<i>currū</i>	vozem

	<i>cornū</i>	roh
	<i>cornūs</i>	rohu
	<i>cornū</i>	rohu
	<i>cornū</i>	roh
	<i>cornū</i>	rohu
	<i>cornū</i>	rohem

Pl.	N.	<i>currūs</i>	vozy
	G.	<i>curruum</i>	vozů
	D.	<i>curribus</i>	vozům
	A.	<i>currūs</i>	vozy
	V.	<i>currūs</i>	vozy
	A.	<i>curribus</i>	vozy

	<i>cornua</i>	rohy
	<i>cornuum</i>	rohů
	<i>cornibus</i>	rohům
	<i>cornua</i>	rohy
	<i>cornua</i>	rohy
	<i>cornibus</i>	rohý

§ 47. Podle těchto vzorů skloňují se podstatná jména, která mají v nom. sg. koncovky *-us* nebo *-u* a v gen. sg. *-ūs*. Zakončená v *-us* jsou většinou rodu mužského, v *-u* vždy rodu středního.

Ž e n s k á jsou: *domus, manus,*
īdūs, tribus, porticus.

domus (ūs) alta vysoký dům *īdūs (uum) Martiae* Idy březnové
manus (ūs) sinistra levá ruka *tribus (ūs) urbana* městský okres
porticus (ūs) magnifica nádherné sloupoví.

§ 48. 1. *Domus, ūs, f.*, dům má některé tvary podle II. dekl.

Sg. *domus, domūs, domuī, domum, domō;*

Pl. *domūs, domuum, domibus, domōs, domibus.*

Pamatuji: *domī* doma; *domum, domōs* domů; *domō* z domu.

2. V dat. sg. u maskulin bývá vedle *-uī* také *-ū*, na př. *exercitū* vojsku.

3. V dat. a abl. pl. vyskytá se *-ubus* místo *-ibus*: na př. *arcubus* (arcus, ūs, m., luk, oblouk), *tribubus, quercubus* (quercus, ūs, f. dub).

§ 49. Pátá deklinace.

nom. sg.	<i>Substantiva fēminīna (a māsce.)</i>						Gen. sg.
ēs	Vzory:	a) <i>diēs</i> = den,		b) <i>rēs</i> = věc.		eī	
		kmen <i>diē-</i>		kmen <i>rē-</i>			
Sg. N. <i>diēs</i>	den	Pl. <i>diēs</i>	dni, -ové	Sg. <i>rēs</i>	věc	<i>rēs</i>	věci
G. <i>diēī</i>	dne	<i>diērum</i>	dní, dnů	<i>reī</i>	věci	<i>rērum</i>	věci
D. <i>diēī</i>	dni	<i>diēbus</i>	dnům	<i>reī</i>	věci	<i>rēbus</i>	věcem
A. <i>diem</i>	den	<i>diēs</i>	dni, dny	<i>rem</i>	věc	<i>rēs</i>	věci
V. <i>d ēs</i>	dni	<i>d ēs</i>	dnové	<i>rēs</i>	věci	<i>rēs</i>	věci
A. <i>diē</i>	dnem	<i>diēbus</i>	dny	<i>rē</i>	věci	<i>rēbus</i>	věcmi

Podle těchto vzorů skloňují se podstatná jména, která mají v nom. sg. koncovku *-ēs* a v gen. sg. *-eī*.

Jsou vesměs *fēminīna* vyjma *diēs* den a *merīdiēs* poledne, které jsou rodu mužského; avšak ve významu „lhůta“ jest *diēs* rodu ženského, na př. *diē certā, constitūtā*.

Všechny pády v plur. vytvořují jen *diēs* a *rēs*.

§ 50. O zvláštnostech ve skloňování.

Nesklonná (*indēclīnābilia*) mají pro všechny pády též tvar. Na př. *fās* právo (božské), *nefās* bezprávi, hřích; *nāvis in star urbis* loď (co do velikosti) jako město; *māne* ráno, jitro; *homō frūgī* člověk řádný, poctivec; *nēquam* ničema; *corōnam auream libram pondō* donāvil daroval zlatý věnec libru těžký.

§ 51. *Defectiva cāsibus* jsou jména, jimž scházejí některé pády. Jen v některých pádech se vyskytují:

vīs, vīm, vī; pl. *vīrēs, vīrium, vīribus*, f. síla, násilí;

opīs (gen.), *opem, ope;* pl. *opēs, opum, opibus*, f. pomoc, moc, statky;

frūgis (gen.), *frūgem;* pl. *frūgēs, frūgum, frūgibus* f. plodina, zrní;

dīciōnis (gen.), *dīciōnī*, *dīciōnem*, *dīciōne*, f. poddanství;
nēmō, d. *nēmīnī*, *nēmīnem* nikdo (v. § 72.);
fors, abl. *forte*, f. náhoda; *sponte* (*meā*, *tuā*, *suā*) dobrovolně;
ductū vedením; *iūssū* na rozkaz; *iniūssū* bez rozkazu, proti rozkazu;
nātū rodem, věkem.

§ 52. *Dēfectīva numerō* jsou jména, jimž schází některé číslo.

1. *Singulāria tantum* t. j. jména užívaná jen v čísle jednom, jsou většinou abstrakta, na př. *sapientia* moudrost; *indolēs*, *is*, f. nadání, vloh; z konkrét *ferrum* železo, *aurum* zlato; *vestis*, *is*, f. šat; *aes aliēnum* dluhy.

2. *Plurālia tantum* (p o m n o ž n á) vyskytují se jen v čísle množném; a) jména měst: *Athēnae* (*ārum*), *Delphī* (*ōrum*), *Leuctra* (*ōrum*), *Sardēs* (*ium*); b) jména svátků, na př. *Kalendae*, *Nōnae* (*ārum*), *Idūs* (*uum*), *Sāturnālia* (*iōrum*); c) obecná (*appellātiva*); na př.

<i>angustiae</i> těsnina, průsmyk	<i>liberī</i> děti
<i>dīvitiāe</i> bohatství	<i>arma</i> , <i>ōrum</i> zbraň
<i>inimicitiae</i> nepřátelství	<i>castra</i> , <i>ōrum</i> tábor
<i>īnsidiae</i> záloha, úklady	<i>faucēs</i> , <i>iū</i> , hrdlo
<i>mīnae</i> hrozba	<i>precēs</i> , <i>um</i> prosba
<i>reliquiae</i> zbytek, ostatky	<i>moenia</i> , <i>ium</i> hradby

d) některá adjektiva, na př. *paucī*, *ae*, a málokterí, málo; *cēlēřī*, *ae*, a ostatní, (v sg. jen *cētera multitūdō*, *cēlerum vulgus*); *superī*, *ōrum* nebešťané; *īnferī*, *ōrum* podsvětí; *posterī*, *ōrum* potomci (v sg. jen *posterō diē* druhého dne, *in posterum diē*, *posterā nocte*); *plērique*, *plēraēque*, *plēraque* (gen. nahrazen tvarem *plūrimōrum*, *-ārum*) většina, velmi mnozí.

3. Některá jména mohou mít v plurále vedle vlastního významu ještě jiný význam zvláštní:

aqua voda; *aquae* léčivé vody, lázně, povodeň
cōpia hojnost, zásoba, *cōpiae* sbory (branného lidu)
littera písmě, *litterae* písmena, dopis, vědy
impedimentum překážka, *impedimenta* zavazadla
rōstrum zobák, *rōstra* řečníště
aedis (*ēs*), *is* chrám, *aedēs*, *ium* příbytek, dům
fīnis konec, *fīnēs*, *ium* hranice, území.

§ 53. *Heteroclitā* (různosklonná) tvoří některé tvary podle různých deklinací. Na př. vedle *māleria*, *ae* (látka) jest *māteriēs*, *ēī*; *lūxuria*, *ae* (hýřivost) — *lūxuriēs*, *em*, *ē*; *domus*, *ūs* přechází do II. dekl. (srv. § 47); jména stromů, jako *ficus* fik, *laurus* vavřín, *pīnus* borovice tvoří vedle všech pádů podle II. dekl. některé také podle IV. dekl., j. *fīcū* (abl.), pl. *fīcūs*; *plēbs*, *bīs*, f. lid — *plēbēs*, *plēbei* nebo *plēbī* (g.); *requiēs*, *-ētis* f. pokoj má také vedlejší tvary *requiem*, *requiē*; *vās*, *vāsīs*, n. nádoba — pl. *vāsa*, *vāsōrum*, *vāsīs*; *vesper*, *erī*, m. večer má vedle *ad vespērum* (k večeru) též *ad vespēram*, *vesperī* (locat.) na večer, ale *prīmō vespere*. Také adjektiva: *hilaris*, *a*, *um* — *hilaris*, *e* veselý; *inermis*, *e* — *inermus*, *a*, *um* bezbranný a j.

§ 54. *Heterogenea* (různorodá) mění rod, zůstávajíce v téže deklinaci; na př. *locus*, *ī*, m. místo, *locī*, *ōrum* místa porůzná, v knihách — *loca*, *ōrum* místa spojitá na zemi, krajina; *iocus*, *ī*, m. žert — pl. *ioca*, *ōrum*

§ 55.

Skloňování řeckých jmen.

Jména z řečtiny přejatá mají velmi často koncovky latinské, na př. *mūsica*, *ae*, *f.* hudba, *Nioba*, *ae*, *f.* Nioba (místo řeč. -ē), *dialectus*, *i*, *f.* nářečí, *theātrum*, *i*, *n.* divadlo, *Homērus*, *i*; *Alexander*, *drī*; *tyrannis*, *idis*, *f.* samovláda, *Themistoclēs*, *is* a *j.*; skloňují se pak podle vzorů latinských I. — III. dekl.

Vlastní jména rodu mužského, zakončená v -ās a -ēs, na př. *Aeneās*, *ae*, *Leōnidās*, *ae*, *Persēs*, *ae*, *m.* Peršan, a vlastní jména rodu ženského zakončená v -ē, na př. *Circē*, skloňují se podle vzoru I. dekl., a to v plurálu úplně, v singuláru však podle těchto vzorů:

	Māsculīna			Fēminīna	
Sg. N.	<i>Leōnidās</i>	<i>Persēs</i> Peršan	Pl.	<i>Persae</i> Peršané	<i>Circē</i> (a)
G.	<i>Leōnidāe</i>	<i>Persae</i>		<i>Persārum</i>	<i>Circae</i> (ēs)
D.	<i>Leōnidāe</i>	<i>Persae</i>		<i>Persīs</i>	<i>Circae</i>
A.	<i>Leōnidam</i>	<i>Persam</i>		<i>Persās</i>	<i>Circam</i> (ēn)
V.	<i>Leōnidā</i>	<i>Persa</i>		<i>Persae</i>	<i>Circē</i>
A.	<i>Leōnidā</i>	<i>Persā</i>		<i>Persīs</i>	<i>Circā</i> (ē)

Ve III. deklinaci bývá v acc. sg. místo -em někdy -im (in), na př. *poēsis* básnictví — *poēsim*, někdy -n (*Sōcratēn*), jindy -a, na př. *āēr*, *g.* *āeris*, acc. *āera* (vzduch), *Salamīs*, *īnis*, *f.* (ostrov Salamis), *apud Salamīnem* i *Salamīna*. Vokativ liší se u mnohých jmen od nom. sg. tím, že nemá -s, na př. *Achillēs*, *is*, voc. *Achille*; *Ulixēs*, *is*, acc. -ēn, voc. *Ulixē*; *Orphēus*, *g.* -ēī, d. -eō, acc. -eum (-ea), voc. *Orphēū*; *Zeuxis*, *idis*, voc. *Zeuxi*.

§ 56.

Jména přídatná (adiectīva).

O skloňování adjektiv a participií, která jsou zakončena v -us, -a, -um nebo -er, -(e)ra, (e)rum a náleží k -o kmenům a -a kmenům, viz § 23.

Adjektiva III. deklinace, zakončená v -er, *is*, *e* (trojvýchodná) a v -is, *e* (dvojvýchodná), spolu s jednovýchodnými adjektivy a participií na -x, -āns, -ēns patří většinou k -i kmenům. (Viz § 35.) Která patří ke kmenům souhláskovým, je uvedeno v § 36.

§ 57.

Stupňování adjektiv.

Latinské adjektivum má jako v češtině tři stupně (*gradūs*): I. *positīvus*, II. *comparātīvus*, III. *superlātīvus*.

K o m p a r a t i v se tvoří ze základu adjektiva příponou -ior pro māsč. a fēm., -ius pro neutrum. O základu viz § 10.

S u p e r l a t i v tvoří se rovněž ze základu příponou -issimus, a, um. Místo této přípony připojuje se k nominativu sg. adjektiv na -er zakončených přípona -rimus, a, um.

Positiv		Gen. sg.	Komparativ		Superlativ
<i>altus</i>	vysoký	<i>altī</i>	<i>altior</i>	<i>altius</i>	<i>altissimus</i>
<i>brevīs</i>	krátký	<i>brevīs</i>	<i>brevior</i>	<i>brevius</i>	<i>brevissimus</i>
<i>fortis</i>	silný	<i>fortis</i>	<i>fortior</i>	<i>fortius</i>	<i>fortissimus</i>
<i>fēlix</i>	šťastný	<i>fēlicis</i>	<i>fēlicior</i>	<i>fēlicius</i>	<i>fēlicissimus</i>
<i>sapiēns</i>	moudrý	<i>sapientis</i>	<i>sapientior</i>	<i>sapientius</i>	<i>sapientissimus</i>
<i>miser</i>	ubohý	<i>miserī</i>	<i>miserior</i>	<i>miserius</i>	<i>miserimus</i>
<i>pulcher</i>	krásný	<i>pulchrī</i>	<i>pulchrior</i>	<i>pulchrius</i>	<i>pulcherrimus</i>
<i>celer</i>	rychlý	<i>celeris</i>	<i>celerior</i>	<i>celerius</i>	<i>celerrimus</i>
<i>acer</i>	ostrý	<i>ācris</i>	<i>ācrior</i>	<i>ācrius</i>	<i>acerrimus</i>

Také: *vetus* starý, *veteris* (*vetustior*, -ius) *veterrimus*.

O skloňování komparativu (podle kmenů souhláskových): *alliōre*, *alliōra*, *alliōrum*) viz § 37.

§ 58. Pět adjektiv na -ilis tvoří superlativ příponou -limus:

<i>facilis</i>	snadný	<i>facilior</i> , -ius	<i>facillimus</i>
<i>difficilis</i>	nesnadný	<i>difficilior</i> , -ius	<i>difficillimus</i>
<i>similis</i>	podobný	<i>similior</i> , -ius	<i>simillimus</i>
<i>dissimilis</i>	nepodobný	<i>dissimilior</i> , -ius	<i>dissimillimus</i>
<i>humilis</i>	nízký	<i>humilior</i> , -ius	<i>humillimus</i>

§ 59. O p s a n é s t u p ň o v á n í. Adjektiva, která před koncovkou -us, a, um mají samohlásku, opisují komparativ slovem *magis* (více) a superlativ slovem *māximē* (nejvíce).

Na př. *idōneus* vhodný, *magis idōneus*, *māximē idōneus*; *necessārius* potřebný, *magis necessārius*, *māximē necessārius*; podobně *arduus* strmý, *dubius* pochybný; ale *antiquus* starobylý má *antiquior*, *antiquissimus*, peněvadž *qu* kloní se ke zvuku souhláskovému.

Poznámka. Superlativ mívá často význam e l a t i v u a překládá se pak pozitivem, spojeným buď s předponami pře-, roz-, vele-, nebo s příslovci velmi, velice, náramně; na př. *carissimus* předražený, rozmilý, velmi drahý atd.

§ 60. N e p r a v i d e l n é s t u p ň o v á n í mají adjektiva:

<i>bonus</i>	dobrý	<i>melior</i> , <i>melius</i>	lepší	<i>optimus</i>	nejlepší
<i>malus</i>	špatný	<i>pēior</i> , <i>pēius</i>	horší	<i>pessimus</i>	nejhorší
<i>magnus</i>	veliký	<i>maior</i> , <i>maius</i>	větší	<i>maximus</i>	největší
<i>parvus</i>	malý	<i>minor</i> , <i>minus</i>	menší	<i>minimus</i>	nejmenší
<i>multus</i>	mnohý	<i>plūs</i> , (gen. <i>plūris</i>)	více	<i>plūrimus</i>	nejčetnější, nejvíce.

Poznámka. *Plūs* (neutr.) užívá se substantivně, na př. *plūs nāvium* více lodí, nebo adverbálně. Plurál jest úplný (*plūrēs*, *plūra*, *plūrium*) a má význam komparativní (*plūrēs nāvēs* četnější lodí), kdežto *complūrēs* (několik, přemnoží) nemá stupňovacího významu.

§ 61. Složená adjektiva s -dicus, -ficus, -volus tvoří komparativ a superlativ, jako kdyby se končila v -dīcēns, -fīcēns a -volēns:

maledicus hanlivý, *maledīcentior*, -ius, *maledīcentissimus*
magnificus velkolepý, *magnīficentior*, -ius, *magnīficentissimus*
benevolus laskavý, *benevolentior*, -ius, *benevolentissimus*.

§ 62. 1. A d j e k t i v n í h o p o s i t i v u nedostává se těmto komparativům a superlativům:

<i>prae</i> před	<i>prior</i> přednější, dřívější	<i>prīmus</i> první
<i>citrā</i> s této strany	<i>citerior</i> bližší, přední	—
<i>ultrā</i> s oné strany	<i>ulterior</i> zazaší, zadní	<i>ultimus</i> nejzazaší, poslední
<i>intrā</i> vnitř	<i>interior</i> vnitřnější, vnitřní	<i>intimus</i> nejvnitřnější
<i>prope</i> blízko	<i>propior</i> bližší	<i>proximus</i> nejbližší
(<i>potis</i> mohoucí)	<i>potior</i> důležitější	<i>potissimus</i> nejdůležitější, hlavní

<i>posterī</i> potomci	<i>posterior</i> pozdější	<i>postrēmus</i> poslední
<i>exterī</i> cizí	<i>exterior</i> vnější	<i>extrēmus</i> nejzazší
<i>superī</i> nebešťané	<i>superior</i> hořejší, hoření, vyšší	<i>summus</i> nejvyšší
<i>īnferī</i> podsvětí	<i>inferior</i> dolejší, dolní	<i>suprēmus</i> (<i>diēs</i>) poslední
—	<i>dēterior</i> horší	<i>īnfirmus</i> nejspodnější
		<i>īmus</i> nejdolejší
		<i>dēterrīmus</i> nejhorší

2. Komparativu nebo superlativu nevytvorují:

<i>sacer</i> posvátný	—	<i>sacerrīmus</i> nejsvětější
<i>novus</i> nový	(<i>recentior</i> novější)	<i>novissīmus</i> zadní, poslední
<i>vetus</i> starý	(<i>vetustior</i> starší)	<i>veterrīmus</i> nejstarší
<i>iuvenis</i> mladý	<i>iūniōrēs</i> mladší mužstvo	—
<i>senex</i> starý	<i>senior</i> , pl. <i>seniōrēs</i> starší mužstvo	—

3. Ani komparativu ani superlativu netvoří adjektiva, která podle svého významu nepřipouštějí stupňování, jako *aureus* zlatý, *priscus* prastarý, *maritimus* přímořský; pak složeniny, jako *frūgifer* plodonosný, *particeps* účasten a porůzná: *albus* bílý, *ferus* divoký, *gnārus* znalý, *par* rovný a j.

§ 63. Adverbia, utvořená ze jmen přídavných.

Příslowce (adverbia), utvořená ze jmen přídavných, jsou schopna stupňování.

1. **Positiv** příslovci tvoří se ze základu (viz § 10.), a to u adjektiv a adjektivných participií II. deklinace příponou *-ē*, u adjektiv III. deklinace v *-āns*, *-ēns* zakončených příponou *-er*, u ostatních příponou *-iter*.

Na př. *altus*, gen. sg. *alt-i*, adv. *alt-ē* vysoko; *miser*, g. sg. *miser-i*, adv. *miser-ē* bidně; *pulcher*, g. sg. *pulchr-i*, adv. *pulchr-ē* krásně.

Sapiēns, g. sg. *sapiēnt-is*, adv. *sapiēnt-er* moudře; *ēlegāns*, g. šg. *ēlegant-is*, adv. *ēlegant-er* uhlazeně.

Brevis, g. sg. *brev-is*, adv. *brev-iter* krátce; *fēlix*, *fēlic-is*, *fēlic-iter* šťastně; *celer*, *celer-is*, *celer-iter* rychle; *acer*, *acr-is*, *acr-iter* ostře.

Audāx, g. sg. *audāc-is* má *audacter* (směle).

2. Některá adverbia jsou utvořena příponou *-ō* (= vlastně abl. sg.), na př. *crēbrō* často, *rārō* zřídka, *falsō* křivě, *meritō* zaslouženě, *perpetuō* neustále, *sērō* pozdě, *subitō* náhle, *tūtō* bezpečně; *certō* (*sciō* vím) určitě — *certē* (*sciō* vím) jistě, zajisté.

3. Jiná adjektiva užívají za adverbium akusativu sg. neutra, na př. *multum* mnoho, *nimum* přílišně, *cēterum* ostatně, *primum* nejprve, *facile* snadno, *impūne* beztretně.

§ 64. Za **komparativ** adverbia užívá se akusativu sg. neutra příslušného komparativu adjektivního; **superlativ** tvoří se jako **positiv** příponou *-ō* z příslušného superlativu adjektivního.

<i>altē</i> vysoko	<i>altius</i> výše	<i>altissimē</i> nejvýše
<i>pulchrē</i> krásně	<i>pulchrius</i> krásněji	<i>pulcherrimē</i> nejkrásněji
<i>breviter</i> krátce	<i>brevius</i> kratčeji	<i>brevissimē</i> nejkratčeji
<i>ācritē</i> ostře	<i>ācrius</i> ostřeji	<i>ācerrimē</i> nejostřeji
<i>sapienter</i> moudře	<i>sapientius</i> moudřeji	<i>sapientissimē</i> nejmoudřeji
<i>facile</i> snadno	<i>facillius</i> snáze	<i>facillimē</i> nejsnáze
<i>bene</i> dobře	<i>melius</i> lépe	<i>optimē</i> nejlépe
<i>male</i> špatně	<i>pēius</i> hůře	<i>pessimē</i> nejhůře
<i>multum</i> mnoho	<i>plūs</i> více (kolik?)	<i>plūrimum</i> nejvíce
<i>(magno opere)</i> velice	<i>magis</i> více (jak velice?)	<i>maximē</i> nejvíce
<i>(non multum)</i> málo	<i>minus</i> méně	<i>minimē</i> nejméně
<i>saepē</i> } často	<i>saepius</i> } častěji	<i>saepissimē</i> } nejčastěji
<i>crēbrō</i> }	<i>crēbrius</i> }	<i>crēberrimē</i> }
<i>diū</i> dlouho	<i>diūtius</i> déle	<i>diūtissimē</i> nejdéle
<i>prope</i> blízko	<i>propius</i> blíže	<i>proximē</i> nejbliže
—	<i>prius</i> dříve	<i>prius</i> } nejprve
—		<i>prius</i> } po prvé
	<i>potius</i> raději, spíše	<i>potissimum</i> nejraději, nejspíše

§ 65.

Zájmena (prōnōmina).

1. Osobní zájmena (*prōnōmina persōnālia*) jsou pro 1. a 2. osobu bezrodá (*ego* já, *tū* ty, *nōs* my, *vōs* vy). Zájmeno třetí osoby (*on*, *ona*, *ono*) nahrazuje se tvary ukazovacího zájmena *is*, *ea*, *id*. (Viz § 68.)

Zvratné zájmeno (*prōnōmen reflexivum*) osoby třetí jest rovněž bezrodé a skloňuje se stejně jako osobní zájmena.

1. os.	2. os.	3. os.	zvrat. 3. os.
Sg. N. <i>ego</i> já	<i>tū</i> ty	<i>is</i> , <i>ea</i> , <i>id</i>	—
G. <i>mei</i> mne	<i>tui</i> tebe	<i>on</i> , <i>ona</i> , <i>ona</i>	<i>suī</i> sebe
D. <i>mihi</i> mně, mi	<i>tibi</i> tobě, ti	(viz § 68.)	<i>sibi</i> sobě, si
A. <i>me</i> mě, mne	<i>tē</i> tě, tebe		<i>sē</i> se, sebe
Abl. <i>me</i> mnou	<i>tē</i> tebou		<i>sē</i> sebou
P. N. <i>nōs</i> my	<i>vōs</i> vy		—
G. { <i>nostrī</i> nás	{ <i>vestrī</i> vás		—
<i>nostrum</i> z nás	<i>vestrum</i> z vás		—
D. <i>nōbīs</i> nám	<i>vōbīs</i> vám		—
A. <i>nōs</i> nás	<i>vōs</i> vás		—
Abl. <i>nōbīs</i> námi	<i>vōbīs</i> vámi		—

Předložka *cum* (s, se) slučuje se s ablativem v *meum* se mnou, *tecum* s tebou, *nōbiscum* s námi, *vōbiscum* s vámi, *secum* s sebou.

V gen. pl. tvary *nostrī*, *vestrī* jsou genitiv objektivní, na př. *memor nostrī* pamětliv nás; tvarů druhých užívá se v genitivě partitivním (celkovém), na př. *nēmo nostrum* (*vestrum*) nikdo z nás (z vás).

Zesilovací příklonka *-met* připojuje se ke všem tvarům kromě genitivních, na př. *egomet*, *nōsmet ipsōs*, *tibīmet* atd. *Tū* zesiluje se příklonkou *-te* v *tūte*, *sē* zdůrazňuje se v *sēsē*.

§ 66. Česká zvrtná zájmena při 1. a 2. osobě vyjadřují se v latině prostými zájmeny osobními:

fortiter	{	<i>mē gērō</i>	chovám	}	se statečně;
		<i>tē geris</i>	chováš		
		<i>sē gerit</i>	chová		
		<i>nōs gerimus</i>	chováme		
		<i>vōs geritis</i>	chováte		
		<i>sē gerunt</i>	chovají		

memor	{	<i>sum mē</i> jsem	}	sebe	pamětliv	memorēs	{	<i>sumus nostrī</i> jsme	}	pamět-
		<i>es tuī</i> jsi						<i>estis vestrī</i> jste		
		<i>est suī</i> jest						<i>sunt suī</i> jsou		
										live
										sebe

§ 67. Přivlastňovací zájmena (*prōnōmina possessīva*) jsou odvozena z genitivu zájmen osobních a skloňují se podle adjektiv I. a II. deklinace.

meus, mea, meum můj, má, mé; *noster, nostra, nostrum* náš, naše, naše
tuus, tua, tuum tvůj, tvá, tvé; *vester, vestra, vestrum* váš, vaše, vaše
suus, sua, suum svůj, svá, své.

Vztahuje-li se české possessivum *svůj* k podmětu v 1. osobě sg. nebo pl., překládá se *meus* nebo *noster*; při vztahu k podmětu ve 2. os. sg. nebo pl. překládá se *tuus* nebo *vester* a vztahuje-li se k podmětu ve 3. osobě sg. nebo pl., vyjadřuje se reflexivem *suus*.

Na př. *omnia mea mēcum portō* všechnen svůj majetek s sebou nosím
omnia tua tēcum portās „ „ „ „ nosíš
omnia nostra nōbiscum portāmus „ „ „ „ nosíme
omnia vestra vōbiscum portātis „ „ „ „ nosíte
{ *Sapiēns* } *omnia sua sēcum* { *portat* mudřec } „ „ nosí
{ *sapientes* } { *portant* mudrci }

Přivlastňovací zájmeno *jējī*, *jējīho*, *jējīmu* atd. překládá se stejně jako possessivní genitivy *jeho* a *j* jejich genitivem náměstky *is*, *ea*, *id*, a to při jedné osobě *ēius* (jeho, její, jeho) a při více osobách *eōrum* (*eārum*) jejich. Na př. *Patrem (mātrēm) amō ēiusque memoria mihi cāra est*. Miluji otce (matku) a jeho (její) památka jest mi drahá. *Mātrēs eārumque filiī* matky a jejich synové.

§ 68. **Z á j m e n a u k a z o v a c í** (*prōnōmina dēmōnstrātīva*) jsou:

a) **hic, haec, hoc** tento, tato, toto, kterým se ukazuje na osobu první a na předmět přítomný, bližší (který je zde);

b) **iste, ista, istud** tenhle, tahle, tohle, kterým se ukazuje k osobě druhé;

c) **ille, illa, illud** onen, ona, ono, kterým se ukazuje na osobu třetí a na předmět vzdalenejší (který je tam, onde);

Singulāris.

N.	<i>hic</i>	<i>haec</i>	<i>hoc</i>		<i>iste</i>	<i>ista</i>	<i>istud</i>		<i>ille</i>	<i>illa</i>	<i>illud</i>
G.		<i>huius</i>				<i>istius</i>				<i>illius</i>	
D.		<i>huic</i>				<i>istī</i>				<i>illī</i>	
A.	<i>hunc</i>	<i>hanc</i>	<i>hoc</i>		<i>istum</i>	<i>istam</i>	<i>istud</i>		<i>illum</i>	<i>illam</i>	<i>illud</i>
Abl.	<i>hōc</i>	<i>hāc</i>	<i>hōc</i>		<i>istō</i>	<i>istā</i>	<i>istō</i>		<i>illō</i>	<i>illā</i>	<i>illō</i>

Plūrālis.

N.	<i>hi</i>	<i>hae</i>	<i>haec</i>		<i>isti</i>	<i>istae</i>	<i>ista</i>		<i>illi</i>	<i>illae</i>	<i>illa</i>
G.	<i>hōrum</i>	<i>hārum</i>	<i>hōrum</i>		<i>istōrum</i>	<i>istārum</i>	<i>istōrum</i>		<i>illōrum</i>	<i>illārum</i>	<i>illōrum</i>
D.		<i>hīs</i>				<i>istīs</i>				<i>illīs</i>	
A.	<i>hōs</i>	<i>hās</i>	<i>haec</i>		<i>istōs</i>	<i>istās</i>	<i>ista</i>		<i>illōs</i>	<i>illās</i>	<i>illa</i>
Abl.		<i>hīs</i>				<i>istīs</i>				<i>illīs</i>	

Tvary náměstky *hic*, které mají na konci -s, bývají zesilovány ukazovací částicí -ce, na př. *huiusce, hōsce*. Před tázacím -ne mění se částice ta v -ci, na př. *hīcine, haecine, huncine*.

Vedle *istud* vyskytá se *istūc*.

d) **is, ea, id** ten, ta, to, kterým se ukazuje na to, o čem se stala zmínka nebo co se právě vysvětluje; zastupuje též zájmen. třetí osoby on, ona, ono.

e) **idem, eadem, idem** týž, táž, též (tentýž) a vyjadřuje se jím shoda, totožnost.

f) **ipse, ipsa, ipsum** sám, sama, samo.

Singulāris.

N.	<i>is</i>	<i>ea</i>	<i>id</i>		<i>idem</i>	<i>eadem</i>	<i>idem</i>		<i>ipse</i>	<i>ipsa</i>	<i>ipsum</i>
G.		<i>eius</i>				<i>eiusdem</i>				<i>ipsius</i>	
D.		<i>ei</i>				<i>eidem</i>				<i>ipsī</i>	
A.	<i>eum</i>	<i>eam</i>	<i>id</i>		<i>eundem</i>	<i>eandem</i>	<i>idem</i>		<i>ipsum</i>	<i>ipsam</i>	<i>ipsum</i>
Abl.	<i>eō</i>	<i>eā</i>	<i>eō</i>		<i>eōdem</i>	<i>eādem</i>	<i>eōdem</i>		<i>ipsō</i>	<i>ipsā</i>	<i>ipsō</i>

Plūrālis.

N.	<i>tī</i>	<i>eae</i>	<i>ea</i>	<i>īdem</i>	<i>eaedem</i>	<i>eadem</i>	<i>ipsī</i>	<i>ipsae</i>	<i>ipsa</i>
G.	<i>eōrum</i>	<i>eārum</i>	<i>eōrum</i>	<i>eōrun-</i>	<i>eārun-</i>	<i>eōrun-</i>	<i>ipsōrum</i>	<i>ipsārum</i>	<i>ipsō-</i>
				<i>dem</i>	<i>dem</i>	<i>dem</i>			<i>rum</i>
D.		<i>īs</i>			<i>īsdem</i>			<i>ipsīs</i>	
A.	<i>eōs</i>	<i>eās</i>	<i>ea</i>	<i>eōsdem</i>	<i>eāsdem</i>	<i>eadem</i>	<i>ipsōs</i>	<i>ipsās</i>	<i>ipsa</i>
Abl.		<i>īs</i>			<i>īsdem</i>			<i>ipsīs</i>	

g) Souvztažná zájmenná adjektivní ukazovací jsou: 1. *tantus, a, um* tak veliký; 2. *tālis, e* takový; 3. *tot* (nesklonné) tolik.

§ 69. Z á j m e n a t á z a c í (*prōnōmina interrogātīva*) jsou:

a) *quis, quid*? kdo, co? (substantivum);

b) *quī, quae, quod*? který, která, které? (adjectivum):

Sg.	N.	<i>quis</i>	kdo	<i>quid</i>	co	<i>quī</i>	<i>quae</i>	<i>quod</i>	Pl.	<i>quī</i>	<i>quae</i>	<i>quae</i>
	G.		<i>cuius</i>				<i>cuius</i>			<i>quōrum</i>	<i>quārum</i>	<i>quōrum</i>
	D.		<i>cui</i>				<i>cui</i>				<i>quibus</i>	
	A.	<i>quem</i>		<i>quid</i>		<i>quem</i>	<i>quam</i>	<i>quod</i>		<i>quōs</i>	<i>quās</i>	<i>quae</i>
	Ab.		<i>quō</i>			<i>quō</i>	<i>quā</i>	<i>quō</i>			<i>quibus</i>	

Předložka *cum* slučuje se obyčejně v abl. *quōcum, quācum, quibuscum*.

Starý ablativ *quī* (místo *quō*) značí jak, kterak? Na př. *quī possum?* Kterak mohu?

Ke všem tvarům tázacím možno v důrazných otázkách připojiti *-nam* (j. české pak); na př. *quisnam* kdopak? *cuīnam* komupak?

c) Souvztažná zájmenná adjektivní tázací: 1. *uter, utra, utrum* který z obou? (gen. sg. *utrīus*, dat. *utrī* pro všechny tři rody); 2. *quantus, a, um* jak veliký? 3. *quālis, e* jaký? 4. *quot* kolik? (nesklonné); 5. *quotus, a, um* kolikátý?

§ 70. Z á j m e n a v z t a ž n á (*prōnōmina relātīva*):

a) *quī, quae, quod* který(ž), která(ž), které(ž); jenž, jež, jež. Skloňuje se stejně jako adjektivní zájmeno tázací (§ 69.) Předložka *cum* slučuje se v abl. *quocum* s nímž, *quācum* s níž, se kterou; *quibuscum* s nimiž.

b) Souvztažná adjektivní zájmenná: 1. *quantus, a, um* jak veliký; 2. *quālis, e* jaký; 3. *quot* (neskl.) kolik; 4. *quotus, a, um* kolikátý; 5. *uter, utra, utrum* který z obou.

c) Neurčitě vztažná zájmena vznikají buď složením s částicí — *cunque* nebo zdvojením, čímž se jejich význam zobecní; na př. 1. *quisquis* kdokoli, *quidquid* cokoli (obyčejně jen ve spojení *quōquō modō* jakýmkoli způsobem); 2. *quīcunque, quaecunque, quodcunque* kterýkoli (kdokoli), kterákoli, kterékoli (cokoli). Skloňuje se pouze *quī* a částice *-cunque* se připojí, na př. *cūiscunque*.

§ 71. Neurčitá zájmena (*prōnōmina indē/īnīta*):

1. <i>quis, quid</i> kdo, co; (někdo, něco)	subst.
<i>quis, qua, quod</i> } který, jaký, á, é	adjekt.
<i>quī, quae, quod</i> } (Neutr. pl. <i>qua, quae</i>)	

Poznámka. Užívá se jich po *sī, nī, nē, num* a po relativěch *quō a quantō*.

2. <i>aliquis, aliquid</i> někdo, něco; (g. <i>alicūius</i>)	subst.
<i>aliquī (aliquis), aliqua, aliquod</i> nějaký, á, é (neutr. pl. <i>aliqua</i>)	adj.

3. <i>quisquam, quicquam</i> někdo, něco; (g. <i>cuiusquam</i>)	subst.

Poznámka. Obyčejně ve větách záporných nebo smyslu záporného. *Neque quisquam* a nikdo, *neque quicquam* a nic:

4. <i>quispiam, quidpiam</i> někdo, něco	subst.
<i>quispiam, quae-piam, quodpiam</i> nějaký, á, é	adj.

5. <i>quīdam, quiddam</i> kdosi, cosi	subst.
<i>quīdam, quaedam, quoddam</i> kterýsi, jakýsi	adj.
(acc. <i>quendam</i> , g. pl. <i>quōrundam</i>)	

6. <i>quisque, quidque</i> každý, každá věc	subst.
<i>quisque, quaeque, quodque</i> každý, á, é	adj.

7. <i>quīvis, quidvis</i> kdokolivěk, cokolivěk	subst.
<i>quīvis, quaevis, quodvis</i> kterýkolivěk	adj.

8. <i>quīlibet, quidlibet</i> ledakdo, ledaco	subst.
<i>quīlibet, quaelibet, quodlibet</i> leckterý, lecjaký	adj.

K nim se druží souvztažná adjektiva zájmenná:

1. *aliquot* několik; 2. *aliquantus, a, um* nějak velký, hodně velký; 3. *quantusvis* a *quantuslibet* jakkolivěk veliký a lecjak veliký; 4. *utervīs* a *uterlibet* kterýkoli z obou; 5. *alteruter, altera utra (alterutra), alterutrum (alterum utrum)* kterýkoliv ze dvou.

§ 72. Nesouvztažná neurčitá zájmena:

alter, a, um (g. *alterius*, d. *alterī*) druhý, á, é;
alius, alia, aliud (g. *alterius*, d. *aliī*) jiný, á, é;
uterque, utraque, utrumque (g. *utriusque*, d. *utrīque*) jeden i druhý. oba;
ambō, ambae, ambō oba dva (dohromady); sklonění viz § 75:

neuter, neutra, neutrum (g. *neutrius*, d. *neutrī*) žádný z obou, ani jeden ani druhý;

sōlus, a, um (g. *sōlius*, d. *sōlī*) samojediný, á, é;

tōtus, a, um (g. *tōtius*, d. *tōtī*) celý, á, é;

ūnus, a, um (g. *ūnīus*, d. *ūnī*) jeden (viz § 75.);

omnis, e všecek, všečen, každý;

nēmō (g. *nūllius*, d. *nēmīnī*, akk. *nēmīnem*, abl. *nūllō*) nikdo;

nihil nič (g. *nūllius rei*, d. *nūllī rei*, acc. *nīhil*, abl. *nūllā rē*);
nūllus, *a*, *um* (g. *nūllius*, d. *nūllī*) žádný, nižádný, á, é;
ūllus, *a*, *um* (g. *ūllius*, d. *ūllī*) nějaký, některý, á, é;
ūnusquisque, *ūnaquaeque*, *ūnumquidque*, *ūnumquodque* (gen. *ūnīuscuīusque* etc.) jeden každý;
nōnnūllus, *a*, *um* (g. *nōnnūllius*) nepatrný; pl. někteří.

§ 73. Souvztažná zájmena (*correlātiva*):

1. tázací	2. vztažná	3. ukazovací	4. nepřítá
<i>quis?</i>	<i>qui</i>	<i>hic</i>	<i>aliquis, quis</i>
<i>quī?</i>	<i>quicunque</i>	<i>iste, ille,</i>	<i>quīdam, quīvīs</i>
	<i>quisquis</i>	<i>is</i>	<i>quīlibet</i>
<i>quōlis?</i>	<i>quālis</i>	<i>tālis</i>	—
	<i>quālescunque</i>		
<i>quantus?</i>	<i>quantus</i>	<i>tantus</i>	<i>aliquantus</i>
	<i>quantuscunque</i>		
<i>quot?</i>	<i>quot, quotquot</i>	<i>tot</i>	<i>aliquot</i>
	<i>quotcunque</i>		
<i>uter?</i>	<i>uter</i>	<i>uterque</i>	<i>uterūq, uterlibet,</i> <i>alter uter</i>

Souvztažná adverbia zájmenná jsou v § 122.

§ 74. Číslovky (*numerālia*).

Číslovky jsou:

- základní* (*numerālia cardinālia*) na otázku kolik? *quot?*
- řadové* (*numerālia ordinālia*) na otázku kolikátý? *quotus?*
- druhové* nebo *podílné* (*numerālia distribūtīvā*) na otázku po kolika? *quotēnī?*
- příslovce číselná* (*adverbia numerālia*), na otázku kolikrát? *quotiēns?*

1	I	ūnus, a, um jeden, a, o	přimus, a, um první	singuli, ae, a po jednom	semel jednou
2	II	duo, ae, o dva, dvě	secundus druhý nebo aller	bini, ae, a po dvou	bis dvakrát
3	III	trēs, tria tři	tertius třetí	terni, ae, a po třech	ter tříkrát
4	IV	quattuor čtyři	quartus čtvrtý	quaterni po čtyřech	quater čtyřikrát
5	V	quinque pět	quintus pátý	quini po pěti	quinguiēs pětkrát
6	VI	sex šest	sextus šestý	seni po šesti	sexiēs šestkrát
7	VII	septem sedm	septimus sedmý	septeni po sedmi	septiēs sedmkrát
8	VIII	octō osm	octāvus osmý	octoni po osmi	octiēs osmkrát
9	IX	novem devět	nonus devátý	noveni po devíti	noviēs devětkrát
10	X	decem deset	decimus desátý	deni po desíti	decīēs desetkrát
11	XI	undecim jedenáct	undecimus	undeni po jedenácti	undeciēs jedenáctkrát
12	XII	duodecim dvanáct	duodecimus	duodeni po dvanácti	duodeciēs dvanáctkrát
13	XIII	tredecim třináct	tertius decimus	terni deni po třinácti	ter decīēs třináctkrát
14	XIV	quattuordecim čtrnáct	quartus decimus	quaterni deni po čtrnácti	quater decīēs čtrnáctkrát
15	XV	quindecim pětina	quintus decimus	quini deni po pětina	quinguiēs decīēs pětina
16	XVI	sēdecim šestina	sextus decimus	seni deni po šestina	sexiēs decīēs šestina
17	XVII	septendecim sedmá	septimus decimus	septeni deni po sedmá	septiēs decīēs sedmá
18	XVIII	duodēviginti osmnáct	duodēvicesimus	duodēvicieni po osmnácti	duodēviciēs osmnáctkrát
19	XIX	undēviginti devádnáct	undēvicesimus	undēvicieni po devádnácti	undēviciēs devádnáctkrát
20	XX	viginti dvádnáct	vicesimus	vicieni po dvádnácti	viciēs dvádnáctkrát
21	XXI	ūnus et vīginti jedenáct	ūnus et vicesimus	vicieni singuli po jedenácti	semel et viciēs jedenáctkrát
22	XXII	duo et vīginti dvanáct	aller et vicesimus	vicieni bini po dvanácti	bis et viciēs dvanáctkrát
28	XXVIII	duodētrīginti osmnáct	duodētricesimus	duodētricieni po osmnácti	duodētriciēs osmnáctkrát

29	XXIX undētrīginā	undētrīcēsimus	undētrīcēnī	undētrīciēs
30	XXX trīginā	trīcēsimus	trīcēnī	trīciēs
40	XL quadrāginā	quadrāgēsimus	quadrāgēnī	quadrāgiēs
50	L quinquāginā	quīnquāgēsimus	quīnquāgēnī	quīnquāgiēs
60	LX sexāginā	sexāgēsimus	sexāgēnī	sexāgiēs
70	LXX septuāginā	septuāgēsimus	septuāgēnī	septuāgiēs
80	LXXX octōginā	octōgēsimus	octōgēnī	octōgiēs
90	XC nōnāginā	nōnāgēsimus	nōnāgēnī	nōnāgiēs
100	C centum	centēsimus	centēnī	centiēs
101	CI centum ūnus	centēsimus (et) ūnus	centēnī singulī	centiēs semel
102	CII centum duo	centēsimus (et) aller	centēnī būnī	centiēs bis
200	CC ducentī, ae, a	ducentēsimus	ducentī	ducentiēs
300	CCC trecentī, ae, a	trecentēsimus	trecentī	trecentiēs
400	CCCC quadringentī, ae, a	quadrīngentēsimus	quadrīngēnī	quadrīngentiēs
500	D nebo IJ quingentī, ae, a	quīngentēsimus	quīngēnī	quīngentiēs
600	DC sescentī, ae, a	sescentēsimus	sescentī	sescentiēs
700	DCC septingentī, ae, a	septīngentēsimus	septīngēnī	septīngentiēs
800	DCCC octingentī, ae, a	octīngentēsimus	octīngēnī	octīngentiēs
900	DCCCC nōngentī, ae, a	nōngentēsimus	nōngēnī	nōngentiēs
1000	M (CIC) mille	mīllēsimus	singula mīlia	mīlliēs
2000	MM II duo mīlia	bis mīllēsimus	bīna mīlia	bis mīlliēs
10.000	CCICX decem mīlia	decētē mīllēsimus	dēna mīlia	decētē mīlliēs
100.000	CCCICCC centum mīlia	centiēs mīllēsimus	centēna mīlia	centiēs mīlliēs
1.000.000	CCCCICCCO decēs centēna mīlia	decētē centiēs mīllēsimus	decētē centēna mīlia	decētē centiēs mīlliēs

§ 75. *Cardinālia*. Skloňují se jen číslovky 1—3 a pak od 200 dále vyjma *mille*.

N.	<i>ūnus ūna ūnum</i>	<i>duo</i>	<i>duae</i>	<i>duo</i>	<i>trēs tria</i>
G.	<i>ūnūs</i>	<i>duōrum</i>	<i>duārum</i>	<i>duōrum</i>	<i>trium</i>
D.	<i>ūnī</i>	<i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>	<i>tribus</i>
A.	<i>ūnum ūnam ūnum</i>	<i>duōs (duo)</i>	<i>duās</i>	<i>duo</i>	<i>trēs tria</i>
Ab.	<i>ūnō ūnā ūnō</i>	<i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>	<i>tribus</i>

Poznámka. 1. Plurál *ūnī, ūnae, ūna* klade se hlavně u jmen pomnožných, na př. *ūna castra* jeden tábor, *ūnae litterae* jeden dopis; ale dva tábory *bīna castra*, dva dopisy *bīnae litterae*, kdežto *duae litterae* značí dvě písmena.

2. Jako *duo* skloňuje se též *ambō, ambae, ambō* (oba dva).

3. Odčítá-li se 1 nebo 2 od následující desítky, na př. *undēcentum* (99), *duodēvīgintī nāvēs*, nesklonuje se *duo*.

4. Ve spojení desítek a jednotek od 21—99 možno v latině tak jako v češtině říkat *quinque et vīgintī* nebo *vīgintī quinque*. Pamatuj: *ūnus et vīgintī puerī* nebo *puerī vīgintī ūnus*.

5. *Mille* jest nesklonné adjektivum, pl. *mīlia* (subst.) se skloňuje (g. -ium, d. -ibus); na př. *mīlle equitēs* 1000 jezdců, *cum mīlle equitibus*, ale *duo mīlia equitum* 2000 jezdců, *cum duōbus mīlibus equitum*. Pamatuj: *tria mīlia trecentī mīlitēs* nebo *tria mīlia militum et trecentī* (3300 vojáků).

§ 76. *Ordinālia* skloňují se jako adjektiva I. a II. dekl.

V číslech 13—17 jdou jednotky pravidelně před desítkami a od 21 pak mají spojku *et*, na př. *ūnus et trīcēsīmus, alter et trīcēsīmus*. Stojí-li jednotky za desítkami, kladou se beze spojky, na př. *trīcēsīmus prīmus, trīcēsīmus alter*; podobně *annō mīllēsīmō nōngenlēsīmō vīcēsīmō quartō* roku 1924.

Řadovými číslovkami vyjadřují se též jmenovatelé zlomků, na př. *tertia pars* $\frac{1}{3}$, *quinta pars* $\frac{1}{5}$; *duae quintae* $\frac{2}{5}$, *trēs septimae* $\frac{3}{7}$; ale *duae partēs* $\frac{2}{3}$, *trēs partēs* $\frac{3}{4}$.

§ 77. *Distribūtīva* jsou adjektiva v plurále a skloňují se podle I. a II. dekl. Do češtiny se překládají předložkou *po* s lokálem základních číslovek: *Rōmae bīnī cōsulēs creābantur*: V Římě bývalo voleno po d v o u konsulech.

Při násobení vyjadřuje se *násobitel* číslovkou podílnou, na př. *bīs bīna sunt quattuor* $2 \times 2 = 4$; *ter septēna sunt ūnum et vīgintī*.

Při jménech pomnožných se užívá podílných číslovek místo základních (viz § 75, pozn. 1.), avšak místo *singulī* a *ternī* klade se *ūnī* a *trīnī*; na př. *ūna castra* jeden tábor, *bīna (trīna) castra* dva (tři) tábory, ale *terna castra* po třech táborech.

§ 78. *Adverbia numerālia* spojují se s podílnými číslovkami zvláště při velikých číslech, na př. *vīciēs centēna mīlia* = 2,000.000 [XX].

Za číselná příslovce (na otázku kolikrát? po kolikáté?) slouží acc. sg neuter řadových číslovek, j. *prīnum* po první, *īterum* (po druhé), *tertium*

quartum, quintum, septimum atd. Při vypočítávání se klade *přimum — deinde — tum — dēnique — postrēmo*.

Jiná slova číselného významu jsou na př. *simplex, -icis* jednoduchý, *duplex, -icis* dvoji, dvojitý, dvójnásobný; *triplex, -icis* troji, *quadruplex, -icis* čtverý, čtveronásobný; *decemplex* desaterý, *multiplex* mnohonásobný.

§ 79.

B. Časování.

V nauce o časování (*coniugātiō*) vykládá se o tvoření a významu tvarů slovesných.

Tvary slovesné vznikají spojováním kmenů slovesných buď s příponami osobními (t. zv. tvary určité) nebo s příponami jmennými (t. zv. tvary jmenné (neurčité)). Určité tvary slovesné jsou dvojce:

a) jednoduché neboli prosté, na př. *laudāmus*;

b) složené neboli opsané, na př. *laudātus sum*.

Obojí tvary určité vyjadřují gramatickou osobu, číslo, čas, způsob a rod slovesný.

§ 80. 1. Gramatická osoba (*persōna*) jest troji, a to v čísle jednotném i množném, podle toho, je-li podmětem slovesného děje osoba mluvící nebo oslovená, či osoba jiná.

2. Čas slovesný (*tempus*) jest troji: a) přítomný, b) minulý, c) budoucí. Na vyjadřování trojiho času má latina tyto slovesné tvary:

1. *praesēns* (čas přítomný): *laudō* chválím;

2. *imperfectum* (čas minulý): *laudābam* chválil jsem;

3. *perfectum* (čas minulý): *laudāvī* pochválil jsem;

4. *plūsquamperfectum* (čas předminulý): *laudāveram* byl jsem pochválil;

5. *futūrum I.* (čas budoucí): *laudābō* budu chváliti, pochválím;

6. *futūrum II.* nebo *f. exactum* (čas budoucí): *laudāverō* pochválím.

3. Způsob (*modus*) děje slovesného jest troji: a) oznaovací (*indicātivus*): *scribis* píšeš; b) rozkazovací (*imperātivus*): *scribe* piš! c) spojovací (*coniūctivus*): *scribās* ať píšeš, *scriberēs* psal bys.

4. Rod (*genus*) slovesný jest dvojí: 1. činný (*āctivum*): *amō* miluji; 2. trpný (*passivum*): *amor* jsem milován. Místo sloves zvrátných (je-li původce děje i jeho cíl osoba táž) užívá latina někdy passiva, na př. *lavantur* myjí se (místo *lavant sē* nebo *corpora lavant*).

§ 81. Jmenné tvary slovesné:

1. *infīnītivus* (způsob neurčitý): *regere* říditi;

2. *participium* (přechodník, přičestí): *regēns* řídě, *ic*;

3. *supīnum*: *cubitum eō* jdu spat;

4. *gerundivum*: *legenda* (pl.) to, co jest čísti;

5. *gerundium*: *ars scribendī* umění psáti.

Poznámka. Slovesný tvar v indikativu, konjunktivu a imperativu nazývá se **slovesem určitým** (*verbum finitum*), poněvadž určitě vyjadřuje gramatickou osobu. Tvar jmenný, poněvadž gramatické osoby sám nevyjadřuje, nazývá se **neurčitým** (*verbum infinitum*).

§ 82. Hledíme-li k rozličným tvarům téhož slovesa, poznáváme, že jsou utvořeny z kmenů trojích:

1. jedny se tvoří z téhož kmene jako **présens (kmen présentní)**, a jsou to vedle indikativu a konjunktivu **présenta** ještě indikativ a konjunktiv **imperfekta**, indikativ **futura I.**, imperativ a infinitiv **praes.**, a to v rodě činném i trpném; gerundivum a gerundium; děl **participium praes.**;

2. druhé se tvoří z téhož kmene jako **aktivní perfektum (kmen perfektní)** a jsou to vedle indikativu a konjunktivu **perfekta** ještě indikativ a konjunktiv **plusquamperfekta**, indikativ **futura II. (exakta)** a infinitiv **perfekta**, a to v rodě činném;

3. třetí se tvoří z téhož kmene jako **supinum (kmen supinový)** a jsou to **passivní** tvary indikativu a konjunktivu **perfekta** a **plusquamperfekta**, indikativu **futura II. (exakta)**, **pass. infinitiv futura I. a perfekta**, **pass. participium perf.** a **aktivní infinitiv futura I. s aktiv. participiem futurním**.

§ 83. Kmen **présentní**, **perfektní** a **supinový** jsou slovesné **kmeny zvláštní**; slovesný kmen, který jest jim společný, slove **základní kmen** slovesný a jest obsažen ve všech tvarech téhož slovesa buď v téže podobě (na př. *laud-*), nebo ve změněné (oslabením, zesilením nebo rozšířením) na př. *pellō*, *pepulī*, *pulsum*.

Základní kmeny slovesné jsou dílem **jednoduché**, na př. *reg-ere*, dílem **složené**, na př. *corrig-ere*. Jednoduché základní kmeny slovesné jsou buď **prvotní** (namnoze kořeny) anebo **odvozené** z kmenů jmenných nebo z jiných kmenů slovesných, na př. *rēgn-āre*. Složené základní kmeny slovesné jsou vesměs složeniny určovací; skládají se z kmenů jednoduchých a z **předpon**, které určují dějový význam slovesného kmene ve smyslu příslovečném, na př. *corrigō*, *dīrigō*, *porrigō*, *subrigō*, *surgō* atd.

§ 84. Kmen **perfektní** se tvoří ze základního kmene slovesného, který jest zvláštním kmenům společný (viz § 83), způsobem několikerým:

a) příznakem **-v-** (**u**) u kmenů samohláskových na *a*, *e*, *i*, na př. *laudā-v-ī*, *dēlē-v-ī*, *audī-v-ī*, *mon-u-ī*;

b) příznakem **-s-** u dlouhých kmenů souhláskových (němých), na př. *carp-s-ī*, *scrib-s-* (*scripsī*), *dīc-s-* (*dīxī*), *rēg-s-* (*rēxī*), *claud-s-* (*clausī*);

c) z **dlo u ž e n í m** kmenové samohlásky, na př. *legō*, *lēg-ī*; *moveō*, *mōv-ī*; *videō*, *vīd-ī*; *fāciō*, *fēc-ī*; *agō*, *ēg-ī*;

d) z **dvojko u** (**reduplikací**) počáteční souhlásky (+*e*) nebo počáteční slabiky, na př. *cadō* — *cecid-ī*, *tendō* — *tetend-ī*, *mordeō* — *momord-ī*, *currō* — *cucurr-ī*; někdy zdvojka potuchla vynecháním samohlásky, na př. *reppulī*, *repperī*, *rettulī*;

e) bez patrné změny kmene, na př. *acuō — acu-i, vertō — vert-i, dēfendō — dēfend-i*.

§ 85. Kmen supinový tvoří se příponou kmenotvornou *-tum*, na př. *laudā-tum, audī-tum, minū-tum; carp-tum, āc-tum (agō), fac-tum*.

U kmenů zubných původní *-tum* změnilo se v *-sum*, na př. *clausum, dīvīsum, missum, vīsum, sessum*, odkud přešlo k plynným a jiným kmenům: *pul-sum, cur-sum, sparsum* a j. U sloves II. konjugace zúžuje se obyčejně kmenový znak *e* v *i*, na př. *moneō — monitum*.

§ 86. 1. Přehled osobních přípon.

v indikativu a konjunktivu		v imperativu	
aktiv.	pass.	akt.	deponent.
Sg. 1. os. <i>-ō, -m; -ī</i> (pf.)	<i>-r</i>		
2. <i>-s; -stī</i> (pf.)	<i>-ris</i>	<i>—, -tō</i>	<i>-re</i>
3. <i>-t</i>	<i>-tur</i>	<i>-tō</i>	
Pl. 1. os. <i>-mus</i>	<i>-mur</i>		
2. <i>-tis; -stis</i> (pf.)	<i>-minī</i>	<i>-te, (-tōte)</i>	<i>-minī</i>
3. <i>-nt; -runt</i> (pf.)	<i>-ntur</i>	<i>-ntō</i>	

2. Osobní přípony připínají se u některých sloves přímo ke kmeni přítomnému (na př. *es-t, fer-tis*), avšak u většiny sloves přijímají kmeny přítomní dříve ještě různé kmenotvorné přípony nebo příznaky: *o, e* (*u, i*), které pak splývají s osobními příponami a s kmenovým znakem (*a, e, i*) v koncovky. Na př. *laud-ā-s* má koncovku *ās*, v níž jest zahrnut kmenový znak *a*, kmenotvorná přípona přítomního kmene a přípona osobní *s*.

Slovesa, jejichž kmeny přítomní nemají žádné přípony kmenotvorné a končí se pak souhláskou, slovou souhlásková nebo bezpříznaková.

U všech ostatních tvoří se kmeny přítomní různými příznaky a končí se pak vždycky samohláskou; taková slovesa slovou samohlásková nebo příznaková (tematická).

3. Podle toho, jak se končí přítomní kmen, rozvrhují se příznaková slovesa na čtyři třídy čili konjugace:

tř.	infinit.	1. os. praes.	prés. kmen	znak
I.	<i>laudāre</i>	<i>laudō</i>	<i>lauda-</i>	<i>a</i>
II.	<i>dēlere</i>	<i>dēleō</i>	<i>dēle-</i>	<i>e</i>
III. {	<i>scribere</i>	<i>scribō</i>	<i>scrib-</i>	souhlásková
	<i>minuere</i>	<i>minuō</i>	<i>minu-</i>	<i>u</i>
IV.	<i>audire</i>	<i>audiō</i>	<i>audi-</i>	<i>i</i>

Kmen

Tr.	Indic. praes.	Ind. imperf.	Ind. futur. I.
	Acti-		
I.	ō, ās, at, āmus, ātis, ant.	ā bam bās	ā bō, bis, bit,
II.	eō, ēs, et, ēmus, ētis, ent.	ē bat bāt	ē bīnus, bitis, bunt.
III.	ō, is, it, imus, itis, unt.	ī bāmus bātis	— am, ēs, et, ēmus, ētis, ont
IV.	iō, īs, it, imus, itis, iunt.	iō bant bant	i

Passi-

I.	or, āris, ātur, āmur, āmini, untur.	ā bar bāris	ā bor, beris, bitur, bīmur,
II.	eor, ēris, ētur, ēmur, ēmini, entur.	ē bātur bātur	ē bīmini, buntur
III.	or, eris, itur, imur, imini, untur.	ī bāmur bāmini	— ar, eris, ētur, ēmur, ēmini,
IV.	ior, īris, iitur, imur, imini, iuntur.	iō bantur bantur	i entur

Kmen

	Indic. perf. act.		Ind. plpf. act.	Ind. futur. II. act.
I.	v	-ī -istī	v -eram -erās	v -prō -eris
II.	v, u	-it -imus	v, u -erut -erāmus	v, u -erit -erimus
III.	s	-istis	s -erātis	s -eritis
IV.	v	-erunt	v -erant	v -erint

Kmen

	Indic. perf. pass.		Ind. plpf. pass.	Ind. futur. II. pass.
I.	ā -tus	sum est	ā -tus eram erās	ā -tus erō eris
II.	ē, ī	es	ē, ī erat erātis	ē, ī erit eritis
III.	— -tī	sumus estis	— -tī erāmus erātis	— -tī erimus eritis
IV.	ī	sunt	ī erant	ī erunt

v jednotlivých konjugacích.

präsentní.

Coni. praes.	Coni. impf.	Imperativ	Partic.	Infinit.
v u m				
em, ēs, et, ēmus, ētis, ent.	ā rem ē rēs ē ret e rēmus i rētis ī rent	ā, āte, ātō, ātōte, antō ē, ēte, ēlō, ēlōte, entō e, ite, itō, itōte, untō ī, ite, itō, itōte, iuntō	āns ēns ēns iēns	āre ēre ere ire

v u m

Gerundiv.

er, ēris, ētur, ēmur, ēminī, entur	ā rer ē rēris e rētur i rēmur ī rēminī ī rentur	āre, āminī ēre, ēminī ere, iminī īre, iminī	andus, a, um endus, a, um endus, a, um iendus, a, um	ārī ērī ī īrī
---------------------------------------	--	--	---	------------------------

perfektní.

Coni. perf. act.	Coni. plpf. act.	Infinit. perf. act.		
v -erim v, u -eris s -erimus v -eritis v -erint	v -issem v, u issēs s -isset s -issēmus v -issētis v -issent	v v, u s v	-isse	—

supinový.

Coni. perf. pass.			Coni. plpf. pass.		Partic. perf. pass.		Supin.	Part. fut. act.
<i>ā</i>	<i>-tus</i>	<i>sim</i>	<i>ā</i>	<i>-tus</i>	<i>essem</i>	<i>ā</i>	<i>tum</i>	<i>ā</i>
<i>ē, i</i>		<i>sis</i>	<i>ē, i</i>		<i>essēs</i>	<i>ē, i</i>		<i>-tūrus</i>
		<i>sit</i>			<i>esset</i>	<i>-tus,</i>		<i>-tūra</i>
<i>—</i>	<i>-ti</i>	<i>sīmus</i>	<i>—</i>	<i>-ti</i>	<i>essēmus</i>	<i>-ta</i>		<i>-tūrum</i>
		<i>sitis</i>			<i>essētis</i>	<i>-tum</i>		
<i>ī</i>		<i>sint</i>	<i>ī</i>		<i>essent</i>	<i>ī</i>		<i>ī</i>

§ 88.

Sloveso *sum, esse, fui* jsem

má jen dva kmeny: přítomný *es-* a dokonavý *fu-*.

Toto pomocné sloveso patří k bezpříznakým slovesům.

	<i>Indicativus</i>	<i>Coniunctivus</i>	<i>Imperativus</i>
<i>Præsens</i>	Sg. <i>sum</i> jsem <i>es</i> jsi <i>est</i> jest Pl. <i>sumus</i> jsme <i>estis</i> jste <i>sunt</i> jsou	<i>sim</i> at jsem <i>sis</i> at jsi <i>sit</i> at jest <i>simus</i> at jsme <i>sitis</i> at jste <i>sint</i> at jsou	2. <i>es</i> buď, <i>estō</i> buďž (ty) 3. <i>estō</i> buďž (on) 2. <i>este</i> buďte, <i>estote</i> budtež. (vy) 3. <i>suntō</i> buďtež (oni)
<i>Imperfectum</i>	Sg. <i>eram</i> byl, a, o jsem <i>erās</i> byl, a, o jsi <i>erat</i> byl, a, o Pl. <i>erāmus</i> byli, y, a jsme <i>erātis</i> byli, y, a jste <i>erant</i> byli, y, a	<i>essem</i> byl bych <i>essēs</i> byl bys <i>esset</i> byl by <i>essēmus</i> byli bychom <i>essētis</i> byli byste <i>essent</i> byli by	—
<i>Futurum I.</i>	Sg. <i>erō</i> budu <i>eris</i> budeš <i>erit</i> bude Pl. <i>erimus</i> budeme <i>eritis</i> budete <i>erunt</i> budou	—	<i>Participium futuri:</i> <i>futurus, a, um</i> budoucí <i>Infinitivus</i> praes.: <i>esse</i> býti futuri: <i>futurum, am, um esse, (fore)</i> že bude perfecti: <i>fuisse</i> že byl, že byli, y, a
<i>Perfectum</i>	Sg. <i>fui</i> byl, a, o jsem <i>fuisti</i> byl, a, o jsi <i>fuit</i> byl, a, o Pl. <i>fuimus</i> byli, y, a jsme <i>fuistis</i> byli, y, a jste <i>fuērunt</i> byli, y, a	<i>fuērim</i> at jsem byl <i>fuēris</i> at jsi byl <i>fuērit</i> at byl <i>fuērimus</i> at jsme byli <i>fuēritis</i> at jste byli <i>fuērint</i> at byli	
<i>Plüsqvamparf.</i>	Sg. <i>fuēram</i> byl jsem byl <i>fuēras</i> byl jsi byl <i>fuērat</i> byl jest byl Pl. <i>fuēramus</i> byli jsme byli <i>fuērātis</i> byli jste byli <i>fuērant</i> byli jsou byli	<i>fuisse</i> byl bych byl <i>fuisse</i> byl bys byl <i>fuisse</i> byl by byl <i>fuisse</i> byli bychom byli <i>fuisse</i> byli byste byli <i>fuisse</i> byli by byli	—
<i>Futur II. (excl.)</i>	Sg. <i>fuēō</i> (až) budu <i>fuēris</i> budeš <i>fuērit</i> bude Pl. <i>fuērimus</i> budeme <i>fuēritis</i> budete <i>fuērint</i> budou	—	—

Poznámka. Od kmene *fu-* jest též coni. impf. *forem* = *essem* a infinitiv futura *fore* = *futurum esse*.

§ 89. Složeniny s esse jsou:

absum, abesse, āfuī, āfutūrus jsem nepřítomen, vzdálen; *absēns, entis* nepřítomný, vzdálený;

adsum, adesse, adfuī (affuī), adfutūrus jsem přítomen;

dēsum, dēesse, dēfuī, dēfutūrus scházím, chybím;

intersum, interesse, interfuī, interfutūrus jsem mezi něčím (*inter collem et oppidum*), jsem při něčem, účastním se (*pūgnae nāvālī*);

obsum, obesse, obfuī, obfutūrus škodím, jsem na škodu;

praesum, praesesse, praefuī, praefutūrus jsem v čele (*legiōnī* legie), velím; *praesens, entis* přítomný;

prōsum, prōdesse, prōfuī, prōfutūrus prospívám; (*prōdes, prōdest, prōderam, prōderō, prōdessem, ale prōsim*);

supersum, superesse, superfuī zbývám.

§ 90. Ke složeninám s esse patří také *possum, posse, potuī* mohu, které jest složeno z *pot-* (*potis, e* mohoucí) a *sum*. Časuje se jako *esse* a původní *pot-* objevuje se všude před samohláskami.

Indicātivus.

Coniūctivus.

Praes.	<i>possum, potes, potest, possumus, potestis, possunt.</i>	<i>possim, possis, possit, possimus, possitis, possint.</i>
Impf.	<i>poteram, poterās, poterat, poterāmus, poterātis, poterant.</i>	<i>possem, possēs, posset, possēmus, possētis, possent.</i>
Fut. I.	<i>poterō, poteris, poterit, poterimus, poteritis, poterunt.</i>	— —
Perf.	<i>potuī, potuistī, potuit, potuimus, potuistis, potuerunt.</i>	<i>potuerim, potueris, potuerit, potuerimus, potueritis, potuerint.</i>
Plpf.	<i>potueram, potuerās, potuerat, potuerāmus, potuerātis, potuerant.</i>	<i>potuissem, potuissēs, potuisset, potuissēmus, potuissētis, potuissent.</i>
Fut. II.	<i>potuerō, potueris, potuerit, potuerimus, potueritis, potuerint.</i>	— →
Inf. praes.	<i>posse.</i>	
Inf. perf.	<i>potuisse.</i>	

a) Indicativus.

ā c t ī-

I.	II.	III.	IV.
P r a e s e n s.			
Sg. <i>laudō</i> chválím <i>laudās</i> <i>laudat</i>	<i>dēleō</i> ničím <i>dēlēš</i> <i>dēlet</i>	<i>carpō</i> trhám <i>carpis</i> <i>carpit</i>	<i>audiō</i> slyším <i>audis</i> <i>audit</i>
Pl. <i>laudāmus</i> <i>laudātis</i> <i>laudant</i>	<i>dēlēmus</i> <i>dēlētis</i> <i>dēlent</i>	<i>carpimus</i> <i>carpitis</i> <i>carpunt</i>	<i>audimus</i> <i>auditis</i> <i>audiunt</i>
I m p e r f e c t u m.			
Sg. <i>laudābam</i> <i>laudābās</i> <i>laudābat</i>	<i>dēlēbam</i> <i>dēlēbās</i> <i>dēlēbat</i>	<i>carpēbam</i> <i>carpēbās</i> <i>carpēbat</i>	<i>audiēbam</i> <i>audiēbās</i> <i>audiēbat</i>
Pl. <i>laudābāmus</i> <i>laudābātis</i> <i>laudābant</i>	<i>dēlēbāmus</i> <i>dēlēbātis</i> <i>dēlēbant</i>	<i>carpēbāmus</i> <i>carpēbātis</i> <i>carpēbant</i>	<i>audiēbāmus</i> <i>audiēbātis</i> <i>audiēbant</i>
chválil, a, o jsem atd.	ničil, a, o jsem atd.	trhal, a, o jsem atd.	slyšel, a, o jsem atd.
F u t u r u m I.			
Sg. <i>laudābō</i> <i>laudābis</i> <i>laudābit</i>	<i>dēlēbō</i> <i>dēlēbis</i> <i>dēlēbit</i>	<i>carpam</i> <i>carpēs</i> <i>carpet</i>	<i>audiam</i> <i>audiēs</i> <i>audiet</i>
Pl. <i>laudābimus</i> <i>laudābitis</i> <i>laudābunt</i>	<i>dēlēbimus</i> <i>dēlēbitis</i> <i>dēlēbunt</i>	<i>carpēmus</i> <i>carpētis</i> <i>carpent</i>	<i>audiēmus</i> <i>audiētis</i> <i>audient</i>
budu chváliti, pochválím atd.	budu ničiti, zničím atd.	budu trhati, utrhnú atd.	budu slyšeti, uslyším atd.
P e r f e c t u m.			
Sg. <i>laudāvī</i> <i>laudāvistī</i> <i>laudāvīt</i>	<i>dēlēvī</i> zničil <i>dēlēvistī</i> jsem atd. atd.	<i>carpsī</i> <i>carpsistī</i> <i>carpsit</i>	<i>audivī</i> <i>audivistī</i> <i>audivīt</i>
Pl. <i>laudāvimus</i> <i>laudāvistis</i> <i>laudāverunt</i>	<i>monuī</i> napomenul <i>monuistī</i> jsem atd. atd.	<i>carpsimus</i> <i>carpsistis</i> <i>carpsērunt</i>	<i>audivimus</i> <i>audivistis</i> <i>audivērunt</i>
pochválil, a, o jsem atd.		utrhl, a, o jsem atd.	uslyšel, a, o jsem atd.
P l u s q u a m p e r f e c t u m.			
Sg. <i>laudāveram</i> <i>laudāverās</i> <i>laudāverat</i>	<i>dēlēveram</i> byl jsem <i>dēlēverās</i> zničil atd. atd.	<i>carpseram</i> <i>carpserās</i> <i>carpserat</i>	<i>audiveram</i> <i>audiverās</i> <i>audiverat</i>
Pl. <i>laudāverāmus</i> <i>laudāverātis</i> <i>laudāverant</i>	<i>monueram</i> byl jsem <i>monuerās</i> napome- atd. nul atd.	<i>carpserāmus</i> <i>carpserātis</i> <i>carpserant</i>	<i>audiverāmus</i> <i>audiverātis</i> <i>audiverant</i>
byl jsem po- chválil atd.		byl jsem utrhl atd.	byl jsem usly- šel atd.
F u t u r u m II. (e x a c t u m).			
Sg. <i>laudāverō</i> <i>ladāveris</i> <i>laudāverit</i>	<i>dēlēverō</i> (až) zničím <i>dēlēveris</i> atd.	<i>carpserō</i> <i>carpseris</i> <i>carpserit</i>	<i>audiverō</i> <i>audiveris</i> <i>audiverit</i>
Pl. <i>laudāverimus</i> <i>laudāveritis</i> <i>laudāverint</i>	<i>monuerō</i> (až) napo- <i>monueris</i> menu atd. atd.	<i>carpserimus</i> <i>carpseritis</i> <i>carpserint</i>	<i>audiverimus</i> <i>audiveritis</i> <i>audiverint</i>
(až) pochvá- lím atd.		(až) utrhnú atd.	(až) uslyším atd.

delných konjugací.

V U M.

b) Coniunctivus.

I.	II.	III.	IV.
Praesens.			
Sg. <i>laudem</i> at <i>chválím</i> <i>laudes</i> <i>laudet</i> Pl. <i>laudemus</i> <i>laudētis</i> <i>laudent</i>	<i>dēleam</i> at <i>ničím</i> <i>dēleās</i> <i>dēleat</i> <i>dēleāmus</i> <i>dēleātis</i> <i>dēleant</i>	<i>carpom</i> at <i>trhám</i> <i>carpās</i> <i>carpat</i> <i>carpāmus</i> <i>carpātis</i> <i>carpant</i>	<i>audiam</i> at <i>slyším</i> <i>audiās</i> <i>audiat</i> <i>audiāmus</i> <i>audiātis</i> <i>audiant</i>
Imperfectum.			
Sg. <i>laudārem</i> <i>laudāres</i> <i>laudāret</i> Pl. <i>laudārēmus</i> <i>laudārētis</i> <i>laudārent</i>	<i>dēlerem</i> <i>dēlārēs</i> <i>dēlāret</i> <i>dēlārēmus</i> <i>dēlārētis</i> <i>dēlārent</i>	<i>carperem</i> <i>carperēs</i> <i>carperet</i> <i>carperēmus</i> <i>carperētis</i> <i>carperent</i>	<i>audīrem</i> <i>audīrēs</i> <i>audīret</i> <i>audīrēmus</i> <i>audīrētis</i> <i>audīrent</i>
chválil, a, o bych atd.	ničil, a, o bych atd.	trhal, a, o bych atd.	slyšel, a, o bych atd.
Futurum I.			
—	—	—	—
Perfectum.			
Sg. <i>laudāverim</i> <i>laudāveris</i> <i>laudāverit</i> Pl. <i>laudāverimus</i> <i>laudāveritis</i> <i>laudāverint</i>	<i>dē'āverim</i> at <i>jsem</i> <i>dēlēveris</i> <i>zničil</i> atd. atd. <i>monuerim</i> at <i>jsem</i> <i>monueris</i> <i>napo-</i> atd. <i>menul</i> atd.	<i>carpserim</i> <i>carpseris</i> <i>carpserit</i> <i>carpserimus</i> <i>carpseritis</i> <i>carpserint</i>	<i>audīverim</i> <i>audīveris</i> <i>audīverit</i> <i>audīverimus</i> <i>audīveritis</i> <i>audīverint</i>
at jsem po- chválil a, o, atd.		at jsem utrhl, a, o atd.	at jsem uslyšel atd.
Plusquamperfectum.			
Sg. <i>laudāvissem</i> <i>laudāvisseās</i> <i>laudāvisset</i> Pl. <i>laudāvissemus</i> <i>laudāvisseātis</i> <i>laudāvisserent</i>	<i>dēlēvissem</i> byl bych <i>dēlēvisseās</i> <i>zničil</i> atd. atd. <i>monuvissem</i> byl bych <i>monuvisseās</i> <i>napome-</i> atd. <i>nul</i> atd.	<i>carpsissem</i> <i>carpsisseās</i> <i>carpsisset</i> <i>carpsissemus</i> <i>carpsisseātis</i> <i>carpsisserent</i>	<i>audīvissem</i> <i>audīvisseās</i> <i>audīvisset</i> <i>audīvissemus</i> <i>audīvisseātis</i> <i>audīvisserent</i>
bý- val počtválil atd.	byl bych val	bý- val) utrhl atd.	bý- val) uslyšel atd.
Futurum II. (exactum).			
—	—	—	—

In finitivus.

I.		II.		III.		IV.	
P r a e s e n s.							
Sg. <i>laudor</i> <i>laudāris</i> <i>laudātur</i>	jsem chválen, a, o atd.	<i>dāleor</i> <i>dēlēris</i> <i>dēlētur</i>	jsem ničen, a, o atd.	<i>carpor</i> <i>carperis</i> <i>carpitur</i>	jsem trhán, a, o atd.	<i>audior</i> <i>audiris</i> <i>audītur</i>	jsem slyšen, a, o atd.
Pl. <i>laudāmur</i> <i>laudāmini</i> <i>laudantur</i>		<i>dāleāmur</i> <i>dēlēmini</i> <i>dēlentur</i>		<i>carpimur</i> <i>carpimini</i> <i>carpuntur</i>		<i>audīmur</i> <i>audīmini</i> <i>audiuntur</i>	
I m p e r f e c t u m.							
Sg. <i>laudābar</i> <i>laudābāris</i> <i>laudābātur</i>	byl jsem chvá- len, a, o atd.	<i>dēlēbar</i> <i>dēlēbāris</i> <i>dēlēbātur</i>	byl jsem ni- čen, a, o atd.	<i>carpēbar</i> <i>carpēbāris</i> <i>carpēbātur</i>	byl jsem trhán, a, o atd.	<i>audiēbar</i> <i>audiēbāris</i> <i>audiēbātur</i>	byl jsem slyšen, a, o atd.
Pl. <i>laudābāmur</i> <i>laudābāmini</i> <i>laudābantur</i>		<i>dēlēbāmur</i> <i>dēlēbāmini</i> <i>dēlēbantur</i>		<i>carpēbāmur</i> <i>carpēbāmini</i> <i>carpēbantur</i>		<i>audiēbāmur</i> <i>audiēbāmini</i> <i>audiēbantur</i>	
F u t u r u m I.							
Sg. <i>laudābor</i> <i>laudāberis</i> <i>laudābitur</i>	budu (po) chvá- len, a, o atd.	<i>dēlēbor</i> <i>dēlēberis</i> <i>dēlēbitur</i>	budu (z)ni- čen, a o atd.	<i>carpar</i> <i>carpēris</i> <i>carpētur</i>	budu trhán (utržen), a, o atd.	<i>audiar</i> <i>audieris</i> <i>audietur</i>	budu (u)sly- šen, a, o atd.
Pl. <i>laudābimur</i> <i>laudābimini</i> <i>laudābuntur</i>		<i>dēlēbimur</i> <i>dēlēbimini</i> <i>dēlēbuntur</i>		<i>carpēmur</i> <i>carpēmmini</i> <i>carpentur</i>		<i>audiēmur</i> <i>audiēmmini</i> <i>audientur</i>	
P e r f e c t u m.							
Sg. <i>laudā- tus, a, um</i>	<i>sum</i> <i>es</i> <i>est</i>	<i>dēlētus.</i> (<i>moni- tus</i>)	<i>sum</i> <i>es</i> <i>est</i>	<i>carptus.</i> <i>a, um</i>	<i>sum</i> <i>es</i> <i>est</i>	<i>audītus.</i> <i>a, um</i>	<i>sum</i> <i>es</i> <i>est</i>
Pl. <i>laudātī, ae, a</i>	<i>sumus</i> <i>estis</i> <i>sunt</i>	<i>dēlēti</i> (<i>monīti</i>)	<i>sumus</i> <i>estis</i> <i>sunt</i>	<i>carptī, ae, a</i>	<i>sumus</i> <i>estis</i> <i>sunt</i>	<i>audītī, ae, a</i>	<i>sumus</i> <i>estis</i> <i>sunt</i>
	byl jsem po- chválen atd.		byl jsem zničen (napomenut atd.)		byl jsem utržen, a, o atd.		byl jsem uslyšen, a, o atd.
P l u s q u a m p e r f e c t u m.							
Sg. <i>laudā- tus, a, um</i>	<i>eram</i> <i>erās</i> <i>erat</i>	<i>dēlētus</i> (<i>moni- tus</i>)	<i>eram</i> <i>erās</i> <i>erat</i>	<i>carp- tus, a, um</i>	<i>eram</i> <i>erās</i> <i>erat</i>	<i>audī- tus, a, um</i>	<i>eram</i> <i>erās</i> <i>erat</i>
Pl. <i>laudā- tī, ae, a</i>	<i>erāmus</i> <i>erātis</i> <i>erant</i>	<i>dēlēti</i> (<i>moni- ti</i>)	<i>erāmus</i> <i>erātis</i> <i>erant</i>	<i>carptī</i> <i>ae, a</i>	<i>erāmus</i> <i>erātis</i> <i>erant</i>	<i>audītī, ae, a</i>	<i>erāmus</i> <i>erātis</i> <i>erant</i>
	byl jsem (byl) pochválen atd.		byl jsem (byl) zničen (napomenut) atd.		byl jsem (byl) utržen atd.		byl jsem (byl) uslyšen atd.
F u t u r u m II. e x a c t u m.							
Sg. <i>laudā- tus, a, um</i>	<i>erō</i> <i>eris</i> <i>erit</i>	<i>dēlētus</i> (<i>moni- tus</i>)	<i>erō</i> <i>eris</i> <i>erit</i>	<i>carp- tus, a, um</i>	<i>erō</i> <i>eris</i> <i>erit</i>	<i>audī- tus, a, um</i>	<i>erō</i> <i>eris</i> <i>erit</i>
Pl. <i>laudā- tī, ae, a</i>	<i>erimus</i> <i>eritis</i> <i>erunt</i>	<i>dēlēti</i> (<i>moni- ti</i>)	<i>erimus</i> <i>eritis</i> <i>erunt</i>	<i>carptī</i> <i>ae, a</i>	<i>erimus</i> <i>eritis</i> <i>erunt</i>	<i>audītī, ae, a</i>	<i>erimus</i> <i>eritis</i> <i>erunt</i>
	(až) budu po- chválen, a, o atd.		(až) budu zničen (napomenut) atd.		(až) budu utržen atd.		(až) budu uslyšen atd.

vum:

b) Coniunctivus.

I.	II.	III.	IV.
P r a e s e n s.			
Sg. <i>lauder</i> <i>laudēris</i> <i>laudētur</i> Pl. <i>laudēmur</i> <i>laudēmini</i> <i>laudentur</i>	<i>dēlear</i> <i>dēlēris</i> <i>dēlētur</i> <i>dēlēmur</i> <i>dēlēmini</i> <i>dēleantur</i>	<i>carpar</i> <i>carpāris</i> <i>carpātur</i> <i>carpāmur</i> <i>carpāmini</i> <i>carpantur</i>	<i>audiar</i> <i>audiāris</i> <i>audiātur</i> <i>audiāmur</i> <i>audiāmini</i> <i>audiantur</i>
af jsem chvá- len, a, o atd.	af jsem ničen, a, o atd.	af jsem trhan, a, o atd.	af jsem sly- šen, a, o atd.
I m p e r f e c t u m.			
Sg. <i>laudārer</i> <i>laudārēris</i> <i>laudārētur</i> Pl. <i>laudārēmur</i> <i>laudārēmini</i> <i>laudārentur</i>	<i>dēlērer</i> <i>dēlērēris</i> <i>dēlērētur</i> <i>dēlērēmur</i> <i>dēlērēmini</i> <i>dēlērentur</i>	<i>carperer</i> <i>carperēris</i> <i>carperētur</i> <i>carperēmur</i> <i>carperēmini</i> <i>carperentur</i>	<i>audīrer</i> <i>audīrēris</i> <i>audīrētur</i> <i>audīrēmur</i> <i>audīrēmini</i> <i>audīrentur</i>
byl bych chválen atd.	byl bych ničen atd.	byl bych trhan atd.	byl bych slyšen atd.
F u t u r u m I.			
—	—	—	—
P e r f e c t u m.			
Sg. <i>laudātus</i> , <i>a, um</i> Pl. <i>laudātī</i> , <i>ae, a</i>	<i>dēlētus</i> <i>(monī-</i> <i>tus)</i> Pl. <i>dēlētī</i> <i>(monītī)</i>	<i>carptus</i> , <i>a, um</i> Pl. <i>carptī</i> , <i>ae, a</i>	<i>audītus</i> <i>a, um</i> Pl. <i>audītī</i> , <i>ae, a</i>
<i>sim</i> <i>stis</i> <i>sit</i> <i>simus</i> <i>sitis</i> <i>sint</i>	<i>sim</i> <i>stis</i> <i>sit</i> <i>simus</i> <i>sitis</i> <i>sint</i>	<i>sim</i> <i>stis</i> <i>sit</i> <i>simus</i> <i>sitis</i> <i>sint</i>	<i>sim</i> <i>stis</i> <i>sit</i> <i>simus</i> <i>sitis</i> <i>sint</i>
af jsem byl po- choválen atd.	af jsem byl zni- čen (napomenut) atd.	af jsem byl utržen atd.	af jsem byl uslyšen atd.
P l u s q u a m p e r f e c t u m.			
Sg. <i>laudā-</i> <i>tus</i> , <i>a, um</i> Pl. <i>laudā-</i> <i>tī</i> , <i>ae,</i> <i>a</i>	<i>dēlētus</i> <i>(monī-</i> <i>tus)</i> Pl. <i>dēlētī</i> <i>(monī-</i> <i>tī)</i>	<i>carp-</i> <i>tus, a,</i> <i>um</i> Pl. <i>carptī</i> , <i>ae, a</i>	<i>audī-</i> <i>tus, a,</i> <i>um</i> Pl. <i>audītī</i> , <i>ae, a</i>
<i>essem</i> <i>essēs</i> <i>esset</i> <i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>	<i>essem</i> <i>essēs</i> <i>esset</i> <i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>	<i>essem</i> <i>essēs</i> <i>esset</i> <i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>	<i>essem</i> <i>essēs</i> <i>esset</i> <i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>
byl bych (býval) pochválen atd.	byl bych (býval) zni- čen (napomenut) atd.	byl bych (býval) utržen atd.	byl bych (býval) uslyšen atd.
F u t u r u m II. e x a c t u m.			
—	—	—	—

I.	II.	III.	IV.
<i>c) Imperātīvus.</i>			
I. sg. <i>laudā</i> chval pl. <i>laudāte</i> chvalte	<i>dēle</i> nič <i>dēlēte</i> ničte	<i>carpe</i> trhej <i>carpite</i> trhejte	<i>audī</i> slyš <i>audīte</i> slyšte
II. sg. <i>laudātō</i> chvaliž <i>laudātō</i> » pl. <i>laudātōte</i> chvaltež <i>laudantō</i> »	<i>dēlēto</i> ničiz <i>dēlēto</i> » <i>dēlēto</i> ničtež <i>dēlentō</i> »	<i>carpitō</i> trhejž <i>carpitō</i> » <i>carpitōte</i> trhejtež <i>carpuntō</i> »	<i>audītō</i> slyšiž <i>audītō</i> » <i>audītōte</i> slyštež <i>audiuntō</i> »
<i>d) Infinitīvus.</i>			
Praes. <i>laudāre</i> chváliti Perf. <i>laudāvisse</i> že chválil, a, o	<i>dēlere</i> ničiti <i>dēlōvisse</i> že ničil <i>monuisse</i> že na- pomenul	<i>carpere</i> trhati <i>carpsisse</i> že trhal	<i>audire</i> slyšeti <i>audīvisse</i> že slyšel
Fut. <i>laudātūrum</i> , <i>am, um, esse</i> že bude chváliti, že pochválí	<i>dēlētūrum, am,</i> <i>um esse</i> že zniči <i>monitūrum, am,</i> <i>um, esse</i> že na- pomene	<i>carptūrum, am,</i> <i>um esse</i> že utrhe- ne, že bude trhati	<i>audītūrum, am,</i> <i>um esse</i> že uslyší, že bude slyšeti

I.	II.	III.	IV.
<i>c) Imperātīvus</i> (velmi málo se vyskytuje).			
Sg. <i>laudāre</i> buď chválen, a, o Pl. <i>laudāmini</i> buďte chvá- leni, y, a	<i>dēlere</i> buď ničén, a, o <i>dēlēmīni</i> buďte ni- čeni, y, a	<i>carpere</i> buď trhán, a, o <i>carpīmīni</i> buďte trháni, y, a	<i>audire</i> buď slyšen <i>audīmīni</i> buďte slyšeni, y, a
<i>d) Infinitīvus.</i>			
Praes. <i>laudāri</i> býti chválen, a, o Perf. <i>laudātum</i> , <i>am, um esse</i> že byl chvá- len, a, o Fu'. <i>laudātum iri</i> že bude chvá- len, a, o; (budou)	<i>dēleri</i> býti ničén, a, o <i>dēlētum, am, um</i> <i>esse</i> že byl (z)ničén, a, o <i>dēlētum iri</i> že bude (z)ničén, a, o; (budou)	<i>carpi</i> býti trhán, a, o <i>carptum, am, um</i> <i>esse</i> že byl trhán (utržen), a, o <i>carptum iri</i> že bu- de trhán (utržen), a, o; (budou)	<i>audiri</i> býti sly- šen <i>audītum, am, um</i> <i>esse</i> že byl (u-) slyšen, a, o <i>audītum iri</i> že bude (u)slyšen, a, o; (budou)

I.	II.	III.	IV.
<i>e) Participium.</i>			
Praes. <i>laudāns, antis</i> chvále, -íc; chválicí	<i>dēlens, entis</i> ničē, -íc, ničelí	<i>carpēns, entis</i> trháje, -íc; trhájící	<i>audiēns, ientis</i> slyše, -íc; slyšící
Perf. —	—	—	—
Fut. <i>laudātūrus, a, um</i> hodlaje, -íc chváliti	<i>dēletūrus, a, um</i> hodlaje, -íc ničíti <i>monitūrus, a, um</i> hodlaje, -íc napomínati	<i>carptūrus, a, um</i> hodlaje, -íc trhati	<i>audītūrus, a, um</i> hodlaje, -íc slyšeti
<i>f) Gerundium.</i>			
Gen. <i>laudandī</i> chválení	<i>dēlendī</i> ničení	<i>carpendī</i> trhání	<i>audiendī</i> slyšení
D. <i>laudandō</i>	<i>dēlendō</i>	<i>carpendō</i>	<i>audiendō</i>
Ac. <i>ad laudandum</i>	<i>ad dēlendum</i>	<i>ad carpendum</i>	<i>ad audiendum</i>
Ab. <i>laudandō</i>	<i>dēlendō</i>	<i>carpendō</i>	<i>audiendō</i>
<i>g) Supīnum.</i>			
<i>laudātum</i> chválit	<i>dēletum</i> ničít	<i>carptum</i> trhat	<i>audītum</i> slyšet <i>auditū</i>

I.	II.	III.	IV.
<i>e) Participium.</i>			
Praes. —	—	—	—
Perf. <i>laudātus, a, um</i> (po)chválený, á, e; (po)chválen byv (jsa)	<i>dēletus, a, um</i> (z)ničený, á, é; (z)ničen byv (jsa) <i>monitus, a, um</i> napominaný, napomenutý, á, e; napominán (napomenut) byv (jsa)	<i>carptus, a, um</i> utržený, á, é; trhán (utržen) byv (jsa)	<i>audītus, a, um</i> (u)slyšený, á, e; (u)slyšen byv (jsa)
Fut. —	—	—	—
<i>f) Gerundivum.</i>			
<i>laudandus, a, um</i> maje, -íc býti chválen, a, o; koho (co) jest (třeba) chváliti	<i>dēlendus, a, um</i> maje, -íc býti (z)ničen, a, o; koho (co) jest (třeba) ničiti	<i>carpendus, a, um</i> maje, -íc býti trhán, utržen, a, o; koho (co) jest (třeba) trhati	<i>audiendus, a, um</i> maje, -íc býti slyšen, a, o; koho (co) jest (třeba) slyšeti

§ 93.

D ě p ě-

Verba *dēpōnentia* (krytočinná) jsou slovesa, která mají p o d f o r m o u p a s s i v n o u v ý z n a m a k t i v n í, na př. *hortor*, *āř* napomínám.

Časují se pravidelně podle vzorů svých tříd slovesných.

Indicā-

I.

II.

Praes.	<i>hortor</i> povzbuzuji <i>hortāris</i> <i>hortātur</i> atd. jako <i>laudor</i>	<i>vereor</i> ostýchám se <i>verēris</i> <i>verētur</i> atd. jako <i>dēleor</i>
Impf.	<i>hortābar</i> povzbuzoval jsem	<i>verēbar</i> ostýchal jsem se
Fut. I.	<i>hortābor</i> povzbudím	<i>verēbor</i> budu se ostýchati
Perf.	<i>hortātus sum</i> povzbudil jsem	<i>verītus sum</i> ostýchal jsem se
Plpf.	<i>hortātus eram</i> povzbudil jsem	<i>verītus eram</i> ostýchal jsem se
Fut. ex.	<i>hortātus erō</i> až povzbudím	<i>verītus erō</i> až se budu ostýchati

Coniūne-

Praes.	<i>horter</i> ať povzbuzuji <i>hortēris</i> <i>hortētur</i> atd. jako <i>lauder</i>	<i>verear</i> ať se ostýchám <i>verēāris</i> <i>verēātur</i> atd. jako <i>dēlear</i>
Impf.	<i>hortārer</i> povzbuzoval bych <i>hortārēris</i>	<i>verērer</i> ostýchal bych se <i>verērēris</i>
Perf.	<i>hortātus sim</i> ať jsem povzbudil	<i>verītus sim</i> ať jsem se ostýchal
Plpf.	<i>hortātus essem</i> byl bych povzbudil	<i>verītus essem</i> byl bych se ostýchal

Imperā-

Sg.	<i>hortāre</i> povzbuzuji	<i>verēre</i> ostýchej se
Pl.	<i>hortāminī</i> povzbuzujte	<i>verēmīnī</i> ostýchejte se

Infīnī-

Praes.	<i>hortārī</i> povzbuzovati	<i>verērī</i> ostýchati se
Perf.	<i>hortātum esse</i> že povzbudil	<i>verītum esse</i> že se ostýchal
Fut. I.	<i>hortātūrum esse</i> že povzbudí	<i>verītūrum esse</i> že se bude ostýchati

Partici-

Praes.	<i>hortāns</i> , <i>antis</i> povzbuzuje, íc	<i>verēns</i> , <i>entis</i> ostýchaje, íc se
Perf.	<i>hortātus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> povzbudiv, ši	<i>verītus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> ostýchav, -ši se (obávaje se)
Fut.	<i>hortātūrus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> hodlaje, íc povzbuditi	<i>verītūrus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> hodlaje, íc se ostýchati

Gerun-

<i>hortandī</i> , <i>ō</i> , <i>um</i> povzbuzování	<i>verendī</i> , <i>ō</i> , <i>um</i> ostýchání
---	---

Gerun-

<i>hortandus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> maje, íc býti povzbuzován	<i>verendus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> ten, koho jest (třeba) se ostýchati
---	---

Supī-

<i>hortātum</i> povzbudit	<i>verītum</i> ostýchat se
---------------------------	----------------------------

n e n t i a.

Pasívní tvar a pasívní význam má jen gerundivum a aktivní tvary a aktivní význam má participium presentní a futurní, pak infinitiv fut., gerundium a supinum.

tívus.

III.

sequor následuji
sequeris
sequitur atd. jako *carpo*
sequēbar následoval jsem
sequar budu následovati
secūtus sum následoval jsem
secūtus eram následoval jsem
secūtus erō až budu následovati
 tívus.

sequar at následuji
sequāris
sequātur atd. dále jako *carpo*
sequerer následoval bych
sequerēris
secūtus sim at jsem následoval
secūtus essem byl bych následoval

tívus.

sequere následuj
sequimini následujte

tívus.

sequi následovati
secūtum esse že následoval
secūtūrum esse že bude následovati
 pium.

sequēns, entis následuje, ic
secūtus, a, um následovav, -ši
secūtūrus, a, um hodlaje, ic následovati

dium.

sequendī, ō, um následování

divum.

sequendus, a, um maje, ic býti následován; ten, koho jest (třeba) následovati

num.

secūtum následovat

IV.

largior uštědřuji
largiris
largitur atd. jako *audior*
largiēbar uštědřoval jsem
largiar uštědřím
largītus sum uštědřil jsem
largītus eram uštědřil jsem
largītus erō až uštědřím

largiar at uštědřuji
largiāris
largiātur atd. jako *audiar*
largirer uštědřoval bych
largirēris
largītus sim at jsem uštědřil
largītus essem byl bych uštědřil

largire uštědřuj
largimini uštědřujte

largiri uštědřovati
largītum esse že uštědřil
largītūrum esse že uštědří

largiēns, entis uštědřuje, ic
largītus, a, um uštědřiv, -ši
largītūrus, a, um hodlaje, ic uštědřiti

largiendī, ō, um uštědřování

largiendus, a, um maje býti uštědřován

largītum uštědřit.

Některá slovesa III. konjugace, končící se v 1. os. sg. v -iō, vypouštějí kmenový znak -i- před krátkým e a i.

Vzor: *capiō, capis, capere* беру, chytám.

Indicativus.		Activum.		Coniunctivus.	
	Praes.	Imperf.	Futur.	Praes.	Imperf.
Sg.	<i>capiō</i> <i>capis</i> <i>capit</i>	<i>capiēbam</i> <i>capiēbās</i> atd.	<i>capiam</i> <i>capiēs</i> <i>capiet</i>	<i>capiam</i> <i>capiās</i> <i>capiat</i>	<i>caperem</i> <i>caperēs</i> atd.
Pl.	<i>capimus</i> <i>capitis</i> <i>capiunt</i>		atd.	atd.	
		Passivum.			
	Praes.	Imperf.	Futur.	Praes.	Imperf.
Sg.	<i>capior</i> <i>caperis</i> <i>capitur</i>	<i>capiēbar</i> <i>capiēbāris</i> atd.	<i>capiar</i> <i>capiēris</i> <i>capiētur</i>	<i>capiar</i> <i>capiāris</i> <i>capiātur</i>	<i>caperer</i> <i>caperēris</i> atd.
Pl.	<i>capimur</i> <i>capimini</i> <i>capimur</i>		atd.	atd.	
Imperativ.		Infinitiv.		Participium.	
act. sg.	<i>cape</i>	pl. <i>capite</i>	praes. act. <i>capere</i>	praes. <i>capiēns,</i>	
	<i>capitō</i>	<i>capitōte</i>	praes. pass. <i>capī</i>	<i>entis</i>	
	<i>capitō</i>	<i>capiunto</i>			
pass. sg.	<i>capere</i>	pl. <i>capimini</i>	Gerundiv. <i>capiendus, a, um.</i>		

Podle tohoto vzoru časují se slovesa:

cupiō, is, ere dychtím; *faciō, is, ere* dělám; *fugiō, is, ere* utíkám; *iaciō, is, ere* házím; *fodiō, is, ere* bodám; *rapiō, is, ere* uchvacuji a j.

Rovněž deponent. *morior, moreris, mori* umírám; *paliō, pateris, pati* trpím, snáším a j.

§ 95.

Tvary zvláštní.

1. Imperativ sloves *dīcere* říkati, *dūcere* vésti, *facere* dělati a *ferre* nésti (viz § 115) ztrácí ve 2. os. sg. imperativu koncové -e: *dīc, dūc, fac, fer*; rovněž složeniny s *dūcō* a *ferrō*, na př. *ēdūc, perfer*, ale *indīce, effice*.

Scīre věděti má obvyklý imperativ *scītō* (věz), *scītōte* (vězte).

2. Místo přípony -ris ve 2. os. sg. bývá -re; na př. *laudābere, vidēbāre, abūtēre*.

3. Perfektní tvary s příznakem *v* zkracují se někdy vynecháním slabiky *ve* a *vi* před *r* nebo *s*; na př. *laudārunť* místo *laudāvērunt*, *amāsse* (*amāvisse*), *audistī* (*audīvistī*), *nōsse* (*nōvisse*), *cōnsuērant* (*cōnsuēverant*).

V perfektech na *-ī* vynechává se jen *v*, na př. *audieram* (*audiveram*), *petiērunt* (*petivērunt*).

4. Místo koncovky *-ērunt* v 3. os. pl. perf. bývá *-ēre*, na př. *dēlēvēre* (*dēlēvērunt*), *īcēre* (*īcērunt*).

§ 96. *Sēmīdēpōnentia* (polokrytočinná) jsou slovesa, jejichž tvary z kmene přítomného utvořené mají formu i význam činný, ale tvary z kmene supinového mají formu pasivnou, význam však aktivní. Jsou to:

audeō, audēre, ausus sum odvažuji se,
gaudeō, gaudēre, gavisus sum raduji se,
soleō, solēre, solitus sum mám v obvyčejí, jsem zvyklý,
fīdō, fīdere, fīsus sum věřím,
cōnfīdō, -ere, cōnfīsus sum důvěřuji,
dīffīdō, -ere, dīffīsus sum nedůvěřuji.
 Naopak *revertor, erts, reverti* (vracím se) má *perfectum reverti*.

§ 97. a) Některá *participia perf.* sloves deponentních a semideponentních mají význam participií přítomných: *veritus* obává se, *arbitrātus* domnívá se, *ratus* soudě, *ūsus* užívaje, *confīsus* důvěřuje.

b) Vedle činného významu mají některá *participia perf. deponentních* sloves též význam trpný: *complexus* objevil ob-
 jat, *comitātus* doprovázel i doprovázen, *dīmēnsus* (*ēmēnsus*) vyměřil i
 měřen, *partītus* rozděliv i rozdělen, *populātus* zpustošil i zpustošen a j.

c) *Participia perf. pass.* některých sloves činných mají význam činný, na př. *iūrātus* přísahav, *cēnātus* naobědvav se, po obědě; *pōtus* napil se, napilý; *prānsus* posnídav, po snídani.

§ 98. *Opisné časování (conjugātiō periphrastica)* slove spojení *participia futuri act.* nebo *gerundiva* s pomocným slovesem *esse*.

Z prvního spojení vzniknou tvary činné, z druhého trpné. Nejobvyklejší jsou:

act. ind. praes. *laudātūrus, a sum* hodlám chváliti,
 „ imperf. *laudātūrus, a eram* hodlal jsem chváliti,
 „ fut. *laudātūrus, a erō* budu hodlati (odhodlám se) chváliti,
 coni. praes. *laudātūrus, a sim* ať hodlám chváliti,
 „ imperf. *laudātūrus, a essem* hodlal bych chváliti,
 pass. ind. praes. *laudandus, a sum* mám býti chválen, jest mě chváliti,
 „ imperf. *laudandus, a eram* měl jsem býti chválen, bylo mě „
 „ fut. *laudandus, a ero* bude (třeba, nutno) mě chváliti,
 coni. praes. *laudandus, a sim* ať (kž) jest mě chváliti,
 „ imperf. *laudandus, a essem* bylo by mě chváliti.

Poznámka. Osobná vazba *bonī librī legendī sunt* (dobré knihy mají býti čteny) překládá se vazbou neosobnou: Jest čísti dobré knihy. *Labor tibi ibi non est fugiendus*. Nesmíš se práci vyhýbati.

§ 99. Srovnáme-li latinské tvary slovesné s českými, vidíme, že:

a) v latině jsou tvary, jichž české sloveso nemá, a to
v aktivu: futurum II. exact. *laudāverō*,
infinitiv futuri I. *laudātūrum*, *am*, *um esse*,
infinitiv perfecti *laudāvisse*,
participium fut. I. *laudātūrus*, *a*, *um* hodlaje chváliti,
gerundium *laudādi*,
supinum *laudatum* (v češtině již zaniklo);

v pasivu: infinitiv fut. I. *laudātum īrī*,
infinitiv perfecti *laudātum*, *am*, *um esse*
gerundivum *laudandus* ten, koho jest chváliti;

Imperativ má více tvarů nežli v češtině.

b) v češtině jsou tvary, kterých latinské sloveso nemá:
přechodník přítomný trpný,
přechodník minulý činný,
příčestí minulé činné,
podstatné jméno slovesné;
kondicionál jest nahrazen lat. konjunktivem impf. a plpf.

§ 100. *Perfekta a supina sloves I. třídy.*

Většina sloves I. třídy (konjugace -a) má pravidelně v perfektu koncovku -vī, v supinu -tum.

Vzor: *laudō*, *ās*, *āre*, *laudāvī*, *laudātum* chválím.

Některá však slovesa se odchylují a tvoří perfektní kmen jiným způsobem (viz § 98), přecházejíce tak do II. nebo III. konjugace. Všecka slovesa nevytvorují supina a supinových tvarů, přes to však mívají participium fut. act.

Perfektum -vī, supinum -(i)tum,

1. *crepō*, *crepāre*, *crepuī*, — chřestiti,
increpō, *āre*, *uī*, *itum* zazvučeti, plísňiti,
2. *cubō*, *cubāre*, *cubuī*, *cubitum* ležeti,
excubō, *āre*, *uī*, *itum* býti na stráž,
3. *domō*, *domāre*, *domuī*, *domitum* krotiti,
perdomō, *āre*, *uī*, *itum* pokořiti, podrobiti,
4. *velō*, *velāre*, *vetuī*, *vetitum* zapověděti, zakázati (někomu *aliquem*);
velor zakazuje se mi,
5. *fricō*, *fricāre*, *fricuī*, *frictum* a *fricātum* tříti,
6. *secō*, *secāre*, *secuī*, *sectum* (*secātūrus*) sekati, řezati,
dēsecō, *āre*, *-secuī*, *-sectum* useknouti, uříznouti,
7. *micō*, *micāre*, *micuī*, —, mihati se,
8. *sonō*, *sonāre*, *sonuī*, —, (*sonātūrus*) zníti, zvučeti,
9. *tonō*, *tonāre*, *tonuī*, — hřmíti, hřmati.

Perfektum -ī a) se zdvojkou:

10. *dō*, *dāre*, *dedī*, *datum* dáti; (*dabam*, *dabō*, *darem* atd.; *ā* jen ve tv. *dās*, *dā* a v nom. *dāns*);
circumdō, *-dare*, *-dedī*, *-datum* obklopiti, obklíčiti (§ 107, 14),

11. *stō, stāre, stēti, —, statūrus stāti,*
circumstō, āre, -stēti, —, kolem stāti,
cōnstō, āre, -stīti, —, cōnstatūrus sklādati se, stāti zač;
cōnstat jest věc jistá, jest známo;
obstō, āre, obstīti, —, v cestě stāti, překážeti,
praestō, āre, praestīti, —, praestatūrus, vynikati (nad někoho
něčím alicuī aliquā rē); osvědčovati.

b) Se zdlouženou kmenovou samohláskou.

12. *iuvō, iuvāre, iūvi, iūtum (iuvātūrus)* } podporovati, pomáhati
adiuvō, āre, adiūvi, adiūtum } (příteli *amicum*)
 13. *lavō, lavāre, lāvī, lavātum, lautus (lōtus) mýti.*

§ 101. *Perfekta a supina sloves II. třídy.*

Slovesa II. třídy tvoří pravidelné perfektum buď koncovkou *-ēvi* (sup. *-ētum*) nebo *-uī* (sup. *-itum*).

Vzory: *dēlēō, ēs, ēre, dēlēvi, dēlētum ničím, hubím.*
monēō, ēs, ēre, monuī, monitum napomínám.

Perfektum *-vī*, sup. *-ētum*.

1. *flēō, flēre, flēvi, flētum plakati,*
2. *complēō, complēre, complēvi, complētum naplňovati,*
explēō, ēre, -plēvi, -plētum vyplňovati.
3. *ciēō, ciēre, ciūi, (cītum) vzbuzovati, povolávati.*

Perfektum *-uī*, sup. *-itum*.

4. *habēō, habēre, habuī, habitum míti,*
adhibēō, ēre, uī, itum přičiníti, příkládati,
dēbeō, ēre, uī, itum býti povinen, dlužen,
praebeō, ēre, uī, itum poskytovat,
5. *noceō, nocēre, nocuī, nocitum škoditi,*
6. *placeō, placēre, placuī, placitum libiti se,*
displaceō, ēre, displicuī, —, nelíbiti se,
7. *taceō, tacēre, tacuī, tacitum mlčeti,*
8. *terreō, terrēre, terruī, territum lekati, strašiti,*
dēterreō, ēre, uī, itum odstrašovati,
perterreō, ēre, uī, itum přestrašiti, polekati,

Bez supina:

9. *arceō, arcēre, arcuī, —, ohrazovati, zabraňovati,*
coerceō, ēre, coērcuī, itum v mezích držeti, krotiti,
exerceō, ēre, exercuī, itum cvičiti,
exercitus týrán, exercitātus cvičen,
10. *careō, carēre, caruī, —, (caritūrus) býti bez něčeho, (bez pe-*
něz pecuniā), nemíti,
11. *egeō, egēre, eguī, —* } míti nouzi, potřebovati (peněz *pecuniā*),
indigeō, ēre, uī, — } pohřešovati,
12. *doleō, dolēre, doluī, —, (dolitūrus) míti bolest,*

13. *iaceō, iacēre, iacuī, —, (iacitūrus)* ležeti,
14. *pāreō, pārēre, pārui, —, (pāritūrus)* poslouchati (otce *patrī*)
appāreō, ēre, uī, —, (appāritūrus) objeviti se,
15. *valeō, valēre, valuī, —, (valitūrus)* býti silen, zdráv,
16. *ēmineō, ēminēre, ēminuī, —, vynikati,*
immineō, ēre, —, —, čněti (nad hlavou *capitī*), hroziti,
17. *flōreō, flōrēre, flōruī, —, kvěsti,*
18. *horreō, horrēre, horruī, —, trnouti, děsiti se,*
19. *lateō, latēre, latuī, —, býti v skrytu, skrývati se,*
20. *pateō, patēre, patuī, —, býti otevřen, prostíratí se,*
21. *sileō, silēre, siluī, —, mlčeti,*
22. *studeō, studēre, studuī, —, oddávati se, snažiti se* (o svobodu *libertātī*),
23. *stupeō, stupēre, stupuī, —, žasnouti,*
24. *timeō, timēre, timuī, —, báti se,*

S u p i n u m -t u m :

25. *doceō, docēre, docuī, doctum* učiti, vyučovati,
26. *misceō, miscēre, miscuī, mixtum* mísiti,
admisceō, ēre, uī, xtum přímísiti,
27. *leneō, lenēre, tenuī, —, držeti,*
retineō, retinēre, retinuī, retentum zadržeti,
oblineō, ēre, uī, tentum obdržeti, dostati,
contineō, ēre, uī, —, pohromadě držeti,
perlineō, ēre, uī, —, dosahovati, vztahovati se,
sustineō, ēre, uī, —, (sustentātum) vydržeti, udržeti,
28. *torreō, torrēre, torruī, tōstum* sušiti, pražiti,
29. *cēnseō, cēnsēre, cēnsuī, cēnsu* odhadovati, miniti,
suscēnseō, ēre, uī, —, zanevřítí (na lidi *hominibus*).

§ 102.

Perfektum -sī.

1. *augeō, augēre, auxī, auctum* rozmnožovati, zvětšovati,
2. *torqueō, torquēre, torsi, tortum* kroutiti,
3. *indulgeō, indulgēre, indulsī, —, (indultūrus)* shovivati,
4. *lūceō, lūcēre, lūxī, —, svititi,*
5. *lūgeō, lūxī, —, truchliti* (pro otce *patrem*),
6. *algeō, algēre, alsī, —, zimou* křehnouti,
7. *urgeō, urgēre, ursī, —, tísňiti, naléhati,*
8. *ardeō, ardēre, arsi, —, (arsūrus)* hořeti,
9. *rīdeō, rīdēre, risī, risum* smáti se,
irrideō, ēre, sī, sum vysmívati se (*vyslancum legātōs*),
10. *suādeō, suādēre, suāsī, suāsum* raditi,
persuādeō, ēre, sī, sum přemlouvati, přesvědčovati (*tē tibi*),
11. *haereō, haerēre, haesi, —, (haesūrus)* vězeti, tkviti,
12. *iubeō, iubēre, iussī, iussum* poroučeti, kázati (*vojákum militēs*),
iubeor rozkazuje se mi; mám rozkaz,
13. *maneō, manēre, mānsī, mānsu* zůstávati, trvati,
permaneō, ēre, sī, —, (permānsūrus) vytrvati.

§ 103. Perfektum -ī a) se zdvojkou:

1. *mordeō, mordēre, momordī, morsum* kousati,
2. *spondeō, spondēre, spopondī, spōnsum* slíbiti, zasnoubiti,
respondeō, respondēre, respondī, respōnsum odpovědětí,
3. *tondeō, tondēre, totondī, tōnsum* stríhati,
4. *pendeō, pendēre, pependī, —, viseti,*
impendeō, ēre, —, —, viseti nad něčím, hroziti,

b) se zdloženou kmenovou samohláskou:

5. *caveō, cavēre, cāvī, cautum* stríci se, míti se na pozoru,
(před psem *canem*),
6. *faveō, favēre, fāvī, faulum* přáti, býti přízniv,
7. *foveō, fovēre, fōvī, fōtum* zahřívati, ošetřovati,
8. *moveō, movēre, mōvī, mōtum* hýbati (*stolem mēnsam*),
commoveō, ēre, commōvī, commōtum prudce pohybovati, dojímati,
9. *voveō, vovēre, vōvī, vōtum* zaslíbiti,
dēvoveō, ēre, dēvōvī, dēvōtum v obět zaslíbiti,
10. *sedeō, sedēre, sēdī, sessum* sedětí,
circumsedeō, ēre, sēdī, sessum } obléhati,
obsideō, ēre, sēdī, sessum }
possideō, ēre, possēdī, sessum držeti, míti v moci,
11. *videō, vidēre, vīdī, vīsum* vidětí,
videor, vidērī, vīsus sum jsem viděn; zdám se; zdá se, že já,
invideō, ēre, dī, sum závidětí,
prōvideō, ēre, dī, sum předvídati,
12. *prandeō, prandēre, prandī, prānsum* snídati, *prānsus* nasnídav se,
po snídání.

§ 104. Perfekta a supina sloves III. třídy.

U sloves III. třídy nalézáme všechny způsoby tvoření kmene perfektního, jak byly v § 98 uvedeny.

I. Perfektum na sī.

1. *carpō, carpere, carpsī, carptum* trhati,
discerpō, ere, discerpsī, discerptum roztrhati,
2. *sculpō, sculpare, sculpsī, sculptum* rýti, vydlabati,
3. *nūbō, nūbere, nūpsī, nūptum* vdávati se (za muže *virō*),
4. *scribō, scribere, scripsī, scriptum* psáti,
cōnscribō, ere, psī, ptum sepsati,
5. *dīcō, dicere, dixī, dictum* říkati, praviti,
ēdīcō, ere, xī, ctum prohlásiti, naříditi,
indīcō, ere, xī, ctum oznámiti, vyhlásiti,
6. *dūcō, dūcere, dūxī, ductum* vésti,
abdūcō, ere, xī, ctum odvádětí,
addūcō, ere, xī, ctum přívádětí,
ēdūcō, ere, xī, ctum vyvádětí,
7. *illiciō, illicere, illexī, illectum* } přilákati, přívábati,
alliciō, ere, -lexī, — }
ēliciō, ere, ēlicuī, ēlicitum vylákati,

8. *cōspiciō, cōspicere, cōnspecti, cōnspectum* } spatřiti,
aspiciō, ere, aspēxi, aspectum } hleděti,
respiciō, ere, respēxi, respectum ohlížeti se (na konec *řnem*),
suspiciō, ere, suspēxi, suspectum vzhlížeti, podezřívati,
9. *regō, regere, rēxi, rēctum* řídití,
corrīgō, ere, corrēxi, corrēctum opravovati,
pergō, ere, perrēxi, perrēctum pokračovati,
porrigō, ere, porrēxi, porrēctum vztáhnouti,
surgō, ere, surrēxi, surrēctum vstávati,
10. *tegō, tegere, tēxi, tēctum* krýti,
dētegō, ere, xi, ctum odkrývati,
prōtegō, ere, xi, ctum zakrývati, chrániti,
11. *affligō, affligere, afflixī, afflictum* udeřiti,
cōnfligō, ere, xi, ctum sraziti se, utkatí se,
12. *cingō, cingere, cinxī, cinctum* obklíčiti,
13. *exstinguō, exstinguere, extinxi, exstinctum* hasiti, zhasnouti,
distinguō, ere, stinxi, stinctum rozeznávati,
14. *iungō, iungere, iunxi, iunctum* } spojití,
coniungō, ere, -iunxi, -iunctum }
adiungō, ere, -iunxi, -iunctum připojití,
15. *figō, fingere, finxi, fictum* tvořiti, vymýšletí,
16. *pingō, pingere, pinxi, pictum* malovati,
17. *stringō, stringere, strinxi, strictum* stahovati,
destringō, ere, -strinxi, strictum stahovati, tasiti,
18. *coquō, coquere, coxi, coctum* vařiti,
19. *fluō, fluere, fluxi, —, tēci,*
20. *struō, struere, struxi, structum* strojiti,
cōnstruō, ere, xi, ctum sestrojiti, stavěti,
dēstruō, ere, xi, ctum zbourati,
instruō, ere, xi, ctum zříditi, spořádati,
21. *trahō, trahere, traxi, tractum* táhnouti, vléci,
atrahō, ere, xi, ctum přitahovati,
contrahō, ere, xi, ctum stáhnouti,
22. *vehō, vehere, vēxi, vectum* vězti; *vehor* vezu se, jedu;
advehō, ere, xi, ctum přivážeti,
23. *vivō, vivere, vixi, —, (victurus)* žiti,
24. *figō, figere, fixi, fixum* upevniti, přibíti,
25. *flecto, flectere, flexi, flexum* ohýbati,
26. *nectō, neclere, nexui (nexi), nexum* plésti, vázati,
cōnectō, ere, cōnexui, cōnexum spojovati,
27. *mergō, mergere, mersi, mersum* ponořiti,
28. *spargō, spargere, sparsi, sparsum* trousiti, sypati,
cōnspergō, ere, spersi, spersum pokropiti,
29. *gerō, gerere, gessi, gestum* nésti, konati,
congerō, ere, gessi, gestum snáseti (na hromadu),
30. *ūrō, ūrere, ussi, ustum* páliť,
combūrō, ere, combussi, combustum spalovati,
31. *premō, premere, pressi, pressum* tlačiti, tisknouti,
opprimō, ere, oppressi, -pressum potlačiti,
32. (*emō, emere* viz § 108, 2.)
dēmō, dēmere, dēmpsi, dēemptum snímati, odnímati,
prēmō, ere, prēmpsi, prēmptum vynáseti (najevo), vyndávati,
sūmō, ere, sūmpsi, sumptum bráti,
cōnsūmō, ere, -sūmpsi, -sumptum spotřebovati, požívati,

33. *contemnō, contemnere, contempsī, contemptum* pohrdati (smrti *mortem*), nedbati,
34. *cēdō, cēdere, cessī, cessum* ustupovati, *accēdō, ere, -cessī, -cessum* přistoupiti, *concēdō, ere, ssi, ssum* postoupiti, povolití,
35. *claudō, claudere, clausī, clausum* zavíratí, *conclūdō, ere, -clūsī, -clūsum* uzavíratí,
36. *plaudō, plaudere, plausī, plausum* tleskatí, *explōdō, ere, explōsī, explōsum* zahrnatí s jeviště, neschvalovatí,
37. *laedō, laedere, laesi, laesum* urážetí, ublížítí, *collīdō, ere, collīsī, collīsum* srážetí,
38. *lūdō, lūdere, lūsī, lūsum* hrátí, *illūdō, ere, sī, sum* pohrávatí si, vysmívatí se,
39. *dīvidō, dividere, dīvīsī, dīvīsum* rozdělovatí, dělití,
40. *vādō, vādere, —, —, jiti, invādō, ere, invāsī, invāsum* vniknoutí, vtrhnoutí, *ēvādō, ere, sī, sum* vyjítí, uniknoutí, vyspětí,
41. *mittō, mittere, mīsī, missum* posílatí, *āmittō, ere, sī, -missum* ztratítí, pozbytí, *committō, ere, sī, ssum* svádětí, svěřovatí,
42. *metō, melere, (messuī), messum* žítí (žnoutí), sklízetí,
43. *concutiō, concutere, concussī, concussum* zatřástí, *perculiō, ere, -cussī, -cussum* prorazití; *securī percutere* popravítí.

§ 105. Perfektum na -vī.

- petō, petere, petīvī (petiī), petītum* hnátí se, žádatí, *appelō, ere, īvī, ītum* dychtití (po přátelství *amiciliam*), *repetō, ere, īvī, ītum* zpět žádatí, opakovatí,
- quaerō, quaerere, quaesīvī, quaesītum* hledatí, *exquīrō, ere, -quīsīvī, -quīsītum* vyhledávátí,
- sīnō, sīnere, sīvī, sītum* nechávám, *dēsīnō, ere, dēsīl (dēstiīl), dēsītum* přestávátí, ustátí,
- arcessō, arcessere, arcessīvī, arcessītum* povolávátí,
- capessō, capessere, capessīvī, capessītum* chápatí se,
- laccessō, laccessere, laccessīvī, laccessītum* dráždití,
- cupiō, cupere, cupīvī, cupītum* žádatí,
- serō, serere, sēvī, satum* sítí, sázetí, *inserō, ere, insēvī, insitum* vsadítí, vštípití,
- cernō, cernere, —, —, zřítí, pozorovati, decernō, ere, dēcrēvī, dēcrētum* rozhodovatí, *sēcerno, ere, sēcērēvī, sēcērētum* odlučovatí, *discernō, ere, discrēvī, discrētum* rozeznávátí,
- spernō, spernere, sprēvī, sprētum* pohrdatí (rozkoší *voluptatem*),
- sternō, sternere, strāvī, strātum* prostíratí, *prōsternō, ere, prōstrāvī, ātum* porazití, povalítí,
- terō, terere, trīvī, trītum* třítí, *conterō, ere, -trīvī, -trītum* mařítí, ničítí.

§ 106. Perfectum na -uī.

- gignō, gignere, genuī, genitum* plodítí,
- vomo, vōmere, vomuī, vomitum* vyhazovatí, chrlítí,

3. *accumbō, accumbere, accubuī, accubitum* uléhati,
incumbō, ere, -cubuī, -cubitum nalehnouti.
occumbō, ere, -cubuī, -cubitum } podlehnouti,
succumbō, ere, -cubuī, -cubitum }
4. *fremō, fremere, fremuī, —, hlučeti,*
5. *gemō, gemere, gemuī, —, sténati,*
6. *tremō, tremere, tremuī, —, třásti se,*
7. *strepō, strepere, strepuī, —, hřmotiti,*
8. *alō, alere, aluī, altum* živiti,
9. *colō, colere, coluī, cultum* vzdělávati, ctíti,
incolō, ere, incoluī, incultum obývati, bydletí,
10. *cōsulō, cōsulere, cōsulū, cōsultum* raditi se, tázati se o radu
 (Apolliněm),
11. *occulō, occulere, occuluī, occultum* zahalovati, zakrývati,
12. *serō, serere, (seruī), sertum* splétati,
dēserō, ere, dēseruī, dēsertum opustiti,
disserō, ere, disseruī, dissertum rozmlouvati, vykládati,
13. *texō, texere, texuī, textum* tkáti,
14. *rapiō, rapere, rapuī, raptum* uchvacovati,
ēripiō, ere, ēripuī, ēreptum vyrvati, odnímati,
dīripio, ere, -ripuī, -reptum rozchvátiti, uloupiti, pleniti,
15. *pōnō, pōnere, posuī, positum* klásti,
compōnō, ere, -posuī, -positum skládati,
expōnō, ere, -posuī, -positum vykládati, vylíčiti.

§ 107. Perfektum -ī a) se zdvojkou:

1. *tangō, tangere, tetigī, tāctum* dotýkati se,
attingō, ere, attingī, attāctum dotýkati se, dosáhnouti,
contingit, contigit stává se, daří se,
2. *pangō, pangere, pepigī, pāctum* upevniti, ustanoviti,
3. *pungō, pungere, pupugī, punctum* píchati, bodati,
4. *pariō, parere, peperī, partum, paritūrus* roditi, tvořiti,
5. *tendo, tendere, tetendī, tentum* napínati; (složeniny nemají zdvojkou),
contendō, ere, contendī, contentum natahovati, zápasiti,
ostendō, ere, ostendī, ostentātum ukazovati,
extendō, ere, extendī, extensum (extensum) rozpínati,
6. *pendō, pendere, pependī, pēnsum* vážiti, platiti, (složeniny nemají zdvojkou);
impēndō, ere, impēndī, impēnsum vynaložiti,
suspendō, ere, suspendī, suspēnsum pověsiti,
7. *currō, currere, cucurrī, cursum* běžeti; (složeniny jsou většinou bez reduplikace),
concurrō, ere, concurrī (concurrī), concursum sbíhati se,
excurrō, ere, excurrī (excurrī), exursum vybíhati,
occurrō, ere, occurrī, occursum běžeti vstříc,
recurrō, ere, recurrī, recursum běžeti zpět,
succurrō, ere, succurrī, succursum spěchati na pomoc,
8. *pellō, pellere, pepulī, pulsum* hnáti, (složeniny nemají zdvojkou),
expellō, ere, expulī, expulsum vyhnať, vypudití,
impello, ere, impulī, impulsum poháněti, povzbuzovati,
repellō, ere, repulī, repulsum zpět hnáti, odrážeti,
9. *fallō, fallere, fefellī, dēceptum* klamati,

10. *parcō, parcere, pepercī, temperātum, (parsūr:s) šetřiti* (někoho
11. *canō, canere, cecinī, cantātum zpívatí,* *alicuī),*
12. *cadō, cadere, cecidī, —, (cāsūrus) padnouti,*
occidō, ere, occidī, —, (occāsūrus) zapadati,
incidō, ere, incidī, —, (incāsūrus) vpadnouti,
recidō, ere, recidī (reccidī), —, (recāsūrus) zpět padnouti,
13. *caedō, caedere, cecidī, caesum porážeti, zabítí,*
occidō, occidere, occidī, occisum usmrtiti, zabítí,
14. Složeniny s *dō, dare* (§ 100, io):
addō, addere, addidī, additum přidávati,
condō, ere, condidī, conditum zakládati,
dēdō, ere, dēdidī, dēditum oddávati, věnovati,
crēdō, ere, crēdidī, crēditum věřiti,
reddō, ere, reddidī, redditum vrátiti,
perdō, ere, perdidī, perditum ničiti (jen v aktiv. tvarech, passivní
 tvary nahrazuje *pereō, perīre*),
trādō, ere, trādidī, trāditum odevzdati,
prōdō, ere, prōdidī, prōditum, zraditi,
vendō, ere, vendidī, venditum prodávati, (jen v aktiv. tvarech;
 passivní tvary nahrazuje *vōneō, vēnīre*; viz § 118.)
15. *sistō, sistere, stitī, (stett) statum postavití, zastavití;* (složeniny
 nemají supina),
cōnsistō, ere, cōnstiti, —, postavití se, zastavití se,
dēsistō, ere, dēstitī, —, přestati, ustati (od pokusu *cōnātū*),
existō, ere, exstitī, —, povstávati, vzniknouti,
resistō, ere, restitī, —, postavití se na odpor,
circumsistō, ere, circumstett, —, obstoupiti,
16. *bibō, bibere, bibī, — (haustum) pítí.*

b) se zdvojkou zaniklou:

17. *percellō, percellere, perculī, perculsum ohromití, potřítí,*
antecellō, ere, —, —, } vynikati, předčítí,
excellō, ere, —, —, } (nad ostatní ceteris),
18. *tollō, tollere, sustulī, sublātum zdvíhati, odstraňovati,*
extollō, ere, extulī, ēlātum vyvyšovati, velebití,
19. *ferō, ferre* (viz § 115), *tulī, lātum néstí,*
referō, referre, rettulī, relātum zpět néstí, donášeti, oznamovati,
adferō (afferō), adferre, attulī, allātum přinášeti,
auferō, auferre, abstulī, ablātum odnéstí, unéstí, uloupiti,
conferō, conferre, contulī, collātum snášeti na hromadu,
differō, differre, distulī, dīlātum odkládati,
diffērō, differre, —, —, lišiti se,
efferō, efferre, extulī, ēlātum vynášeti, povznášeti,
īnferō, inferre, intulī, illātum vnášeti,
offerō, offerre, obtulī, oblātum přinášeti vstříc, podávati, nabízeti,
sufferō, sufferre, sustulī, —, strpěti, snéstí,
20. *retundō, retundere, rettudī, relūsus odrážeti, mařiti,*
21. *findō, findere, fidī, fissum štipati,*
22. *scindō, scindere, scidī, scissum roztrhati,*
rescindō, ere, rescidī, rescissum strhnouti, zbourati.

§ 108. Perfektum -ī se zdloženou kmenovou samohláskou.

1. *legō, legere, lēgī, lēctum sbíratí, čístí,*
colligō, ere, collēgī, collēctum sbíratí, shromazďovati,
dēligō, ere, dēlēgī, dēlēctum volítí,

- eligō, ere, elēgī, elēctum* vyvoliti, vybrati;
ale: intellegō, ere, intellēxi, intellēctum rozuměti,
neglegō, ere, neglēxi, neglēctum zanedbávati,
diligō, ere, dlīxi, dlīctum milovati,
2. *emō, emere, ēmi, ēmptum* kupovati, (viz § 104, 32),
adimō, ere, adēmī, adēmptum odnímati,
dirimō, ere, dirēmī, dirēmptum roztrhovati, rozhodnouti,
redimō, ere, redēmī, redēmptum vykoupiti,
3. *edō, edere, ēdī, ēsum* jísti (§ 116, 4),
4. *agō, agere, ēgī, āctum* hnāti, konati,
peragō, ere, perēgī, perāctum provést, vykonati,
abigō, ere, abēgī, abāctum odháněti,
subigō, ere, subēgī, subāctum podrobiti,
cōgō, ere, cōēgī, cōāctum sháněti (v hromadu), nutiti,
5. *frangō, frangere, frēgī, frāctum* lámati,
perfringō, ere, perfrēgī, perfrāctum prolomiti,
6. *fundo, fundere, fūdī, fūsum* líti,
infundō, ere, infūdī, infūsum vlévati,
confundō, ere, confūdī, confūsum másti,
7. *rumpō, rumpere, rūpī, ruptum* lámati,
corrumpō, ere, corrūpī, corruptum porušovati, kaziti,
irrupō, ere, irrūpī, irruptum vtrhnouti, vpadnouti,
8. *relinquō, relinquere, relīquī, relictum* zůstaviti, opustiti,
dēlinquō, ere, dēlīquī, dēlictum chybovati, dopustiti se,
9. *vincō, vincere, vīcī, victum* vítěziti, přemáhati,
convincō, ere, convīcī, convictum důkazy přemoci, usvědčiti,
dēvincō, ere, dēmīcī, dēvictum na hlavu poraziti,
10. *capīō, capere, cēpī, captum* bráti, chytati,
accipīō, ere, accēpī, acceptum přijímati,
dēcipīō, ere, dēcēpī, dēceptum šáliti, klamati,
incipīō, ere, incēpī, inceptum počínati,
suscipīō, ere, suscēpī, susceptum podniknouti,
11. *faciō, facere, fēcī, factum* činiti; pass. *fīō, fierī, factus sum* státi se (viz § 119, 2),
assuēfaciō, ere, assuēfēcī, assuēfactum zvykati, pass.
assuēfīō, assuēfierī, assuēfactus sum zvyknouti si,
calefaciō, ere, calefēcī, calefactum hřáti; pass.
calefīō, calefierī, calefactus sum ohřívati se,
palefaciō, ere, palefēcī, palefactum otvírati; pass.
palefīō, palefierī, palefactus sum otvírati se,
conficiō, conficere, confēcī, confectum dokonati, dokončiti,
efficiō, ere, effēcī, effectum vykonati, způsobiti,
interficiō, ere, interfēcī, interfectum zabiti, usmrtni,
perficiō, ere, perfēcī, perfectum dokonati,
praeficiō, ere, praefēcī, praefectum v čelo postaviti,
12. *fodiō, ere, fōdī, fossum* vykopati,
effodiō, ere, effōdī, effossum vykopati,
perfodiō, ere, perfōdī, perfossum probodnouti,
13. *fugiō, fugere, fūgī, —, (fugitūrus)* utíkati (před nepřítelem *hostem*), vyhýbati se (*vadām vitia*),
confugiō, ere, confūgī, —, utēci se k někomu,
effugiō, ere, effūgī, —, uniknouti (závistí invidiam),
14. *iaciō, iacere, iēcī, iactum* házeti (kámením *lapidēs*),
abiciō, abicere, abiēcī, abiectum odhazovati,
conicio, ere, coniēcī, coniectum naházeti, vrhati,

§ 109. Perfektum -ī bez reduplikace a bez dloužení samohlásky kmenové.

1. *incendō, incendere, incendi, incēsum* zapáliti,
2. *dēfendō, defendere, dēfendī, dēfēsum* odrážeti, hájiti,
offendō, ere, offendī, offēsum narážeti, uraziti,
3. *pandō, pandere, pandī, passum* rozvirati,
4. *prehendō, prehendere, prehendī, prehēsum* } chápati, chvtati,
(*prēndō, prēndere, prēndī, prēsum*) }
comprehendō, ere, comprehendī, comprehēsum polapiti, ucvatiti,
reprehendō, ere, dī, sum kárati,
5. *scandō, scandere, scandī, —, vzhůru* stoupati,
conscendō, ere, conscendī, conscēsum vystoupiti,
dēscendō, ere, dī, sum sestoupiti,
6. *obsidō, obsidere, obsēdī, obsessum* obsaditi,
possidō, possidere, possēdī, possessum uvázati se v držení něčeho,
zaujmouti,
7. *vertō, vertere, verfī, versum* } obracet, otáčeti,
convertō, ere, fī, sum }
evertō, ere, fī, sum vyvrátiti, bořiti,
animū advertō, ere, adverfī, adversum } pozorovati,
animadvertō, ere, fī, sum } znamenati
8. *vellō, vellere, vellī, vulsum* škubati, trhati,
9. *imbuō, imbuere, imbuī, imbūtum* napouštět, smáčet,
induō, ere, uī, ūtum obléknouti,
exuō, ere, uī, ūtum svléknouti, oloupiti,
10. *luō, luere, luī, (lūtum)* smývati, pykati,
11. *minuō, minuere, minuī, minūtum* zmenšovati,
12. *ruō, ruere, ruī, —, (ruiŭrus)* řítiti se,
dīruō, ere, dīruī, dīrutum bořiti,
obruō, ere, uī, ūtum zasypati,
13. *statuō, statuere, statuī, statūtum* stanoviti,
cōnstītuō, ere, uī, ūtum ustanoviti, umíniti si,
īnstītuō, ere, uī, ūtum zařizovati, ustanoviti,
restītuō, ere, uī, ūtum v bývalý stav uvést, obnoviti,
14. *suō, suere, suī, sūtum* šíti,
15. *acuō, acuere, acuī, —, ostrīti; acūtus* ostrý,
16. *tribuō, tribuere, tribuī, tribūtum* udělovati,
17. *arguō, arguere, arguī, —, (arguīŭrus)* obviňovati,
coarguō, ere, coarguī, —, usvědčīti (z krádeže *furfī*),
18. *meluō, meluere, meluī, —, strachovati* se,
19. *abnuō, abnuere, abnuī, —, odřīci, odepřīti,*
adnuō, ere, uī, —, přisvědčīti,
20. *pluiŭ, pluere, pluīŭ* pršet,
21. *solvō, solvere, solvī, solūtum* uvolniti, zbaviti,
absolvō, ere, absolvī, absolūtum osvoboditi,
22. *volvō, volvere, volvī, volūtum* váleť, valiti.

§ 110. Verba incohāŭva.

Hledíme-li k průběhu děje, poznáváme, že některá slovesa (vlastně kmeny slovesné) vyjadřují děj buď v průběhu ohraničený nebo nepřetržitě či v přestávkách probíhající. Tuto významovou schopnost kmenů

slovesných nazýváme **videm slovesným**. Podle toho rozeznávají se a) slovesa **dokonavá** (perfektivní), která vyslovují děj v průběhu ohraničený, na př. *accurrit* přiběhl, *pupugit* bodl; b) slovesa **nedokonavá** (imperfektivní), která vyslovují pouze děj bez jakéhokoli omezení průběhu, na př. *scribō* píši, *cantō* zpívám, *clamatō* povykuji, *pulsō* tluku. K dokonavým slovesům patří též slovesa, která vyslovují děj, vyjadřují zároveň jeho začátek a nenáhlejší další vývoj. Taková slovesa nazývají se **počínací** (ingresivní, *verba inchoativa*).

V latině počínací slovesa III. konjugace tvoří kmen přítomnou -se- a) buď z kmene základního (kořene), na př. *nō-sc-ō* poznávám, b) nebo z kmene jiných sloves, na př. *sciō* — *sci-sc-ō* zvidám, a zachovávají pak perfektum sloves základních, c) anebo z kmene jmenného, na př. *ēvanē-sc-ō* (*vānus*) mizím.

- a) 1. *crēscō, crēscere, crēvī, —, rūsti, dēcrēscō, ere, dēcrēvī, —, ubývá mne, concrēscō, ere, concrēvī, concrētum* srůstl, ztuhnouti,
2. *discō, discere, didici, —, učiti se (hudbě mūsicam), addiscō, ere, addidici, —, přiučiti se, ediscō, ere, edidici, —, učiti se nazpamět (básni carmen),*
3. *nōscō, nōscere, nōvī (= znám), nōtum* poznávati, adj. *nōtus* známý, *ignōtus* neznámý, *agnōscō, agnōscere, agnōvī, agnitum* poznávati, *cognōscō, ere, cognōvī, cognitum* seznati, dovědět se, *ignōscō, ere, ignōvī, ignōtum* odpouštět,
4. *pāscō, pāscere, pāvī, pāstum* pásti, krmiti, *pāscor, pāscī, pāstus sum* pásti se;
5. *pōscō, pōscere, popōscī, —, (postulātum) žádati, dēpōscō, ere, dēpopōscī, —, dožadovati se (lodí nāvēs),*
6. *quiēscō, quiēscere, quiēvī, —, (quiētūrus) odpočívati, adj. quiētus* klidný, pokojný,
7. *assuēscō, assuēscere, assuēvī, —, } přivykati, zvykati, cōnsuēscō, ere, cōnsuēvī, —, } part. perf. assuētus, cōnsuētus* zvyklý,
8. *adolēscō, adolēscere, adolēvī, —, dorůstati, dospívati, part. adolēscēns, entis* dospívající; *adultus* dospělý,
9. *obsolēscō, obsolēscere, obsolēvī, —, zastarati, zacházeti, obsolētus, zevšednělý, sešlý.*
- b) 10. *concupiscō, concupiscere, concupivī, concupitum* bažiti, dychtiti (po slávě *gloriam*),
11. *sciscō, sciscere, scivī, scitum* zvidati, usnáseti se, *consciscō, ere, ivī, itum* ustanoviti, páchat, *dēsciscō, ere, ivī, itum* odpadnouti,
12. *exārdēscō, exārdēscere, exārsī, —, rozpáliti se,*
13. *ārēscō, ārēscere, āruī, —, schnouti,*
14. *condolēscō, condolēscere, condoluī, —, bolest pociťovati,*
15. *conticēscō, conticēscere, conticuī, —, umlknouti,*
16. *convalescō, convalescere, convaluī, —, pozdraviti se, zesílit,*
17. *pertimēscō, pertimēscere, pertimuī, —, strachovati se, lekati se,*
18. *perhorrescō, perhorrescere, perhorruī, —, zhroziti se,*
19. *inveterāscō, inveterāscere, inveterāvī, —, zakořeniti se, zestárnouti,*

20. *ērubescō, ērubescere, ērubuī, —, zardíti se,*
21. *senescō, senescere, senuī, —, stárnouti,*
22. *obstupescō, obstupescere, obstupuī, —, užasnouti,*
23. *ēvānescō, ēvānescere, ēvānuī, —, mizeti, zajiti,*
24. *mālūrescō, mālūrescere, mālūruī, —, zváti,*
25. *obmūlescō, obmūlescere, obmūtuī, —, oněměti,*
26. *vesperāscit, vesperāvit —, } stmívá se, připozdívá se.*
advesperāscit, advesperāvit }

§ 111. *Perfekta a supina sloves IV. třídy.*

Většina sloves IV. třídy (konjugace -i) má pravidelně v perfektu koncovku -vī, v supinu -tūm.

Vzor: audiō, īs, īre, audīvī, auditum slyším.

1. *accīō, accīre, accīvī, accītum povolati,*
2. *sepeliō, sepelire, sepelivī, sepultum pohřbívati.*

Perfektum -uī.

3. *aperiō, aperire, aperuī, apertum otvírati,*
4. *operiō, operire, operuī, opertum zastříti, zakrýti,*
5. *salīō, salire, saluī (salī), —, skákati,*
trānsiliō, trānsilire, trānsiluī, —. přeskočiti.

Perfektum -sī.

6. *saepiō, saepire, saepsī, saeptum ohraditi,*
7. *sanciō, sancire, sānxī, sānctum posvětiti, ustanoviti,*
8. *vinciō, vincire, vinxī, vinctum vázati, poutati,*
9. *referciō, refercire, refersī, refertum nacpati, přeplniti,*
10. *sentiō, sentire, sēnsī, sēnsu cítiti,*
cōsentiō, īre, sī, sum souhlasiti,
dissentiō, īre, sī, sum nesouhlasiti,
11. *hauriō, haurire, hausī, haustum čerpati.*

Perfektum -ī.

12. *reperiō, reperire, repperī, repertum nalézati,*
comperiō, comperire, comperī, comperitum zvěděti, dověděti se,
13. *veniō, venire, vēnī, ventum } přicházeti, přijiti,*
adveniō, īre, advēnī, adventum }
circumvenio, īre, -vēnī, -ventum obcházeti,
inveniō, īre, -vēnī, -ventum vynalézti,
pervenio, īre, vēnī, — ventum dojíti (slávy ad glōriam).

§ 112. *Verba depōnentia.*

V konjugaci I. všechna deponentní slovesa tvoří perfektum jako hortor, āris, hortārī, hortātus sum povzbuzuji (viz § 93.).

Dēpōnentia II. conjugace.

1. *polliceor, pollicērī, pollicitus sum* příslibiti,
2. *mereor, merērī, meritus sum* zasloužiti, vydělati,
3. *misereor, miserērī, miseritus sum* smilovati se (nad soudruhy *sociōrum*)
4. *reor, rērī, ratus sum* domnívati se,
5. *vereor, verērī, veritus sum* ostýchati se, obávati se,
part. *verēns* i *veritus* obávaje se;
6. *fateor, fatērī, fassus sum* znáti se k něčemu,
cōnfiteor, ērī, cōnfessus sum přiznávati se,
prōfiteor, ērī, prōfessus sum vyznávati (věřejně),
7. *medeor, medērī, —, — (sānāvī)* léčiti (rány *vulneribus*, ale *sānāre vulnera*),
8. *tueor, tuērī, —, —* chrániti; *tūtus* bezpečný,
intueor, intuērī, —, — pohlížeti, pozorovati.

§ 113.

Dēpōnentia III. conjugace.

1. *sequor, sequī, secūtus sum* následovati,
assequor, ī, assecūtus sum } dosáhnouti,
cōnsequor, ī, cōnsecūtus sum } dosáhnouti,
obsequor, ī, obsecūtus sum býti po vůli, poslouchati (zákonů *lēgibus*),
persequor, ī, persecūtus sum pronásledovati,
2. *loquor, loquī, locūtus sum* mluvíti,
alloquor, ī, allocūtus sum osloviti,
colloquor, ī, collocūtus sum rozmlouvati,
3. *fungor, fungī, fūctus sum* vykonávati, zastávati (úřad *mūnere*),
dēfungor, ī, dēfūctus sum obstarati, zbaviti se,
4. *lābor, lābī, lāpsus sum* sunouti se, padnouti,
collābor, ī, collāpsus sum hroutiti se,
dīlābor, ī, dīlāpsus sum rozpadávati se,
5. *aggređior, aggređī, aggressus sum* přikročiti, udeřiti,
congređior, ī, congressus sum setkatí se, sraziti se,
ēgređior, ī, ēgressus sum vykročiti, vystoupiti,
prōgređior, ī, prōgressus sum kráčetí vpřed, postupovati,
6. *patiōr, pati, passus sum* trpěti,
perpetiōr, ī, perpessus sum vytrpěti, přetrpěti,
7. *nītor, nīlī, nīxus (nīsus) sum* opíratí se, snažiti se,
renītor, ī, renīxus sum vzpírati se,
8. *ūtor, ūlī, ūsus sum* užívatí (čeho *aliquā rē*),
abūtor, ī, abūsus sum nadužívatí, zneužívatí,
9. *fruor, fruī, —, fruitūrus* požívatí (čeho *aliquā rē*),
10. *morior, morī, mortuus sum, moritūrus* umíratí,
11. *amplector, amplectī, amplexus sum* objímatí,
complector, complectī, complexus sum obsáhnoutí.
12. *queror, querī, questus sum* naříkati, stěžovati si,
13. *adipīscor, adipīscī, adeptus sum* dosíci, dosáhnouti,
14. *expergīscor, expergīscī, experrēctus sum* probudití se,
15. *nancīscor, nancīscī, nactus i nāctus sum* dostati, nabýti,
16. *nāscor, nāscī, nātus sum* roditi se,
17. *oblīvīscor, oblīvīscī, oblītus sum* zapomenouti,
18. *proficīscor, proficīscī, profectus sum* cestovati, táhnouti,

19. *ulciscor, ulciscī, ultus sum* mstíti se,
20. *irāscor, āscī, —, (suscēnsuī) hněvatise* (na bratra *frātrī*); *irātus* rozhněvaný, hněvivý,
21. *reminiscor, reminiscī, —, rozpomínati se, vzpomenouti si, comminiscor, ī, commentus sum* vymýšleti,
22. *vescor, vescī, —, —, živiti se.*

§ 114. Dēpōnentia IV. konjugace.

1. *largior, largīrī, largītus sum* uštěďovatī,
2. *blandior, blandīrī, blandītus sum* lichotiti, pochlebovati,
3. *mentior, mentīrī, mentītus sum* lhāti, *ēmentior, īrī, ēmentītus sum* vylhati; part. *ēmentītus* též vylhaný,
4. *mōlior, mōlīrī, mōlītus sum* pracně hýbám, usiluji,
5. *partior, partīrī, partītus sum* děliti; part. *partītus* též rozdělený,
6. *potior, potīrī, potītus sum* zmocniti se (hradu *arce*),
7. *sortior, sortīrī, sortītus sum* losovati; part. *sortītus* též vylosovaný,
8. *assentior, assentīrī, assēnsus sum* souhlasiti (s bratrem *frātrī*),
9. *experior, experīrī, expertus sum* zkoušeti,
10. *orior, orīrī, orlus sum, oritūrus* povstávati, vzniknouti, *corior, coorīrī, coortus sum* } povstati, zdvihnouti se, *exorior, exorīrī, exortus sum* } *adorior, adorīrī, adortus sum* obořiti se, napadnouti, *orior* má podle IV. konjug. jen infinitiv, v ostatních tvarech se řídí III. konjugací: *oreris, oritur, orimur; orere; orerer (orirer)*. Podobně *corior* a *exorior*, ale *adorior* jen podle IV. konjug.
11. *ōrdior, ōrdīrī, ōrsus sum* } počíti, *exōrdior, īrī, exōrsus sum* } začíti,
12. *mēlior, mēlīrī, mēnsus sum* měřiti, } part. perf. mají též *dīmēlior, īrī, dīmēnsus sum* rozměřiti, } význam passivný. *ēmēlior, īrī, ēmēnsus sum* vyměřiti,

§ 115. Slovesa nepravidelná (*verba anōmala*).

Nepravidelná slovesa (*verba anōmala*) jsou taková, která se ve tvarech z přítomného kmene utvořených odchyľují od vzorů uvedených v § 90, a to tím, že připínají osobní přípony přímo (bez příznaků) ke kmeni přítomnému. Jsou to tedy slovesa bez příznaků. (Viz § 85, 2.)

Patří sem: 1. *sum, esse* jsem (§ 87) se složeninami,

2. *possum, posse* mohu (§ 89);

3. *ferō, ferre, tulī, lātum* nesu, nésti, které má některé tvary bez příznaků v indikativu a infinitivu přítomném, v imperativu a v konjunktivu imperf. Ostatní tvary jsou pravidelné podle III. konj.

Activum.

Passivum.

Indic. praes.	<i>ferō, fers, fert, ferimus, fertis, ferunt,</i>	<i>feror, ferris, fertur, ferimur, ferimini, feruntur,</i>
Coni. praes.	<i>feram, ferās atd.</i>	<i>ferar, ferāris atd.</i>
Indic. impf.	<i>ferēbam atd.</i>	<i>ferēbar atd.</i>

*Activum.**Passivum.*

Coni. impf.	<i>ferrem, ferrēs, ferret,</i> <i>ferrēmus, ferrēlis, ferrent,</i>	<i>ferrer, ferrēris, ferrētur,</i> <i>ferrēmur, ferrēminī, ferrentur,</i>
Indic. fut.	<i>feram, ferēs, feret,</i> <i>ferēmus, ferētis, ferent.</i>	<i>ferar, ferēris, ferētur,</i> <i>ferēmur, ferēminī, ferentur,</i>
Imperat.	<i>fer, ferte,</i> <i>fertō, fertōte,</i> <i>fertō, feruntō.</i>	Infinit. praes. act. <i>ferre,</i> pass. <i>ferri,</i> Gerund. <i>ferendus, a, um.</i>

Tvary z kmene perfektního: *tulī, tulerim, tuleram, tulissem, tulerō* atd. Supinové tvary tvoří se ze supina *lātum*. Složeniny s *ferre* viz § 107, 19.

§ 116. 4. *edō, edere, ēdī, ēsum jīm, jísti* má vedle tvarů podle III. konjugace také některé tvary bezpříznaké, které se j e n d ě l k o u liší od tvarů slovesa *sum, esse*.

Indic. praes.	<i>edō, edis (ēs), edit (ēst), edimus, editis (ēstis), edunt,</i>
Coni. impf.	<i>ederem, ederēs, ederet, ederēmus, ederētis, ederent,</i> <i>(ēssem, ēssēs, ēssel, ēssēmus, ēssētis, ēssent).</i>
Imperat.	<i>ede (ēs), edite (ēste).</i>
Infinit. praes.	<i>edere (ēsse).</i>

Také složeniny *comedere* snísti, *exedere* vyjísti mají některé tvary bezpříznaké, na př. *comēst* (= *comedit*), *comēssel* (= *comederet*), *comēsse* (*comedere*); *exēst* (= *exedit*).

§ 117. 5. *volō, velle, voluī* chci; *nōlō, nōlle, nōluī* nechci; *mālō, mālle, mālūī* raději chci.

*Indicātīvus.**Coniūctīvus.*

Praes.	<i>volō</i>	<i>nōlō</i>	<i>mālō</i>	<i>velim</i>	<i>nōlim</i>	<i>mālim</i>
	<i>vīs</i>	<i>nōn vīs</i>	<i>māvīs</i>	<i>velis</i>	<i>nōlis</i>	<i>mālis</i>
	<i>vult</i>	<i>nōn vult</i>	<i>māvult</i>	<i>velit</i>	<i>nōlit</i>	<i>mālit</i>
	<i>volumus</i>	<i>nōlumus</i>	<i>mālumus</i>	<i>velimus</i>	<i>nōlīmus</i>	<i>mālīmus</i>
	<i>vultis</i>	<i>non vultis</i>	<i>māvultis</i>	<i>velitis</i>	<i>nōlītis</i>	<i>mālītis</i>
	<i>volunt</i>	<i>nōlunt</i>	<i>mālunt</i>	<i>velint</i>	<i>nōlint</i>	<i>mālint</i>
Impf.	<i>volēbam</i>	<i>nōlēbam</i>	<i>mālēbam</i>	<i>vellem</i>	<i>nōllem</i>	<i>māllem</i>
	<i>volēbās</i>	<i>nōlēbās</i>	<i>mālēbās</i>	<i>vellēs</i>	<i>nōllēs</i>	<i>māllēs</i>
	atd.	atd.	atd.	<i>vellet</i>	<i>nōllet</i>	<i>māllet</i>
				<i>vellēmus</i>	<i>nōllēmus</i>	<i>māllēmus</i>
				<i>vellētis</i>	<i>nōllētis</i>	<i>māllētis</i>
				<i>vellent</i>	<i>nōllent</i>	<i>māllent</i>
Futur.	<i>volam</i>	<i>nōlam</i>	<i>mālam</i>			
	<i>volēs</i>	<i>nōlēs</i>	<i>mālēs</i>			
	<i>volet</i>	<i>nōlet</i>	<i>mālet</i>			
	atd.	atd.	atd.			
Imperat.	<i>nōlī</i>	nechtěj	<i>nōlīte</i>	nechtějte		
	<i>nōlītō</i>	nechtějž	<i>nōlītōte</i>	nechtějtezž		
	<i>nōlītō</i>	nechtějž	<i>nōluntō</i>	nechtějtezž		
Infinit.	<i>velle</i>	chtíti,	<i>nōlle</i>	nechtíti,	<i>mālle</i>	raději chtíti.

Tvary perfektní tvoří se z kmene *volu-*, *nōlu-*, *mālu-*:
voluī, voluerim, volueram, voluissē, voluerō, voluisse
nōluī, nōluerim, nōlueram, nōluissem, nōluerō, nōluisse
māluī, māluerim, mālueram, māluissem, māluerō, māluisse.

Ostatních tvarů se neuzívá.

§ 118. 6. *eō, īre, īi, itum jdu, jítí* proměňuje kmenové *i* před *a*,
o, u v e.

Indicātivus.

Coniūctivus.

Praes.	<i>eō, īs, īt</i> <i>īmus, ītis, eunt</i>	<i>eam, eās, eat</i> <i>eāmus, eātis, eant.</i>
Impf.	<i>ībam, ībās, ībat atd.</i>	<i>īrem, īrēs, īret atd.</i>
Fut.	<i>ībō, ībis, ībit atd.</i>	—
Perf. I.	<i>īi, īstī, iit,</i> <i>iīmus, iītis, iērunt</i>	<i>ierim, ieris, ierit atd.</i>
Plpf.	<i>ieram, ierās, ierat atd.</i>	<i>issem, issēs, issēt atd.</i>
Fut. II.	<i>ierō, ieris, ierit atd.</i>	—

Infinit. praes.	<i>īre</i>	Imperat.	<i>ī, īte; ītō, ītō, ītōte, euntō.</i>
„ perf.	<i>īsse</i>	Partic. praes.	<i>īēns, gen. euntis atd.</i>
„ fut.	<i>ītūrum, am, um,</i>	Partic. fut.	<i>ītūrus, a, um</i>
Supinum	<i>itum.</i>	Gerund.	<i>eundī, eundō, ad eundum.</i>

Trpných tvarů se užívá jen ve 3. os. sg., na př. *ītur jde se, itum est* šlo se.

Infinitivu praes. pass. *īrī* užívá se hlavně k opisování infinitivu fut. pass. jiných sloves, na př. *laudātum īrī* že bude chválen, a, o.

Přechodná slovesa složená s *īre* mají passivum úp. *ē*, na př. *circumeō* obkličuji, *circumeor, circumīris, circumītur, circumīmur, circumīmini, circumeuntur; circumeor, circumībar, circumīrer; circumībor; circumītus sum* atd.

Složeniny slovesa *īre*:

abeō, abīre, abiī, abitum odcházím,
adeō, adīre, adiī, aditum přicházím k někomu,
exeō, exīre, exiī, exitum vycházím,
ineō, inīre, iniī, initum vcházím,
intereō, interīre, interī, interitum zacházím,
obeō, obīre, obiī, obitum obcházím, umírám,
pereō, perīre, periī, peritum hynu; (pass. k slovesu *perdō. ere*),
praetereō, praeterīre, praeterī, praeteritum pomíjím; part. *praeteritus, a, um* minulý,
redeō, redīre, rediī, reditum jdu zpět, vracím se,
subeō, subīre, subiī, subitum podstupuji,
trānseō, trānsīre, trānsiī, trānsitum přecházím, překročuji,
vēneō, vēnīre, vēniī, —, jsem na prodej, jsem prodáván (pass. k slovesu *vendō. ere*);
ambiō, ambīre, ambiī, ambitum (obcházím) časuje se úplně podle vzoru *audiō, audīre*.

Podle *eō, īre* časuje se také *queō (quīre, quīvī)* mohu a *nōn queō, (nequeō, nequīre)* nemohu, ale vyskytují se jen v ojedinělých tvarech.

jsou slovesa, kterým scházejí některé tvary buď pro čas nebo pro osobu.

1. Tvarů z kmene přítomného nevytvorují slovesa:

a) *coepī, coepistī, coepisse* počal jsem; další tvary *coeperim, coeperam, coepissem, coeperō*, pass. part. *coeplus, a, um* jsou pravidelné. Tvary z kmene přítomného nahrazují se slovesem *incipiō, ere* počínati.

b) *meminī pamatuji, ōdī nenávidím* jsou tvary perfektní, ale s významem přítomným; podobně mají tvary plusquamperfekta a futura II. význam imperfekta a futura. Tedy:

meminī, meministī atd. pamatuji; — *ōdī, ōdistī* atd. nenávidím,
memineram, -ās atd. pamatoval jsem; — *ōderam, -ās* atd. nenáviděl jsem,
meminerō, -is, atd. budu pamatovati; — *ōderō, -is* atd. budu nenáviděti,
meminerim, -is atd. ať pamatuji; — *ōderim, -is* atd. ať nenávidím,
meminisse, -ēs atd. pamatoval bych; — *ōdissem, -ēs* atd. nenáviděl bych,
 Inf. *meminisse* pamatovati, — *ōdisse* nenáviděti.
 Imperat. *mementō* pamatuj, pomni; — *mementōte* pamatujte, pomněte.

Jako passiva k *ōdisse* užívá se *in ōdiō sum, esse* býti nenáviděn. Part. fut. *ōsūrus, a, um* hodlaje nenáviděti.

2. *fiō, fierī, factus sum* stávám se, státi se.

Indicativus.

Coniunctivus.

Praes.	<i>fiō, fīs, fit, —, —, fiunt</i>	<i>fiam, fīās, fiat</i> atd.
Impf.	<i>fiēbam, fiēbas</i> atd.	<i>fierem, fierēs</i> atd.
Fut.	<i>fiam, fies</i> atd.	—
Perfect.	<i>factus sum</i> stal jsem se	<i>factus sim</i>
Plpf.	<i>factus eram</i> „ „ „	<i>factus essem</i>

Infinit. praes.	<i>fieri</i>	Particip. praes.	—
„ perf.	<i>factum, a, um esse</i>	„ perf.	<i>factus, a, um</i>
„ fut.	<i>futūrum, a, um esse</i>	„ fut.	<i>futūrus, a, um</i>
	nebo <i>fore</i> že se stane.		to, co se stane.
	Gerund. <i>faciendus, a, um</i>		

Těmito tvary nahrazuje se passivum slovesa *facere* (činiti) a jeho složenin, pokud nevytvorují vlastního passiva; na př. *calefaciō* oteplovuji, *calefō* jsem oteplován (viz § 108, 11.).

3. *aiō pravím, tvrdím* má jen tyto tvary:

ais, ait praví, *p r a v i l, aiunt*; *aiēbam, aiēbās* atd.; coni. praes. *aiat*;

4. *inquam pravím, díím, řku.*

inquis; inquit praví, *p r a v i l* (vkládá se do přímé řeči); *inquiunt.*

5. *fārī praviti* má jen málo tvarů, a to ještě většinou v mluvě básnické; na př. *fātur, fābitur, fandō.*

6. U sloves *salvāre, (h)avāre* býti zdrav užívá se jen imperativu *salvē, (h)avē* buď zdrav, *salvēte, (h)avēte* buďte zdraví. Infinitivy jen ve spojení s *iubēre*, na př. *salvēre tē iubeō* vítám tě.

§ 120. Slovesa neosobná (verba impersonālia)

vyskytují se jen ve 3. os. sg. a v infinitivě :

a) na označení zjevů přírodních; na př. *pluit, pluere*, *pluit* prší; *ningit, ningere, nixit* sněží; *tonat, tonāre, tonuit* hřmí; *lūcet, lūcēscit, lūcēre, lūxit* svítá a j.

b) k vyjádření duševního stavu;
piget mě, *pigēre, piguit* mrzí mě (tvá pošetilost *stultitiae tuae*),
pudet mě, *pudēre, puduit* stydím se (za čin *facti*),
paenitet mě, *paenitēre, paenituit* pykám (čeho *alicūius rei*),
taedet mě, *taedēre, pertaesum est* hnusí se mi (tvá lakota *avaritiae tuae*),
miseret mě, *miserēre, —*, jest mi líto (tebe *tuī*),
decet, decēre, decuit sluší (dívce *puellam*),
dēdecet, dēdecēre, dēdecuit nesluší,
licet, licēre, licuit (*licitum est*) jest dovoleno, volno,
libet, libēre, libuit (*libitum est*) líbí se.

Imperativ těchto sloves nahrazen jest konjunktivem, na př. *pudeat* tě stydět sel

c) ve zvláštním významu :

constat, constitit jest známo; *praestat, praestitit* jest lépe;

iuvat, iūvit (mě) těší mě; *convenit, convēnit* hodí se;

<i>fit, factum est</i>	} stává se,	<i>appāret, appāruit</i>	} jest zřejmo,	
<i>accidit, accidit</i>		<i>liquet, licuit</i>		na jevě,
<i>contingit, contigit</i>		<i>patet, patuit</i>		na biledni;

<i>fallit, fejellit</i>	} mō jest mne tajno,
<i>fugit, fūgit</i>	
<i>praeterit, praeteriit</i>	
<i>interest a rēfert</i> záleží na tom.	

§ 121. Dodatek o slovesech, jež nutno dobře rozlišovati.

- cadō, cadere, cecidī, —, cāsūrus* padati,
caedō, caedere, cecidī, caesum porážeti, zabíjeti,
cēdō, cēdere, cessī, cessum ustupovati,
occidō, occidere, occidī, —, occāsūrus zapadati,
occidō, occidere, occidī, occisum usmrtiti, zabíti,
- fīgō, fīgere, fixī, fixum* upevniti, přibíti,
fingō, fingere, finxī, fictum tvořiti, vymýšleti,
- iaceō, iacēre, iacuī, —, iacitūrus* ležeti,
iaciō, iacere, iēcī, iactum házeti,
- lūceō, lūcēre, lūxī, —, svititi*,
lūgeō, lūgēre, lūxī, —, truchliti,
- metō, melere, (messuī), messum* žrouti, sklízeti,
mentior, mentīrī, mentitus sum lháti,
mēlior, mēlīrī, mēnsus sum měřiti.
- parō, parāre, parāvī, parātum* připravovati,
pāreō, pārēre, pārui, —, pāritūrus poslouchati,
pariō, parere, peperī, partum, paritūrus roditi, tvořiti,

7. *pendeō, pendēre, pependī, —, vīseti, pendō, pendere, pependī, pēsum vāžiti, platiti,*
8. *quaerō, quaerere, quaesivī, quaesitum hľadati, queror, querī, questus sum nařikati, stěžovati si,*
9. *possideō, possidēre, possēdī, possessum držeti, mítí v moci, possidō, possidere, possēdī, possessum uvāžati se v držení, zaujmouli*
10. *serō, serere, sēvī, satum, sítí, sázeti, serō, serere, (seruī), sertum splétati,*
11. *stō, stāre, stelī, —, statūrus státi, sistō, sistere, stilī (stelī), statum postaviti, zastaviti, obstō, obstāre, obstilī, —, státi v cestě, překázeti, obsistō, obsistere, obstilī, —, postaviti se v cestu,*
12. *veniō, venīre, vēnī, ventum přicházeti, přijíti, vēneō, venīre, vēniī, —, býti na prodej,*
13. *vincō, vincere, vīcī, victum vítěziti, přemáhati, vinciō, vincire, vināī, vincitum vāžati, poutati, vīvō, vīvere, vīxī, —, victūrus žíti.*

§ 122.

Slova neohebná.

I. **Příslovce (adverbia)** vyjadřují rozličné okolnosti zevní, jako místo, čas, způsob, příčinu a j.

Podle významu rozeznávají se příslovce a) **místní**, na př. *hīc* zde, *eō* tam, *ubique* všude; b) **časová**, na př. *hodiē* dnes, *crās* zítra, *tum* tehdy, *nunquam* nikdy; c) **způsobová**, na př. *quam* jak; *ita, sic, tam* tak, *bene* dobře, *multum* mnoho; d) **příčinná**, na př. *cūr* proč, *ideō, propterea* proto a j.

Jsou dílem **p ů v o d n í** t. j. utvořená z kmenů adjektivných (zájmenných) rozličnými příponami kmenotvornými, na př. *inde* odtud, *alicunde* odněkud; *statim, virītim; quotiēns, totiēns* a j., dílem **p o d r u ž n á**, vznikla-li užitím rozličných pádů jmenných v platnosti příslovkové, na př. *crebrō* často, *multum* mnoho, *melius* lépe, *facile* snadno, *māgnopere* velice a j.

O tvoření příslovcí z adjektiv a o jejich stupňování viz § 63. a 64.

Příslovce utvořená z kmenů zájmenných mají jako zájmena význam dílem ukazovací, dílem tázací (a vztažný), dílem neurčitý. Příslovce ukazovací a příslušné k němu příslovce vztažné slovou **souvztažná** (korelativní).

Souvztažná příslovce zájmenná:**1. tázací a vztažná****2. ukazovací****3. neurčitá****a) místní:***ubī* kde*ibī* tu, tam, *ibīdem**alicubī* někdetamtéž, *hīc* zde*ubicunque* kdekoli*istīc* tuhle, *illīc* tamto*ubique* všude*alibī* jinde*ūsquam* (při záporu) někde*nūsquam* nikde

1. **tázací a vztažná***unde* odkud*quō* kam*quōcunque* kamkoli*quā* kudy*quācunque* kudykoli2. **ukazovací***inde* odtud, *hinc* odsud,*istinc* odtud, *illinc*

odtamtud

eō tam, *eōdem* tamže,*hūc* sem, *istūc* tamhle*illūc* onam*eā* tudy, *eādem* touž

cestou

hāc tudy, *istāc* tudyhle,*illāc* onudy3. **neurčitá***alicunde* odněkud*undique* odevšad*aliquō* } někam
quō }*aliquā* někudyb) **časová:***quāndō* kdy*cum* když (relativ.)*tum, tunc* tehdy*aliquāndō* }*quāndō* } někdy*unquam* }c) **způsobová:***ut, quōmodō* jak*quam* jak*quotiēns* kolikrát*quotiēscunque* kolik-

krátkoli

ita, sic tak, *item* rovněž*tam* tak*totiēns* tolikrát*utcunque* jakkoli*quamvis* jakkoli*quamquam* ačkoli*aliquotiēns* několikrát

§ 13.

II. **Předložky (praepositiones).**

Předložky spojují se s pády jmennými v pád předložkový, který vyjadřuje pak rozličné okolnosti zevní, jako místo, čas a j.

S j e d n í m pádem se spojují, a to a) s **akusativem**:

*apud, ad, adversus, ergā, contrā,**ante, post, secundum, circum, trāns,**praeter, prope, propter, ob, per, inter,**intrā, extrā, citrā, ultrā, infrā, suprā.***apud** u: *apud Rōmānōs;***ad** k, ke, ku; u: *veniō ad tē,**urbs ad flūmen sita est* ležíu řeky, *ad arma* do zbraně;**adversus** proti: *adversus hostem;***ergā** k, vůči: *amor ergā parentēs;***contrā** proti: *contrā hostēs;***ante** před; *ante mortem;***post** po: *post mortem;***secundum** podle, podél; *secundum flūmen;***circum, (circā)** kolem, okolo: *circum āxem* kolem osy;**trāns** přes, za: *trāns flūmen*

za řekou, za řeku;

praeter mimo, kromě: *praeter mē**nēmō* nikdo mimo (kromě) mne;**prope** blízko: *prope mūrū;***propter** pro: *propter limōrem;***ob** pro: *ob eam rem* proto;**per** skrze, po: *per urbem, per**dolum lsti; per lēgātōs;***inter** mezi: *inter amīcōs;***intrā** uvnitř: *intrā mūrōs;***extrā** vně, mimo: *extrā mūrōs; extrā**ordinem* mimo řadu;**citrā, (cis)** s této strany, před: *citrā flūmen* před řekou, před řeku;**ultrā** s oné strany, za: *ultrā montēs*

za horami;

infrā pod: *infrā lūnam;***suprā** nad: *suprā lūnam;*

b) s ablativem:

*ā, ab, ē, ex, dē,
cum, sine, prō, prae.*

<i>ā, ab</i> od: <i>ab urbe, ab hoste, ā patre</i> ;	<i>cum s, se: cum amīcō, mēcum</i> ;
<i>ē, ex</i> z, ze: <i>ex urbe, ex hortō,</i>	<i>sine</i> bez: <i>sine causā</i> ;
<i>ex (ē) finibus</i> z území;	<i>prō</i> pro, za, přes: <i>prō patriā</i> pro (za)
<i>ex equō dēsilitre</i> seskočiti s koně;	<i>vlast, prō castris</i> před tábořem;
<i>dē o: dē frātre loquī; dē arbore</i>	<i>prae</i> před, pro: <i>prae se agere</i>
<i>se stromu;</i>	<i>hnáti</i> před sebou; <i>prae lacrimis</i>
	<i>pro</i> slzy.

Se d v ě m a pády se spojují

in, sub, super,

a to s akusativem na otázku kam?	s ablativem na otázku kde?
<i>in urbem eō</i> jdu do města; <i>in</i>	<i>in urbe sum</i> jsem ve městě; <i>in hoste</i>
<i>hostem</i> proti nepříteli;	při nepříteli;
<i>sub potestātem redigō</i> pod svou	<i>sub potestāte alicuius sum</i> jsem pod
moc uvádím; <i>sub montem</i> ;	něčí mocí; <i>sub radicibus montis</i> na
	úpatí hory;
<i>super aliquem sedēre</i> seděti nad	<i>super arce</i> nad hradem.
někým.	

§ 124.

III. Spojky (coniūctiōnēs).

spojují slova nebo věty v jednotky. Význam spojek jest pouze formální, nikoli věcný; zpravidla není stálý, nýbrž mění se podle vzájemného významového poměru výrazů, které spojkami jsou spojeny. O rozdělení spojek a jejich významu viz § 293 a násl.

§ 125.

IV. Citoslovce (interiectiōnēs)

naznačují a provázejí různá hnutí citová.

Při bolesti a žalu volá se: *ō mē miserum* (ó, já nešťastný); *ehen, (heu) mē miserum* (o, já ubožák);

na označení podivu a úcty: *ō dī immortalēs! prō dī immortalēs* (ó, bohové nesmrtelní);

při politování nebo hrozbě: *vae victis* (běda přemoženým);

při buzení nálady a pozornosti: *heus tu, quid agis?* (hej, hola); nebo *ēn, ecce* (hle, ejhle);

při ujišťování: *nē illi vehementer errant* opravdu ti lidé velice chybují!

Jako p o d r u ž n ý c h citoslovci užívá se některých jmen, na př. *Hercule, hercle; me hercules, mehercule!* při Herkulovi! nebo *per deum* (probůh!), *per deōs immortalēs* (pro bohy nesmrtelné!); *mēdius/fidius* t. j. *mē diūs fidiūs iuvel* (při sám bůh!) a j.

Díl II. Skladba.

§ 126. Věta jest slovný výraz rozčleněné myšlenky. Obsahuje zpravidla dva členy, podmět a přísudek.

Výroky jednočlenné, které vyjadřují myšlenku nerozčleněnou nejsou věty, nýbrž *větné zástupky*; na př. citoslovce *heus* (hej, holal).

Věta, ve které se spojení podmětu a přísudku děje jen jednou, jest *jednoduchá* a to buď *holá*, na př. *varietas | delectat*, nebo *rozvitá*, na př. *mortui | vivunt in memoriā vivorum*.

V jednoduché větě nalézáme nejprve *členy hlavní*, podmět a přísudek, a je-li rozvitá, vedle nich ještě některý nebo některé *členy rozvíjecí*, předmět, příslovečné určení a přívlastek, jednak jmenný, jednak slovesný neboli doplňek.

A. Členy hlavní.

§ 127. 1. Podmětem (*subiectum*) se vyjadřuje osoba nebo věc, o níž se přísudek pronáší. Holým podmětem bývá zpravidla jméno podstatné nebo zájmeno; mohou však býti i výrazy jiné, označuje-li se jimi osoba nebo věc. Je-li holým podmětem slovo sklonné, jest vždy v *nominativě*.

Prísudek (*praedicatum*) bývá vyjádřen buď jen určitým slovesem, je-li přísudek holý, anebo určitým slovesem se všemi jeho výrazy rozvíjecími, je-li rozvitý. Tvary slovesa *esse*, které klesají na pouhou *spou* (*copula*), pokládají se s doplňkem za přísudek holý.

Veritas | vincit. — *Omnia | peribunt.* — *Mortui | vivunt in memoria vivorum.* — *Ab | breve est.* — *Errare | humanum est.*

Někdy bývá podmětem i celá věta. Zájmeno 1. nebo 2. osoby klade se jen tehdy, je-li na něm důraz. *Bis dat, | qui cito dat.* — *Ego | aio, tu | negas.*

§ 128. Je-li přísudkové sloveso v osobě 1. nebo 2., podmět se zpravidla slovně nevyjadřuje, jsa označen formálně, t. j. koncovkou určitého slovesa.

Veni, vidi, vici. — *Legum servi sumus.* — *Festina lente!*

Je-li sloveso ve třetí osobě a není-li podmět vyjádřen ani slovně, ani se ze souvislosti nevyrozumívá, pak podmět takových vět jest buď neurčitý, anebo ho vůbec není (zvláště při výrazech pro zjevy přírodní) a věty toho druhu se nazývají *větami bezpodmětlými*.

Homerum caecum fuisse tradunt. — In Hispania diu atque acriter pugnatum est. — Etiam senī cotidie discendum est. — Ningit. — Pluit.

Prísudek holý může scházeti jen tam, kde se snadno doplní. Na př. *Aurora Musis amica (est). — Iucundi (sunt) acti labores. — Fortes fortuna (iuvat). — Post festum (venis)! — Ne quid nimis (agas)!*

Pozn. Někdy se překládá latinská věta českou větou bezpodmětou; na př. *Memoria minuitur*. Paměti ubývá. — *In Thermopylis trecenti Spartiae ceciderunt*. Tři sta Spártanů padlo.

§ 129.

Shoda přísudku s podmětem.

1. Určité sloveso přísudkové shoduje se jako v češtině se svým podmětem v osobě a v čísle. Na př. *Virtus manet, divitiae pereunt. — Tempora mutantur, et nōs mutamur in illis.*

2. Je-li v přísudku doplňkové adjektivum (participium, číslovka, zájmeno), shoduje se s podmětem v pádě, v čísle a v rodě.

Na př. *Fortuna caeca est. — Aristides Iustus appellatus est. — Verba consulis haec fuerunt.*

3. Je-li v přísudku doplňkové substantivum, shoduje se jen v pádě, ale přechylné nebo obojrodé substantivum (§ 15) ještě v rodě a v čísle.

Na př. *Somnus est imago mortis. — Captivi militum praedā fuerunt. — Aquila est regina avium. — Historia est testis temporum, lux veritatis, magistra vitae, nuntia vetustatis. — Athenae multarum artium inventrices erant. — Natura est optima bene vivendi dux.*

Pozn. 1. Je-li podmětem infinitiv nebo celá věta, jest přísudkové adjektivum v neutru sg.: *Errare humanum est. — Mihi pergratum est, quod venisti.*

Pozn. 2. Někdy místo shody podle tvaru bývá shoda podle smyslu (*constructio ad sensum*), na př. *Magna multitudo lapides ac tela coniciebant. — Caesi sunt hostium duo milia. — Sulla cum Scipione leges inter se et condiciones contulerunt.*

Pozn. 3. Odchylně se sloveso určité neshoduje s podmětem, nýbrž s doplňkem nebo se substantivním přívlastkem podmětu, zvláště stojí-li u nich blíže. Na př. *Contentum esse suis rebus maximae et certissimae sunt divitiae. — Corioli oppidum a Romanis captum est.* (Srov. české: Čas jsou peníze.)

Pozn. 4. Na rozdíl od latiny bývá v češtině shodným doplňkem také jméno v instrumentále.

§ 130. Je-li podmětem výraz souřadně složený z několika členů rovnocenných (= několik podmětů), jest přísudkové sloveso obyčejně v čísle množném, a jsou-li

a) v podmětu jména osobní, má při různých rodech přednost rod mužský před ženským a při různých osobách první osoba před 2. a 3. a druhá osoba před 3. os. *Iuno et Minerva Troianis inimicae erant. — Pater et mater mortui sunt. — Uxor et liberi Coriolanum amplexi sunt. — Si tu et Tullia valetis, ego et Cicero valemus. — Illam meam cladem vos et omnes boni novistis.*

b) Jsou-li v podmětu jména věcná, jest při stejném jejich rodě v přísudku rod všem společný, avšak při různých rodech se klade neutrum plur.

Na př. *Iustitia et amicitia per se ipsae expetendae sunt.* — *Secundae res, honores, imperia, victoriae sunt fortuita.* — *Nox et praeda hostes remota sunt.*

c) Jsou-li v podmětu jména věcná i osobní zároveň, řídí se přísudek, zvláště když stojí před členy nebo mezi členy podmětovými, v čísle, v rodě a v osobě podmětem, u něhož stojí nejbližší.

Na př. *Et tu et omnes homines sciunt.* — *Condemnatur paucis sententiis Philodemus eiusque filius.* — *Homerus fuit et Hesiodus ante Romam conditam.* — *Consulares senatusque cunctus assensus est.* — *Impedimenta et omnis equitatus secutus est.*

Pozn. I když jest podmětem několik osob, bývá někdy sloveso v singularu, buď že se řídí podmětem nejbližším, nebo že se chce naznačiti oddělená činnost jednotlivých podmětů. *Orgetorigis filia atque unus ex filiis captus est.* — *Iac ratione et Chrysippus et Diogenes et Antipater utitur.*

§ 131. B. Členy rozvíjecí.

1. **Předmět** (*obiectum*) věcně doplňuje význam slovesný tím, že vyjadřuje jinou věc nebo osobu, které se také týká děj z podmětu vycházející.

Předmět bývá nejčastěji při slovesech předmětných, ale může býti také při jménech přídavných a podstatných, která jsou toho významem schopna, na př. *gloriae cupidus, gloriae cupiditas* — *cupere gloriam.* Z předmětu při jméně podstatném stává se zároveň jmenný přívlastek (srv. § 133).

Předmětem bývá obyčejně jméno podstatné nebo zájmeno, ale mohou býti i výrazy jiné, též nesklonné, jako infinitiv, nebo celá věta; na př. *supremum vale dicere; oblivisci non possum, quae volo; Caesar castra muniri iussit. Quid futurum sit, ignoramus.*

Je-li předmětem jméno sklonné, může býti v pádě kterémkoli kromě nominativu a vokativu, t. j. v akusativě, genitivě, dativě, ablativě a v pádě předložkovém. (Viz nauku o pádech § 143—213).

Pozn. Předmět společný dvěma nebo více slovesům klade se v latině jen jednou, v českém překladě však zastupuje jej při druhém slovesě ještě zájmeno. Na př. *Pausanias multos Xerxis propinquos Byzantii cepit et regi misit* (. . . zajal a poslal je . . .).

§ 132. 2. **Príslovečné určení** (*adverbiale*) při slovese zevně určuje děj slovesný, vyjadřujíc zpravidla jeho vztahy ¹⁾ místní, ²⁾ časové, ³⁾ způsobové i měrové a ⁴⁾ příčinné.

Na př. *Lacedaemonii in Thermopylis¹⁾ fortissime³⁾ pugnaverunt et ad unum²⁾ omnes perierunt.* — *Aristidis arbitrio⁴⁾ quadringena et sexagena talenta quotannis²⁾ Delum¹⁾ sunt collata.*

Mimo sloveso bývá příslovečné určení také a) při jménech podstatných, na př. *pugna ad Cannas*, kde jest zároveň jmenným přívlastkem; b) při jménech přídavných, na př. *admodum adulescens, multo maior, vere beatus, maxime idoneus*; c) při příslovcích a výrazech platnosti příslovečné, na př. *valde bene, satis commode, admodum raro, nihilo minus* a j.

Na rozdíl od předmětu může býti příslovečné určení při každém slovese, jméně podst. a přídav. atd., ať jest významu jakéhokoliv.

Holým příslovečným určením bývá nejčastěji příslovce anebo pády prosté a předložkové významu příslovečného.

Na př. *Bene et honeste vivere id est cum virtute vivere.*

Příklad rozvitého příslovečného určení: *Bello Punico secundō Flaminius consul male rem gessit. — Thrasybulus a barbaris ex oppido noctu eruptione facta interfectus est.*

Príslovečné určení může se vyjadřovati i celou větou: *Legem brevem esse oportet, quō facilius ab imperitis teneatur.*

Podle významu rozeznáváme příslovečné určení a) místa, b) času, c) způsobu a míry a d) příčiny. O tom se pojednává při jednotlivých pádech.

§ 133. **Přívlastek** jest každý výraz, jímž se rozvíjí jméno podstatné, a to buď samo, na př. *vir iustus*, *Cicero consul*, anebo zároveň s ním i sloveso, př. *Aristides Iustus appellatus est. — Cicero consul creatus est.*

Rozeznává se tedy a) přívlastek jmenový (nominální) neboli přívlastek (v užším smyslu); b) přívlastek slovesný (verbální, praedikativní) neboli doplněk.

§ 134. 3. **Přívlastkem** (*attributum*) v užším smyslu rozvíjí se jméno podstatné samo.

Přívlastek jest buď holý, j. *vir bonus*, *forum Romanum*, *castra Romanorum*, anebo rozvitý, j. *puer novem annorum*, *Caesaris commentarii de bello Gallico*.

Podle tvaru jest přívlastek

a) dilem **shodný** (souřadný), je-li téhož pádu jako jméno určené a dá-li se s ním zároveň skloňovati, na př. *Amicus certus in re incerta cernitur. — Multō sanguine ac vulneribus Poenis ea victoria stetit. — gens Cornelia, via Appia* a j.

Vyjádřen bývá jménem přídavným, zájmenem rodovým, nebo číslovkou adjektivní. Je-li shodný přívlastek vyjádřen jménem podstatným, nazývá se **přístavkem**. (Viz § násl.)

Souřadný přívlastek shoduje se se svým substantivem podle pravidel o shodě jmenného přísudku s podmětem (§ 129, 2 a 130);

b) dílem **neshodný** (podřadný), neshoduje-li se v pádě se jménem určeným a nemění-li se při společném skloňování; na př. *castra hostium* tábor nepřátelský, *domus Ciceronis* dům Ciceronův, *gloria belli* sláva válečná, *exsilium decem annorum* desítileté vyhnanství a j.

Přívlastkem neshodným bývá jméno podstatné v jiném pádě než jméno určené, a to buď v pádě prostém (nejčastěji v genitivě) nebo předložkovém. Na př. *virtutes corporis et animi* přednosti tělesné a duševní, *gloriae cupiditas*, *ars scribendi*, *vir ordinis senatorii*, *vir summā fortitudine*, *pugna ad Cannas*, *mensa ex marmore* (mramorový stůl), *amicitia cum Cicerone* a j. (V jazyce českém jest patrná snaha překládati neshodné přívlastky vhodnými jmény přídavnými.)

Prívlastek může býti vyjádřen i celou větou; na př. *Helvetii oppida vicosque, quos incenderant, restituerunt.*

Pozn. 1. Prívlastky *summus, infimus, medius, primus, extremus* vyjadřují často jednotlivou část věci; na př. *summus mons* nejvyšší hora (ze všech) a nejvyšší část hory, vrchol; *infimus mons* pata hory, *per mediam urbem* středem města, *in extremo ponte* na konci mostu, *primo vere* na počátku jara.

Pozn. 2. Adjektivum, vyslovující *hanu* nebo *chválu*, připojuje se k vlastním jménům prostřednictvím obecných substantiv (*homo, vir, urbs, opidum*) nebo zájmen *ille* a *iste*, a to obvyčejně se superlativem: *Cras-sus, homo divitissimus* bohatý Krassus; *Corinthus, urbs celeberrima* pro-slavený Korint; *Socrates ille sapientissimus* moudrý Sokrates.

Pozn. 3. Při několika souřaděných (rovnocenných) prívlastcích adjektivních kladou se často spojovací spojky (*et, atque, ac, -que*), na př. *multā et variā et copiosā oratione*; zvláště však po *multi* a *plurimi*, chce-li se důrazně vytknouti pojem mnohosti; na př. *multi et clari viri* mnozí slavní mužové, mnoho slavných mužů; *multae bonaeque artes animi*.

§ 135. Prístavek (appositio) jest shodný prívlastek, vyjádřený jménem podstatným, obvyčejně s prívlastkem, buď pro určitější označení nebo pro dodatečné vysvětlení toho, co jest vysloveno členem základním. Ke jménu určenému poji se buď těsně, na př. *Alexander rex, dea virgo, in Histrio flumine*, nebo volně a pak blíží se platnosti větě vztažné; na př. *Alexander, rex Macedonum; Persae, populus Asiae; Athenae, omnium arium inventrices; naturam, optimam ducem, sequimur.*

Prístavek shoduje se svým jménem podle pravidel o shodě jmen-ného přísudku s podmětem (§ 129, 2 a 130.)

Pozn. Poměr mezi výrazem určeným a určovacím (prístavkem) může býti obaplný. Tážeme-li se, *který Cato*, jest ve výrazu *Cato cen-sor* prístavkem slovo *ensor*; tážeme-li se, *který censor*, jest v témž výrazu zase *Cato* slovem určovacím.

§ 136. 4. Doplněk (nomen praedicativum) jest slovesný prívlastek, jímž se rozvíjí jméno podstatné a sloveso zároveň.

Podstatné jméno, které se vedle slovesa doplňkem rozvíjí, bývá zpravidla buď *podmětem* nebo *předmětem* onoho slovesa, jež zase doplnku potřebuje na doplnění svého neplného významu.

§ 137. Taková slovesa významem neplná neboli chudá jsou:

1. podmětná: a) *esse* (býti kým n. čím); b) *fieri, existere, evadere* (státi se), *nasci, manere* (zůstati), *apparere, videri* (zdáti se kým n. čím);
2. předmětná: a) *existimare, putare, iudicare, ducere, habere* (pokládati, uznávati, míti koho jakým n. čím);

cognoscere, invenire, reperire (poznávati, shledávati, nalézati koho jakým n. čím);

b) *appellare, dicere, nominare, vocare* (jmenovati, nazývati);

c) *creare, deligere, eligere, designare* (zvoliti, ustanoviti);

declarare, renuntiare (prohlásiti za zvoleného);

facere, efficere, reddere (činiti, dělati koho jakým n. čím).

Při slovesech podmětných určuje se doplňkem *podmět* a u sloves předmětných *předmět*; stanou-li se předmětná slovesa passivními, určuje se doplňkem zase jejich *podmět*.

§ 138. Doplněk vyjadřuje se týmiž výrazy jako přívlastek a jest
a) dilem **shodný** (souřadný), je-li v témž pádě jako jméno, jež zároveň určuje, na př. *Nemo nascitur dives*. — *Ancum Marcium populus regem* (za krále, králem) *creavit*;

b) dilem **neshodný** (podřadný), je-li v pádě jiném; na př. *Socrates summā fuit sapientiā*. — *Haec domus est patris*.

Shodný doplněk shoduje se s podmětem nebo s předmětem podle pravidel o shodě přísudku jmenného s podmětem (§ 129 a 130). V češtině bývá shodným doplňkem také jméno v instrumentálu.

Stykem nominativu podmětneho a doplňkového v téže větě vzniká **vazba dvojího nominativu**:

Natura est dux vitae et magistra officiorum. — *Nemo fit casu bonus*. — *Si tacuisses, philosophus mansisses*. — *Turpissimum omnium vitiorum habetur (videtur) mendacium*. — *Socrates omnium sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus est*. — *Apud Romanos dicebantur consulares, qui consulatu functi erant*. — *Alcibiades dux belli delectus est*. — *Catilina tribunus plebis est designatus*. — *Consuetudo altera natura efficitur*.

§ 139. Určuje-li shodný doplněk předmět slovesný v akusativě, vzniká **vazba dvojího akusativu**, t. j. doplňkového a předmětneho. *Populus Romanus Ciceronem consulem creavit*. — *Romani mare inter Europam et Africam situm nominabant mare nostrum*. — *Non solum ipsa fortuna caeca est, sed eos etiam plerumque efficit caecos, quos complexa est*. — *Themistocles mare tutum reddidit*. — *Legatos testes suae quisque virtutis habuit*. — *Vidi fratrem tuum in bibliotheca sedentem*.

§ 140. Některé doplňky jsou toho významu, že se jimi význam slovesa nedoplňuje, nýbrž jen blíže určuje. Takové **doplňky určovací** mohou býti při slovesech všech a blíží se významem příslovečnému určení. Vyjadřují se týmiž způsoby jako doplňky při slovesech významem neplných.

V každé větě mohou býti určovacími doplňky:

a) podstatná jména osobní, znamenající věk, úřad, povolání, na př. *Cicero consul rem publicam servavit*. — *Quae te puerum delectant, eadem senem non delectabunt*. — *Titus miles abiit, imperator rediit*. — *Vel imperatore vel milite me utimini*

b) přídavná jména a participia, která vyjadřují nějaký stav duševní nebo tělesný, nějaký pořádek nebo počet; na př. *Socrates venenum laetus et libens hausit*. — *Athenienses Alcibiadi absentī magistratum abrogaverunt*. — *Hortensium vivum amavi, Crassum non odi mortuum*. — *Senatus frequens convenit*. — *Xerxes primus in fuga, postremus in proelio semper visus est*. — *Priori Remo augurium venit*. — *Solī hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus*. — *Themistocles totum se dedit rei publicae*. — *In una virtute omnis spes salutis constitit*.

§ 141. Doplněk neshodným bývá:

1. jméno podstatné, zvláště v genitivě přívlastňovacím a v gen. vlastnosti, pak v dativě, ablativě a v pádě předlož-

kovém; na př. *Omnia, quae mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine.* — *Cuiusvis hominis est errare.* (Vlastnosti každého jest, každý může...). — *Caninius consul mirae fuit vigilantiae.* — *Nimia fiducia calamitati esse solet* (ke škodě). — *Mithridates mira quadam memoria fuit.* — *His sunt arbores pro cubilibus.*

2. infinitiv, na př. *Viro doclo vivere est cogitare.*

§ 142.

Shodà zájmen.

1. Zájmeno shoduje se se slovem, k němuž se vztahuje nebo jež zastupuje, vždy v rodě a v čísle.

Vztahuje-li se zájmeno na více slov, řídí se pravidly o shodě jmeného přísudku s podmětem (viz § 129, 2 a 130); na př. *pater et mater, qui mihi mortui sunt; divitiae et honores, quae caduca sunt.*

Vztahuje-li se na celou větu, klade se v neutru; na př. *Pompeius, quod (= id quod) mihi summo dolori est, mortem obiit.*

2. Je-li zájmeno podmětem nebo předmětem, řídí se substantivním doplňkem v rodě a v čísle, kdežto v češtině stojí podmětné zájmeno obyčejně v neutru. Na př. *Haec mea sunt ornamenta.* — *Hanc existimo meam culpam.* — *Idem velle atque idem nolle; ea est vera amicitia.* — *Quae est causa tristitiae?*

Avšak relativní zájmeno shoduje se s doplňkem jen tehdy, je-li jím jméno obecné; na př. *Thetae, quod erat Boeotiae caput, a Philippo captae sunt.*

§ 143.

A. O pádech.

Pády jsou tvary slov sklonných (jmen a zájmen), jimiž se ve větě zpravidla vyjadřuje, v jakém vztahu jest předmět, slovem sklonným označený, k ději slovesnému anebo k předmětu jinému.

K vyjádření těchto vztahů má latina 6 pádů, z nichž nominativ a vokativ nazývají se pády přímé (*casus recti*), poněvadž jiným částem věty nejsou podřazeny. Ostatní pády jsou nepřímé (*casus obliqui*) a vyjadřují závislost jména na jiném členu větném.

Vedle pádů prostých (bez předložek) máme pády předložkové (s předložkami).

§ 144.

Pády prosté.

Nominativ označuje původce a nositele (podmět) děje slovesného, na př. *avis cantat.*

Ve větě jest nominativem vyjádřen:

z hlavních členů podmět (viz § 127),

z rozvíjecích členů shodný přívlastek nebo přístavek podstatného jména v nominativě a shodný doplněk, kterým se podmětné jméno rozvíjí a určuje (viz § 134—136).

Amicus certus in re incerta cernitur. — *Cicero consul creatus est.* — *Ovum ovo simile est.* — *Cato senex historiam scribere instituit.*

Setká-li se ve větě nominativ podmětný s nominativem doplňkovým, vzniká vazba dvojího nominativu.

Při kterých slovesech bývá dvojí nominativ, bylo uvedeno v § 138 a násl.

Pozn. Nominativ může býti i větou (zdánlivě) jednočlennou v níž slovně byl označen pouze přísudek, kdežto slovně vyjádření podmětu schází a bylo nahrazeno jinak (skutečným názorem, posunkem, tónem atd.). Na př. *Mulier magna vociferatione „latrones“ conclamavit.* — *Resonant mihi „Cynthia“ silvae.*

§ 145. Vokativ jest pád, kterým voláme a oslovujeme. Vlastně ani pádem není, neboť nevyjadřuje jako ostatní pády vztahů větných, nýbrž stojí mimo větu jest samostatným výrazem s platností větnou. Bývá položen buď po prvních slovech nebo až na konec věty; na př. *Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis!* — *Teneo te, Africa!*

Na začátku věty bývá jen při slavnostním oslovení, na př. *Patres conscripti, Micipsa mihi praecepit...*, anebo při zvolání, a to obyčejně s citoslovcem o; na př. *O fortunate adulescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris!* — *O tempora, o mores!*

§ 146. Akusativ.

Akusativem bývá vyjádřen ve větě nejčastěji předmět, pak shodný slovesný přívlastek či doplněk a příslovecné určení.

A. Akusativem bývá vyjádřen předmět.

1. Akusativem se vyjadřuje zpravidla cíl (předmět), jež děj slovesný přímo a zcela zasahuje, na př. *navem mersit* potopil loď.

2. Slovesa, která mají obyčejně předmět v akusativě, nazývají se přechodná (*verba transitiva*); slovesa s předmětem v jiném pádě, nazývají se nepřechodná (*intransitiva*). Přechodná slovesa mají trpné tvary ve všech osobách, ale nepřechodná jen ve 3. os. sing. neutr. (passivum neosobní).

Na př. *Caesar multas gentes devicit.* — *Multae gentes a Caesare devictae sunt.* — *Vipitur ex parvo bene.*

3. Předmět může býti buď vnější, označuje-li věc (n. osobu), která trvá mimo děj slovesný, na př. *video amicum*, Caesar urbem cepit, anebo vnitřní, označuje-li věc, která dějem slovesným teprve vzniká, na př. *Caesar pontem fecit.* Zvláštním druhem předmětu vnitřního jest předmět, který je se slovesem soukmenný nebo souznačný, na př. *acerrimam pugnam pugnare, tertiam aetatem vivere* a j. (Vice o tom v § 152.)

§ 147. Mnohá latinská slovesa přechodná překládají se českými slovesy dílem přechodnými, dílem nepřechodnými. Někdy dlužno užití pádu předložko *o* a při záporných slovesech přechodných genitivu záporového. Na př.

cavere (canem) stříci se, míti se na pozoru, varovati se;
capere, expugnare (urbem) dobýti;
defendere odrážeti, chrániti, hájiti (*castra*);
fugere (hostem), effugere (invidiam) prchati, unikati;

neglegere (agros) zanedbávat, nedbati, nevšímáti si;

sequi (ducem, naturam) následovati, řídit se;

consequi (gloriam) dojíti, dosíci; *subsequi aliquem* táhnouti, jíti-
za někým;

tangere (rem) dotýkati se;

timere, metuere (mortem) báti se, strachovati se;

vitare (tela, periculum) uhýbati se, varovati se, chrániti se;

(ad)aequare (cursum) srovnati, vyrovnati se (v běhu);

credere (omnia) věřiti všemu; *credere nemini* nevěřiti nikomu;

discere (linguam Latinam) učiti se; *ediscere (carmen)*; učiti se (básni)
nazpaměť;

impedire, prohibere (equitatum, iter) překážeti, zdržovati, zabra-
ňovati;

intellegere (omnia) rozuměti, pochopiti;

iuvare, adiuvare (socios) pomáhati, podporovati;

contemnere (mortem). *spernere (voluptatem)*, *aspernari (consilium)*,
despicere (divitias) pohrdati, opovrhovati;

iacere (lapides) házeti (kamením);

minari, minitari (mortem alicui) hroziti, vyhrožovati (smrti);

movere (castra), commovere (animum) hnouti, pohnouti;

aspicere (domum) dívati se nač, přihlídati k čemu;

concupiscere, cupere (pecuniam) dychtiti, toužiti (po čem), přát si;

ulcisci (amicum, iniurias) pomstíti, potrestati, (*hostem pro iniuriis*)
mstiti se někomu, na někom, ztrestati někoho zač.

Nemo mortem effugere potest. — Gloria virtutem tamquam umbra sequitur. — Timeo Danaos et dona ferentes. — Pedites Germanorum cursum equorum adaequabant. — Fortes fortuna adiuvat. — Homines despiciunt eos et contemnunt, in quibus nihil virtutis putant. — Catilina urbi ferrum flammamque minitatur. — Di immortales homines pro scelere ulciscuntur.

§ 148. Některá neosobná slovesa mají předmět osobní
v akusativě:

fallit, fugit, praeterit me jest mne tajno, je mi neznámo;

deceat me sluší mi, *dedecet me* nesluší mi;

iuvat me těší mě.

Neminem fugit paucos sorte sua contentos esse. — Iuvat me e gravi morbo te convaluisse. — Oratorem irasci minime deceat. — Parvos parva decent.

Také neosobná slovesa *piget, pudet, paenitet, taedet* a *miseret* mají osobní předmět v akusativě. (Viz § 172.)

§ 149. Některých sloves užívá se

někdy nepřechodně,	jindy přechodně, na př.
<i>deficit (tempus, memoria)</i> nedostá- vá se, nestačí, mizí; <i>animo de- ficere</i> pozbývati odvahy, klesati na mysli; <i>deficere ab aliquo</i> od- padnouti, odtrhnouti se	<i>vires me deficiunt</i> síly mě opouštějí, nedostává se mi síl; <i>pecunia me deficit</i> peníze mi nestačí

suadco alicui radím někomu

suadeo (*legem, pacem*) navrhuji,
schvaluji, doporučuji; (*fugam*)
radím (k útěku)

taceo mlčím, nemluvíím

tacere aliquid smlčeti, zamlčeti

§ 150. Zvláště sloves, vyslovujících nějaký **pocit** (*verba affectuum*), užívá se dilem přechodně, dilem nepřechodně; na př.:

desperare zoufati nad čím, nedoufati več (*salutem, de victoria*);
queri stěžovati si nač, do čeho (*fortunam, de natura*);
dolere mítí bolest, želeť, truchliti nad čím (*mortem, de aliqua re*);
maerere rmoutiti se (*calamitatem*); *lugere* (*hostem*) truchliti (pro nepříteli);

lamentari bédovati, naříkati (*casum, in vulnere*);
mirari, admirari (*gloriam*) diviti se, podivovati se čemu;
ridere, irridere smáti se, vysmívati se (*stultitiam*).

Achilles Patroclum amicum luxit. — *Desperans victoriam coepi suadere pacem.* — *Falso queritur de natura sua genus humanum.* — *Conscia mens recti famae mendacia ridet.*

Pamatuj: *desperatis rebus* vida nezbytí, *desperata salute* zoufaje nad spásou, nedoufaje (ic, ice) v záchranu.

§ 151. Pod nětná slovesa, zejména znamenající pohyb nebo klid,

a) pravidelně se stávají přechodnými, jsou-li složena s předložkami *circum, praeter, trans*:

circumvenire, circumire (*hostem*) obklopiti, obejít; *circumstare* (*curiam*) kolem státi; *circumsedere* (*urbem*) obléhati;
praeterire (*hortos*) jíti mimo, minouti; *praetervehi* jeti mimo;
transire, transgredi (*flumen*) přejíti, překročiti a j.

b) často se stávají přechodnými, jsou-li složena také s jinými předložkami (zvláště *ad, in*), většinou však ve významu přeneseném. Jsou-li složeniny položeny v původním (místním) významu, obyčejně se předložka opakuje.

adire amicum obrátiti se (s prosbou)

adire ad amicum jíti k příteli

„ *fines* vtrhnouti do území

„ *ad magistratum* jíti k úřadu

„ *oppida* navštíviti, choditi po městech

„ *ad silvam* dojiti k lesu

„ (*subire*) *periculum* podstoupiti nebezpečí

aggredi hostem udeřiti na nepřitele

aggredi (ad) opus přikročiti, po-

(*adoriri*) „ napadnouti nepřitele

stoupiti k dílu

ascendere muros zléztí hradby

ascendere in caelum vystoupiti

„ *montem* vystoupiti na horu

conscendere navem vstoupiti na loď

„ *equum* vsednouti na kůň

convenire equites in itinere potkati
 „ *legatum navštíviti legáta,*
dostaviti se k leg.

convenire in unum locum sejíti se
tempus inter nos convenit
tempus mihi tecum convenit } shodli
 (umluvili) jsme se o čase
res mihi convenit věc se mi hodi
ut iis convenit jak ujednali, podle
 úmluvy

invadere hostem přepadnouti

invadere in Galliam vtrhnouti,
 vraziti
perrumpere munitionem prolomiti
perrumpere per medios proraziti
 středem

inire urbem vejíti do města
 „ *consilium vejíti v radu, ura-*
diti se
 „ *gratiam dojiti přízně*
 „ *(coire) societatem vejíti ve*
 spolek

obire regionem obejíti kraj
 „ *mortem,*
 „ *diem supremum* } zemřítí
 „ *rem konati věc*
subire tectum přijíti pod střechu
 „ *poenam podrobiti se trestu*

Themistocles angustias quaerebat, ne multitudine navium circumiretur. — Naves Apolloniam praetervehuntur. — Helvetii flumen ratibus et lintribus iunctis transibant. — Legati Hennenses Verrem adeunt. — Micythus Epaminondam convenit. — Haedui non manebant in eo, quod inter eos et Ariovistum convenerat. — Non omnia omnibus conveniunt. — Helvetii haec fecerunt, ut ad omnia pericula subeunda paratiores essent.

§ 152.

Akusativ vnitřního předmětu.

1. Zvláštním druhem vnitřního předmětu (viz § 146) jest akusativní předmět, vyjádřený podstatným jménem, které jest se slovesem soukmenné nebo souznačné (t. zv. figura etymologická). Zpravidla má přívlastek; na př. *acerrimam pugnam pugnare, turpissimam servitutem servire, vitam iucundam vivere; longam viam ire (abire, inire), aetatem vivere.* — *Dentatus novem triumphos triumphavit.* — *Magna voce iuravi verissimum ius iurandum.* — *Tertiam iam aetatem hominum Nestor vivebat.*

2. Za vnitřní předmět označuje se též neutrum zájmena a zájmenného adjektiva u sloves, která jinak mají vazbu jinou; na př. *id laetor* (místo *hac re laetor*), *id studeo* (místo *huius rei*), *hoc dubito* (místo *de hac re*), *illud tibi assentior* (místo *in illa re*).

Také u přechodných sloves znamenajících žádati, prositi a tázati se bývá vedle předmětu osobního předmět vnitřní, vyjádřený neutrem zájmena, který zůstává i při passivu; na př. *id (illud, istud) te rogo, oro, interrogo.*

Ultrumque laetor et sine dolore corporis te fuisse et animo valuisse. — Orgetorix id hoc facilius iis persuasit, quod undique loci natura Helvetii continentur. — Id te rogo, ut valetudini tuae diligentissime servias. — Quid me istud interrogas? — Non audimus ea, quae a natura monemur.

Populus Romanus Ciceronem consulem creavit.

Legatos testes suae quisque virtutis habuit.

Vazbu dvojího akusativu mají zvláště slovesa v ý z n a m e m n e p l n á neboli ch u d á, která byla uvedena v § 137, 2

Stanou-li se pasivními, mají vazbu dvojího nominativu (§ 138.).

Vedle těchto sloves mívají vazbu dvojího akusativu ještě *dare* (dát), *sumere* (brát), *poscere* (žádati), *se praeberere* nebo *se praestare fortem* osvědčiti se statečným.

Na př. *Cimon sororem suam Calliae uxorem dedit.* — *Athenienses Militiadem imperatorem sibi sumpserunt.* — *Ariovistus obsides nobilissimi cuiusque liberos poposcit.* — *Cincinnatus domi militiaeque virum egregium se praestitit.*

Pozn. Přechodná slovesa *habere*, *ducere*, *putare* mívají také neshodný doplněk v ablativě s předložkou *pro*, *in* nebo v genitivní vazbě při (*in*) *loco*, (*in*) *numero*; na př. *Omnes, qui exorto bello civili in Italia manserant, pro hostibus (in hostibus, [in] loco hostium, [in] numero hostium) habebantur.*

§ 156. C. Akusativ mívá význam příslovečný a vyjadřuje:

I. určení místa na otázku kam?

a) u jmen měst a malých ostrovů, na př. *Romam* (do Říma) *Athenas*, *Delphos*, *Carthaginem*, *Neapolim*, *Delum* (na Delos);

b) *domum ire* (jíti domů), *rus* (na venkov).

Pozn. Má-li jméno města za přístavek obecné jméno *oppidum*, *urbs* a p., klade se předložka *in*; na př. *in urbem Romam*, *in oppidum Magnesium*; *Thebas*, *in urbem clarissimam*.

§ 157. II. určení času:

a) u sloves na otázku jak dlouho? *Quaedam bestiolae unum diem vivunt.* — *Appius Claudius (per) multos annos caecus fuit.* — *Decem annos Troia a Graecis oppugnata est.*

b) při *natus*, *a*, *um* k označení věku na otázku: *quot annos natus es?* kolik je ti let?

Cato annos quinque et octoginta natus e vita excessit. — *Decessit Alexander mensem unum, annos tres et triginta natus.*

Pozn. *Puer decimum annum agens* = *puer maior novem annos natus*, hoch, kterému jde na desátý rok a jemuž je přes devět let. *Puer minor novem annos natus*, jemuž ještě není devět let.

§ 158. III. určení způsobu, vztahu a míry:

a) způsobu na otázku jak? a vztahu na otázku vzhledem k čemu? Patří sem *adverbia*, jež jsou ustrnulé akusativy neutr. adjektiv a zájmen a vyjadřují způsob nebo vztah, na př. *multum*, *plus*, *plurimum*, *minus*, *brevius*, *facile*, *magnam partem*, *paulum*, *quid*, *nihil*, *ceterum*. Také *homo id aetatis* člověk toho věku;

b) míry na otázku jak daleko? jak vysoko? jak hluboký? jak široký?

Campus Marathonius abest ab oppido Athenis circiter milia passuum decem. — *Turres pedes octoginta inter se distabant.* — *Castra Romanorum fossa circumdata erant duodecim pedes lata, novem pedes alta.*

Pozn. Akusativ vztahový bývá zvláště u básníků (místo ablativu), na př. *os humerosque deo similis*.

§ 159. Akusativ zvolací (jako věta jednočlenná) vyskytá se ve vý-
razech, vyjadřujících citová vzrušení; obyčejně jest spojen s citostovci,
na př. *Divitias miseras!* — (*Heu*) *me miserum!* — *O me stultum!* — *O nos
beatos, o rem publicam fortunatam, o praeclaram laudem consulatus mei!*
zvolał Cicero.

Genitiv.

§ 160. Genitivem bývá vyjádřen ve větě nejčastěji neshodný pří-
vlastek, pak doplněk a někdy předmět.

Genitiv jest pád, kterým se především označují různé poměry mezi
dvěma jmény, na př. poměr majetníka a majetku (*castra hostium*), části
a celku (*pars navium*), věci (n. osoby) a její vlastnosti (*via tridui, puer
novem annorum*) a j.

Genitivem obyčejně se rozvíjí jméno (podstatné, přídavné, zájmeno
a v adverbia ustrnulé tvary jmenné), někdy však se jím také věcně do-
plňuje význam slovesa, na př. *magni aestimare, captis damnare* a j.

A. Genitiv při jménech podstatných a přídavných.

§ 161. Genitiv jest nejčastějším pádem přívlastkovým a
vyjadřuje:

I. Vlastníka ve smyslu nejširším (genitiv přivlastňovací, gen.
possessivus); na př. *domus patris* dům otcův, *orationes Ciceronis* řeči Ci-
ceronovy, *templum Jovis Capitolini*, *castra hostium* tábor nepřátelský,
calamitas belli škoda válečná.

Místo genitivu osobní náměstky se užívá zájmena přivlastňovacího:
domus mea, pater noster, liber tuus; ale *liber eius, eorum, earum*. Rozdílně od
češtiny se říká: *meū solius (ipsius) operā* přičiněním mne samotného, jen
mým přičiněním; *nostrā ipsorum operā* vlastním naším přičiněním.

Místo *noster (vester) omnium* klade se *omnium nostrum (vestrum)*. *Patria
est communis parens omnium nostrum*.

U substantiv s přivlastňovacím genitivem bývají někdy adjektivní
přívlastky, značící vlastnictví, jako *proprius* vlastní, *communis* spo-
lečný, *sacer* zasvěcený, posvátný někomu; na př. *virtus propria viri,
insula deorum sacra*.

§ 162. II. Původce nebo cíl děje, označeného jménem pod-
statným významu dějového (genitiv dějového podmětu, gen. subiec-
tivus a genitiv dějového předmětu, gen. obiectivus).

Hannibal odit Romanos.

Hannibalis odium Romanorum (in Romanos),

(= gen. subiect.) (= gen. obiect.)

Hanibalova nenávisť k Římanům.

Ve výrazech *odium Hannibalis* a *odium Romanorum* jsou přívlast-
kové genitivy *Hannibalis* a *Romanorum* nestejného významu. Z větné
souvislosti seznáváme, že genitiv *Hannibalis* jest podmětem a ge-
nitiv *Romanorum* jest předmětem slovesného děje, který jest ob-
sažen v řídicím jméně *odium*. Proto první se nazývá genitivem dějového
podmětu a druhý genitivem dějového předmětu. Podobně:

gen. subject.		gen. object.
láska rodičů (<i>parentes amanti</i>)	<i>amor parentum</i>	láska k rodičům (<i>amo parentes</i>)
útěk nepřátel (<i>hostes fugiunt</i>)	<i>fuga hostium</i>	útěk před nepřáteli (<i>fugio hostes</i>)
snaha bratrova —	<i>studium fratris</i> <i>studium veritatis</i>	— snaha po pravdě (<i>veritati studeo</i>)
naděje lidská —	<i>spes hominum</i> <i>spes victoriae</i>	— naděje na vítězství

Vita mortuorum in memoria vivorum est posita. — Iniuriarum remedium est oblivio. — Tanta universae Galliae consensio fuit libertatis vindicandae.

Pozn. 1. Místo genitivu subjekt. osobních zájmen užívá se zájmena přivlastňovacího, jako *amor meus, tuus, noster, vester*. Genitivy *mei, tui, nostri, vestri, sui* jsou zpravidla genitivu objektivní, na př. *memoria mei, tui, nostri, vestri; fiducia sui*.

Pozn. 2. Za gen. objekt. bývá výraz předložkový při přátelském nebo nepřátelském smýšlení; na př. *amor in (erga) parentes, pietas erga deos, odium in Romanos*.

§ 163. *Genitivus obiectivus* bývá také a) při adjektivech, která znamenají žádost, znalost, pamětlivost, účastenství, moc a plnost, nebo jejich opak.

cupidus, avidus, studiosus (gloriae, pecuniae, belli gerendi) žádostivý, chtivý;

peritus, imperitus (iuris, rei militaris) zkušený, znalý;

consciūs (culpae) vědom sobě (svědom) viny;

gnarus, ignarus (loci) znalý; *memor, immemor (beneficii)* pamětliv;

particeps, expers (culpae) účasten, neúčasten;

compos, impotens (sui) mocen, neovládaající; *plenus (consilii)* pln rozvahy.

b) při přítomných participiích některých sloves přechodných: *amans patriae* vlasti milovný, vlastenecký; *veritatis diligens* pravdy milovný; *gloriae appetens* slávy chtivý; *laboris fugiens* práce se štítící; *frigoris patiens* otužilý proti mrazu.

Themistocles peritissimos belli navalis fecit Athenienses. — Conscia mens recti famae mendacia ridet. — Hannibal memor pristinarum virtutum venenum sumpsit. — Bestiae rationis et orationis sunt expertes. — Omnis est natura diligens sui.

§ 164. III. Genitivem přivlastkovým podává se vysvětlení toho, co jest vyjádřeno jménem určeným (gen. vysvětlovací, gen. explicativus n. determinativus). Na př. *ars pingendi* umění malířské, kde genitivem *pingendi* jest vysvětlen a zároveň v rozsahu omezen široký pojem *ars*.

Podobně: *nomen carendi* slovo postrádati, *nomen regis* jméno „král“, *vox voluptatis* slovo rozkoš; *poena mortis* trest smrti, *praemia pecuniae* peněžité odměny a j.

Při instrumentálních ablativech *causā* a *gratiā* (srv. § 202) klade genitivní přívlastek obyčejně *n a p ř e d*.

amici causā pro přítele, k vůli příteli, *amicorum gratiā* k vůli přátelům, *patriae liberandae causā* (*gratiā*) pro osvobození vlasti, aby vlast osvobodil; *ale meā, tuā, nostrā, vestrā, suā causā* k vůli mně, tobě, vám, sobě; *meā unius causā, nostrā ipsorum causā*.

Ab amore amicitiae nomen ductum est. — Cato cognomen sapientis habuit. — Caesar pontis tuendi causa praesidium decem cohortium constituit.

§ 165. IV. Genitiv celkový (*genitivus partitivus*) označuje celek, z něhož se běře nebo odpočítává ta část nebo to množství, jež jest vyjádřeno jménem určeným.

Genitiv celkový bývá:

a) u substantiv, znamenajících množství a určitou nebo neurčitou míru; na př.

multitudo hominum množství lidí,

magnus numerus militum veliký

počet vojáků

reliquiae copiarum zbytky vojska,

ala equitum četa jezdců,

pars navium oddělení loďstva,

modius tritici míra pšenice,

libra olei libra oleje,

duo milia equitum 2000 jezdců

magna vis auri veliká síla zlata,

b) u zpodstatnělých adjektiv a u zájmen ve středním rodě, znamenají-li *m í r u* a *jsou-li* v nominativě nebo v akusativě (bez předložky); *multum temporis* mnoho času, *plus auctoritatis* více vážnosti, *plurimum studii* velmi mnoho horlivosti;

tantum laboris tolik práce, *quantum pecuniae* kolik peněz, *reliquum vitae* zbytek života;

aliquid damni něco škody; *nihil, id, illud damni* žádná, ta, ona škoda; *hoc consilii* tato rada; *quid causae est?* jaká jest příčina?

c) u zpodstatnělých příslovci *satis, parum* a *j*. *satis eloquentiae, felicitatis parum* dosti výmluvnosti, málo štěstí; *ubi terrarum? ubi gentium?* kde na světě, u kterých národů?

d) při komparativech a superlativech adjektiv, na př. *maior, minor* (*natu*) *fratrum* starší, mladší z bratří, mezi bratry; *sapientissimus omnium* nejmoudřejší ze všech; *ale též fortissimus ex (de) omnibus*.

e) u řadových číslovek a u zájmen (zvláště tázacích a neurčitých), na př. *primus omnium* první ze všech, mezi všemi; *alter, tertius discipulorum, quisquis discipulorum* (ze žáků);

quis vestrum? nemo nostrum, uterque nostrum kdo z vás? nikdo z nás, my oba dva (každý z nás dvou); *quorum uterque* z nichž oba dva.

Dimidium facti, qui coepit, habet. — Cicero maximum numerum frumenti Romam misit. — Nostri casus plus honoris habuerunt quam laboris neque tantum molestiae, quantum gloriae. — Tibi idem consilii do, quod mihimet ipsi. — Quidquid transiit temporis, perii. — Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam Celtae. Omnium fortissimi sunt Belgae.

§ 166. *Poznámky*: 1. *Melior pars nostri* lepší část nás, naši bytosti; *melior pars nostrum interiit* lepší část z nás, z našich lidí.

2. *Nihil (aliquid) novi* nebo *novum*, ale je n *nihil utile*, *nihil aliud*, *nihil laude dignum*.

Mnoho (více, tolik) peněz *magna (mator, tanta) pecunia*, mnoho vojska *magnae copiae*.

Multi milites mnoho vojáků, *multi militum* mnozí z vojáků.

Pauci equites málo, několik jezdců, *pauci equitum* málokterí z jezdců; *pauci nostri* několik našich, *pauci ex (de) nostris* málokterí z našich; *pauci sumus* je nás málo.

3. *Uterque consul cecidit* oba dva konsulové padli; *alter consul* jeden z konsulů; *utrique milites* obojí vojáci, vojáci obou stran; *hi utrique* obě tyto strany.

4. Místo gen. celkového klade se *de (ex)* s *ablativem* buď, je-li c e l e k vyjádřen jménem hromadným v sing. nebo číslovkou, na př. *quis ex populo (ex civitate)*, *de tribus hoc extremum*; nebo je-li díl vyjádřen z á k l a d n í číslovkou, j. *unus ex filiis*, *septuaginta de nostris cadunt*.

§ 167. V. Genitivem přívlastkovým vyjadřuje se vlastnost osoby nebo věci (*genitiv vlastnosti, gen. qualitatis*).

Tento genitiv jest vždycky spojen s přívlastkem shodným (zvláště s určitými číslovkami a se zájmeny *hic, is, ille, nullus*) a vlastnost určeného jména vyjadřuje tím, že udává jeho míru (váhu, cenu, čas) nebo druh. Vedle genitivu bývá také ablativ vlastnosti (§ 209).

Na př. *cibaria trium mensium* potrava na tři měsíce, *puer novem annorum* hoch devítiletý, *via tridui (trium dierum)* cesta třídenní, *classis ducentarum navium* loďstvo o dvou stech lodí;

res eius modi věc toho způsobu, taková; *res nullius pretii* věc bezcenná; *homines huius generis* lidé toho druhu, takoví;

saxa magni ponderis balvany veliké váhy; *militis levis armorum* vojáci lehce ozbrojení, lehkooděnci; *vir ordinis senatorii* muž stavu senátorského.

Aristides exilio decem annorum multatus est. — Materia cuiusque generis in Britannia est. — Volusenus, vir et consilii magni et virtutis, unam spem salutis in virtute esse docet.

§ 168.

B. Genitiv při slovesech.

1. Při slovesech neplného významu (*esse, fieri, videri, putare, existimare, cognoscere, facere*) bývá doplněk vyjádřen:

a) genitivem přívlastňovacím:

Haec domus est patris. — Omnia, quae mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine. — Haec iudicii mei videntur.

Doplnkový genitiv possessivní se slovesem *esse* klade se často tam, kde v češtině se říká, že někdo má nějakou povinnost, náklonnost, vlastnost nebo povahu, že náleží někomu, svědčí o něčem, že jest důkazem, znákem čeho a p.

Adolescentis est maiores natu vereri. — Cuiusvis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare. — Temeritas est florentis aetatis, prudentia senescentis.

Pozn. Místo genitivu osobního zájmena bývá zájmeno přivlastňovací, na př. *meum* (*tuum, nostrum*) *est* jest mou povinností atd. *Mentiri non est meum*.

b) genitivem celkovým, na př. *Caesar, quid sui consilli sit, ostendit*. — *Nihil reliqui est* nic nezbývá, *nihil reliqui facere* ničeho nepominouti, co možno učiniti.

Milites nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt.

c) genitivem vlastnosti, na př.

Virtus tantarum virium est, ut se ipsa tueatur. — *Caninius consul mirae fuit vigilantiae*. — *Caesar Dumnorigem magni animi, magnae inter Gallos auctoritatis cognovit*.

§ 169. 2. Při slovesech státi zač, ceniti, kupovati, prodávati bývá všeobecné určení ceny vyjádřeno doplňkovým genitivem ceny (genitivus pretii).

a) Při slovesech:	bývají genitivy:
<i>esse</i> (býti, státi zač),	<i>magni, pluris, plurimi,</i>
<i>aestimare, facere, putare</i>	<i>parvi, minoris, minimi,</i>
(ceniti, vážit si)	<i>tanti, quanti, nihili.</i>

Parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi. — *Quanti quisque amicos facit, tanti fit ab amicis*. — *Nulla vis auri pluris aestimanda est quam virtus*. — *Divitiae a me minimi putantur*.

b) Při slovesech:	bývají jen genitivy:
kupovati <i>emere, redimere,</i>	<i>tanti, quanti,</i> <i>pluris, minoris.</i> (Jiné udání ceny jest v abl. Viz § 203.)
prodávati <i>vendere</i> (pass. věnře),	
státi zač <i>stare, constare</i>	
najímati <i>locare, conducere</i>	

Vendo meum frumentum non pluris quam ceteri, fortasse etiam minoris. — *Bona non tanti, quanti empta erant, venierunt*.

Pozn. Obvyčejně se říká *pro nihilo putare, habere, ducere* za nic nepokládati, nic si nevážiti; vážím si toho muže *hunc virum magni aestimo*.

(O ablativu ceny viz § 203.)

§ 170. 3. Genitivem vyjádřen bývá předmět u sloves:

<i>meminisse</i> pamatovati (se)	<i>matris</i> na matku <i>beneficti</i> nebo <i>beneficium</i> <i>iniuriarum</i> nebo <i>iniurias,</i> <i>id, hoc, illud</i>
<i>reminisci</i> vzpomínati	
<i>oblivisci</i> zapomínati	

Předmět osobní jest v genitivě, věcný v gen. nebo v akusativě a při zájmenech středního rodu jen v akusativě.

Avšak *recordari* rozpomínati se *de parentibus* na rodiče, *de beneficiis* nebo *beneficia*.

O rex, memento Atheniensium! — *Est proprium stultitiae aliorum vitia cernere, oblivisci suorum*. — *Prima oblitus sumus, postrema non intelleximus, quia prima non meminimus*. — *Cinnam memini, vidi Sullam, modo Caesarem*.

Pozn. Podobně: *Venit mihi in mentem Platonis* přichází mi na mysl Plato. Ale jen *illud mihi in mentem venit, multa mihi in mentem veniunt*.

§ 171. 4. Genitivem bývá vyjadřována vina při slovesech soudního jednání (*verba iudicialia*):

accusare, arguere žalovati, vinití (ze zrady *proditionis*);
arcessere, reum facere, postulare (před soud) pohnati (z krádeže *furti*);
convincere, coarguere usvědčiti (z vydírání *repetundarum*);
damnare, condemnare odsouditi (pro úplatky *pecuniae captae*);
absolvere osvoboditi.

Trest, k němuž byl někdo odsouzen, vyjadřuje se obyčejně ablativem:
morle, vinculis, pecuniā aliquem multare (pokutovati),
capite nebo *capitis damnare* odsouditi k smrti, ke ztrátě hrdla.
capitis absolvere osvoboditi, zbaviti, trestu smrti.

Themistocles absens prodicionis accusatus et damnatus est. — *Cicero nimiae Verrem avaritiae coarguit.* — *Pausanias accusatus captis absoluitur, multatur tamen pecuniā.*

Pozn. Tento *genitivus criminalis* jest původem svým vlastně genitivem vysvětlovacím k abl. *crimine, nomine*.

Vina bývá vyjadřována též pádem předložkovým, na př. *accusare aliquem de repetundis* z vyděračství, *de vi* pro násilí, *inter sicarios* z úkladné vraždy a j.

§ 172. 5. Neosobná slovesa, vyslovující hnutí mysli, *piget, pudet, paenitet, taedet, miseret*

mají { osobu, v níž se pocit vzbuzuje, v akusativě,
 předmět, kterým se pocit vzbuzuje, v genitivě.

piget me stultitiae tuae mrzí mě tvoje pošetilost,
pudeat te facti styď se za čin,
paenitet me iudicii pykām, želím soudu,
taedet nos avaritiae tuae hnusí se mi tvá lakota,
miseret me vestri je mi vás líto, útrpnost mě jímá, lituji vás.

Male vincit is, quem paenitet victoriae. — *Miseros vitae taedet.* — *Me pudet nequitiae tuae, cuius te ipsum non pudet.*

Předmět, kterým se pocit vzbuzuje, bývá vyjádřen také:

- a) zájmeny neutr. *id, hoc, illud me paenitet*;
- b) infinitivem, na př. *Me discessisse ab armis nunquam paenituit*;
- c) větou s *quod*, jako na př. *Sero Athenienses paenituit, quod Socratem falso accusatum capitis damnaverunt.*

§ 173. 6. Při neosobním *interest* (záleží na tom)

a) jest osoba, jíž na něčem záleží, vyjádřena genitivem, na př. *parentum interest* rodičům záleží; *eius, eorum, quorum, omnium nostrum interest* jemu (jí), jim, jimž, nám všem záleží,

ale *meā, tuā, nostrā, vestrā interest* mně, tobě, nám, vám záleží;
dixit (dixerunt) suū interesse pravil, že mu záleží. *Meā, qui vester sum magister, interest* mně, vašemu učiteli, záleží.

b) věc, na níž někomu záleží, nevyjadřuje se nikdy substantivem, nýbrž

infinitivem: *Interest omnium recte facere*;

accus. c. inf.: *Mea interest te recte facere*;

nepřímou otázkou: *Nostra interest, quid facias*;

větou s *ut (ne)*: *Eius interest, ut recte facias*;

akusativem neutr. zájmena: *Hoc, id, illud mea intererat. Quid tua interest?*

c) Kolik někomu na čem záleží, bývá vyjádřeno:

příslovci, j. *magnopere, magis, maxime, minime, vehementer*;

zájmeny neutr., jako *multum, plus, plurimum, quantum, tantum, minus, nihil*;

genitivu ceny: *magni, permagni, parvi, tanti, quanti*.

7. *Refert* záleží na něčem (z pův. *mea res fert*) má stejnou vazbu jako *interest*, avšak nikdy se nepojí s genitivem, osoby, nýbrž jen *meā, tuā, nostrā, vestrā, suā refert*; nejčastěji bez označení osoby: *Quid refert?* co na tom záleží? *Nihil refert* nic na tom nezáleží.

Magni interest, quos quisque audiat cotidie domi, quibuscum loquatur a puero. — Quod permagni interest, pro necessario habetur. — Ostendam, quantum omnium nostrum intersit duos esse in re publica consules. — Caesar dicere solebat non tam sua quam rei publicae interesse, ut salvus esset. — Illud mea magni interest, te ut videam.

§ 174.

Dativ.

Dativem bývá vyjádřen ve větě nejčastěji předmět a slovesný přívlastek či doplněk.

Dativ označuje (vzdálenější) osobu (n. předmět), která na ději slovesném má účast, podíl nebo zájem, k jejímuž prospěchu či ke škodě něco se děje; na př. *pater dextram dat iuveni, gratiam habeo alicui, intersum pugnae; non scholae, sed vitae discimus*.

Z významu účastenství vyvíjí se význam místní (směrový), na př. *opem ferre alicui, castris appropinquare* a j.

§ 175.

A. Dativem bývá vyjádřen předmět.

1. *Dativ předmětný* bývá při slovesech, která znamenají pohyb, nebo stav v prostoru. Směrový jejich význam jest obsažen buď v jednoduchém slovese, na př. *cedere alicui*, nebo ve slovese složeném s předložkou, na př. *adesse, afferre, imponere*.

a) U sloves přechodných bývá jako v češtině dativ předmětný vedle akusativu předmětného, na př.

mittere sociis auxilium poslati pomoc spojencům,

fidem habere alicui míti důvěru k někomu,

gratiam habere alicui chovati vděčnost k někomu, *gratiam referre* prokázati vděčnost (skutkem); *gratias agere* díky vzdávati někomu;

fugae se mandare dáti se na útěk; *litteris aliquid mandare* zaznamenati něco písemně;

memoriae aliquid prodere paměti zůstaviti, zaznamenati, zapsati; *memoriae proditum est* zaznamenáno jest, vypravuje se.

b) U sloves *nepřechodných* znamenajících příznivý nebo nepřínivý poměr, jako jsou
prodesse rei publicae prospívati, *obesse nemini* škoditi,
placere omnibus líbiti se *favere nobilitati* býti přízniv,
invidere alicui, gloriae alicuius záviděti někomu slávy,
suadere civibus raditi; *persuadere amico* přemluviti přítele, aby (ut);
 přesvědčiti, že... (acc. c. inf.); *mihi persuasi, persuasum est* jsem
 přesvědčen;

§ 176. Odchylnou vazbu proti češtině mají slovesa:

parēre, oboedire } *legibus* zákonů { poslouchati,
obsequi, obtemperare } býti poslušen;
parcere valetudini šetřiti zdraví; *valetudini parcitur*;
studere litteris zabývati se čím; věnovati, oddávati se čemu,
 bažiti po čem; *st. novis rebus* vyhledávati převratů;
mederi vulneribus léčiti rány, (*salvare vulnera*.)
irasci, suscensere hominibus hněvati se, nevražiti,
nubere viro vdáti se za muže.

Themistocles persuasit Atheniensibus, ut navibus se defenderent. —
Bonis nocuit, qui malis pepercit. — *Philosophia medetur animis.* —
Venus nupsit Vulcano. Vulcanus Venerem in matrimonium duxit. —
Mihi nunquam persuaderi potuit animos emori.

§ 177. S dativem se pojí též mnohá slovesa přechodná i nepřechodná,
 která jsou složena s předložkami:

ad, ante, con, in, inter, ob, post, prae, sub, super; na př.
appropinquare hosti, castris blížiti se,
anteferre, anteponere pacem bello dávati přednost míru před válkou,
committere alicui aliquid svěřiti; *se fidei alicuius* něčl ochraně,
inicere hostibus metum nahnati strachu,
occurrere hostibus potkati, setkati se, naraziti;
offerre se periculo, morti vydati se v nebezpečí, na smrt; *beneficium amico*
 prokázati dobrodiní;
praeficere aliquem exercitui, bello, navibus postavit v čelo, učiniti veli-
 telem;
praesse exercitui, classi, magistratui býti, státi v čele, veleti, býti ve-
 litelem, správcem;
succedere patri nastoupiti po otci, *fessis* vystřídati; *superesse patri* přežiti
 otce;

praestare } *ceteris virtute = ceteros virtute* { *superare* } předčiti, vyni-
antecellere } (inter omnes) *praeter ceteros* { *vincere* } kati nad koho
excellere } { *florere* } čím.

§ 178. Často se předložka s příslušným pádem opá-
 kuje, zvláště má-li sloveso původní, místní význam. Obyčejně
 se opakují předložky *ad, in* a téměř vždycky *eum*.

accedere ad urbem přiblížiti se, při- *accedit tibi animus* přibývá ti myslí
 stoupiti

adesse ad iudicium býti u soudu, *sociis adesse* přispěti, pomoci,
afferre litteras ad aliquem (alicui) přinést, *afferre vim, dolorem alicui* způsobiti,
inferre signa in hostes hnáti útokem *bellum inferre alicui* pustiti se do
války, *calamitatem* způsobiti, učiniti,
imponere milites in equos posaditi *imponere alicui laborem* uložit,
interesse inter flumen et silvam býti *interesse pugnae navali* účastniti se
mezi

conferre, comparare Romanos cum Graecis srovnávati, přirovnávati.

Adeste miseris. — Mos Romanis fuit primis epistulae verbis adicere: Si vales, bene est, ego valeo. — Parva magnis rectissime saepe conferuntur. — Vultus cum oratione consentiat. — Multo maius studium pugnandi exercitui iniectum est. — Aetas succedit aetati. — Caesar laborantibus iam suis Germanos equites submittit. — Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim. — Duabus maxime rebus homo bestiis praestat, ratione et oratione. — Sunt bestiae quaedam, in quibus inest aliquid simile fidei.

§ 179. Slovesa *circumdare* (obehnati) a *donare* (darovati, obdarovati) mají dvoji vazbu: *alicui aliquid* a *aliquem aliqua re*.

Semiramis Babylonem condidit murumque urbi (urbem muro) circumdedit.

Atticus Athenienses omnes frumento donavit (Ath. omnibus frumentum).

§ 180. 2. Dativ předmětný bývá (jako v češtině) při adjektivech, která znamenají: užitečný, potřebný, vhodný — příznivý, příjemný, přátelský — rovný, podobný, snadný, blízký anebo jejich opak. Také příslovce z těchto adjektiv utvořená mají dativ.

Ferrum homini magis necessarium est quam aurum et argentum. — Xerxes alienissimo sibi loco, hostibus opportunissimo confligit. — Dumnorix Helvetiis erat amicus. — Helvetii pares esse nostro exercitui non potuerunt. — Nihil est morti tam simile quam somnus. — Saepe nihil inimicius homini quam ipse sibi.

Poznámky: 1. Mají-li adjektiva *amicus, inimicus, familiaris, finitimus, similis* význam substantivní, pojí se s genitivem nebo s přivlastňovacím zájmenem; na př. *meus amicus (amicissimus)* můj (nejlepší) přítel; *amicus Ciceronis* přítel Ciceronův. Podobně *simile corporis* věrná podoba těla, ale *canis lupo similis est*.

Avšak vždycky jen: *mei, tui, sui, nostri, vestri similis a veri similis*.

2. Na otázku k čemu? (užitečný, vhodný, nutný) klade se obyčejně ad: *res ad vitam necessariae, locus ad pugnam idoneus*.

3. Podle předložky *prope* pojí se též *propior* a *proximus* s akusativem, na př. *Ubii proximi Rhenum incolunt*.

§ 181. II. Dativ se pojí někdy k slovesu volněji a vztahuje se spíše k celému přísudku než pouze ke slovesu. Slovesný děj dotýká se pak předmětu nepřímým a takřka prostřednictvím něčeho jiného. Takovýto dativ předmětu nepřímého neboli volný dativ může býti při každém slovese a mohl by tedy býti pokládán i za příslovečné určení.

a) Dativ volný vyjadřuje osobu nebo věc, k jejímuž prospěchu nebo škodě se něco děje; tento dativ se nazývá *prospěchový (dativus commodi, incommodi)*.

Non scholae, sed vitae discimus. — Non sibi soli natus est homo, sed patriae et suis. — Solo civitati leges scripsit.

§ 182. Dativ prospěchový bývá při některých slovesech, která v jiném významu mají akusativ nebo pád předložkový; na př.:

<i>consulere</i>	<i>militibus</i> , starati se, pečovati o vojsko, <i>Apollinem</i> tázati se o radu Apollona, raditi se s kým, <i>in aliquem crudeliter</i> krutě nakládati s někým;
<i>providere</i>	<i>saluti civium</i> starati se o blaho občanů, <i>frumentum exercitui</i> obstarati obilí pro vojsko, <i>de frumento</i> činiti opatření stran obilí;
<i>prospicere</i>	<i>vitae</i> pečovati, starati se o život, <i>tempestatem futuram</i> předvídati počasí, bouři;
<i>cavere</i>	<i>veteranis</i> zjednati jistotu, postarati se o staré vojáky, <i>canem</i> varovati se, míti pozor na psa, <i>ab homine nefario</i> stříci se člověka zločinného;
<i>timere</i>	} <i>libertati</i> báti se o svobodu, } <i>mortem</i> báti se, strachovati se před smrtí, <i>metuere</i>
	<i>de re publica</i> míti obavu stran obce, o obec.

Caesar hortatus est milites, ut gloriae pariter ac praedae consularent. — Huic rei (cibariis) parum diligenter a Gallis erat provisum. — Consules cavere debent securitati publicae.

§ 183. b) Dativem volným se vyjadřuje majitel předmětu ve větě vyjádřeného. Tento dativ nazývá se **přivlastňovacím (dativus possessivus)** a blíží se významem přivlastňovacímu genitivu a přivlastňovacímu zájmenu. Bývá zvláště při slovese *esse*. Na př.:

spes mihi est mám naději, *sunt mihi libri* mám knihy, *est mihi tecum amicitia, societas, hospitium, contentio* mám s tebou přátelství, spolek, pohostinství, spor.

Non idem semper floribus color est. — Nioba gloriatur: Plures mihi sunt liberi quam tibi. — Intellegebant Lacedaemonii de principatu sibi cum Atheniensibus certamen fore.

Ve vazbě *est mihi nomen (cognomen)* shoduje se vlastní jméno buď s dativem nebo s podmětem. Na př. *Mihi est (datur) nomen Gaius* nebo *Galo*. — *Scipioni fuit (datum est) cognomen Africanus* nebo *Africano*.

Vazby slovesa *esse* s dativem se neuzívá, a) jestliže se naznačuje vlastnost duševní nebo tělesná, kterou někdo má: na př.

Summa in Socrate fuit sapientia. — Summā Socrates sapientiā fuit. — Agesilaus staturā fuit humili. (Srv. § 209.)

b) je-li důraz na majetníku, nikoliv na majetku, na př.:

Haec domus est patris (mea) tento dům jest otcův (můj). — *Domus est patri* otec má dům.

§ 184. 3. Při gerundivu bývá **dativ původový (dativus auctoris)**, vyjadřující osobu, které jest něco konati. Na př.:

Omnibus moriendum est. — Cupiditas pecuniae tibi fugienda est. — Nautis vada sunt vitanda.

Někdy se místo dativu, zvláště při možném dvojsmyslu, klade ablativ s předl. **ab**. *A nobis parcendum est victis. — Civibus a vobis consulendum est.*

§ 185. 4. Dativ sdílnosti (**dativus ethicus**) vyjadřuje osobu, která jeví živý zájem o obsah větný. Na př. *Hic mihi quisquam mansuetudinem nominat?* — *Ecce tibi nuntius venit.* (Srov. Ty bys mi stála za zlobení! (Neruda.) — Tam v á m jsou krásné domy! (Němcová).

§ 186. 5. Dativ zřetelový (**dativus respectivus**) vyjadřuje osobu, pro níž (t. j. vzhledem k níž) platí to, co jest obsahem věty. Na př. *Gomphi est oppidum primum Thessaliae venientibus ab Epiro* (těm, pro ty, kteří přicházejí . . .) (Srov. Hl a d o v é m u vždy poledne.)

§ 187. B. Dativem bývá vyjádřen doplněk.

U některých sloves bývá dativem abstraktních substantiv naznačen účel, k čemu nebo na č něco se děje. Setká-li se takovýto doplnkový **dativ účelový** (**dativus finalis**) v téže větě s dativem předmětným (obyčejně osobním), vzniká **vazba dvojího dativu**. Dativ účelový bývá při slovesech:

1. *esse* (býti nač, k čemu); na př.:

<i>est mihi aliquid</i>	{	<i>laudi, honori, ornamento</i> k chvále, ke cti, na ozdobu; <i>praesidio, auxilio, impedimento</i> k ochra- ně, na pomoc, na překážku; <i>usui, calamitati, oneri</i> k užítku, na škodu, na obtíž; <i>curae, cordi</i> mám na starosti, leží mi na srdci.
-------------------------	---	--

Nimia fiducia magnae calamitati esse solet. — Ariovistus dixit amicitiam populi Romani sibi ornamento et praesidio, non detrimento esse oportere. — Cui bono (est)? komu jest na prospěch?

2. *dare, tribuere, ducere, habere* (klásti, vykládati, vytýkati někomu něco nač, zač); na př. *laudi* za chválu, *culpa* za vinu, *crimini* za zločin, *ignaviae* za zbabělost;

Epaminondas in iudicio nihil eorum negavit, quae adversarii crimini dabant. — Id mihi laudi ducitur. — Paupertas probro non habetur.

3. v jednotlivých rčeních:
relinquere, mittere copias castris praesidio (auxilio, subsidio k posile);
deligere locum castris (pro tábor), *domicilio* (za obydlí);
dare, mittere, accipere aliquid muneri, dono (darem, za dar);
dicere diem (locum) colloquio určití den (místo) k rozmluvě.

Caesar quinque cohortes castris praesidio reliquit. — Datis, priusquam Lacedaemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. — Virtus sola neque datur dono neque accipitur.

Poznámky: 1. Také dativem *gerundiva* bývá naznačován účel, na př. *dies dictus castris oppugnandis, dictator rei publicae constituendae, decemviri legibus scribendis.*

2. U básníků bývá dativ účelový také u jiných sloves, na př. *bello* (= *ad bellum*) *animos accendere, aliquem morti* (= *ad mortem*) *deposcere* a j. Básníci vyjadřují také dativem příslovečné určení směru činnosti na otázku kam? *Caelo* (= *ad caelum*) *palmas tetendit; clamor il caelo; lateri* (= *in latus*) *capulo tenus abdidit ensem* do boku až po jilec vnořil meč.

§ 188.

Ablativ.

Ablativ (*ablativus*), zvláštnost latiny, jest pád smíšený; chová v sobě platnost tří pádů, jež se dříve lišily i tvarem, totiž ablativu, lokativu a instrumentálu. Vlastní ablativ označuje východiště děje slovesného, lokativ označuje místo nebo čas, kde nebo kdy se děj slovesný koná, a instrumentál označuje prostředek a nástroj anebo průvodní okolnosti slovesného děje.

Ablativem bývá vyjádřeno hlavně příslovečné určení, jímž děj slovesný se zevně určuje, totiž vztahy místní a časové, způsobové i měrové a příčinné.

Různé významy ablativu často mezi sebou splývají a nedají se přesně od sebe odloučiti.

§ 189. A. Ablativem jest vyjádřeno určení místa.

I. Ablativem odluky (*ablativus separativus*) bývá vyjádřen předmět, od něhož osoba nebo věc jest vzdalována neb odlučována. Někdy bývá prostý ablativ, jindy s předložkami *ab*, *ex*, *de*.

1. Prostý ablativ bývá

a) při slovesech znamenajících *o s v o b o z o v a t i*, *z b a v o v a t i*:

liberare (*Graeciam servitute, a Persis*) osvoboditi;

levare (*fratrem curis*) uleviti, zbaviti;

solvere (*aliquem lege*) uvolniti, zprostiti;

privare (*exercitum comaeatu*) zbaviti;

spoliare, exuere, nudare (*hostem armis*) oloupiti, svléci;

vacare (*culpa*) býti prázden, prost;

carere, egere, indigere (*pecunia*) býti bez něčeho, míti nedostatek, potřebovati;

b) při jménech přídavných:

liber prostý, *vacuus* prázdný, *nudus* obnažený, *zbavený* (*curis, praesidio, a militibus*).

L. Brutus civitatem dominatu regio liberavit. — Democritus dicitur se oculis privasse. — Sapiens nulla re indiget, stultus omnibus rebus eget. — Animus per summum sensibus atque curis vacuus est.

§ 190. 2. Dilem prostý ablativ, dilem s předložkou *ab* (*ex*, *de*) bývá u sloves znamenajících *v z d a l o v a t i* (*se*), *z d r ť o v a t i* (*se*), *u s t u p o v a t i*:

arcere (*hostem tecto, ab iniuria*) zabrániti, zameziti;

abstinere (*se cibo, ignem ab aede*) zdržeti (*se*), oddáliti;

pellere, expellere (*ex patria, urbe*) zapuditi, vyhnati;

deicere (*defensores de muro*) shoditi, sehnati;

cedere, excedere (*loco, pugna, ex finibus*) ustoupiti;

decedere (*de vita, de [ex] provincia*) odcházeti, sestoupiti;

prohibere (*hostem itinere*) zabrániti, (*vim hostium ab oppido*) odraziti, zdržeti, (*cives ab iniuria*) chrániti;

intercludere (*hostem ab impedimentis, comaeatu*) odtrhnouti, zameziti;

interdicere *alicui aqua et igni* zapověděti někomu užívání vody a ohně, vyobcovati někoho.

Mali ab iniuria poena arcantur. — Themistocles (ex) patria, quam liberaverat, pulsus est. — Helvetii fere quotidianis proeliis Germanos finibus suis prohibent. — Ariovistus omni Gallia Romanis interdixit. — Ciceroni aqua et igni interdictum est.

§ 191. 3. Ablativ odluky s předložkou *ab* bývá u sloves složených s *dis-*, *se-*, *ab-*:

discedere (*ab iudicio*) odcházeti, odstoupiti;
dissentire (*ab amico*) nesouhlasiti;
differre (*moribus a finitimis, inter se*) lišiti se;
separare, seiungere (*bonos a malis*) odloučiti, oddělit;
abalienare (*amicum a se*) odciziti, odvracet.

Také adj. *alienus* cizí, odloučený (*a civibus*), nepřiměřený [*a*] *dignitate, nostra amicitia*.

Epaminondas a iudicio capitis maxima discessit gloria. — Est philosophi vera a falsis distinguere. — Alpes Italiam a Gallia seiungunt (separant). — Homo sum; nihil humani a me alienum puto.

§ 192. II. Ablativ původový (*ablativus originis*) bývá při participiích *natus* (narozený) a *ortus* (pocházející) na označení *rodičů* nebo *stavu*, na př. *loco, genere, familia*. Při zájmenech bývá vždy předložka *ex*; na př. *qui sunt ex his nati. — Hercules Iove natus erat. — Alcibiades honestissimo loco ortus erat.*

Poznámka. Vzdálenější původ naznačuje se předložkou *ab*; na př. *Belgae a Germanis orti sunt.*

§ 193. III. Ablativem srovnávacím (*ablativus comparativus*) vyjadřuje se předmět, nad nějž jiný při srovnání vyniká.

Nihil est patria dulcius. — Praesenti malo peior est futuri metus. — Imperator bonus militum vitam sua salute putat cariorem.

Místo ablativu možno užiti spojky *quam*, na př. *Nihil est dulcius quam patria*. Je-li však přirovnávaný předmět vyjádřen vztažným zájmenem, užívá se *vždy* ablativu; na př. *Apud Agrigentinos est simulacrum Herculis, quo nihil vidi pulchrius.*

Často se ablativu užívá v záporných větách, na př. *nihil est animo velocius*, a ve výrazech: *spe, expectatione, opinione celerius* mimo nadání, nad očekávání, pomýšlení rychleji (než se kdo nadál).

Poznámka. Po *plus, minus, amplius, longius* se *quam* obyčejně vynechává před výrazy udávajícími počet nebo míru, a to bez vlivu na jejich pád. Na př. *Ceciderunt plus (minus) decem milia hostium. — Non sunt amplius centum. — Plus viginti vulneribus acceptis cecidit. — Minus triginta diebus Xerxes in Asiam revertit.*

§ 194. IV. Ablativem místa (*ablativus loci*) vyjadřuje se příslovečné určení místa, a to

1. na otázku *odkud?* prostým ablativem:

a) u jmen měst a malých ostrovů, na př. *Romā z Říma, Athenis, Rhodo, Carthagine; ale ex urbe Roma, ex oppido Gergovia. — Vercingetorix Gergovia, ex oppido Arvernorum, expulsus est;*

b) u dvou jmen obecných: *domo abire* odejiti z domu, z domova, *rure reverti* vrátiti se z venkova.

Při jiných jménech jest ablativ s předložkou *ab, ex*.

2. na otázku **kde?** je prostý ablativ:

a) u jmen měst třetí deklinace a u pomnožných jmen měst, na př. *Carthagine* v Kartagu, *Athenis, Delphis, Sardibus*; ale *in urbe Carthagine; Carthagine, in urbe clarissima*;

b) u jména *locus* s přívlastkem a u jiných jmen místních, mají-li přívlastkem *totus, a, um*; na př. *idoneo, opportuno loco*; *alieno, iniquo loco*; *hoc, suo loco*; — *totā Asiā, toto oppido, tota domo*; ale též *in his locis, quo in loco, tota in urbe*.

c) při označení dráhy, kde nebo kdy se pohyb děje, na př. *terrā marique, et terrā et mari* na zemi i na moři; *rectā, dextrā, laevā, sinistrā ire* přímo, vpravo, nalevo; *eodem itinere reverti* touž. cestou, po téže cestě; *Appia via proficisci* po silnici Appiově; *frumentum flumine subvehere* po řece dovážeti.

Při jiných jménech jest ablativ s předložkou *in*.

Rhodanus multis locis vado transitur. — *Vulgo totis castris testamenta obsignabantur.* — *Caesar eodem itinere, quo hostes ierant, ad eos contendit.*

Poznámka. Předložky *ab* a *ad* před jménem města značí blízkost nebo okolí; na př. *pugna ad Cannas*; *Caesar ad Gergoviam pervenit, a Gergovia infecta re discessit*.

§ 195. Některá lat. slovesa mají příslovečné určení místa v ablativě na otázku **kde?** **odchylně proti češtině**, která se táže **kam?** Na př.:

ponere, locare, statuere aliquid in aliqua re klásti, umístiti něco někam; *inscribere, incidere, insculpere nomen in pilā* napsati, vrýti, vtesati jméno na sloup;

habere, ducere, numerare (in) hostium numero, (in) servorum loco pokládati, počítati někoho mezi nepřátele, za otroky.

Plato rationem in capite sicut in arce posuit, iram in pectore locavit. — *Caesar reductos Helvetios in hostium numero habuit.*

Jindy zase v češtině se tážeme **kde?** **odchylně proti latině**, která má příslovečné určení místa vyjádřeno ablativem s předložkou *ab, ex*; na př. *pendere ex arbore* viseti na stromě, *pendet narrantis ab ore* lpí, visí na rtech vypravujícího; *ab omnibus partibus, ex omni parte* na všech stranách, se všech stran; *ex equis colloqui* na koních, *ex itinere* hned na pochodě, *ex fuga* přímo na útěku; *a tergo* vzadu, zezadu.

A Iove principium, a Iove finis erit (od Jova, u Jova). — *Qui ex errore imperitiae multitudinis pendet, hic in magnis viris non est habendus.*

§ 196. Príslovečné určení místa bývá vyjádřeno lokativem, jehož zbytky jsou podobny genitivu sg.:

1. u jmen měst a malých ostrovů první a druhé deklinace, jsou-li v čísle jednotném, na př. *Romae vivere* v Římě, *Corinthi* v Korintě, *Deli* na Delu;

2. u těchto jmen obecných: *domi esse* (doma), *ruri vivere* (na venkově), *humi iacere* (na zemi). Také: *domi bellique*, *domi militiaeque* v míru i ve válce.

Lokativ *domi* mívá též přívlastek, na př. *domi meae, tuae, alienae*, *Ciceronis*.

B. Ablativem bývá vyjádřeno příslovečné určení času.

§ 197. V. Ablativem času (*ablativus temporis*) bývá vyjádřeno příslovečné určení času:

a) u jmen podstatných označujících čas, na př. *anno, die, nocte, vespere, vere, hieme, tempore, hoc tempore, Idibus Martiis, antiquis temporibus, postero die, brevi (tempore)* a j.;

b) u jiných jmen obyčejně s přívlastkem, na př. *bello Punico, aetate Augusti, prima pueritia, extrema senectute, adventu hostium*. Avšak *in bello, in pueritia, in praesentia* (prozatím), *in pace*.

Qua nocte natus est Alexander, eadem Dianae Ephesiae templum deflagavit. — Socrates supremo vitae die multa de immortalitate animi disputavit. — In pace Germanis nullus erat magistratus.

Poznámky: 1. Označuje-li se stav nebo poměry a okolnosti, klade se předložka *in*. *Hoc in tempore* (za toho stavu, v těch poměrech, v tom nebezpečném postavení) *nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit praeter Plataeenses*.

2. Na otázku za jak dlouho? bývá buď pouhý ablativ nebo předlož. *intra* s akus., *Agamemno vix decem annis (intra decem annos) unam cepit urbem*.

3. Opětování během nějaké doby se naznačuje předložkou *in* s abl., na př. *Vix ter in anno nuntium ex urbe audimus*.

C. Ablativem bývá vyjádřeno příslovečné určení způsobu, vztahu, míry a prostředku.

§ 198. I. Ablativem způsobu (*ablativus modi*) vyjadřuje se způsob (jakost) děje.

1. Ablativ s předložkou *cum* bývá pravidelně při substantivech bez adjektivního přívlastku, na př. *Beate et honeste vivere id est cum virtute vivere. — Malo cum dignitate cadere quam cum ignominia servire.*

2. Je-li substantivum spojeno s adjektivním přívlastkem, bývá častěji ablativ s předložkou *cum* než prostý pád, zvláště když se vyjadřuje okolnost nebo následek slovesného děje.

Epaminondas a iudicio capitis maximā discessit gloriā — Miltiades magna cum offensioe civium rediit. — Diviciacus multis cum lacrimis Caesarem complexus obsecrare coepit. — Secunda vigilia hostes magno cum strepitu ac tumultu egressi sunt nullo certo ordine neque imperio.

§ 199. 3. Prostý ablativ způsobu bývá vždycky:

a) při jménech: *modus, ratio, silentium*; jako *hoc modo, hac ratione* tím způsobem, *pari modo, nullo modo; quo modo; silentio* mlčky, *magno silentio*;

b) při označeních stavu duševního nebo tělesného, na př. *aequo animo* s klidnou myslí, *hac mente* s takovou myslí (úmyslem), *ea spe, quo metu*; *capite demisso terram intueri* se sklopenou hlavou, *passis manibus petere* s rozepjatýma rukama, *nudo corpore pugnare* s nekrytým tělem a j.

Poznámky: 1. Způsob bývá vyjadřován také předložkovými výrazy: *hostilem in modum* nepřátelsky, *mirandum in modum* podivuhodným způsobem; *per dolum* lstivě, *per vim* násilně, *per iocum* žertem.

2. Osoby, které někoho doprovázejí, nebo věci, které někdo při sobě má, bývají vyjádřeny obyčejně ablativem průvodovým (abl. comitativus) s předložkou *cum*; na př. *Caesar cum paucis comitibus (cum exercitu) profectus est*. — *Edictum est, ne quis servus cum telo esset*. — Při vojenských výrazech bývá prostý ablativ, na př. *Hostes omnibus copiis ad castra Caesaris contenderunt*.

§ 200. II. Ablativem vztahovým (ablativus respectus) vyjadřuje se bližší určení nebo omezení výpovědi, která nabývá platnosti jen vzhledem (se zřetelem) k něčemu. Na př.

Helvetii omnibus Gallis virtute praestabant vynikali statečností (co do statečnosti, vzhledem ke statečnosti). — *Belgae, Aquitani, Galli lingua, institutis, legibus inter se differunt*. — *Agesilaus nomine, non potestate rex fuit*.

Zvláště často se vyskytují ablativy:

<i>re</i> (<i>re vera</i>) ve skutečnosti,	<i>numero</i> co do počtu, počtem,
<i>nomine</i> jménem, podle jména,	<i>corpore</i> tělem,
<i>genere</i> rodem, co do rodu,	<i>animo</i> duchem,
<i>natione</i> podle národnosti,	<i>iudicio</i> podle úsudku,
<i>meā sententiā</i> podle mého mínění.	

Ablativ vztahový (omezovací) bývá též

a) při slovesech *metiri, fi ire, iudicare* měřiti, určovati, posuzovati podle něčeho;

b) při adjektivech *dignus* hoden, *indignus* nehoden (*laude* chvály).

Magnos homines virtute metimur, non fortuna. — *Galli spatia omnis temporis non numero dierum, sed noctium finiunt*. — *Excellentium civium virtus imitatione, non invidia digna est*.

Poznámka. Sem patří supinum *nātū* ve výrazech *grandis* (letitý), *maior, minor, maximus, minimus* starší, mladší, nejstarší, nejmladší. Ostatní supina v-tū (-sū), na př. *diciu, factu, auditu, visu* bývají při adjektivech *facilis, difficilis, incredibilis* a při neskl. *fas a nefas*. Na př. *Adulescentis est maiores natu vereri*. — *Pleraque dictu quam factu sunt faciliora*.

§ 201. III. Ablativem míry (ablativus mensurae) jest vyjádřena míra, o kolik jeden předmět nad druhý vyniká nebo do jaké míry se od něho liší.

Ablativ míry stojí před komparativy a před jinými výrazy komparativními, jako jsou *antecedere, praestare, superare, malle; infra, supra, ante, post*. Na př.:

multo mnohem, o mnoho; *multo post* dlouho potom;

paulo o málo, poněkud; *paulo ante* krátce před tím;

nihil magis o nic více, přece ne; *nihil minus* nic méně, přece;

quanto — *tanto* oč — o tolik; *aliquanto* značně, o hodně;

quo — *eo* čím — tím; *altero tanto* o jednou tolik.

Hibernia dimidio minor est quam Britannia. — *Homines, quo plura habent, eo plura concupiscunt.* — *Uri sunt magnitudine paulo infra elephantos.* — *Virtus divitiis multo praestat.*

O tři léta dříve (později):

tribus annis ante (post)

tertio anno ante (post)

tribus ante (post) annis

tertio ante (post) anno

Homerus annis multis fuit ante Romulum nebo *annis multis ante fuit quam Romulus.*

Mater decessit tertio anno post mortem patris nebo *tertio anno (post), quam pater erat mortuus.*

§ 202. IV. Ablativ instrumentální (ablativus instrumenti).

1. Ablativem vyjadřuje se prostředek nebo nástroj, kterým se něco děje, na př. *oculis cernimus.*

Voluptate capiuntur homines ut hamo pisces. — *Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones se tutantur.* — *Themistocles Xerxem litteris de consilio Graecorum certiore fecit.*

Lat. ablativ instrumenti odpovídá často místnímu pojetí v češtině, na př.:

recipere tecto, oppido přijmouti pod střechu, do města;

castris se tenere držeti se v táboře;

memoriā tenere chovati v paměti;

navi, curru, equo vehi jeti na lodi, na voze, na koni;

fugā salutem quaerere, petere hledati spásy na útěku;

vincere proelio zvítěziti v bitvě;

acie decernere, decertare svěsti rozhodný boj;

canere tibiis, fidibus hráti na flétnu, na housle a j.

Činný původce, t. j. osoba nebo věc, již činnost přikládáme, bývá při slovesech passivních v ablativě s předložkou *ab*; na př. *Liberi a parentibus educantur.* — *Cupiditates a ratione tenentur.*

Prostředník vyjadřuje se akusativem s předložkou *per* na př. *per nuntium*, nebo *operā, auxiliō alicuius* (příčiněním).

Multi per Caesarem honores et divitias ceperunt.

§ 203. 2. K příslovečnému určení prostředku druží se původem svým příslovečné určení *ceny* (ablativus pretii), kterým se vyjadřuje, za č, jak draz se něco

kupuje nebo prodává (*emere, mercari, redimere; vendere* (pass. *vēnire*))

cení, co stojí (*esse, stare, constare*);

nejímá (*conducere*) a pronajímá (*locare*).

Cena ať určitá, ať neurčitá vyjadřuje se:

a) ablativy substantiv, j. *talentum, sestertius, nummus; pretium, merces, pecunia;*

b) ablativy adjektiv: *magno, parvo, plurimo, minimo, nihilo;*

c) genitivu: *tanti, quanti, pluris, minoris,* (Srov. gen. ceny. § 169.)

Prodati dobře, draho *bene vendere*; špatně, lacino *male vendere*; zdarma *gratis* (z. *gratiis*).

Viginti talentis unam orationem Isocrates vendidit. — Verres pretio iura discribebat. — Parvo James constat, magno fastidium. — Venditori expedit rem venire quam plurimo.

§ 204. 3. Ablativ instrumenti klade se jako ablativ látkový (abl. *materiae, copiae*) při slovesech, která znamenají:

a) naplniti něčím *complere, explere, implere; refecire* (*refertus*) *nacpati*; oplývati *abundare, affluere, circumfluere*.

Caesar naves militibus complevit. — Multis virtutibus abundat, qui alienas amat. — Oraculum Delphicum omnium regum et populorum donis erat refertum.

b) vzdělávati, cvičiti (se) v něčem *erudire puerum omnibus doctrinis; exerceor currendo* (v běhu);

vystrojiti, opatřiti *instruere, ornare copias omnibus rebus; obdařiti donare aliquem civitate* (srov. *circumdare* § 179.).

Pueri nobilium Romanorum litteris Graecis erudiebantur. — Muneribus deorum sumus instructi et donati.

c) opatřiti někoho něčím *afficere aliquem aliqua re:*

<i>afficere poena</i> potrestati,	<i>affici laude</i> býti chválen,
<i>muneribus</i> obdařiti,	<i>honore</i> dostává se cti někomu,
<i>beneficio</i> prokázati dobrodiní,	<i>difficultate</i> býti v nesnázích,
<i>dolore</i> zarmoutiti,	<i>morbo</i> stonati.

Podobně *praeditus virtute* ctnostný, *crudelitate* ukrutný, *perfidia* věrolomný.

Alcibiadem redeuntem Athenienses summis honoribus affecerunt.

§ 205. 4. Ablativ instrumenti bývá jako předmět u depontních sloves:

fruor commodis, *pace* mám požitek, využívám, těším se;

fungor munere, magistratu, honore zastávám, konám;

potior urbe, regno zmocňuji se, opanovávám,

utor occasione, suo iure, victoria užívám, mám užitek, upotřebuji;

vescor lacte, carne živím se, jím, požívám (= *vivo, alor*).

Utendum est aetate, cito pede labitur aetas. — Hannibal frui victoria quam uti maluit. — Apud Romanos dicebantur consulares, qui consulatu functi erant.

Poznámky: 1. *Potiri* spojuje se někdy s genitivem, na př. *potiri totius Galliae* státi se pánem, *rerum potiri* nabýti svrchované moci, zmocniti se panství.

2. Při *utor* bývá také druhý ablativ doplňkový; na př. *utor te teste* mám tě za svědka.

§ 206. 5. Při neosobném *opus est* (jest potřebí, jest třeba) vyjadřuje se *ablativem* osoba nebo věc, již jest někomu potřebí; na př. *mihi opus est libris. — Atheniensibus celerrimo auxilio opus erat.*

Je-li potřebná věc vyjádřena zájmenem nebo adjektivem v rodě střeďném, bývá vazba osobná; na př. *id opus est, multa opus sunt.*

Themistocles, quae opus erant, celeriter reperiebat.

Poznámka. Je-li nutno potřebnou věc vyjádřiti slovesem, bývá infinitiv (*cum accus.*) nebo ablativ participia perf. pass. Na př. *opus est facto, consulto* jest třeba jednati, uvážiti. Zřídka *opus est scitu* (supin.). *Opus est te animo valere, ut corpore possis.* — *Quid opus est tam multa dicere?*

§ 207. D. Ablativem bývá vyjádřeno příslovečné určení příčiny.

1. Ablativem příčiny (*ablativus causae*) bývá vyjadřována příčina skutečná neboli důvod nějakého děje. Na př. *Hostes inopiā frumenti pacem petunt* (pro nedostatek, z nedostatku obilí). — *Populus Romanus desiderio Romuli regem flagitare non destitit.* — *Plebs novarum rerum studio Catilinae incepta probavit.* — *Concordiā parvae res crescunt, discordiā vel maximae dilabuntur.*

Často se vyskytují tyto ablativy příčiny:

iussu na rozkaz, *iniussu* bez rozkazu, proti rozkazu;
rogatu na prosbu, *ductu* vedením; *consiliō* na radu;
iure, suo iure, právem; *nullo iure* beze všeho práva;
more, moribus podle mravu; *consuetudine* ze zvyku;
merito zásluhou, po zásluze; *lege* podle zákona, po zákonu;
natura od přirozenosti; *ratione* rozumem, soustavně;
metu strachem, ze strachu; *meā* (tuā, nostrā, vestrā, suā) *sponte* sám od sebe, dobrovolně a j.

Themistoclis consilio triplex Piraei portus constitutus est. — *Omnes homines natura libertati student.* — *Non hominum interitu sententiae quoque occidunt.* — *Neque iudicio neque voluntate mea hoc feci, sed coactu civitatis.*

2. Při ablativu často bývá vhodné participium perf. pass; zvláště když se vyslovuje vnitřní důvod jednání; na př. *caritate patriae ductus* jsa veden láskou k vlasti, z lásky, pro lásku k vlasti. Podobně: *amore, spe ductus; cupiditate inductus; temporibus adductus; dolore, precibus commotus, permotus; misericordia captus; studio, ira incensus; metu coactus, timore perterritus; auctoritate impulsus.*

Orgelox regni cupiditate inductus coniurationem fecit. — *Themistocles necessitate coactus domino navis, quis sit, aperit.*

§ 208. 3. Zvláště při slovesech, vyslovujících hnutí mysli (*verba affectuum*), bývá ablativem vyjadřována příčina pocitu. Taková slovesa jsou:

gaudere, laetari aliqua re radovati se, veseliti se z něčeho, nad čím;
dolere, maerere calamitate sociorum rmoutiti se, cítiti bolest;
gloriari victoria vychloubati se.

Také při adjektivech *laetus, maestus, aeger* (*vulneribus*), *contentus* (*suis rebus*) a *fretus* (*numero copiarum*) bývá příčina radosti, bolesti, spokojenosti a důvěry vyjádřena ablativem.

Delictō dolere, correctione gaudere oportet. — *Natura parvo est contenta.* — *Caesar dicit Helvetios sua victoria insolenter gloriari.*

Poznámka. Jiné vazby: *laetor, glorior, doleo de aliqua re; doleo, maereo rem.* (Srov. § 150.)

§ 209. E. Ablativem bývá vyjádřen přívlastek a doplněk.

Ablativem vlastnosti (ablativus qualitatis) bývá vyslovena vlastnost osoby nebo věci.

Tento ablativ jest vždy spojen s přívlastkem shodným a bývá ve větě jednak přívlastkem, jednak doplňkem.

Dionysius pueros eximia forma ad mensam consistere iussit. — Caesar Valerium, summa virtute et humanitate adulescentem, ad Ariovistum misit. — Cicero magna fuit eloquentia. — Omnes dicuntur tyranni, qui sunt potestate perpetua in civitate, quae libertate usa est.

Vedle ablativu vlastnosti klade se též genitiv (srov. § 167.), avšak ablativ bývá častější, zvláště když se jím vyslovuje pomíjející duševní nebo tělesný stav; na př. *Allobroges nondum bono animo in populum Romanum videbantur. — Britanni sunt capillo promisso* (mají dlouhé vlasy).

Pády předložkové a předložky.

§ 210. Pádem předložkovým nazýváme spojení pádu s předložkou v jednoduchý výraz slovní, na př. *in urbe, per dolum*.

Pády předložkové bývají ve větě týmiž členy větnými jako pády prosté.

Význam rozličných pádů předložkových jest různý podle toho, s k t e r o u předložkou jest ten neb onen pád složen a k t e r ý pád se s t o u neb o n o u předložkou spojuje.

Předložky vznikly většinou z příslovcí a měly původně také příslovenčný význam, který se u některých ještě zachoval, na př. *post, prope, iuxta*. Původní význam předložek byl místní a z něho vyvinuly se přenašéním významy jiné, časové, způsobové a příčinné.

Předložky nalézáme jednak ve složeninách se slovesy, aby se tím slovesný význam přesněji určil, jednak ve spojení s nepřímými pády substantiv a zájmen, aby se tak jasněji označil jejich vztah větný, a to příslovenčné určení. Které předložky pojí se s akusativem, které s ablativem a které s oběma pády, bylo udáno v § 123.

V následujícím výčtu předložek jest východištěm zpravidla význam původní, totiž místní, k němuž se pak připojují významy další.

§ 211. I. Předložky s akusativem.

1. **Ad** o m í s t ě (kam?) **k**; *ad urbem, ad te venio; ad patrem* (nebo *patri*) *scribere; res ad multos pertinet* (týká se mnohých); (kde?) **u**: *urbs ad mare sita; ad Genavam;*

o č a s e: **k**, **v**; *ad vesperum, ad certam diem, ad tempus* (včas), *ad multam noctem* (dlouho do noci), *ad summam senectutem* až do vysokého věku; o z p ů s o b u: **dle**, **podle**; *ad voluntatem* (podle vůle, přání); *ad hunc modum*; o m í ř e: *ad unum omnes* (všichni do jednoho); *fuius ad ducentos* (okolo dvou set; na dvě stě); o v z t a h u: **co do**, **vzhledem k**; *nihil sibi ad celeritatem reliqui facere*; o p ř í č i n ě: **k**, **na**, **podle**; *ad nutum; convenire ad clamorem, ad suum arbitrium imperare; účel: ad salutem civium; diem ad deliberandum sumere;*

2. **adversus** o místě; **proti**; *adversus montem*; přeneseně: *adversus hostes, pietas adversus deos* (k bohům);

3. **ante** o místě a čase: **před**; *ante portas; ante mortem*;

4. **apud** o místě: **u, při, před, k**; *pugna apud Plataeas, apud Romanos; apud Ciceronem* (*in libris Ciceronis*) *legitur; plurimum valere apud cives; dicere apud iudices, apud senatum*;

5. **circa, circum** o místě: **kolem, okolo**; *circum axem; urbes, quae circa Romam sunt; circum oppida legatos mittere* (po městech);

6. **citra, eis** o místě: **s této strany, před**; *cis Alpes, citra Rhenum*;

7. **contra** o místě: **naproti, proti**; *contra septentriones*; přeneseně (ve smyslu nepřátelském): *contra hostes, contra leges, contra opinionem* (mimo nadání); *contra ea* (naproti tomu);

8. **erga k** (ve smyslu přátelském); *pietas erga parentes*;

9. **extra** o místě: **vně, mimo, ven**; *extra fines, extra munitiones procedit* (ven ze hradeb); přeneseně: *extra ordinem in senatum legere* mimo pořádek povolati do senátu;

10. **infra** o místě: **pod**; *infra eum locum*; přeneseně: *magnitudine infra elephantos* (menší než sloni);

11. **inter** o místě: **mezi**; *inter montem Iuram et flumen Rhodanum*; o čase: **mezi, za, v**; *inter horam tertiam et quartam, inter decem annos, inter cenam*; přeneseně: *magna auctoritate esse inter cives, constat inter omnes* (všem je známo), *cohortari inter se* (povzbuzovati se vespolek);

12. **intra** o místě: **uvnitř, dovnitř**; *intra urbem, intra munitiones se recipere*; o čase: *intra decem annos* (v 10 letech), *intra decimum annum urbem capere*;

13. **iuxta u, vedle, při**; *iuxta murum castra ponere*;

14. **ob** o místě: **před**; *ob (ante) oculos versari*; přeneseně: **pro, skrze**; *ob eam causam, ob eas res, quam ob rem (causam)*;

15. **penes** (o osobách) **při**; *penes praetorem est potestas iudicandi*;

16. **per** o místě: **skrze, po**; *per medios hostes* (středem nepřátel); *via per Sequanos; vigilias per urbem disponere, per omnes partes* (na všechny strany); o čase: **za, po (dobu)**; *per decem annos, per somnum*; o způsobu: **s, za, pod**; *per insidias, per dolum* (lstí); o příčině: **pro**; *per aetatem arma ferre non possunt; per me fieri licet, per deos immortales; per exploratores* (skrze vyzvědače), *per litteras* (písemně);

17. **post** o místě: **za**; *post montem, post tergum*; o čase **po**; *post mortem, post hominum memoriam* (od paměti lidské), *post Mercurium Apollinem colunt*;

18. **praeter** o místě: **mimo**; *praeter castra Caesaris copias traducere*; přeneseně **mimo, kromě**; *praeter opinionem, praeter me nemo, praeter ceteros florere, excellere* (vynikati nad ostatní);

19. **prope** (**propius, proxime**) **blízko** (blíže, nejbliže); *prope hostium castra; proxime Pompeium*;

20. **propter pro**; *servi parent propter metum; propter angustias*;

21. **secundum podle, podél**; *secundum flumen, secundum naturam vivere*;

22. **supra nad, přes**; *supra pontem; paulo supra* (= *ante*) *hanc memoriam; supra vires*;

23. **trans** s oné strany, **za**; *trans Rhenum incolere*;

24. **ultra** o místě: s oné strany, **za**; *ultra montes*; přeneseně: *ultra modum* (přes míru), *ultra vires*;

25. **versus** (klade se za jméno) směrem **k**; *Romam versus, in Arvernos versus castra movit*.

§ 212.

II. Předložky s ablativem.

1. **a, ab** o místě **od**; *ab urbe proficisci*; **abs te** od tebe; (kde se co děje?) **od, u, na, v**; *a tergo* od zadu, *a latere* v boku, na boku, *a novissimo agmine* v zadním voji, *a porta decumana* u zadní brány; *a dextra*; *timor ortus est a tribunis militum*; *stare ab aliquo* (při někom); *victoriam reportare ab hostibus* (dobýti vítězství na nepříteli); o čase **oá**; *a prima luce, a pueritia, ab urbe condita*;

2. **coram** před; *coram omnibus, coram me*;

3. **cum** s, se; *cum amico, tecum*; *cum impedimentis proficisci*; *agere cum aliquo*; *bellum gerere, pugnare cum aliquo, secum reputare* (u sebe uvažovati), *cum telo esse* (býti ozbrojen); *cum virtute vivere*; *cum prima luce*;

4. **de** o místě: **z, ze, (s, se)**; *de finibus exire*; *de muro iacere*; *decedere de vita* (zemřít); o čase: **o**; *de tertia vigilia, de media nocte*; přeneseně: *de officiis agere, disputare, scribere*; *desperare de regno, non dubitare de decima legione*; *pauci de nostris, de improvise znenadáni, qua de causa, qua de re (proto)*;

5. **e, ex** o místě: **z, s, od**; *e finibus exire, e regno pellere, quaerere ex aliquo, ex equis desilire* (s koni); *ex equis colloqui* (na koních); *pendere ex arbore* (na stromě); *ex omni parte* (odevšad, všude); o čase: **z, od**; *ex eo tempore, diem ex die* (den ode dne); *ex fuga* (hned na útěku); *ex itinere* (přímo na pochodu); o způsobu: **z, podle**; *ex cantu cognoscere avem*; *ex communi consensu, ex senatus consulto, ex usu* (podle potřeby, s prospěchem); *ex consuetudine* podle zvyku; o příčině: **z, pro**; *Liger ex nivibus creverat*; *ex commutatione rerum dolere*; *qua ex re* (pročež, čímž); *e contrario* (naopak); *scuta ex cortice facta*; *poculum ex auro*; *unus ex filiis, proximi ex Belgis*;

6. **prae** o místě: před; *hostes, praedam prae se agere, signa prae se ferre*; přeneseně: **pro, při**; *solem prae multitudine telorum non videbitis*; *prae lacrimis loqui non possum*; *Gallis prae magnitudine corporum suorum brevis nostra contemptui est*.

7. **pro** o místě: před; *pro castris pugnare, pro rostris dicere* (na řečništi); přeneseně **za, pro, místo**; *pro patria mori, oratio Ciceronis pro Archia poeta*; *ulcisci aliquem pro scelere*; *pro meritis gratiam referre*; *pro muris viri erant*; *pro patre esse alicui*; *legatus pro praetore in provinciam profectus est*; *aliquem pro cive habere*; *se pro hoste gerere*; *pro certo ponere, affirmare*; o způsobu: **dle, podle, vedle**; *pro multitudine hominum angustos fines habebant*; *pro loci natura, pro tempore et re consilium capere* (podle času a okolností); *pro se quisque* (každý podle svých sil);

8. **sine** bez; *sine causa, sine dubio* (bezpochyby), *sine ulla dubitatione* (beze vši pochyby).

§ 213. III. Předložky s akusativem a ablativem

mají na otázku kam? akusativ, na otázku kde? ablativ.

1. **in s akusat.** o místě (kam?) **do, na;** *ire in urbem, in Graeciam; in Helvetios (in fines Helvetiorum) exercitum ducere, impetum facere in hostem; murum in altitudinem pedum sedecim perducit; exercitum in unum locum contrahere; venire in spem, in conspectum, in fidem ac potestatem; dividere in partes;*

o čase: **na;** *Helvetii in tertium annum projectionem lege confirmant; in praesens (na ten čas), in perpetuum navždy; in posterum diem differre; vivere in diem (ze dne na den), in dies (den ode dne);* o způsobě: **na:** *mirum in modum;*

přeneseně **k, proti, vůči** (o poměru přátelském i nepřátelském): *bono animo esse in aliquem, oratio in Calulinam, odium in Romanos, summum in populum Romanum studium, mea in te beneficia; animadvertere in aliquem; pecuniam dare in rem militem; in usum, in speciem (na oko); iurare in verba magistri;*

in s ablat. o místě (kde?) **v, na;** *esse in urbe, in armis, in periculo, hoc in loco; pontem facere in flumine (přes řeku); collocare, statuere, inscribere, incidere in aliqua re (§ 195.); in numero hostium aliquem habere, ducere (§ 195); Thales in septem sapientibus fuit, numeratur;*

o čase: **za, v;** *in tempore, in bello, in consulatu, in pueritia, in legendo; ter in anno;*

přeneseně: **v, při, na;** *in magna paupertate decessit, in summa omnium rerum inopia; tempus dimittere in quaerendis suis (hledáním); in fide manere, in eadem sententia; in administranda re publica;*

2. **sub s akusat.** o místě (kam?): **pod;** *sub iugum mittere, sub montem succedere; časově: sub vesperum (podvečer), sub occasum solis; přeneseně: Galliam sub populi Romani imperium redigere;*

sub s ablat. o místě (kde?) **pod;** *sub ruinis, sub monte considerare, sub terra, sub radicibus montis (na úpatí hory), sub corona vendere (prodati za otroka), sub oculis omnium dimicare;*

o čase: **za, v;** *sub ipsa projectione (právě při odchodu); sub Iove mundus erat; přeneseně: sub armis manere; sub regibus, sub imperio, sub ditione alicuius esse;*

3. **super s akusat.** (kam?) **nad, přes;** *super aliquem sedere, super alios alii praecipitantur (jeden po druhém); super veterem nivem nova erat; super s ablat.* (zřídka) **nad;** *ensis super cervice pendet.*

B. O slovese ve větě.

§ 214. Jmenné tvary slovesné.

Jmenné tvary slovesné jsou infinitiv, participium, gerundivum a supinum.

Významová plnost těchto slovesných tvarů neurčitých neboli jmenných jest menší, než u slovesných tvarů určitých, které mohou

vyjadřovati rozličné významové odstíny a vztahy slovesa, jehož význam jest obsažen v slovesném kmeni základním, jmenovitě gramatickou osobu, číslo, čas, způsob a rod.

§ 215.

Infinitiv.

Infinitiv jest vlastně ustrnulý pád (nejspíše dativ účelový) slovesného substantiva. Slovesná povaha jeho jeví se tím, že se pojí s týmž pádem jako *verbum finitum*, na př. *vitia fugere, urbe potiri*, že dává poznati slovesný rod, na př. *laudare, laudari*, a že se blíže určuje příslovcem, na př. *honeste vivere*.

Čas, t. j. dobu děje infinitivem vysloveného, neurčuje infinitiv sám, nýbrž určitý tvar slovesa, k němuž infinitiv patří.

Infinitiv vyjadřuje jen

a) **povahu děje**, a to infinitiv praes. děj trvající (*actio continua*), inf. perf. děj skonalý (*perfecta*) a inf. fut. act. děj nastávající (*instans*);

b) **vztah svého děje k ději jinému**, a to infinitiv praes. současnosti s dějem určitého slovesa, inf. perf. předčasnosti před dějem slovesa určitého a inf. fut. act. následnosti po ději určitého slovesa. *possum, potui, potero scribere, videor, visus sum, videbor scripsisse, audio, audivi, audiam te venturum esse.*

§ 216. Místo infinitivu futuri act. a pass., na př.

<i>spero</i>	}	<i>me venturum esse</i>	že přijdu,
<i>sperabam</i>		<i>hanc rem confectum iri</i>	že tato věc bude vykonána,

užívá se často těchto opisů:

a) infinitivem *fore* (*futurum esse*), *ut* s konj. praes. nebo imperf.

<i>spero</i>		}	<i>fore, ut</i>	{	<i>veniam, haec res conficiatur,</i>
<i>sperabam</i>					<i>venirem, haec res conficeretur.</i>

Caesar in spem veniebat fore, ut Ariovistus pertinacia desisteret.

b) slovesem *posse*:

<i>spero</i>	}	<i>me venire posse,</i>
<i>sperabam</i>		<i>hanc rem confici posse;</i>

c) slovesem *esse sgerundivem*:

<i>scio</i>	}	<i>mihi aliquando esse moriendum</i>	že zemřu.
<i>sciebam</i>			

Themistocles sensit sibi esse pereundum, si eo pervenisset.

Těchto opisů jest potřebí, nemá-li sloveso supina (participia fut. act.), na př. *Spero fore, ut contingat id nobis.*

Zpravidla se opisu užívá místo infinitivu fut. passivi, jenž se vůbec zřídka vyskytá. Na př. místo *Romani sperabant Gallos a Caesare victum iri*, raději *Romani sperabant fore, ut Galli a Caesare vincerentur*. Římané doufali, že Caesar Galy porazí.

§ 217. Ve větě bývá infinitiv jako v češtině buď podmětem nebo předmětem.

Infinitiv bývá **podmětem** a) při slovese *esse* se jmenným doplňkem, na př.

Dulce et decerum est pro patria mori. — Difficile est satiram non dicere. — Fas est etiam ab hoste doceri.

b) při neosobných slovesech, jako *licet, placet, oportet, praestat, iuvat, interest, necesse est, opus est.*

Peccare licet nemini. — Ex malis eligere minima oportet. — Accipere quam facere praestat iniuriam. — Interest omnium recte facere. — In magnis rebus voluisse sat est. — Omnibus necesse est mori.

Doplňěk při infinitivu podmětém bývá v akusativě; na př. *Contentum esse suis rebus maximae certissimaeque sunt divitiae. — Senem ante tempus fieri miserum est.*

§ 218. 1. Infinitiv bývá předmětem při slovesech významem chudých a znamenajících:

chtít, přát si, zamýšlet velle, nolle, malle, cupere; studere, contendere, conari, in animo habere;

ustanovit, umínit si statuere, discernere, consilium capere;

odvažovat se, váhat audere, dubitare, cunctari;

počít, pokračovat, spěchat incipere, pergere, perseverare, maturare, festinare;

přestat, opomíjet desinere, desistere, omillere, neglegere;

moci, musiti, mít v obyčeji, umět posse, debere, solere, consuevisse, scire.

Noli turbare circulos meos. — Helvetii per provinciam Romanam iter facere conati sunt. — Dareus Scythis bellum inferre decrevit. — Milites ipsi flumen transire non dubitaverunt. — Pausanias maiora concupiscere coepit. — Caesar maturat ab urbe proficisci. — Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis. — Nimia fiducia calamitati esse solet.

Doplňěk při infinitivu předmětém se vztahuje na podmět, proto jest v nominativě.

Beatus esse sine virtute nemo potest. — Qui pace diutina volunt frui, bello exercitati esse debent. — Cato esse quam videri bonus malebat. — Desinite esse timidi.

Poznámka. Při passivním infinitivu bývá obyčejně *coeptus sum* místo *coepi*; na př. *Cum Thebani male rem gererent, desiderari coepta est Epaminondae diligentia.*

§ 219. 2. Při slovesech přechodných setkává se někdy infinitiv předmětný s akusativem druhého předmětu (osobního nebo věcného); na př. *Helvetii Orgetorigem ex vinculis causam dicere coegerunt, — Doceo puerum Latine loqui. — Ariovistus legatos conantes dicere prohibuit.*

Infinitiv **z ústává** při těchto slovesech, i když se vazba promění v pasivnou; na př. *Orgetorix ex vinculis causam dicere coactus est. — Puer discit Latine loqui. — Non omnes didicerunt liberi esse. — Id facere prohibemur.*

Vedle obvyklých sloves takových, jako jsou *cogere* nutiti, *docere* učit (pass. *discere*), *assuefacere* navykat (pass. *assuefieri*), *arguere* obviňovat, *prohibere* zabraňovat, překážeti; *pati, sinere* dovolovat, ne-

chávati, patří sem zvláště *iubere* poroučeti, rozkazovati a *vetare* zapověděti, zakazovati.

a) Osoba, které se něco poroučí nebo zakazuje, vyjadřuje se **akusativem** a to, co se poroučí nebo zakazuje, předmětným **infinitivem praes. v rodě činném**.

b) **Není-li ve větě vyjádřena osoba**, které se něco poroučí nebo zakazuje, bývá položen **infinitiv pasivní**.

Caesar milites pontem facere iussit (vetuit). Caesar rozkázal (zakázal) **vojákům** stavěti most (kázal, aby vojáci most stavěli; zapověděl, aby nestavěli); *Caesar pontem fieri iussit (vetuit)*. Caesar rozkázal (zakázal) stavěti most, (kázal, aby se most stavěl; zapověděl, aby se nestavěl).

Podobně ve vazbě **pasivné**: *Milites pontem facere iussi sunt (vetiti sunt)*. Vojáci dostali rozkaz (zákaz), **vojákům** bylo rozkázáno stavěti most (aby most stavěli; zapověděno, aby nestavěli).

Touž vazbu mají slovesa *sinere* a *pati*.

Lex peregrinum vetat in murum ascendere. — Sub vesperum Caesar portas claudi militesque ex oppido exire iussit. — Augustus carmina Vergilii cremari contra testamenti eius verecundiam vetuit. — Germani nihil vini ad se inferri patiebantur (sinebant).

Poznámky: 1. Rozumí-li se snadno osoba, které se něco rozkazuje nebo zakazuje, bývá kladen též **infinitiv aktivní**; na př. *Dux receptui canere iussit* (t. j. *tubicines*).

2. **Imperare** může mít vazbu podle *iubere* pouze při **infinitivu trpném**; jinak *impero, ut (ne)*.

Accusativus cum infinitivo.

§ 220. Jako v češtině bývá **infinitiv** vedle předmětného **akusativu** (t. zv. **slovanský akusativ s infinitivem**) po slovesech **pozorování a smyslového vnímání**, na př. slyším ptáky zpívati, vidím vycházeti někoho z lesa, tak i v latině bývá předmětný **akusativ** při slovesech **řčení a vnímání** (*verba dicendi et sentiendi*) doplněn **infinitivem**; na př. *video patrem venire, audio puerum cantare*. Vedle toho však bývá **akusativ s infinitivem** také u jiných sloves, která se nepojí s **akusativem**, na př. *gaudere* a j. **Akusativ s infinitivem** tvoří pak zvláštní latinskou vazbu **accusativus cum infinitivo**, kterou do češtiny překládáme větou, obvyklejně vedlejší, jejíž podmět odpovídá **akusativu** a přísudek **infinitivu** této vazby.

Na př.: *Video patrem venire*. Vidím, že otec přichází. — *In caelo multas stellas esse videmus*. Vidíme, že na nebi jest mnoho hvězd. — *Pacem bello parari dicunt*. Říkají (lidé), že mír jest zjednáván válkou.

Prísudkový doplněk, který se vztahuje na **akusativ** této vazby, jest rovněž v **akusativě**. **Zvratná zájmena** označují vztah na podmět **třetí osoby řídicího slovesa**.

Audio te diligentem esse. Slyším (o tobě), že jsi pečlivý. — *Augustus Ciceronem virum eloquentem fuisse dicebat*. Augustus říkal o Ciceronovi, že byl výmluvný muž. — *Mater se aegrotam esse nescit*. Matka neví (o sobě), že (ona sama) jest nemocna. — *Homines se mortales*

esse sciunt. — *Caesar s u o s urgeri videbat.* Caesar viděl, že j e h o lidé jsou tísněni.

Poznámka. Česká věta vypovídací (oznamovací), závislá na slovesech řízení a vnímání, přeloží se vazbou accus. c. inf. takto: její podmět (a k němu se vztahující doplněk) vyjádří se a k u s a t i v e m a určité přísudkové sloveso infinitivem téhož času a rodu jako v češtině. Spojka že se nepřekládá. Akusativ (podmětný) nutno vždy vyjádřiti, ne-li jiným slovem, aspoň zájmenem (*eum, eam* atd.). Vztahuje-li se zájmeno osobní na podmět slovesa řídicího ve třetí osobě, překládá se podmětňý akusativ zřetelným zájmenem *se* a jako přivlastňovacího zájmena užívá se pak *suus, sua, suum*.

§ 221. Vazbu accus. cum infinit. mají:

I. slovesa řízení a vnímání (*verba dicendi et sentiendi*), z nichž nejobvyklejší jsou tato:

d i c e r e, nuntiare, narrare, affirmare, negare, tradere, ferre, respondere, polliceri, fateri, docere, certiorum facere;

s e n t i r e, audire, videre, animadvertere, cognoscere, intellegere; putare, existimare, sperare, scire, arbitrari; credere, censere, suspicari;

Thales dixit aquam esse initium rerum. — *Servio Tullio dormienti caput arsisse ferunt.* — *Democritus negat quidquam esse sempiternum.* — *Helvetii timore perterritos Romanos discedere a se existimabant.* — *Caesar, quod memoria tenebat L. Cassium consulem occisum esse ab Helvetiis, id concedendum non putabat.* — *Xerxes se a Themistocle non superatum, sed conservatum esse iudicavit.* — *Caesar respondit diem se ad deliberandum sumpturum.*

Poznámka. Aby nepovstal dvojsmysl při dvou akusativech, na př. *Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse*, bývá raději položen infinitiv पुलन, na př. *Romani pulabant Caesarem a Pompeio victum esse*.

§ 222. II. Slovesa chtění *velle, nolle, malle, cupere* mají vazbu acc. c. inf. vždy, má-li česká vedlejší věta (žádací se spojkou aby) j i n ý p o d m ě t než věta řídicí. Je-li v obou větách podmět týž, bývá prostý infinitiv.

Lycurgus corpora iuvenum firmari labore voluit. — *Tribuni plebis conturbari rem publicam quam minus valere ipsi malebant.* — *Omnes cupiunt esse beati.* — *Volo is esse, quem tu me esse voluisti.*

Poznámka. *Velle* a *malle* mívají při nestejném podmětě větu přací ut (ne) s konj.; na př. *Volo, ut mihi respondeas* (srov. § 268, p. 2.).

III. Slovesa vyjadřující nějaký pocit (*verba affectuum*, srv. § 280.) *gaudere, laetari, g'oriari, mirari,*

dolere, lugere, queri, aegre (molesté, graviter) ferre

mají vazbu accus. cum infinit., aby se označil p ř e d m ě t pocitu; označuje-li se však přičtna pocitu, bývá věta s *quod* (§ 276, 2.)

Gaudeo te valere. — *Miror te ad me nihil scribere.* — *Galli suos ab se liberos abstractos obsidum nomine dolebant.* — *Belgae populi Romani exercitum hiemare in Gallia molesté ferebant.*

IV. Také u sloves *iubeo* a *veto, sino* a *patior* iest vazba accus. cum infinitiv. (Viz § 219.)

§ 223. Vazba accus. cum infinit. bývá podmětem

a) při neosobných slovesech: *constat, apparet, oportet, expedit, convenit; praestat, iuvat, decet, deducet; necesse est, opus est, interest.*

Legem brevem esse oportet, ut etiam ab imperitis teneatur. — Omnibus bonis expedit salvam esse rem publicam. — Constat ad salutem civium inventas esse leges.

b) při slovese *est* se jmenným doplňkem, na př. *aequum, par, iustum est; notum est; honestum, turpe est; fas, nefas est; satis est, tempus est, scelus est.*

Aequum est victorem parcere victis. — Verum est amicitiam nisi inter bonos esse non posse. — Tempus est me iam hinc abire. — Scelus est civem Romanum verberari.

c) při pasivních tvarech neosobných sloves *dicendi et sentiendi*, na př. *nuntiatur, dici potest, dictum est, traditum est, memoriae proditum est, dicendum est.*

Nuntiatum est adesse Scipionem cum legionibus. — Vere dici potest magistratum esse legem loquentem. — Traditum est Homerum caecum fuisse. —

Poznámka. Při *oportet, licet, necesse est* bývá též věta konjunktivná (bez *ut*). (Srov. § 266.) U týchž sloves a jiných neosobných bývá infinitiv pass. místo aktivního; na př. *Rem oportet spectari, non verba. — Licet intellegi.*

§ 224. Nominativus cum infinitivo.

Proměníme-li některé aktivní sloveso, jež vyžaduje vazby acc. c. inf., v passivum, stane se z předmětného akusativu podmět, čímž vznikne vazba nominativu s infinitivem; na př. *Bibulum audiebamur esse in Syria; Bibulus audiebatur esse in Syria.*

Dux milites pontem facere iubet. Milites pontem facere iubentur. Podobně: *Te felicem esse dico. Felix esse diceris.* Říká se o tobě, že jsi šťasten. Jsi prý šťasten. Jsi, jak se říká, šťasten. — *Multi videntur beati esse.* (Mnozí zdají se býti blaženi.) Zdá se, že mnozí jsou blaženi. Zdá se o mnohých, že jsou blaženi. Mnozí, jak se zdá, jsou blaženi.

Osobní vazba latinská překládá se zde zpravidla českou vazbou neosobnou.

Doplňěk jmenný vztahuje se zde na podmět a proto jest v nominativě.

Vazba *nominativus cum infinitivo* bývá při slovesech:

a) *dicor, putor, existimor, iudicor, audior, nuntior* } ve všech

b) *videor* zdám se, zdá se, že (já); *iubeor a vetor* } osobách

c) *fertur, traditur, feruntur, traduntur* říká se, prý (jen v těchto tvarech);

Homerus caecus fuisse dicitur (traditur, fertur). — Duces ii deliguntur, qui summam scientiam rei militaris habere existimabantur. — Cicero dixit: Dicebar debuisse cum Pompeio proficisci. — Miltiades non videbatur posse esse privatus. — Nonne vobis haec, quae audivistis, cernere oculis videmini? — Croesus sibi videbatur beatissimus esse.

Poznámky: 1. Neosobné *videtur* jako vložka znamená *placet*, na př. *Zenonis disciplinam, si videtur* (libo-li, je-li vhod), *explicabo*.

Senatui visum est legatos mittere (*mitti*). Senátu se uzdálo, senát rozhodl, usnesl se vyslati posly.

2. České *prý* možno přeložiti též *dicunt, ferunt, tradunt* (s acc. c. nf.). *Homerum caecum fuisse dicunt* (*tradunt, ferunt*).

§ 225.

Participium.

Participium jest (jako infinitiv) jmenný tvar slovesný, avšak ve formě **adjektivní**.

Slovesná povaha jeho jeví se tím, že se pojí s týmž pádem jako sloveso, dává poznati slovesný rod a blíže se určuje adverbiiem; na př. *homo ratione bene utens, usus, usurus*.

Na participiu možno poznati gramatický rod, pád a číslo, ba některá participia jsou schopna i stupňování, na př. *amans, amantior, amantissimus*, jiná byla zpodstatněna, na př. *apte dictum, verum responsum. Male parla male dilabuntur*.

Podle **t v a r u** jsou participia praesentis, perfecti a futuri, ale **čas**, t. j. doba děje participiem vysloveného není určena participiem samým, nýbrž teprve příslušným určitým slovesem. (Srov. § 215.)

a) Participium **praes.** vyjadřuje děj **relativně přítomný**, t. j. **soudobý** čili **současný** s dějem slovesa určitého v čase kterémkoliv.

<i>Patris adventum diu expectantes anxii</i>	} <i>sumus.</i> <i>fuimus.</i> <i>erimus.</i>

b) Participium **perf.** vyjadřuje děj **minulý**, který se dokonal před začatím děje slovesa určitého.

<i>Gratus venis</i>	} <i>ab omnibus diu expectatus.</i>
<i>venies</i>	
<i>venisti</i>	

c) Participium **fut.** vyjadřuje děj **budoucí**, který nastane až po ději určitého slovesa.

Miles moriturus vadit in periculum.

Participium fut. bývá zpravidla spojeno s tvary slovesa *esse* v t. zv. **opisné časování** (*coniugatio periphrastica act.*, viz § 97.); prostá participia vyskytují se hlavně jen *futurus* (budoucí) a *venturus* (hodlající, majíc přijíti).

§ 226.	Označuje tedy participium	act.	pass.	deponent.
praes.	děj soudobý	<i>laudans</i>	—	<i>hortans</i>
perf.	„ předčasný	—	<i>laudatus</i>	<i>hortatus</i>
fut.	„ následný	<i>laudaturus</i>	—	<i>hortaturus</i>

Z toho viděti, že participiem možno obyčejně vyjádřiti **činný** děj soudobý a následný, pak **trpný** děj předčasný. Pouze u sloves **deponentních** a **semideponentních** (viz § 95.) lze vyjádřiti **činný** děj předčasný participiem **perf.**, na př.

ire — *profectus*, *redire* — *reversus*, *transire* — *transgressus*;
monere — *hortatus*, *adhibere* — *usus*, *dicere* — *locutus*;
capere — *politus*, *accipere* — *nactus*, *adeptus*, *consecutus*;
suscipere — *ausus*; *conspicere* — *conspicatus*, *comperire* — *certior factus*.

Význam přítomního participia mají některá participia sloves deponent., na př. *arbitratus*, *ratus*, *ausus*, *usus*, *veritus*, *confisus*, *diffisus*, *gavisus*, *solitus*. Reor a soleo nevytvorují participia praes. (Srov. § 96.)

§ 227. Ve větě se užívá participia buď jako přívlastku shodného nebo jako shodného doplňku anebo v platnosti příslovečně.

A. **Přívlastkové participium** vyjadřuje stav neb vlastnost trvalou. Do češtiny se překládá jménem přídavným, utvořeným z přechodníku přítomného nebo z přičestí, anebo větou, obvykle vztahnou. Na př. *arbor florens* kvetoucí strom, *acti labores* vykonané práce, *milites occisi* sepeleli zabití, padlí vojáci (nebo vojáci, kteří padli) byli pohřbíváni.

Gloria est consentiens laus bonorum. — *Littera scripta manet.* — *Dionysius candente carbone sibi adurebat capillum.* — *Conon muros a Lysandro dirutos restituit.*

Poznámky: 1. Místo přívlastkového nebo zpodstatnělého participia bývají větné výrazy, na př. zmíněné chyby *ea vitia, quae dixi*; „tak zvaný“ život *vestra, quae dicitur, vita mors est.* — *Liber ille, qui inscribitur Laelius* (nadepsaná). Podobně: *ii, qui audiunt* posluchači, *ii qui legunt* čtenáři; *omnes, qui adsunt* všichni přítomní.

2. Některá přívlastková participia překládají se do češtiny slovesnými substantivy, často abstraktními; na př. *ante Christum natum* před narozením Krista, *post reges exactos* po vypuzení králův, *ab Urbe Condita* od založení města; *Sicilia amissa* ztráta Sicílie, *Caesar occisus* zabití Caesarovo, *sol oriens* vycházení, východ slunce.

§ 228. B. **Doplňkové participium** vyskytuje se daleko hojněji než participium přívlastkové, a to v platnosti shodného doplňku, kterým se určuje nebo doplňuje přísudkové sloveso a zároveň se rozvíjí podmětové nebo předmětové substantivum.

Na př. *Plato scribens mortuus est.* — *Mardonius victus profugit.* — *Cincinnato aranti nuntiatum est eum dictatorem esse factum.* — *Epaminondas patriam, quam acceperat servientem, imperantem reliquit.*

Vztahuje-li se doplňkové participium k podmětu, překládá se

1. českým přechodníkem: Platon píše zemřel. Mardonius byv poražen utekl;

2. větou, obvykle vedlejší (časovou, důvodovou, podmínkovou, přípustkovou): Platon zemřel, když psal. Mardonius utekl, když byl poražen (protože byl poražen);

3. výrazy předložkovými: Platon zemřel při psaní. Mardonius utekl po porážce.

Vztahuje-li se doplňkové participium na substantivum v některém pádě nepřímém, překládá se buď určitým přídavným jménem, utvořeným z českého přechodníku nebo přičestí, nebo spojkovou větou anebo výrazem předložkovým. Na př. *Cincinnatovi orajícimu*, (když oral, při orání) bylo oznámeno, že...

Někdy se v češtině užívá aktivních výrazů místo pasivního participia perf. Na př. *Hannibal Flaminium circumventum occidit*. Hanibal obklíčeného Flaminia usmrtil; obklíčil Flaminia a usmrtil ho; obklíčil Flaminia usmrtil ho. Když Hanibal Flaminia obklíčil, usmrtil ho.

Omne malum nascens facile opprimitur, inveteratum fit plerumque robustius. — Miltiades capitis absolutus pecunia multatus est. — Interdium stellas non conspiciamus solis luce obscuratas. — Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solemus. — Risus interdum ita repente erumpit, ut eum cupientes tenere nequeamus. — Helvetii Boios receptos ad se socios sibi adsciscunt.

§ 229. **Doplňkové participium** se vztahem na předmět bývá zvláště u sloves významu neplného, jako

1. *videre, audire, animadvertere;*

Catonem vidi in bibliotheca sedentem, libris Stoicorum circumfusum. — Nemo Timoleonem querentem audivit de caecitate sua. — Video urbes desertas.

2. *facere, inducere* říci, uváděti;

Xenophon facit Socratem disputantem. — Multi poetae deos furentes induxerunt.

Poznámka. Při slovesech *habere* a *tenere* bývá participium perf. pass., aby se vyslovil trvalý stav, vzešlý z děje minulého; na př. *rem cognitam habere* věc zevrubně znáti; *persuasum habere* býti přesvědčen. *Caesar aciem instructam tenebat. — Dumnorix omnia vectigalia redempta habuit.*

§ 230.

C. Ablativus absolutus

jest příslovecné určení (času nebo příčiny nebo způsobu), vyjádřené prostým ablativem jména (nebo zájmena) a shodného s ním participia nebo jiného jména doplňkového.

Ablativ absolutní není zvláštní druh ablativu, nýbrž ablativ *instrum., temporis, causae* nebo *modi* s doplňkovým participiem. Jest tedy členem větovým a nestojí nespojitě (absolutně), jak by mohlo z názvu souditi.

Ablativ participia **présentního** jest doplňkem při ději současném a ablativ participia **perfecti pass.** při ději předčasném a **passivním**.

I. Ablativus absolutus s participiem présentním

při ději současném.

Cum Si Quamquam Quoniam	periculum	1. crescit, 2. crescebat, 3. crescet,	vires	1. crescunt. 2. crescebant. 3. crescent.
--	-----------------------------------	---	-------------------------------	--

Periculo crescente

Rostoucím nebezpečstvím Vzrůstem nebezpečství Za rostoucího nebezpečí Při (pro) vzrůstání nebezpečí Když (jestliže, ačkoliv, poněvadž) Tim, že 1. roste 2. rostlo 3. vzroste nebezpečí,	síly	1. rostou. 2. rostly. 3. vzrostou.
--	------------------------------	--

Tarquinio Superbo regnante Pythagoras in Italiam venit. — Stellae fugiunt oriente sole. — Caesar, quod pluribus praesentibus eas res iactari nolebat, concilium dimittit.

Při ději **současném** může býti doplňkem v ablativu absolutním též jméno **podstatné** (*puer, adulescens, senex, dux, consul, testis, auctor, comes*) nebo **přídavné** (na př. *vivus, mortuus, invitus*).

Natura duce errare non possumus (poteramus, poterimus). — Natus est Augustus Cicerone et Antonio consulibus. — Romani Hannibale vivo nunquam se sine insidiis futuros arbitrabantur.

Caesare duce za vůdcovství Caesarova, *Cicerone consule* za konsulátu Ciceronova, *me teste* podle mého svědectví, *noī*: *pueris* za našeho dětství, *Hannibale vivo* za života Hanibalova, *patre mortuo* po smrti otcově, *me invito* proti mé vůli.

§ 231. II. Ablativus absolutus s participiis perf. pass.

při ději předčasném.

<i>Cum gladii destructi</i>	{	1. <i>sunt,</i>	{	<i>militēs in hostem impetum</i>	{	1. <i>faciunt.</i>
		2. <i>essent,</i>				2. <i>fecerunt.</i>
		3. <i>erunt,</i>				3. <i>facient.</i>

Gladii destructis

Vojáci	{	vytasenými meči	{	1. činí	}	útok na nepřítele.
		po vytasení mečů		2. učinili		
		vytasivše meče		3. učiní		
		(3. vytasíce)				
		když meče vytasili.				
		(3. až vytasí)				
		vytasili meče a				

Helvetii ratibus et lintribus iunctis flumen transibant. — Xerxes Thermopylis expugnatis ad urbem accessit. — Sublata superstitione religio non tollitur. — Perditis rebus omnibus tamen ipsa virtus se sustentare potest.

Ablativ absolutní lze překládati: 1. pádem prostým nebo předložkovým, 2. přičestím nebo přechodníkem, 3. větou, obvykle vedlejší (časovou, příčinnou, podmínkovou, přípustkovou, způsobovou), někdy i hlavní.

Poznámka. Ablativem absolutním může se vyjádřiti věta (obvykle vedlejší), když její podmět není obsažen v žádném členu věty řídicí (hlavní).

Překládáme-li do latiny českou větu s **činným** přechodníkem minulým nebo budoucím a není-li možno užiti participia perf. souznačného slovesa deponentního (na př. *dicere - loqui*, viz § 226), rozvedme ji dříve ve větu vedlejší **pasívnou** tak, aby její podmět nebyl obsažen v některém členu řídicí věty; pak podmět této věty vedlejší proměňme v ablativ, s nímž uvede se v náležitou shodu participium perf. pass.

§ 232. Gerundivum a gerundium:

Gerundivum jest slovesné adjektivum, ukončené *-ndus, a, um*, které vyjadřuje děj **trpný**, na jisto očekávaný nebo nutný. Ve větě bývá shodným doplňkem nebo přívlastkem.

a) **Doplňkem** bývá:

1. při slovese *esse* se vztahem na podmět v nominativě, naznačující děj nutný nebo možný. (Opisné časování *pass.* § 97.) Při přechodných slovesech jest vazba osobní nebo neosobní, při nepřechodných toliko neosobní.

Laudandum est. Jest (dlužno, třeba) chváliti. *Voluntas laudanda est.* Dobrou vůli jest (třeba) chváliti. *Parentes vobis colendi sunt.* Rodiče mají býti od vás ctěni. Jest vám nutno ctíti rodiče. *Parendum est legibus.* Zákonů jest (nutno, dlužno) poslouchati.

Omnibus moriendum est. — *Suo cuique iudicio est utendum.* — *Tantum cibi et potionis adhibendum est, ut vires reficiantur.* — *Ceterum autem censeo Carthaginem esse delendam.* — *Aestimanda sunt, non numeranda iudicia.*

2 při slovesech znamenajících **dávati, odevzdávati a přijímati** něco k čemu? za jakým účelem?

datre, tradere, curare; committere, permittre, concedere, relinquere, accipere, suscipere a j.

Na př. *Puerum erudiendum magistro tradere* svěřiti hochu učiteli na vychování, aby ho vzdělával.

Dux pontem in flumine facienda curavit (dal vystavěti). — *Pueris sententias ediscendas damus.* — *Sicilia Ciceroni defendenda tradita est* — *Dux urbem militibus diripiendam, captivos occidendos permisit.*

b) **Přívlastkem** bývá gerundivum zřídka; na př. *res conficienda* věc, kterou nutno vyřídit, která musí býti vyřízena; *Polybius, haud spernendus auctor* spisovatel, svědek, kterým nelze (nesmí se) pohrdati.

§ 233. **Gerundium** jest činné substantivum slovesné, které zastupuje nepřímé pády infinitivu *praes. act.*

Pojí se s týmž pád m jako sloveso určité a jest blíže určováno adverbem, na př. *patienter tolerando iniurias* trpělivým snášením křivd.

Do češtiny překládá se buď infinitivem nebo slovesnými podstatnými jmény (v -ní, -lí), někdy také větou nebo přechodníkem.

Nom. *Errare humanum est.* Chybovati jest lidské.

Gen. *Occasio peccandi* příležitost hřešiti, ke hříchu.

Dat. *Operam dat legendo* pili věnuje čtení.

Acc. { *Aures ad audiendum habemus.* Máme uši k slyšení, aby-
chom slyšeli.
Cupio legere chci čísti, toužím po čtení.

Abi. *Docendo discimus.* Vyučováním se učíme. Tím, že vyučujeme, (vyučujice) se učíme.

Má-li gerundium, utvořené ze slovesa přechodného (těž *utor, fruor, fungor, potior*), předmět, nastupuje obyčejně vazba gerundivná. Je-li však předmět vyjádřen neutrem zájmena nebo adjektiva, zůstává gerundium. Na př.

Graeci occasionem liberandi Graeciam dimiserunt.

Řekové propásli Graeciae
příležitost osvoboditi liberandae Graeciae
řecko.

Podobně *in legendo libros* se promění v *in legendis* [libris při čtení knih; *ab urbe oppugnanda* od obléhání města.

Avšak *cupiditas haec (illa, omnia, vera) cognoscendi* touha poznati tyto (ony, všechny) věci. *Diogenes dicebat artem se tradere vera ac falsa diiudicandi.*

§ 234. Pády gerundia a gerundiva vyskytují se v těchto platnostech:

Genitiv bývá

a) při substantivech: j. *ars scribendi* umění psáti, *studium agri colendi, occasio peccandi, cupiditas pugnandi; speculandi causā, mei (tui, sui, nostri, vestri) servandi causā, tempus est abeundi;*

b) při adjektivech: *cupidus pugnandi* chtivý boje, *studiosus audiendi* horlivý v poslouchání, *peritus rei publicae gerendae* zkušený ve správě státní.

Sapientia ars vivendi putanda est. — Triste est nomen carendi. — Desiderium est libido eius, qui non adsit, videndi. — Beate vivendi cupiditate incensi omnes sumus. — Ariovistus dicit id se sui muniendi, non Galliae oppugnandae causa facere.

Dativu užívá se jen zřídka; na př. *operam dare rebus gerendis, praesesse navibus aedificandis, diem dicere urbi oppugnandae;* zvláště při úřadech, j. *triumviri rei publicae constituendae, decemviri legibus scribundis.*

Akusativ bývá jen po předložkách, na př. *ad legenda carmina* ke čtení básní.

Zvláště při adjektivech: *utilis, aptus, idoneus, paratus ad scribendum. Ut ad cursum equus, ad arandum bos, sic homo ad intelligendum et ad agendum natus est. — Natura animum ornavit sensibus ad res percipiendas idoneis.*

Ablativ gerund. bývá buď prostý (abl. instrumenti) nebo po předložkách *in, ab, ex, de.*

Hominis mens discendo alitur. — Nihil agendo homines male agere discunt. — Superstitione tollenda religio non tollitur. — Virtus cernitur in voluptate repudianda. — Ex providendo appellata est providentia. — Regulus captus a Poenis de captivis commutandis Romam missus est.

§ 235.

Supinum.

I. Supinum na -um jest rovněž podstatné jméno slovesné, a to akusativ cílový. (Srov. *reditum* a subst. *reditus, fls.*) Bývá při slovesech pohybu (*ire, proficisci, venire, mittere*) na označení účelu, za jakým se pohyb děje.

Sessum it praetor, ut iudicetur. — Totius fere Galliae legati ad Caesarem gratulatum convenerunt. — Haedui legatos ad Caesarem miserunt auxilium rogatum.

Poznámka. Častější než supinum na -um bývají vazby: *Legati venerunt, qui (ut) pacem peterent, ad pacem petendam, pacis petendae causa (pacem petitori), pacem petentes.* Vyslanci přišli žádati o mír.

II. Supinum na -u jest ustrnulý ablativ respectus (viz § 200) a bývá při některých substantivech a adjektivech, jako

fas, nefas
facilis, difficilis, incredibilis,
honestus, turpis, optimus } *dictu, factu, visu,*
auditu, cognitu,
memoratu, inventu.

Difficile est dictu, quanto tn odio sim. — Quod optimum factu videbitur, facies.

Poznámka. Místo supina hývať liné vazby; na př. *Res est facilis cognitu, res est facilis ad cognoscendum; facile est rem cognoscere, res facile cognoscitur, rei cognitio facilis est.* Snadno jest vec poznati,

§ 236. O časech slovesných.

Slovesný čas (*tempus*) jest poměr děje slovesného k době, kdy mluvčí osoba mluví.

Pro vyjádření trojího času (přítomnost, minulost a budoucnost) má latina šest tvarů časových (viz § 80. 2), jimiž možno také označiti p o v a h u děje, je-li totiž děj trvalý či skonaleý nebo nastávající, a také v z t a h k ději jinému (současnost, předčasnost a následnost).

Přehled časových výrazů slovesných.

Děj	trvalý	skonaleý	nastávající
v přítomnosti	praesens	perfectum	-urus sum
v minulosti	imperfectum	plusquamperf.	-urus { gram fui
v budoucnosti	futurum I.	futurum II. (exact.)	-urus ero
Vztah	současnost	předčasnost	následnost

Při užívání časů a způsobů nutno rozeznávati časy hlavní: praesens, perfectum praesens a futurum, a časy vedlejší imperfectum, perfectum historicum a plusquamperfectum.

§ 237. O časech ve vělách hlavních.

Praesens vyjadřuje jako v češtině:

1. děj p ř í t o m n ý, na př. *scribo píši*;

2. děj časově neobmezený v obecné platnosti (*praesens gnomicum*).
Audaces fortuna iuvat.

3. děj m i n u l ý, jež vypravovatel v živém vypravování zpřítomňuje (*praesens historicum*).

§ 241. 1. *Futurum I.* označuje jako v češtině děj v budoucnosti trvající nebo se opětuující; na př. *cras scribam. Medio tutissimus ibis.*

2. *Futurum II. (exactum)* označuje s t a v budoucí, vzešlý z děje budoucího, na př. *constitiero* budu státi, *novero, meminero.*

Zřídka stojí samostatně; obyčejně ve větách vedlejších vyjadřuje děj budoucí předčasný, který se stane před jiným dějem budoucím.

K označení nastávajícího děje, který někdo vykonati chce nebo jest odhodlán anebo určen, má latina opisné časování činné (*coniugatio periphrastica activa*). Srov. § 98.

Bellum scripturus sum, quod populus Romanus cum Iugurtha, rege Numidarum, gessit. — Pausanias patriam suam proditurus fuit. — Cyrus privatus futurus nunquam fuit.

Poznámka. V dopisech latín. přenáší se pisatel v duchu do té doby, kdy jeho dopis má býti čten, a klade časy se stanoviska přítomce dopisu. Tedy o přítomnosti užívá perfekta a imperfekta, o minulosti plusquamperfekta. Na př. *Nihil habebam, quod ad te scriberem; neque enim novi quicquam audiveram et ad tuas omnes epistulas rescripseram pridie.* Nemám, co bych Ti psal atd.

O časech ve větách vedlejších.

§ 242. Ve vedlejších větách indikativních samostatně bývají položeny časy po některých spojkách časových a j.

1. *Praesens historicum* se klade vždycky po spojce *dum* zatím co. (Srov. § 279 C.)

Zatím co $\left\{ \begin{array}{l} \text{bojuje,} \\ \text{bojoval,} \\ \text{bude bojovati,} \end{array} \right\} = \text{Dum pugnāt,} \left\{ \begin{array}{l} \text{vulneratur jest} \\ \text{vulneratus est byl} \\ \text{vulnerabitur bude} \end{array} \right\} \text{raněn.}$

Dum haec Romae geruntur, Saguntum summa vi oppugnabatur. — Alexander dum inter primores pugnāt, sagitta ictus est.

2. *Perfectum historicum* bývá pravidelně o ději minulém, který se je d n o u udál, ve větách časových po spojkách:

$\left. \begin{array}{l} \text{ut, ubi, ut primum,} \\ \text{ubi primum, cum primum} \\ \text{simulac, simulatque} \\ \text{postquam, posteaquam} \end{array} \right\} \text{ jakmile,} \\ \text{kdýž.}$

Themistocles ut Lacedaemonem venit, adire ad magistratus noluit. — Helvetii ubi de Caesaris adventu certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt. — Postquam Xerxes in Graeciam descendit, Aristides in patriam restitutus est.

§ 243. Zpravidla bývá v indikativních větách vedlejších čas položen v z t a ž n ě, t. j. vyjadřuje se jím vztah k ději věty hlavní.

A. *Současnost* s dějem přítomným označuje se *praesentem*, s dějem minulým imperfektem a s dějem budoucím *futurem I.*

Qui tacet, consentire videtur. — Themistocles, quod rem familiarem neglegebat, a patre exheredatus est. — Odero, si potero, si non, invitus amabo.

Jestliže vedle současnosti děj věty hlavní také obsahem splývá s dějem věty vedlejší, posuzuje jej nebo vysvětluje, nazývá se takový vztah **shodností** (koincidencí) a bývá vyjadřován *týmiž* časy. Shodné věty mívají stejné podměty a v přísudku stejná nebo souznačná slovesa.

Quidquid feci, de tua sententia feci. — Qui Antonium oppresserit, magnum bellum confecerit. — Cumacent, clamant.

Shodné bývají i takové věty vedlejší, které mají v přísudku slovesa *posse, velle, debere*, k nimž třeba doplniti infinitiv slovesa z věty hlavní.

Dedi, quod potui (dare). — Quae voluisti, abstulisti. — Pugnatum est ita acriter, ut a viris fortibus pugnari debuit.

§ 244. B. Předčasnost před dějem přítomným vyjadřuje se perfektem, před dějem minulým plusquamperfektem a před dějem budoucím futurem II. (exact.).

Caesar plus, quam pollicitus est, facit. — Pausanias eodem loco sepultus est, ubi vitam posuerat. — Ut sementem feceris, ita metes.

Poměr předčasnosti k opěťovanému ději věty hlavní jeví se také ve vedlejších větách časových se spojkami *cum, ut, ubi, simulac, si, antequam, priusquam* a ve větách vztažných (*quotiens, ubicunque, quisquis, quicunque*).

Děj opěťovaný (iterativní)

v přítomnosti:	v minulosti:	v budoucnosti:
<i>Cum cecidi, surgo.</i>	<i>Cum cecideram, surgebam.</i>	<i>Cum cecidero, surgam.</i>
Kdykoliv upadnu, vstávám.	Kdykoli jsem upadl, vstal jsem.	Kdykoliv upadnu, vstanu.
<u>Ve vedlej.větě: ind. perf.</u>	<u>ind. plusqpf.</u>	<u>ind. fut. exact.</u>
V hlavní větě: ind. praes.	ind. imperf.	ind. futur.

Cum fortuna reflavit, affligimur. — Atticus, si quam iniuriam acceperat, malebat oblivisci quam irasci. — Cum Romam venero, scribam ad te. — Quidquid Midas tetigerat, aurum fiebat. — Quotiens quaeque cohors procurerat, ab ea parte magnus numerus hostium cadebat. — Quocunque aspexi, nihil est nisi mortis imago.

§ 245. C. Vztah následnosti po ději přítomném vyjadřuje se présentem opisné konjugace, po ději minulém imperfektem opisné konjugace a po ději budoucím futurem opisné konjugace. Na př.

Iniuriam qui facturus est, iam facit. — Permovit oratione sua Antonius eos, qui erant iudicaturi. — Demonstrabo tibi ea, quae ero dicturus. — Helvetii frumentum omne, praeterquam quod secum portaturi erant, combusserunt.

§ 246. Ve vedlejších větách konjunktivních bývají časy položeny většinou **v z t a ž n ě**.

O užívání časů v konjunktivních větách vedlejších, a to v tázacích, vztažných a spojkových (vyjma věty účinkové či konse-

kutivní) platí určitá pravidla, t. zv. souslednost časů, *consecutio temporum*.

Je-li ve větě řídící	klade se v podřizené větě konjunktivní o ději		
	současném	nředčasném	následném
čas hlavní <i>praesens, futurum</i>	<i>coni. praesentis</i>	<i>coni. perfecti</i>	<i>-urus sim</i>
čas vedlejší: <i>imperfectum perfectum plusquamperf.</i>	<i>coni. imperfecti</i>	<i>conf. plusquamperf.</i>	<i>-urus essem</i>

Delibera, utrum colloqui malis an per litteras agere. — Dic mihi, ubi fueris, quid egeris, quid consilii ceperis. — Pythagorei, quid quoque die dixissent, audivissent, egissent, commemorabant vesperi. — Regis Tarquinii filii oraculum consuluerunt, ad quem regnum Romanum venturum esset. — Caesar, quae ex Voluseno cognovisset et quae fieri vellet, ostendit monuitque legatos, ut ad nutum et ad tempus omnes res administrarentur. — Enilar, ne desideres aut industriam aut diligentiam meam. — Miltiades accusatus est, quod, cum Parum insulam expugnare posset, infectis rebus discessisset. — Non dubito, quin magnam vim semper habuerit oratio.

§ 247. *Poznámky:* 1. *Perfectum praesens* pokládá se buď za čas hlavní, na př. *memini, oblitus sum*, anebo též za čas vedlejší (obyčejně ve větách vedlejších), j. *cognovi, intellexi* a j.

Quae mihi praestiteris, memini. — Id quantae salutis fuerit universae Graeciae, cognitum est, (cognovimus) bello Persico. In his cognitum est, quanto antistaret eloquentia innocentiae.

2. *Praesens historicum* bývá někdy jako hlavní čas, obyčejně však, zvláště při *cum* histor., jako čas vedlejší. Také initiv histor. platí za čas vedlejší. *Helvetii legatos ad Caesarem mittunt, qui dicerent sibi esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quod aliud iter haberent nullum. — Memmius populum ad vindicandum hortari; monere, ne libertatem suam desereret.*

3. *Konjunktiv perfecta*, má-li význam potenciální nebo zastupuje-li záporný imperativ, pokládá se za čas hlavní.

Quis dubitaverit, quin in virtute divitiae sint? — Haec quam necessaria fuerint, non facile dixerim. — Tu ne quaesieris, quem mihi, quem tibi, finem di dederint.

4. *Konjunktiv oněné konjugace* při následnosti možno nahraditi: a) konjunktivem přítomným nebo imperfektním s příslovci *mox, brevi, postea* a j., ukazujícími do budoucnosti; b) konjunktivem pomocných sloves *posse, debere, velle* (srov. § 216), c) vazbou gerundivnou. Způsobů těchto nutno užití při passivu, a nevytvoruje-li sloveso participia fut. act.

Non dubito, quin pater mox veniat. — Non dubitabam, quin te brevi huius facti paeniteret. — Non dubito, quin pater venire possit, velit. — Non dubitabam, quin urbs expugnari posset (quin mox expugnaretur). — Non est dubium, quin tibi hoc sit fugiendum.

§ 248. Samostatně, tudíž odchylně od pravidel souslednosti časové, bývají položeny časy v těchto vedlejších větách konjunktivních:

1. ve větách účinkových čili výsledkových (konsekutivních) se spojkami *ut, qui, quin*, které vyslovují příslovečné určení způsobu a mají vždy konjunktiv toho času, který by byl, kdyby se tato věta účinková stala samostatnou větou (hlavní). A tak i po minulé době věty řídící stojí v takové větě konsekutivní konjunktiv přítomní, když výsledek náleží přítomnosti, konjunktiv perfektní, je-li výsledek označen jako minulé skutečnost, a konjunktiv imperfektní o ději v minulosti se vyvíjejícím. (Srov. § 271.)

Avšak v podstatných větách účinkových, které po slovesech *z p u s o b i t i* a *d o s í c i*, pak po *fit, accidit, contingit* a podob. zastupují (opisují) jméno podstatné, klade se v z t a ž n ě konjunktiv přítomní nebo imperfektní na označení současnosti s dějem řídícího slovesa (jako ve větách účelových).

Ita vixi, ut non frustra me natum esse existimem (= *recte vixi; non frustra me natum esse existimo*). — *Ardebat Hortensius cupiditate dicendi sic, ut in nullo unquam flagrantius studium viderim* (= *in nullo unquam vidi*, pravil Cicero). — *Nemo Olympiam venit, quin signum Iovis viderit* (= *nemo non vidit*, kdo by nebyl spatřil). — *Ariovistus tantam sibi arrogantiam sumpsit, ut ferendus non videretur* (z *videbatur*). — *Sol efficit, ut omnia floreat*. — *Aristidis aequitate factum est, ut imperium maritimum ad Athenienses transferretur*.

2. Samostatně klade se také ve větách vedlejších imperfektní konjunktiv dubitativní, potenciální a irrealní (viz § 254) a irrealní konjunktiv plusquamperfekta (viz § 255).

3. Také ve vložených větách a omezovacích stává samostatně konjunktiv přesenta a perfekta; na př. *His ego diebus, ne forte tibi videar liber fuisse, dirupi me paene in iudiciis amicorum*. — *Praecidi caput iussit M. Antonii, omnium eloquentissimi, quos quidem ego audierim*. — *Non venerat, quod sciam*.

§ 249. Závisí-li věta konjunktivná na jiné vedlejší větě konjunktivné, řídí se co do času jejím určitým slovesem.

Nescio, quidnam causae sit, cur nullas ad me litteras des (dederis, daturus sis).

Nesciebam, quidnam causae esset, } cur nullas ad me litteras
Nescio, quidnam causae fuerit, } dares (dedisses, daturus esses)

Nescio, quid te { impediat, ne venias.
{ impediverit, ne venires.

Nesciebam, quid te impediret (impedivisset), ne ventres.

Quantam pecuniam quaeque civitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret.

§ 250. Závisí-li věta konjunktivná na některém tvaru jmenném (j. infinit., particip. supin. a gerund.), řídí se co do času určitým slovesem věty řídicí (hlavní). Je-li však závislá na infinitivu *per f.* nebo participiu *per f.*, jest určován čas věty konjunktivní těmito tvary, a to jako časy vedlejšími.

Aristides negabat quidnam utile esse, quod cum honestate pugnaret. — Piso servum emisit visum, num Clodius veniret. — Simonides interrogantibus, cur divitias suas non curaret, respondit: Omnia mea mecum porto. — Aristides cum animadvertisset quendam scribentem, ut patria pelleretur, quaesivisse ex eo dicitur, quare id faceret aut quid Aristides commisisset. cur tanta poena dignus duceretur. — Caesar milites cohortatus, ut fortiter pugnarent, dat signum proelii. — Satis mihi multa verba fecisse videor, quare esset hoc bellum necessarium.

§ 251. Jestliže řídící věta, stavši se závislou, jest vyjádřena konjunktivem nebo vazbou infinitivní (acc. nebo nom. cum infin.), proměňuje se její podřízená věta indikativní ve větu konjunktivnou, a to tak, že se v ní klade za indikativ:

a) po časech hlavních konjunktiv téhož času; scházející konjunktiv při fut. I. jest nahrazen coni. praesentis a při fut. II. (exact.) coni. perfecti;

b) po časech vedlejších konjunktiv imperfekta (za ind. praes., imperf. a fut.) a konjunktiv plusquamperfekta (za indik. perf., plqperf. a fut. II.)

Tyto konjunktivy bývají nazývány konj. nepřímé závislosti. (Srov. § 248.)

(*Quae impero, facis.*)

Video } te facere, quae { imperem.
Vidi } { imperarem.

Non dubito, quin facias, quae imperem.

Non dubitabam, quin faceres, quae imperarem.

(*Quae imperaveram, fecisti.*)

Video } te fecisse, quae imperavisse.
Vidi } { imperavisset.

Non dubito, quin feceris, } quae imperavisset.
Non dubitabam, quin fecisses, }

(*Bene fecisti, quod mansisti.*)

Dico } te bene fecisse, quod { manseris.
Dixi } { mansisses.

(*Quae imperabo, facies.*)

Spero } te facturum esse, quae { imperem.
Sperabam } { imperarem.

Opto, ut facias, quae imperem.

Non erat dubium, quin facturus esses, quae imperarem.

(*Quae imperavero, facies.*)

Spero } te facturum esse, quae { imperaverim.
Sperabam } { imperavisset.

Opto, ut facias, quae imperaverim.

Non erat dubium, quin facturus esses, quae imperavisset.

(*Quae imperaturus sum, iam facis.*)

Video } te iam facere, quae { imperaturus sim.
Vidi } { imperaturus essem.

Opto, ut iam facias, quae imperaturus sim.

Non erat dubium, quin iam faceres, quae imperaturus essem.

Socrates dicit omnes in eo, quod sciant, satis esse eloquentes. — Dicitur Romulus, ut adoleverit, corporis viribus tantum ceteris praestitisse, ut omnes aequo animo ei parerent. — Caesar cognovit Suebos, postquam per exploratores pontem fieri comperissent, nuntios in omnes partes dimisisse. — Non est dubium, quin, si Helvetios superaverint Romani, una cum reliqua Gallia Haeduis libertatem sint erepturi. — Cato mirari se aiebat, quod non rideret haruspex, haruspice si vidisset. — Divico ita cum Caesare egit: Si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset atque esse voluisset. — Memoria tanta erat Hortensius, ut, quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbis iisdem redderet, quibus cogitavisset.

§ 252.

O způsobech slovesných.

Slovesný způsob (*modus*) jest poměr slovesného děje ke skutečnosti. Na vyjádření trojiho různého způsobu (oznamovacího, rozkazovacího a podmiňovacího) má latina **indikativ**, kterým se vyjadřuje děj skutečný a jistý; **imperativ**, jenž označuje děj přikázaný, a **konjunktiv**, který vyjadřuje buď děj přáním žádaný, nebo možný či nějak podmíněný anebo připuštěný.

Podle toho, *jakou myšlenku* chce osoba mluvící větou vyjádřiti, rozeznávají se věty **vypovídací**, a to buď jistící nebo podmíněčné, **tázací**, **žádací** a ty zase podle toho, jak důrazně se žádost pronáší, jsou buď **práci** nebo **rozkazovací**, a **zvolací**.

O způsobech ve větách hlavních.

I. Věty vypovídací.

§ 253. **Indikativem** se vyslovuje zpravidla děj způsobu oznamovacího, t. j. takový, který osoba mluvící pokládá za **skutečný a jistý**; na př. *Omnes homines sunt mortales. — Victores et victi nunquam solida pace coalescunt.*

Často se užívá v češtině **kondicionálu** (vedle indikativu) při výrazech **možnosti a nutnosti, slušnosti a povinnosti**, kdežto v latině bývá zpravidla **indikativ**, a to

- a) při slovesech: *posse, debere; oportet, decet, licet; necesse est, convenit;*
- b) při gerundivu se slovesem *esse*,
- c) při některých adjektivech příbuzného významu, j. *aequum, par, iustum est; melius, utilius est; optimum, longum, difficile est.*

Plurima abstinentiae Epaminondae exempla proferre possumus (mohli bychom), *sed modus adhibendus est.* — *Ad mortem te, Catilina, duci iam pridem oportebat* (byl bys měl býti veden). — *Optandum est, ut sit mens sana in corpore sano.* (Bylo by si přáti, aby . . .) — *Melius fuit cum dignitate cadere quam cum ignominia vivere.* (Lépe by bylo bývalo . . .).

d) při jednotlivých výrazech: *paene oblitus sum* (málem bych byl zapomněl), *paene dixi* (málem, skoro bych byl řekl); *non putavi, non putaveram* (nepomyslel jsem si, nebyl bych si pomyslel).

Brutum non minus amo quam tu, paene dixi, quam te. — Pons sublicius paene iter hostibus dedit.

Poznámka. Také ve vedlejších větách možno někdy lat. indikativ přeložiti kondicionálem, na př. *Quicquid id est, timeo Danaos et dona ferentes. Sive habes quid, sive nihil habes, scribe tamen.*

§ 254. 1. Konjunktivem bývá ve větách vypovídacích vyslovován děj, který mluvčí osoba pokládá za možný anebo který si netroufá přenést způsobem jistícím, nýbrž jen ve formě domněnky nebo návrhu. Vyslovuje-li se takovým konjunktivem možnosti (*coniunctivus potentialis*):

a) děj možný v přítomnosti, užívá se konj. *praesentis a perfecti*.

Dicat quispiam } řekl by někdo, řekne (snad) někdo;

Dixerit quis } možná, že někdo řekne, že by někdo řekl.

Dixerim haec esse vera řekl bych, že je to pravda.

Quis dubitet (dubitaverit), quin in virtute divitiae sint? — Dissimulatio est, cum alia dicuntur ac sentias. — Oratorem perfectum Demosthenem facili dixeris.

b) děj možný v minulosti vyslovuje se konjunktivem *imperfecti*, a to obvykle jen ve 2. os. sg.:

crederes byl bys věřil, *putares* byl bys myslil,

cerneres, videres byl bys spatřil, viděl.

Romani maesti, crederes victos, in castra redeunt.

Poznámka. Chce-li se při určitém podmětě vyjádřiti, že snad (a. i.) něco vskutku jest, klade se *fortasse* s indikativem nebo *forsitan* (= *fors sit an*) s konjunktivem. *Forsitan quaeratis, qui iste terror sit.* — Zdržlivý úsudek bývá pronášen také indikativem *creao, puto, arbitror*, na př. *Credo vos, iudices, mirari divite se asi. Multos fuisse puto* bylo jich asi mnoho.

§ 255. 2. Konjunktivem bývá vyjadřován děj podmíněný, závislý na neskutečné podmínce, a proto jest představován jako **neskutečný** (**irreálný**).

Při neskutečnosti **přítomné** stává **irreálný** konjunktiv **imperfecta** a při neskutečnosti **minulé** konj. **plusquamperfecta**.

Darem dal bych, *dával* bych.

Dedissem byl bych (býval) dal, *dával*.

Sine spe vita tristis esset. (Podmínka jest vyjádřena výrazem *sine spe* = *si nulla spes esset*.)

Quae res egestati tuae praeter mortem Caesaris (= nisi Caesar mortuus esset) subvenire potuisset?

Hlavní věty s konjunktivem **irreálným** bývají obvykle spojovány s vedlejší větou podmínkovou v souvětí podmínkovém. (Viz § 279.)

Ve větách vypovídacích, ať jistících (indikativních), ať podmíněných (konjunktivních) klade se záporka **non**.

Hoc non dixerim. — Urbes sine hominum coetu non potuissent nec aedificari nec frequentari.

§ 256.

II. Věty tázací.

Ve větách tázacích bývá buď indikativ, na př. *Quis hoc dicit?* nebo konjunktiv potenciální, na př. *Quis hoc dicat (dixerit)?* anebo konjunktiv irrealní, na př. *Quis nostrum verum non dixisset, ut bonis prodesset?*

3. Někdy bývá ve větách tázacích konjunktiv, mají-li býti vyjádřeny rozpaky mluvčího, pochybnost, podiv, nebo nedůvěra k obsahu větnému. Takový konjunktiv rozvažovací (*deliberativus*, *dubitativus*) bývá buď v *présentu* nebo v *imperfektu*. Záporkou jest *non*.

Quid faciam? Co mám dělati? co bych měl dělati?

Quid facerem? Co jsem měl činiti? co bych byl měl činiti?

Quo me vertam? — *Nos poetarum voce non moveamur?* — *Haec cum viderem, quid facerem, iudices?* — *Archiam ego non diligam?* — *Antonio cedamus?*

O větách tázacích viz ještě § 249. násl.

§ 257.

III. Věty žádací.

a) Věty přací.

4. Ve větách přácích bývá děj přáním žádaný vyjádřen konjunktivem přacím (*coni. optativus*), a to

a) při přání splnitelném vůbec nebo při takovém, které podle mluvčí osoby může býti splněno, klade se konjunktiv *présentní* nebo *perfektní* (*optativus potentialis*) obyčejně s částicemi *utinam*, (*utinam*) *ne*, *velim*, *malim*, *nolim*.

Utinam erres! kéž se mylíš, kéž by ses mylíl (t. j. přeji si, aby ses mylíl.) *Utinam erraveris!* kéž jsi se zmýlíl, kéž by ses byl zmýlíl!

Valeant cives mei! Sint florentes, sint beati! — *Di omen averterint!* — *Sapunt ruinae, falsus utinam pater sim, nostris capitibus incident.* — *Valetudinem tuam velim cures diligentissime.*

b) při přání nesplnitelném klade se pro přítomnost konjunktiv *imperfektní* a pro minulost konjunktiv *plusquamperfektní* (*optativus irrealis*) zpravidla s částicemi *utinam* (*utinam*) *ne*, *vellem*, *nollem*, *mallem*.

Utinam errares! kéž by kéž by ses mylíl, (ty se však nemýlíš.) *Utinam erravisses!* kéž by ses byl zmýlíl (avšak ty jsi se nezmylíl).

Při konjunktivu optativním jest záporka *ne*.

Illud utinam ne vere scriberem! — *Utinam ut culpam sic etiam suspicionem vitare potuissem!* — *Vellem adesset Antonius!* — *Mallem tuuisses!*

§ 258.

b) Věty rozkazovací.

Ve větách rozkazovacích bývá sloveso zpravidla v *imperativě*, j. *dic*, *dicite!* *rei*, *reete!*

Zákaz (určité osobě) bývá vyjadřován

a) *imperativem* *noli*, *nolite* s *infinitivem*, na př. *noli dicere!* neříkej, *nolite mentiri!* nežetel

Egredere ex urbe, Catilina, prosi tacer! — *Erranti viam monstrato!* — *Noli turbare circulos meos!* — *Nolite id velle, quod fieri non potest.*

b) konjunktivem perfecti ve 2. os. se zápornou *ne*.

Hoc ne feceris! — Nihil timueritis. — Tu ne quaesieris, quem mihi, quem tibi finem di dederint. — Nihil gratiae causa feceris, misericordia commotus ne sis!

Pamatuť: *Ne fugeris neve (auf) mortem timueris.* } Neutřkej a ne-
Noli fugere neque (auf) mortem timere. } boj se smřtil

5. Scházějící tvary imperativu bývají nahrazovány konjunktivem přítomným (*coni. hortativus, iussivus*), jehož se užívá

a) při vybízení nebo povzbuzování, zvláště v 1. osobě plur.
Amemus patriam, pareamus magistratui, consulamus bonis, praesentes fructus neglegamus, posteritatis gloriae serviamus. — Ne difficilia optemus! — Meminerimus etiam adversus infimos iustitiam esse servandam.

b) při obecném rozkazu nebo zákazu ve 2. osobě, na př.
Feras, quod vitare non potes. — Corporis viribus utaris, cum adsint; cum absint, ne requiras. — Quidquid agis, prudenter agas et respice finem.

Také ve 3. osobě, na př. *dicat* řkej (on), at řekne; *dicant* řkejte, at řeknou.

Miles ne fugiat neve (auf) mortem timeat. — Suum quisque noscat ingenium. — Videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat. — Qui voluptate ducuntur, rem publicam ne attingant.

Poznámky. 1. Mírnější rozkaz vyslovuje se: *dic quae s o* nebo *quaesumus; dicas velim*.

K ostřejšímu rozkazu užívá se *fac* s konj., *cura, ut* s konj., na př. *fac venias, cura ut valeas*; a k ostřejšímu zákazu *cave* s konj., *fac, ne* s konj. *Cave credideris. — Fac, ne quid omittas.*

2. Imperativ II. (zesílený) klade se v řeči slavnostní, hlavně v zákonech a j. *Salus publica suprema lex esto. — Consules bini sunt. — Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito. — Cras petito, dabitur; nunc abito*

3. Imperativ bývá někdy zastoupen (jako v češtině) indikativem futuri; na př. *Quod optimum factu videbitur, facies.*

§ 259. 6. Konjunktivem připouštěcím (*coni. concessivus*) se vyslovuje, že mluvící osoba sice trvá při svém úsudku, ale připouští některou z námitek.

Pro přítomnost užívá se konjunktivu přítomního, pro minulost konjunktivu perfektního. Bývá zpravidla v čele věty, někdy s částicí *ut* nebo *licet*; zápornou jest *ne*.

Do češtiny překládá se indikativem nebo kondicionálem s výrazy *at, byť, bych i, třeba, kdyby*; dejme tomu že, nebo imperativem.

Oderint, dum metuant. — Naturam expellas furca, tamen usque recurret. — Fremant omnes licet, dicam, quod sentio. — Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. — Ne sit summum malum dolor, malum certe est.

§ 260. IV. Věty zvolací jsou věty vypovídací, avšak tak pronesené, že z nich poznáváme, jaký cit vzbudila myšlenka v mluvčí osobě, zda radost či žalost, podiv či opovržení atd. Mají buď tvar vět vypovídacích nebo tázacích; často bývají i jednočenné. Určité sloveso věty zvolací je téhož způsobu jako ve větách vypovídacích nebo tázacích. Na př. *Quam multa non desidero! — Ut me contempsit! — Antonio cedamus? — Archiam ego non diligam? — Ut pudeat victos! — O miserum (sc. dico) te, si haec intellegis, miseriorem, si non intellegis. — Laetae exclamant „veni!“, quod me repente aspererant.*

§ 261. *O způsobech ve větách vedlejších.*

Ve větách vedlejších má indikativ touž platnost jako ve větách hlavních.

Konjunktiv mívá dílem touž platnost, dílem vyjadřuje cizí mínění (coni. subiectivus). Mluvící osoba totiž uvádí výrok nebo mínění cizí, obyčejně subjektu věty řídící, a užívajíc konjunktivu, chce tím obsahu větnému dodati rázu nejistoty a nezaručenosti. Tento konjunktiv bývá též nazýván konj. nepřímého představování.

Na př. *Socrates accusatus est, quod iuventutem corrumperet* že prý kazil mládež (ve smyslu žalobců). — *Themistocles noctu ambulabat, quod somnum capere non posset* (poněvadž prý nemohl usnouti). — *Caesar ab Helvetiis servos poposcit, qui ad eos per fugissent* (kteří by k nim (s n a d) přeběhli).

V češtině bývá též kondicionál, zvláště ve starším jazyce, na př.: Uslyšela, že by kamenován byl a že by umřel (Kral. bible); v češtině nově: že (prý, snad, asi) byl kamenován.

Konjunktiv cizího mínění bývá ve větách **tázacích, vztazných, důvodových, časových a podmínkových**, jež jsou buď přímo podřízeny větě hlavní, nebo závisí na větě konjunktivní anebo na vazbě infinitivní. (Sem vlastně patří t. zv. konjunktiv nepřímé závislosti § 251.)

Dareus pontis, dum ipse abesset, custodes reliquit principes, quos secum ex Ionia duxerat. — *Caesar, priusquam se hostes ex terrore ac fuga reciperent, in fines Suessionum exercitum ducit.* — *Caesar castella communit, quo facilius, si se invito transire conentur, prohibere possit.*

Poznámka: 1. Uvádí-li osoba mluvící ve vedlejší větě vlastní mínění, věcnou poznámku nebo opis nějakého pojmu, zůstává zde **indikativ**, i když je věta ta závislá na větě konjunktivní nebo na infinitivě. *Labienum cum duabus legionibus et iis ducibus, qui iler cognoverant, summum iugum montis ascendere iubet.* — *Pausanias epulabatur luxuriosius quam qui aderant* (přítomní), *perpeti possent.*

2. Ve větách s konjunktivem cizího mínění vyjadřují se osobní a převlastňovací zájmena třetí osoby zájmeny zvratnými, vztahují-li se na předmět věty řídící. *Ariovistus legatos interrogavit, quid ad se venirent.* — *Decima legio Caesari gratias egit, quod de se optimum iudicium fecisset.*

§ 262. *Otázky přímé a nepřímé.*

Otázka může býti buď **jednoduchá**, anebo **složená** z několika otázek jednoduchých.

Otázka vyslovuje se buď **přímo**, t. j. větou hlavní, na př. *quid agis?* anebo **nepřímo**, t. j. větou vedlejší, závislou na slovesech znamenajících: tázati se, hledati, praviti, věděti a p. Na př. *nescio, quid agas.*

V **přímých** otázkách může býti indikativ nebo konjunktiv (potenciální, deliberativní, irreální); o nich viz § 254 a násl.

V **nepřímých** otázkách jest vždy **ky konjunktiv** podle souslednosti časové. (Viz § 246.)

<i>Interrogo</i>	}	<i>quid agas, quid egeris, quid acturus sis.</i>
<i>Interrogabo</i>		
<i>Interroga</i>		

<i>Interrogabam</i>	}	<i>quid ageres, quid egisses, quid acturus esses.</i>
<i>Interrogavi</i>		
<i>Interrogaveram</i>		

Poznámka. Rozeznávej nepřímou větu tázací: *Dic, quid sentias* (co myslíš? mluv!) od věty vztahné: *Dic, quod sentis* (mluv to, co myslíš). *Quod actum est, di approbent, quid actum sit, nos doceant.*

§ 263. Jednoduché otázky, jak přímé, tak nepřímé, jsou dilem doplňovací, dilem zjišťovací.

Otázky *doplňovací* (sloyné) hývají uvozovány jako v češtině tázacími zájmeny nebo příslovci: *quis? qualis? ubi? quando? quomodo? cur?*

K nim se odpovídá zpravidla *v ý r a z e m s l o v n í m*, který označuje věc tazateli neznámou.

Quid magis est saxo durum, quid mollius unda? — Ubi fuisti? Domi. — Quid dubitae? Nemo. —

Otázky *zjišťovací* (větné) se týkají celého obsahu větného, jsou uvozeny tázacími slovy: *ne, nonne, num* a odpovídá se k nim buď kladně nebo záporně.

1. *ne* (li) připíná se ke slovu důrazně vyslovenému, nehledí-li se k tomu, jaká odpověď se očekává. Na př. *Paterne filium vidit? — Viditne pater filium? — Potestne bonum cuiquam malo esse? — Tarquinius rex interrogavit: Estisne vos legati missi a populo Collatino? Sumus. — Epaminondas, cum ipse gravi vulnere exanimari se videret, quaesivit, salvusne esset clipeus.*

2. *nonne* (zdali ne, což ne, ne-li?) naznačuje, že mluvící osoba očekává odpověď kladnou.

Nonne canis similis est lupo? Est. — Nonne optimus et gravissimus quisque confitetur multa se nescire? — Ex Socrate quaesitum est, nonne Archelaum beatum putaret.

Kladnou odpověď naznačuje též *nihilne* zdali nic, *nemoně* zdali nikdo, *nunquamne* zdali nikdy, *ecquid* zdali ne?

3. *num* (zdaž, zdali) naznačuje, že osoba mluvící očekává odpověď zápornou.

Num negare aude? Non audeo. — Num vita beata in divitiis tantum posita est? — Numquid (což pak) *duas habetis patrias?*

V odpovědi kladné bývá kladné sloveso z věty tázací nebo příslovce *sane, certe* ovšem, *zajisté; ita, ita prorsus, immo* (vero) ano, zcela tak; nebo podmět odpovědi zájmeno osobní *s vero*, na př. *ille* (ego) *vero*. V odpovědi záporné bývá záporné sloveso z věty tázací, nebo výrazy: *non ita, minime* (vero) nikoli, ne.

Při řečnické otázce neočekává mluvící osoba odpovědi, nýbrž otázkou svou něco důrazně propovídá; zastupuje tedy taková otázka větu vypovídací. Na př. *Quis negare potest? = Nemo negare potest. — Num omnia scire possumus? = Omnia scire non possumus.*

Někdy bývají otázky zjišťovací bez jakéhokoli slova uvozovacího a liší se pak od vět vypovídacích pouze tím, že; zejména se jimi vyslovuje podiv nebo rozhorlení. Na př. *Milo Clodium interfecit?* Milo že Klodia zabil? — *Ego te videre noluerim?*

§ 264. Zvláštní druh složených otázek jsou otázky rozlučovací (disjunktivní), jejichž členy se navzájem vylučují; přisvědčí-li se k jednomu, je tím zároveň dána záporná odpověď k ostatním.

Otázky rozlučovací, ať přímé nebo nepřímé, bývají uvozeny částicemi:

$$\left. \begin{array}{ll} \text{utrum} & \text{— an} \\ \text{-ne} & \text{— an} \\ \text{—} & \text{— an} \end{array} \right\} \text{zda — či.}$$

Utrum hoc verum est an falsum? Verumne est an falsum? Verum hoc est an falsum?

Také třetí a další člen bývá připojován částicí *an*.

Consultabat Hannibal, utrum Romam proficisceretur an Capuam teneret (konj. deliberat.). — *Quaeritur, virtus suamne propter dignitatem an propter aliquos fructus expetatur.* — *Postrema syllaba brevis an longa sit, ne in versu quidem refert.*

Je-li místo druhého členu pouhé popření členu prvního, děje se to výrazy *an non* (čili nic, či ne) v otázce přímé a v otázce nepřímé obyčejně *nec ne*.

Utrum hoc verum est an non?

Nescio, utrum hoc verum sit necne.

Poznámky: 1. Někdy uvozuje *an* otázku zdánlivě jednoduchou, když první člen jest vypuštěn a rozumí se ze souvislosti. Pak věta tážací s *an* potvrzuje nebo vyvrací předešlý výrok (*an* = či snad), anebo po jiné otázce naznačuje jednu z možných okolností (*an* = ne-li).

Inventus te offendi. An putas me delectari laedendis hominibus? (Plně: Je tomu tak, či snad myslíš, že se bavím urážkami lidí?) — *Quidnam beneficiis provocati facere debemus? An (ne-li) imitari agros fertiles, qui multo plus efferunt quam acceperunt?*

2. Také v nepřímých otázkách jednoduchých bývá *an* ve výrazech nejistoty a pochybnosti:

nescio, haud scio } *an hoc verum sit.* { To asi (snad, bezpochyby,
dubito, incertum est } { trvám) jest pravda.
Haud scio } *an hoc non verum sit.* To asi (tuším) není pravda.
dubito

Podobně *nescio an non* snad ne, *nescio an nemo* snad nikdo, *dubito an nunquam* snad nikdy.

Aristotelem haud scio an dixerim principem philosophorum. — *C. Gracchus, si diutius vixisset, eloquentia nescio an habuisset parem neminem.*

3. Často mívá *nescio quis* (kusý větný výraz) stejný význam jako *quidam* a *nescio quo modo* jako *quodam modo* nějakým, jakýmsi způsobem.

O souvětí.

§ 265. Věty jednoduché skládají se jako v češtině ve věty složené (souvětí).

1. Jsou-li spojeny v jeden myšlenkový celek neboli v jednotu souvětňnou větý hlavní, vzniká souvětí souřadné. Jednoduché věty

kladou se v něm buď p r o s t ě vedle sebe, na př. *Verba movent, exempla trahunt*, anebo jsou vespolek spojeny **spojkami**, které slovou proto **souřadící**. (Viz § 294.)

Podle v ý z n a m o v é h o p o m ě r u spojených vět rozeznává se souřadné souvětí:

a) s l u č o v a c í, na př. *Prudentia unius viri Graecia liberata est Europaeque succubuit Asia*;

b) s t u p ň o v a c í, na př. *Dolor meus non modo non minuitur, sed etiam augetur*;

c) o d p o r o v a c í, na př. *Pausanias accusatus capitis absolvitur, multatur tamen pecunia*;

d) r o z l u č o v a c í, na př.: *Omnia oratori bene sunt dicenda a ut eloquentiae nomen relinquendum est*;

e) d ů s l e d k o v é, na př. *Phocionem nemo liber ausus est sepelire; itaque a servis sepultus est*;

f) d ů v o d o v é, na př. *Pugna Marathonia nihil adhuc exstitit nobilius, nulla e n i m u n q u a m t a m e x i g u a m a n u s t a n t a s o p e s p r o s t r a v i t*.

2. Spoji-li se v jednotu souvětí v ě t a h l a v n í s v e d l e j š í m i, vzniká souvětí **podřadné**. Výrazy spojovací, jimiž se věty vedlejší připojují k větám řídícím, jsou dvojce: a) **spojky**, které slovou proto **podřadící**, na př. *ut, ne, cum, si, quod, quin* a j.

b) **zájmena a příslovce vztažná**, na př. *Bis dat, qui cito dat. — Q u a l e s i n r e p u b l i c a p r i n c i p e s s u n t, t a l e s r e l i q u i s o l e n t e s s e c i v e s*.

Věty vedlejší připojené spojkami slovou **spojkové** (konjunkcionální) a věty, připojené zájmeny a příslovci vztažnými, slovou **vztažné** (relativní).

3. Podle toho, jaký č l e n v ě t n ý (ve větě řídící) vyjádřen jest tou neb onou větou vedlejší, rozeznávají se v souvětí podřadném vedlejší věty: **podmětné, předmětné, přívlastkové, příslovečné** a j.

Věty podmětné, předmětné a příslovečné, bývají zpravidla spojovány s větou řídící s p o j k a m i podřadícími, k nimž počítají se také zájmena a částice tázací v nepřímých otázkách. Věty přívlastkové jsou uvozovány zájmeny a příslovci v z t a ž n ý m i. O větách vztažných viz § 288.

§ 266

O větách spojkových.

Věty účelové.

Věty účelové (finální) bývají uvozovány spojkami

ut aby } s konjunktivem **présenta** nebo **imperfekta** podle sousled-
ně aby ne } nosti časové.

ne quis aby nikdo

ne quod malum aby žádné zlo

ne quid aby nic

ne unquam aby nikdy

neve a aby ne

ne aut-aut aby ani—ani

1. **Vlastní věty účelové** jsou věty **příslovečné**, které vyjadřují účel (t. j. příčinu chtěnou) toho, co jest obsahem věty řídící.

V řídící větě bývají ukazovací výrazy *idcirco*, *ideo*, *eo consilio* proto, za tím účelem, s tím úmyslem.

Legum idcirco servi sumus, ut liberi esse possimus. — Esse oportet, ut vivas, non vivere, ut edas. — Alexander praesidium in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam iniussu suo neve ingredi posset.

Místo *ut eo* klade se zpravidla (před komparativem) *quo aby tím*; na př. *Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur.*

Poznámka. Ut non bývá ve větě účelové, patří-li záporka jen k jedinému slovu. Confer te, Catilina, ad Manlium, ut a me non eiectus, sed invitatus ad tuos esse videaris.

§ 267. 2. K větám účelovým připojují se **věty žádací**, které vyjadřují **podmět** nebo **předmět** sloves znamenajících:

žádati, vybízeti, rozkazovati, pečovati, usilovati, zabraňovati, obávati se a pod., aby se něco dělo nebo nedělo.

Takové věty žádací (dilem *rozkazovací*, dilem *přáčí*) bývají nazývány nevlastními (neboli podstatnými) větami účelovými.

A. Verba postulandi, curandi, agendi:

postulare, petere, rogare; optare, orare; monere, hortari; suadere, imperare, impellere; lex est;

curare, videre, providere; operam dare, contendere, cavere;

agere, facere, efficere, impetrare, assequi.

Ubii petunt atque orant, ut Caesar sibi parcat. — Caesar milites cohortatus est, ut suae pristinae virtutis memoriam retinerent neve animo perturbarentur. — Prima lex historiae est, ne quid falsi dicere audeat. — Cura, ut valeas. — Caesar toti exercitui imperavit, ne iniussu suo concurreret. — Videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat.

§ 268. Také některá slovesa *sentiendi et dicendi*, jako *dicere, nuntiare, respondere, scribere* a pod. mívají význam vybízeti, poroučeti, aby se něco dělo nebo nedělo. Pak klade se po nich věta s *ut* nebo *ne* (místo obvyklé vazby *accus. cum infinit.*, která vyjadřuje, že něco jest nebo se děje).

Persuadeo tibi hoc esse verum. Přesvědčuji tě, že to jest pravda.

Persuadeo tibi, ut mihi credas. Přemlouvám tě, abys mi věřil.

Concedo id esse verum. Připouštím, že je to pravda.

Concessit, ut abirent. Dovolil, aby odešli.

Caesar mittit, qui nuntiarent, ne hostes proelio lacerarent. Considius nuntiat montem ab hostibus teneri. — Atheniensibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis se munirent. — Caesar Labieno scribit, ut quam plurimas possit naves instituat.

Poznámka: 1. Statuere, constituere, decernere ustanoviti, rozhodnouti (se) mívají (místo věty s *ut*) infinitiv, je-li podmět věty vedlejší *týž* jako ve větě řídící. *Caesar Rhenum transire statuit. — Dareus decrevit Scythis bellum inferre.*

2. Po slovech *velle, nolle, malle, fac, cave* bývá konjunktiv beze spojky *ut*; na př. *Velim venias. — Volo (ut) mihi respondeas. — Mallem mansisset. — Fac me ames!* — Také při jiných slovech, na př. *Conclamant milites, imperaret Caesar, quae vellet. — Iugurtha oppidanos hortatur, moenia defendant.*

§ 269. *B. Verba impediendi: impedire, obstaré zabraňovati, překážeti; recusare zpěčovati se, zdráhati se, detertere zastrášovati a j. mají závislou větu vedlejší se spojkou ne nebo quominus (= ut eo minus) aby ne.*

Oppositus mons Cebenna viarumque difficultas Caesarem impediēbat, ne commutato consilio iter per provinciam converteret. — Mors non deterret sapientem, quominus rei publicae consulat. — Epaminondas non recusavit, quominus legis poenam subiret.

Po záporných slovesech *impediendi* bývá též *quin* (viz § 273.).

Poznámka. Prohibere mívá obyčejně infinitiv nebo acc. c. inf. Pudor me prohibet (pudore prohibeor) rem exquirere; prohibeo agros vastari.

§ 270. *C. Po slovesech značících obavu (verba timendi) j. timere, metuere, vereri obávatí se, strachovati se a po souznačných výrazech metus est, periculum est vyslovuje vedlejší věta přací (obavná), čeho si někdo nepřeje (se bojí), nebo čeho si přeje (se nebojí). Formou jest současná s větou řídící, ale smyslem spadá do budoucnosti.*

ne aby ne, že ne non (= ut) že ne, aby ne quis aby nikdo, že někdo ne nemo aby někdo, že nikdo ne Timeo, ne pater veniat. Bojím se, že otec přijde. Bojím se (= přeji si), aby otec nepřišel.

Timeo, ne verum non dicas. } Bojím se, že neřekneš pravdy.

Timeo, ut verum dicas. } (= Přeji si, aбыs pravdu řekl.)

Improbi semper sunt in metu, ne poena afficiantur aliquando. — Timebam, ne evenirent ea, quae acciderunt. — Multos labores te suscipere video; timeo, ut sustineas. — Labienus veritus est, ne hostium impetum sustinere non posset.

Poznámka. Vereor te laudare praesentem o s t ý c h á m s e t ě chváliti.

§ 271. Věty účinkové.

1. *Vlastní věty účinkové (neboli výsledkové, konsekutivní) jsou příslovecné věty způsobové, které vyjadřují způsob a míru účinkem, ať skutečným (tak — že), nebo myšleným (tak — že by, aby).*

Ve větě řídící bývají ukazovací výrazy ita, sic, tam (jen při adj. a adv.), tantopere, adeo, usque eo, eius modi, talis, tantus, tot a j.

Ve větách účinkových jsou spojky:

ut že

ut nemo že nikdo

ut non že ne

ut nihil že nic

s konjunktivem toho času, který by byl, kdyby se věta účinková stala s a m o s t a t n o u větou (hlavní). (Viz § 248.)

Socratis responso sic iudices exarserunt, ut capitis hominem innocentissimum condemnarent. — Tanta vis probitalis est, ut eam in hoste etiam diligamus. — Ita vixi, ut non frustra me natum esse existimem. — Adeo excelebat Aristides abstinencia, ut cognomine Iustus appellatus sit. — Epaminondas fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus par esset eloquentia.

Poznámka. Po komparativu s quam ut (než aby) stojí vlastně věta přirovnávací, na př. Chabrias vivebat lautius quam ut invidiam

vulgi posset effugere žil nádherněji (příliš nádherně), než abymohl. *Depugna potius, quam (ut) servias.*

§ 272. Sem se obyčejně zařadují t. zv. **podstatné věty účinkové** (výsledkové), které vyjadřují podmět nebo předmět sloves, znamenajících **způsobiti, dosíci, státi se, přihoditi se a j.**

Jsou to vlastně vedlejší věty obsahové, a to **vypovídací (že)**, které doplňují nebo vykládají obsah věty řídící, zvláště

a) po slovesech **konání a dění**, j. *facere, efficere, assequi* (viz § 267 A); *est, fit, accidit, contingit, usu venit* přihází se, stává se;

restat, sequitur následuje, *accedit* (přistupuje ta okolnost);

b) po **výrazech**: *mos est, consuetudo est (fert)* jest mrav, zvyk; *proprium est* je vlastní (vlastností), *in eo est* je na tom a p.

Kladou se v nich **konjunktivy praesentis a imperfecti** jako ve větách účelových.

Sol efficit, ut omnia floreat (že vše kvete). *Curis meis perfeci, ut non obstarem rei publicae* (že jsem nepřekážel).

Soli hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus. — *Fieri potest, ut sine imperio teneatur exercitus.* — *Factum est, ut ab Arvernibus Sequanisque Germani mercede arcesserentur.* — *Mos est hominum, ut nolint eundem pluribus rebus excellere.* — *Restat (reliquum est), ut doceam omnia hominum causa facta esse.*

Poznámka. *Tantum abest, ut te laudem, ut (etiam) te vehementer vituperem* tak mnoho chybí (tak jsem dalek toho), abych tě chválil, že tě spíše (naopak) velice haním.

§ 273. **Quin** uvozuje vedlejší větu konjunktivnou jen tenkrát, je-li řídící věta **záporná** nebo **záporného smyslu**.

a) Po **záporných výrazech pochybování**:

<i>non dubito</i>	} quin (že) s konjunktivem všech časů
<i>non est dubium</i>	
<i>quis dubitat?</i>	

vyskytá se ve vedlejších větách **vypovídacích**.

Non dubito, quin habuerit vim magnam semper oratio. — *Quis dubitet, quin in virtute divitiarum sint?* — *Non est dubium, quin animi nostri una cum corporibus non sint interituri.*

Poznámka. Kladné *dubitare* (pochybuji, váhám) má obyčejně větu nepřímou tázací (*quis, -ne, utrum — an*).

Znamená-li *non dubitare* neváhati, má zpravidla infinitiv; na př. *Milites non dubitaverunt flumen transire.*

§ 274. b) Po **záporných slovesech impediendi** (§ 269) a po **záporných výrazech**, znamenajících **býti dalek (aby), opomíjeti**,

uvozuje **quin** vedlejší věty **smyslem účelové** (vlastně žádací a vypovídací) a pojí se zpravidla s **konjunktivem préSENTA nebo IMPERFECTA**. Na př. *retineri (temperare mihi) non possum* nemohu se zdržeti,

vix (aegre) me retineo, contineo sotva se zdržuji, abych ne (*quin*),

<i>non recuso</i>	} quin nebo	nezpěčuji, nezdráhám se,
<i>non deterreo</i>		<i>quominus</i> (viz § 269) nedávám se odstrašiti, abych ne,

nihil praetermitto quin ničeho neopomím, abych ne,
non multum (nihil, paulum) abest quin nechybí, abych (že).

Germani retineri non poterant, quin in hostes tela conicerent. — Non possumus, quin alii a nobis dissentiant, recusare. — Nihil Cicero praetermisit, quin Pompeium a Caesaris coniunctione avocaret. — Non multum afulit, quin Fabius Varum interficeret.

§ 275. c) Ve větách s m y s l e m **konsekutivních** bývá spojka **quin = ut non** že ne, aby ne,

quin = qui non, quae non, quod non kdo by ne, který by ne.

Konjunktiv jako ve vlastních větách účinkových (§ 248 a 271). *Fieri non potest, quin sciam (= ut non sciam)*. Nemůže se státi, abych (že bych) toho nevěděl.

Nemo est, quin sciat (= qui non sciat). Není nikoho, kdo by (aby) toho nevěděl. Každý ví.

Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facete et commode dicant. — Nemo fuit, quin illa nocte surrexerit telumque rapuerit. — Nemo fuit militum, quin vulneraretur. — Nihil est, quod sensum habet, quin (= quod non) intreat.

Poznámky. 1. *Quin* (z *qui* — *ne*) znamená původně: jak ne? proč ne? *Quin conscendimus equos?* Proč nesedáme na koně? *Quin etiam* po záporné větě má význam stupňovací: ba i, ano i. — *Za qui (quae, quod) non* možno klásti *quin* obvykle jen v **nominativě**, a nenáleží-li zápornka *non* jen k jedinému slovu.

2. *Fieri non potest (facere non possum), quin te reprehendam*. Nemohu tebe nekárati, musím tě kárati. *Fieri non potest, ut te reprehendam*. Nesmím tě kárati.

§ 276. Věty důvodové.

1. Vlastní věty **důvodové (kausální)** jsou věty **příslovecné**, které vyjadřují skutečnou příčinu neboli **důvod** toho, co jest obsahem věty řídící.

V řídící větě bývají často výrazy ukazovací, j. *propterea, hanc ob causam, ea de causa, hoc, eo*.

Věty kausální uvozují se spojkami:

quod, quia } protože, poněvadž, jelikož, ježto, že
quoniam }

a mají buď **indikativ** nebo **konjunktiv** cizího mínění.

Gallorum fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt. — Sapiens legibus non propter metum pareť, sed quia id salutare esse iudicat. — Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. — Noctu ambulabat Themistocles, quod somnum capere non posset.

2. Po slovesech **pocitu** (*verba affectuum*), j. *gaudeo, doleo, queror* atd. (viz § 208 a 222) a po slovesech znamenajících: **chváliti, haněti, děkovati, blahopřáti, žalovati** a **odsouditi** vyjadřuje se obvykle **důvod** pocitu kausální větou s *quod*, kdežto **předmět** pocitu vazbou **accus. c. infinit.**

Dolebam, quod socium amiseram. — Molestissime fero, quod, te ubi visurus sim, nescio. — Laudat Panaetius Africanum, quod fuerit abstinent. —

Milites Caesari gratias egerunt, quod iis pepercerat. — Socrates accusatus est, quod corrumperet iuventutem.

3. Věta důvodová bývá uvozována též spojkou **cum** (poněvadž, protože, když) a má **vždy konjunktiv**. (*Cum causale*.)

Cum sis mortalis, quae sunt mortalia, cura. — Cum Athenas tamquam ad mercaturam bonarum artium sis profectus, inanem te redire turpissimum erat. — Quae cum ita sint = proto, proč.

Poznámky: 1. Popírá-li se důvod pouze myšlený, klade se *non quod* (= *non quo*) než bych a *non quod* (*quo*) *non* nebo *non quin* (než bych ne) s konjunktivem a skutečný důvod uveden jest ve větě následující, připojené spojkou *sed*. Na př. *Maiores nostri in dominum de servo quaeri noluerunt, non quin verum inveniri posset, sed quia videbatur indignum esse.*

Quod vzniklo ze zájmena vztažného (jako české *že* z *ježe*).

2. *Quoniam* (z *quom* (= *cum*) *iam* když už) pojí se zpravidla s indikativem. — Pro větší důraz přistupují ke *cum* kausálnímu částice *quippe, praesertim* (obzvláště když, ježto).

§ 277. **Podstatné věty důvodové s *quod*** jsou vedlejší věty obsahové, které doplňují nebo vysvětlují obsah věty řídící. —

***Quod* = že, že totiž.**

1. Věta s *quod* (s indikativem nebo konjunktivem cizího mínění) jest:

a) podmínkou, na př. *Mihi gratum est, quod venisti;*

b) předmětnou, na př. *Non tibi obicio, quod hominem omni argento spoliasti;*

c) uvádí buď skutečnou okolnost, která se posuzuje ve větě řídící, nebo vysvětlení k některému členu věty řídící, v níž bývají ukazovací výrazy: *hoc, illud, id, illa res (causa), ex eo* = to, ta věc, ta okolnost a p.

Opportunissima res accidit, quod Germani frequentes ad Caesarem in castra venerunt. — Bene facis, quod taces. — Homines haec re maxime bellis praestant, quod loqui possunt. — Inter inanimum et animal hoc maxime interest, quod inanimum nihil agit, animal agit aliquid. — Caesar senatus in eum beneficia commemoravit, quod rex appellatus esset.

Poznámky: 1. Po slovesech *fit, accidit, evenit* (spojených s příslovcí *bene, male, commode, opportune*) bývá s h o d n á věta s *quod*. (Viz § 243.)

2. Po *accedit* (k tomu přistupuje, nad to pak, mimo to) klade se věta s *quod* neb s *ut*.

2. Je-li věta s *quod* položena před svou větu řídící, vztahuje se obyčejně k události nebo k výroku před tím uvedenému a překládá se (jako akusativ vztahový): vzhledem k tomu, že...; co se toho týče, že...; jestliže.

Quod me Agamemnonem aemulari putas, falleris.

3. Po výrazech *est, non est, (non, nihil) habeo* jest, proč; mám důvod; není důvodu, proč bych (abych) má věta s *quod* vždy konjunktiv.

Est, quod gratuler tibi. — Nihil habeo, quod incusem senectutem. — Quid est, quod tantopere te commoveat tuus dolor?

Místo věty s *quod* bývá často věta nepřímá tážací (s *cur, quare*). *Quid est, cur in hoc loco sedeas?*

Príslovečné věty časové určují obsah věty řídící vzhledem k času. Děj věty vedlejší může býti s dějem věty řídící buď soudobý, nebo se může konati před ním anebo po něm. Čím se v latině vyjadřuje současnost, předčasnost a následnost, bylo uvedeno v § 243 a 244.

Věty časové jsou uvozovány těmito spojkami:

A. Cum s indikativem:

1. **Cum temporale** (když) uvozuje větu, která určuje jen dobu děje věty řídící. Bývá to jednak věta přívlastková, která se vztahuje na substantivum označující čas, jednak příslovečná.

Ve větě řídící bývá *tum, tempus, dies, annus* a pod.

Scipioni clarissimus fuit ille dies, cum senatu dimisso domum reductus est a populo. — Ligarius eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat. — Sex libros de re publica tunc scripsimus, cum gubernacula rei publicae tenebamus. (Cicero.) — Cum Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Haedui, alterius Sequani.

2. **Cum coincidens** (když = tím že) uvozuje větu, která se nejen časem, nýbrž i obsahem shoduje s větou hlavní. (Viz § 243.)

Cum tacent, clamant. — Tribuniciam potestatem cum poscebat populus, iudicia poscebat.

3. **Cum iterativum** (kdykoli) klade se o ději opěťovaném v přítomnosti s ind. perf., v minulosti s ind. plqperf. a v budoucnosti s ind. fut. ex. O vztahu k ději věty hlavní viz § 244.

Cum fortuna reflavit, affligimur. — Gyges, cum palam anuli sui ad palmam converterat, a nullo videbatur. — Cum iudicaveris, diligere oportet, non cum dilexeris, iudicare.

4. **Cum inversum** (když, když tu, a již) uvozuje větu sice vedlejší, která však obsahuje hlavní myšlenku.

Ve větě s *cum* bývá indik. perfekta nebo praesens historicum, v hlavní pak větě imperfektum nebo plusquamperfektum často s příslovci *vix, iam, nondum* (sotva že, již, ještě ne).

Iam ver appetebat, cum Hannibal castra movit. — Vix agmen novissimum extra munitiones processerat, cum Galli flumen transire non dubitant. (Zadní voj sotva postoupil a již Gallové neváhali.)

B. Cum s konjunktivem:

Cum historicum (když) ve vypravování dějů minulých pojí se a) s konj. imperfekta, je-li minulý děj věty časové soudobý s minulým dějem věty hlavní; b) s konj. plusquamperfekta, stal-li se minulý děj věty časové před minulým dějem věty hlavní (řídící).

Věta časová s *cum* vyprávěcím neudává pouze dobu, kdy se něco dalo, nýbrž také za jakých okolností a vztahů kausálních se vyvíjel nebo nastal děj věty hlavní.

Agesilaus, cum ex Aegypto reverteretur venissetque in portum, qui Menelai vocatur, in morbum implicitus decessit. — Epaminondas,

cum vicisset Lacedaemonios apud Mantineam atque ipse gravi vulnere exanimari se videret, quaesivit, salvusne esset clipeus.

Poznámka. S konjunktivem pojí se také:

cum causale (když, poněvadž, ježto) viz § 276,

cum concessivum (ačkoli, i když),

cum adversativum (kdežto, když) viz § 285.

§ 279.

C. Dum, quoad, donec.

1. Dum (zatím, co, mezitím, co) uvozuje větu časovou s **indikativem** **présentním**. Viz § 242. *Dum haec Romae geruntur, Saguntum summa vi oppugnabatur.*

2. Dum, quoad, (quamdiu, donec) = (pokud) pojí se s indikativem všech časů.

Dum civitas erit, iudicia fient. — Cato quoad vixit, virtutum laude crevit. — Epaminondas, quamdiu facta est caedes civium, domi se tenuit. — Donec eris felix, multos numerabis amicos.

3. Dum a quoad (až, dokud ne) pojí se

a) s **indikativem perfecta** (též praes. a fut. ex.) o ději skutečném,

b) s **konjunktivem** **présentním** nebo **imperfektním** ve smyslu **účelovém** (až by, dokud by ne).

Epaminondas ferrum in corpore usque eo retinuit, quoad nuntiatum est vicisse Boeotios. — Defuit Achilles Graecis, dum Hector Patroclum necavit. — Frustra expectas, dum defluat amnis. — Horatius Cocles impetum hostium sustinuit, quoad ceteri pontem interromperent.

**§ 280. D. Ut, ubi, ut primum, ubi primum, } jakmile
cum primum, simulac, simulatque }
postquam, posteaquam když**

pojí se s **indikativem perfecta** (histor.) o předčasném ději minulém, který se jednou udál. (Viz § 242, 2.)

O ději o p ě t o v a n ě m pojí se *ut, ubi, simulac* (kdykoli) s indikat. perf., plqperf. a fut. ex. (Viz § 244 B.)

Poznámka. Po *postquam, posteaquam* bývá též samostatně položen ind. présenta a plusquamperfecta, po *ubi* praesens historické. *Hannibal tertio anno, postquam domo profugerat, in Africam venit.*

E. Antequam a priusquam (dříve než) pojí se s **indikativem** **présenta**, **perfecta** a **futura II.** Při indik. perf. a fut. II. jest obyčejně v hlavní větě z á p o r.

Antequam ad causam redeo (dříve než se vrátím), *pauca de me dicam. — Epaminondas non prius bellare destitit, quam urbem Lacedaemoniorum obsidione clausit. — De Carthagine vereri non ante desinam, quam illam excisam esse cognovero.*

Konjunktiv ve větách s *antequam* nebo *priusquam* (dříve než by) obyčejně naznačuje účel nebo možnost.

Caesar, priusquam se hostes ex fuga reciperent, in fines Suessionum exercitum duxit. — Achaei non ante ausi sunt capessere bellum, quam Roma revertissent legati. — Priusquam incipias, consulto, ubi consulueris, mature facto opus est.

Věty podmínkové (kondicionální, hypothetické) jsou vedlejší věty příslovečné, které vyjadřují příčinu možnou a předpokládanou neboli podmínku, na jejímž splnění závisí platnost toho, co jest obsahem věty řídící.

V souvětí podmínkovém nazývá se vedlejší věta se spojkou *si* (nisi) předvětí a věta hlavní závětí.

Podle toho, jak podmínka předvětím vyjádřená jest blízká skutečnosti, rozeznávají se v latině tři druhy podmínkových souvětí:

I. Forma indikativní (reálná, skutečnosti).

Si id credis, erras. Jestliže tomu věříš (věříš-li), chybuješ.

Indikativ všech časů v předvětí i v závětí označuje podmínku samu o sobě, bez ohledu na uskutečnění. Nastane-li podmínka, dostaví se i její následek.

V závětí bývá též imperativ, nebo i jiné způsoby vět hlavních.

Parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi. — Si vis pacem, para bellum. — Naturam si sequemur ducem, nunquam aberrabimus. — Nisi id confestim feceris, ego te tradam magistratui.

II. Forma potenciální, možnosti.

Si id credas, erras. Jestliže bys tomu věřil, (možná, snad, asi) bys chyboval.

Si id credideris, erraveris. Jestliže (dejme tomu, že) bys uvěřil, pak (asi, snad) bys chybil.

V předvětí i v závětí jest **konjunktiv préSENTA** nebo **perfekta** (*coni. potentialis*). Srv. § 254 a).

Podmínka jest blízká skutečnosti a jest vyslovena jako **možná** nebo **předpokládaná** — výsledek jest též **možný** (v přítomnosti).

Sim impudens, si plus postulem. — Dies me deficiat, si velim pauperatis causam defendere. — Si quis ita fecerit, impudentem eum dixeris. — Si desiderio tuo moveri me negem, mentiar.

III. Forma irreálná, neskutečnosti.

Si id crederes, errares. Kdybys tomu věřil, chyboval bys.

Si id credidisses, erravisses. Kdybys byl tomu uvěřil, byl bys (býval) chybil.

V předvětí i v závětí jest **konjunktiv imperfekta** nebo **plusquamperfekta** (*coni. irrealis*). Viz § 255. Podmínka jest mimo skutečnost, jest vyslovena jako **neskutčná**, následek se tedy také nedostaví.

Nisi Alexander essem, ego vero vellem esse Diogenes. — Si tacuisses, philosophus mansisses. — Inimicitias si Sex. Roscius cavere potuisset, viveret.

Někdy bývá v závětí irreálním **indikativ** (perf., imperf., plqperf.), vyslovuje-li se následek jako zcela jistý a nutný, zvláště při výrazech možnosti a nutnosti, j. *posse*, *debere* a pod. a při opisné konjugaci. (Srov. § 253.)

Praclare viceramus, nlsi Lepidus recepisset Antonium. — Si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit. — Res publica poterat esse

perpetua, si patriis viveretur moribus. — Pons sublicius iter paene hostibus dedit, nisi unus vir fuisset Horatius Cocles.

§ 282. Věty podmínkové jsou uvozovány spojkami:

1. **Si** jestliže, -li, kdyby;
si quis, si quid jestliže (kdyby) někdo, něco;
si qua res, si quod bellum jestliže (kdyby) nějaká věc, válka;
si quisquam jestliže (kdyby) vůbec někdo;
si ulla res jestliže (kdyby) vůbec nějaká věc.
2. **Nisi** jestliže (kdyby) ne, popírá celou větu,
si non pouze jediné slovo ve větě.

Po záporu znamená *nisi* leč, *nisi*—*non* (*nemo, nihil*) jen. Na př. *Dicere bene nemo potest, nisi qui prudenter intellet.* — *Amicitia nisi inter bonos esse non potest.*

Nemo fere saltat sobrius, nisi forte (leč snad) *insanit.* — *Tusculanum et Pompeianum valde me delectant, nisi quod* (leda že, jen že) *me aere obruerunt.*

3. **Si non** nebo **si minus** (ne-li) se obvykle klade, když následuje věta s *at, certe, tamen, at certe, at tamen* (toť přece), nebo když se záporně opakuje věta podmínková, která jest k jiné větě podmínkové v poměru odporovacím (pakli, pakli ne). Vypustí-li se sloveso, klade se jen *si minus*.

Dolorem si non potuero frangere, tamen occultabo. — *Si id feceris, magnam habebō gratiam; si non (minus) feceris, ignoscā.* — *Educ (Cattilina) tecum omnes tuos, si (sin) minus, quam plurimos.*

4. **Sin, sin autem** (pakli) se klade, když se podmínka rozvádí způsobem odporovacím bez záporu. *Hunc mihi timorem eripe; si verus est, ne opprimar, sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.*

5. **si modo, si quidem** (jestliže jen, jestliže totiž, ačli) uvádí větu omezovací.

6. **Dummodo, dum, modo** (jen když, jen kdyby, jen aby) s konjunktivem uvozuje věty podmínkové přací; záporka **ne**.

Oderint, dum metuant. — *Multi honesta neglegunt, dum modo potentiam consequantur.* — *Summas laudes merentur Athenienses, dummodo ne tam leves fuissent.*

§ 283. Stane-li se celé souvětí podmínkové závislým, řídí se pravidly o řeči nepřímé. Viz t. zv. konjunktiv nepřímé závislosti v § 251.

1. Stane-li se závislým souvětí formy **reálné a potenciální**, nastoupí v předvětí konjunktivy podle souslednosti časové a nelze pak z formy samé poznati, bylo-li předvětí reálným či potenciálním.

Divico ita cum Caesare egit: si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset atque esse voluisset; sin bello persequi perseveraret, reminisceretur pristinae virtutis Helvetiorum.

§ 284. 2. Stane-li se závislým souvětí irreálné, zůstane předvětí nezměněno. Závětí se pak mění takto:

a) Má-li se závětí vyjádřiti vazbou accus. c. infinitivo, položí se

místo akt. konjunktivu imperfekta — *urum esse*,

místo akt. konj. plusquamperfekta — *urum fuisse*.

Výrazy možnosti, nutnosti atd. vyjadřují se prostým infinitivem praes. nebo perf.

Místo infinitivů -*urum esse* (*fuisse*) lze užiti, zvláště při passivu, též inf. *posse* (*potuisse*) s infinitivem příslušného slovesa.

<i>Si id crederes, errares,</i>	<i>Dico</i>	} <i>te, si id crederes, erraturum esse,</i>
(<i>decipereris,</i>	<i>Dixi</i>	
<i>te paeniteret</i>).		

<i>Si id credidisses, erravisses,</i>	<i>Dico</i>	} <i>te, si id credidisses, erraturum fuisse,</i>
(<i>deceptus esses,</i>	<i>Dixi</i>	
<i>te paenituisset</i>).		

Pamatuj: *laudarem* = *laudaturus sum*; *laudavissem* = *laudaturus fui*.

Arionistus respondit, si quid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse. — Omnibus apparuit, nisi Agesilaus fuisset, Spartam futuram non fuisse. — Hannibal nisi domi civium invidia debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse. — Nisi eo tempore nuntii de Caesaris victoria essent allati, existimabant plerique futurum fuisse, ut oppidum amitteretur.

b) Stane-li se závětí nepřímou otázkou nebo větou spojkovou (s *ut*, *quin*, *cum*), zůstává obyčejně beze změny.

<i>Quarero (quaerebam), num</i>	} <i>si id crederes, errares (decipereris, te paeniteret).</i>
<i>Non dubito (dubitatum), quin</i>	
	} <i>si id credidisses, deceptus esses (te paenituisset).</i>

Toliko místo akt. konjunktivu plqperf. bývá
v nepřímých otázkách — *urus fuerim* (*fuissem*)
a ve větách spojkových vždy jen — *urus fuerim*.

<i>Quaero,</i>	} <i>num, si id credidisses,</i>	{ <i>erraturus fueris.</i> <i>erraturus fuisses.</i>
<i>Quaerebam,</i>		
<i>Non dubito (dubitabam), quin, si id credidisses, erraturus fueris.</i>		

Místo konj. -*urus fuerim* (*fuissem*) užívá se též konj. *potuerim* (*potuissem*) s inf. praes. v nepřímých otázkách a *potuerim* ve větách spojkových.

Honestum est tale, ut, vel si ignorarent id homines, vel si obmutuissent, sua tamen pulchritudine esset laudabile. — Dic, quidnam facturus fueris, si eo tempore censor fuisses. — Haud dubium fuit, quin, nisi ea mors intervenisset, castra eo die Punica capi potuerint. — Senatus gratias egit, quod Camillus in magistratu esset; dictatorem dicendum eum fuisse, si privatus esset. — Dubitalis, quin, si tribunus affuisset, ei vis esset allata?

§ 285.

Věty přípustkové.

Věty přípustkové (koncesivní) jsou vedlejší věty příslovečné, které vyjadřují přípustku, t. j. příčinu skutečnou nebo možnou, jejíž důsledek očekávaný se v daném případě nedostavil. Bývají uvozovány spojkami:

1. *etsi, tametsi, quamquam* (ač, ačkoli, byť i, třebaž i) s **indikativem**;

2. *etiamsi* (byť i, třebaž i) s **indikativem** i s **konjunktivem**;

3. *quamvis, licet, ut* (jakkoli, ač, byť i, ať by, i kdyby) s **konjunktivem** obyčejně **présenta** nebo **perfekta**.

Quamquam excellebat Aristides abstinencia, tamen exsilio decem annorum multatus est. — Etsi sine ullo periculo legionis delectae proelium fore videbat, tamen committendum non putabat. — Quod crebro videmus, non miramur, etiamsi, cur fiat, nescimus. — Quod turpe est, id quamvis occultetur, tamen honestum fieri nullo modo potest. — Non est magnus pumilio, licet in monte constiterit. — Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

4. *Cum concessivum* (i když, ač, i kdyby) a jemu příbuzné *cum adversativum* (kdežto, když) pojí se vždy s **konjunktivem** podle souslednosti časové.

Vincere cum possis, interdum cede sodali. — Socrates, cum facile posset educi e custodia, noluit. — Nemo ad Pompeium transiit, cum multi ad Caesarem perfugerent. — Solus homo ex tot animalium generibus particeps est rationis, cum cetera animalia sint omnia expertia.

§ 286.

Věty přirovnávací.

Věty přirovnávací (komparativní) jsou takové vedlejší věty příslovečné, kde způsob a míra jsou vyjádřeny přirovnáním.

1. V poměr přirovnávací mohou býti uvedeny také věty **podmínkové**, které bývají pak uvozovány spojkami: *quasi, tamquam, ut si, velut si, proinde ac si* (jako by, tak jako kdyby, právě tak (nic jinak než, jako by) s **konjunktivem** podle souslednosti časové.

Quid ego testibus utor, quasi res dubia sit? — Ita tibi rem commendo, tamquam tua res agatur. — Sequani absentis Ariovisti crudelitatem, velut si coram adesset, horrebant. — Proinde ac si virtute vicissent, victoriam concelebrabant.

§ 287. 2. **Indikativní** věty přirovnávací uvádějí prostou skutečnost (t. j. bez podmínky) a vyjadřují přirovnání:

a) o stejném způsobu a míře; bývají pak uvozovány souvztažnými zájmeny a spojkami: *ut, sicut, quem ad modum, cum* (jak, jako), k nimž ukazují v hlavní větě *ita, sic, item* (tak, právě tak), *tum* (*maxime, imprimis*).

Ut sementem feceris, ita metes. — Pausanias, ut virtutibus elucebat, sic vitiis obruebatur. — Cum omnium rerum simulatio est vitiosa, tum amicitiae repugnat maxime. — Haec sicut (quem ad modum) exposui, ita gesta sunt. — Nemo a dis immortalibus tot et tantas res tacitus audet optare, quot et quantas di immortales ad Cn. Pompeium detulerunt.

Při podobnosti a rovnosti bývá v hlavní větě *similis, par, idem, aequae, proinde* a ve větě přirovnávací spojka *atque, ac* (jako).

Litaviccus Haeduos hortatur, ut simili ratione, atque ipse fecerit, suas iniurias persequantur. — Haedui Boios in parem iuris libertatisque condicionem, atque ipsi erant, receperunt. — Servi moribus iisdem erant ac (quibus) dominus.

Jiné spojky: *non tam — quam* ne tak — jako spíše, *non minus (secus) — quam* neméně — než, právě tak — jako.

b) o stejném rozdílu, na př. *Gloria quo maior est, eo propior est invidiae. — Procellae quanto plus habent virium, tanto minus temporis.*

c) o nestejném způsobu a míře užívá se při výrazech *alius, contrarius, secus* spojky *ac, atque* jiný, opačný, méně než, na př.

Plus tibi virtus tua dedit, quam fortuna abstulit. — Ratio ordoque agminis aliter se habebat, ac Belgae ad Nervios detulerant. — Aliud dicis ac sentis. — Omnia fere contra ac dixisti, evererunt.

Nemo alius (nihil aliud) nisi nikdo jiný leč (než).

§ 288.

O větách vztažných.

Věty vztažné (relativní) jsou věty vedlejší, uvozené vztažnými zájmeny nebo příslovci.

a) Vyjadřují-li myšlenku méně závažnou než je myšlenka věty řídící, s níž mají společný některý člen, zastoupený vztažným zájmenem, pak mají **indikativ** jako věty vypořádací; na př. *Bonis nocet, qui (= is, qui) malis parcit. — Qua nocte natus est Alexander, eadem Dianae Ephesiae templum concrematum est.*

Zvláště při relativech významu zobecnujícího, bývá indikativ; na př. *Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes. — Quaecunque ad oppugnationem opus sunt, noctu comparantur. — Quidquid agis, prudenter agas et respice finem.*

b) Jestliže svým určitějším vztahem významovým určují obsah věty řídící, vyjadřující její účel nebo účinek, důvod nebo podmínku a připustku, pak jest v nich **konjunktiv**, jaký bývá ve větách, jež zastupují.

Konjunktivní věty relativní zastupují věty:

1. účelové: *qui = ut is, quā = ut eā, ubi = ut ibi.*

Missi sunt delecti cum Leonida, qui Thermopylas occuparent longiusque barbaros progredi non paterentur. — Helvetii diem dicunt, qua ad ripam Rhodani omnes conveniant.

2. účinkové (konsekutivní):

a) po *tam, talis, is*, ale i bez nich; na př.:

Non is sum, qui mortis periculo terrear. — Nulla gens est tam fera, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. — Difficillimum est reperire, quod sit ex omni parte perfectum.

b) po adj. *dignus, indignus, aptus, idoneus*, na př.

Qui modeste paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. — Mihi Laelii persona idonea (apta) visa est, quae de amicitia dissereret.

c) po neurčitých výrazech, zvláště záporných, na př.

sunt, non desunt,
reperiuntur, inveniuntur, } *qui dicant,*

nemo est, qui dicat, nihil est, quod dicam; quis est, qui taceat?

Sunt, qui censeant una animum cum corpore occidere. — Inveniuntur multi, qui vitam pro patria profundere parati essent. — Nullus est dolor, quem non longinquitas temporis minuat. — Nemo reperitur, qui sit studio nihil consecutus. — Quis est, cui sit exploratum se ad vesperum esse victurum?

3. důvodové, (kausální): *qui = cum ego (tu, is).*

*O fortunate adulescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveni-
neris! — O magnam vim veritatis, quae facile se ipsa defendat!*

4. přípustkové (koncessivní), na př.

*Haedui calamitatibus fracti, qui plurimum ante in Gallia potuissent,
coacti sunt Sequanis obsides dare. — Egomet, qui sero ac leviter Graecas
litteras attigissem, tamen Athenis cum doctissimis hominibus disputavi.*

5. podmínkové, na př.

*Qui pulchritudinem caeli videat, nonne cogatur confiteri deos esse? —
Qui illum concursus in oppido factum videret, urbem captam diceret.*

§ 289. Vztažné věty mají též **konjunktiv**, jsou-li položeny ve smyslu hlavních vět konjunktivních, na př. *Bellum gerunt, quod vitavissent, si potuissent*; anebo obsahují-li cizí mínění, na př.

Caesar ab Helvetiis pacem petentibus obsides, qui ad eos perfugissent, poposcit. — Memoria erat tanta Hortensius, ut, quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbis iisdem redderet, quibus cogitavisset.

Poznámky: 1. Spojení souvztažné (korrelativní) mezi větou vztažnou a řídící bývá časté; na př.

Quales in re publica principes sunt, tales reliqui solent esse cives. — Quot capita, tot sententiae. — Quo quis doctior, eo modestior est. — Procellae quanto plus habent virum, tanto minus temporis.

2. Zájmeno vztažné bývá často položeno v čelo věty hlavní, aby ji těsněji spojilo s větou předcházející. *Qui = et is, is autem, is enim, is igitur.* Na př. *Cum equitatu proelium committunt et pauci de nostris cadunt. Quo (= eo igitur) proelio sublati Helvetii audacius subsistere coeperunt.*

Zvláště často se vyskytuje na začátku věty: *Quo factum est, ut* (tím se stalo), *quo facto* (potom), *qua de causa* (proto), *quibus rebus cognitis, qua re nuntiata* atd.

§ 290.

O řeči nepřímé.

Řeči nepřímou (*oratio obliqua*) nazývá se obyčejně delší výpověď (řada myšlenek věcně souvislých), která jest závislá (jako předmět) na některém slovese *dicendi et sentiendi*.

Hlavní pravidla o řeči nepřímé jsou:

1. **Věty hlavní:**

a) vypovídací vyjadřují se vazbou **acc. c. inf.**;

b) zádací (rozkazovací a přací) mají **konjunktiv**;

- c) **tázací** (v 2. osobě) vyjadřují se **konjunktivem**; avšak *fečnické otázky* (obyč. v 1. nebo 3. osobě) **vazbou acc. c. inf.**
2. **Věty vedlejší** vyjadřují se **všechny konjunktivem**.
3. **Zájmena** (osobní i přivlastňovací), která se vztahují na podměť řídící věty (1. osoba v řeči přímé) vyjadřují se **zvrátnými *sui, sibi, se a suus, a, um***, nebo pro vytčení protivy a zamezení dvojmyslu náměstkou *ipse*. Zájmena, ukazující na **o s l o v e n ě h o**, jsou *is* nebo *ille*.
4. **Časy konjunktivu** v řeči nepřímé řídí se pravidly o **soulednosti časové**.

Příklady řeči nepřímé:

1. Ariovistus Caesari respondit: { Si ego tibi non praescribo,
Si ipse illi non praescriberet,
quem ad modum tuo iure utaris, non oportet me a te in meo
quem ad modum suo iure uteretur, non oportere sese ab illo in suo
iure impediri.
iure impediri.

2. Caesar ad Ariovistum legatos cum his mandatis misit: } ...haec
} ...haec
sunt, quae abs te postulo: primum ne quam hominum multitudinem
esse, quae ab eo postulare: primum ne quam hominum multitudinem
amplius trans Rhenum in Galliam traducas; deinde obsides, quos
amplius trans Rhenum in Galliam traduceret; deinde obsides, quos
habes ab Haeduis, reddas... neve Haeduos iniuria lacessas,
haberet ab Haeduis, redderet . . . neve Haeduos iniuria lacesseret,
neve his sociisque eorum bellum inferas. Si id ita feceris, mihi po-
neve his sociisque eorum bellum inferret. Si id ita fecisset, sibi po-
puloque Romano perpetua gratia atque amicitia tecum erit:
puloque Romano perpetuam gratiam atque amicitiam cum eo futuram:
si non impetrabo, (ego) Haeduum iniurias non neglegam.
si non impetraret, sese Haeduum iniurias non neglecturum.

3. Ad haec Ariovistus respondit: { Ius est belli, ut, qui vicerunt,
Ius esse belli, ut, qui vicissent,
Ils, quos vicerunt, quem ad modum velint, imperent... Haedui
iis, quos vicissent, quem ad modum vellent, imperarent... Haeduos
mihi, quoniam belli fortunam temptaverunt et armis congressi ac supe-
sibi, quoniam belli fortunam temptassent et armis congressi ac supe-
rati sunt, stipendiarii sunt facti... Haeduis obsides non reddam
rati essent, stipendarios esse factos... Haeduis se obsides redditurum
neque Iis neque eorum sociis iniuria bellum inferam, si in
non esse neque iis neque eorum sociis iniuria bellum illaturum, si in
eo manebunt, quod convenit, stipendiumque quotannis pendant...
eo manerent, quod convenisset, stipendiumque quotannis penderent...
Quod mihi denuntias te Haeduum iniurias non neglecturum,
Quod sibi Caesar denuntiaret se Haeduum iniurias non neglecturum,
nemo mecum sine sua pernicie contendit. Cum vis (voles), congre-
neminem secum sine sua pernicie contendisse. Cum vellet, congre-
dere: intelleges, quid invicti Germani virtute possint.
deretur: intellecturum, quid invicti Germani virtute possent.

4. Caesar respondit: ... { Quod si veteris contumeliae oblivisci
velim, num etiam recentium iniuriarum memoriam deponere possum?
vellet, num etiam recentium iniuriarum memoriam deponere posse?

Přídavek.*)

§ 291. O užívání některých zájmen.

Zájmeno zvrtné *sui, sibi, se* a přisvojovací *suus, a, um* bývají položena:

a) ve všech větách, vztahují-li se na podmět téže věty ve třetí osobě, tedy i ve vazbě *acc. c. inf.*; na př. *Sapiens omnia sua secum portat.* — *Vinum Suebi ad se importari non sinebant.* — *Scriptis Cicero fratri se ei ignoscere.*

b) ve větách účelových a v závislých větách žádacích (rozkazovacích a přácích), v nepřímých otázkách, ve větách s konjunktivem cizího mínění a v řeči nepřímé, vztahují-li se na podmět věty řídící ve třetí osobě.

Hannibal puero imperavit, ut sibi nuntiaret, num undique obsideretur. — *Helvetii Caesarem rogabant, ut sibi liceret sine ullo maleficio iter facere per provinciam Romanam.* — *Legatus quaesivit, quid haec ad se perlinerent.* — *Decima legio Caesari gratias egit, quod de se optimum iudicium fecisset.* — *Ariovistus exercitu suo praesente conclamavit, cur ad se venirent.* — *Perfuga Fabricio pollicitus est, si praemium sibi proposuisset, se regem veneno necaturum esse.*

Poznámky: 1. *Suus* znamená někdy: jeho vlastní, na př. *Hannibalem sui cives e civitate eiecerunt.*

2. Setkají-li se v téže větě dvě reflexiva, z nichž jedno se vztahuje na podmět téže věty a druhé na podmět věty řídící (vztah logický), na př. *Ariovistus Caesari respondit neminem secum sine sua pernecie contendisse*, pak se klade při vztahu logickém často *ipse*, zvláště při protivě. *Caesar milites increpuit, cur de sua (= militum) virtute aut de ipsius (= Caesaris) diligentia desperarent.*

§ 292. 1. Neurčitě zájmeno *quis, quid* (kdo, co; někdo, něco) jest bezpřízvučné a přikloňuje se obyčejně ke spojkám *si, nisi, ne, num* a ke vztažným příslovceím *quo* a *quanto*; na př. *Si quis aegro nunquam corpore fuit, quanti aestimanda sit bona valetudo, fere nescit.* — *Ne quid nimis!* — *Num quid simile audivisti?* — *Quo quis doctior, eo est modestior.* — *Iustitiae primum munus est, ne cui quis noceat.*

Také při potenciálním konjunktivu: *dixerit quis* nebo *quispiam*.

2. *Aliquis, aliquid* (někdo vůbec, něco) stává obyčejně ve větách kladných, kdežto ve větách záporných nebo záporného smyslu bývá *quisquam* (subst.) a *ullus* (adj.).

Adfer mihi librum aliquem. — *Nego ante mortem quemquam esse beatum praedicandum.* — *Sine virtute neque amicitiam neque ullam rem expellendam consequi possumus.*

*) Podrobnější stylistické poznámky jsou v Hrdinově Cvičebné knize z jazyka lat. pro vyšší třídy gym.

Pamatuj: *neque quisquam* a nikdo, *vix quisquam* sotva kdo, *neque ullus locus* a žádné místo;

sine ulla spe beze vši naděje, *non sine aliqua spe* ne bez nějaké naděje, s velikou nadějí.

3. *Quisque* (každý) opírá se obvykle a) buď o zájmeno, nebo b) o superlativ, nebo c) o číslovku řadovou.

Sibi quisque proximus est. — Suum cuique. — Quam quisque noverit artem, in hac se exerceat. — Caesar, quid a quoque fieri velit, praecipit. — Optimus quisque = každý dobrý, právě nejlepší. — Doctissimus quisque est modestissimus. — Quinto quoque anno ludi fiebant Olympiae.

§ 293.

O spojkách.

Spojky (*coniunctiones*) jsou slova neohybná, jež spojují výrazy slovní nebo větné v jednotu a naznačují zpravidla i jejich významový vztah.

Rozeznávají se spojky:

a) **souřadící** (koordinující), které spojují buď dva souřadné výrazy slovní, na př. *Romulus et Remus Romam condiderunt; senatus populusque Romanus*; anebo dvě souřadné věty jednoduché, na př. *Veni Athenas neque me quisquam ibi agnovit.*

b) **podřadící** (subordinující), které spojují zpravidla větu řídící s větami podřízenými, čímž vzniká souvětí podřadné. Spojky podřadící rozeznávají se podle toho, jaké věty uvozují: účelové, účinkové, důvodové, časové, podmínkové a přípustkové, jak bylo uvedeno v § 266 až 285.

§ 294. **Spojky souřadící** rozeznávají se podle toho, jaký jest vzájemný významový poměr obou výrazů souřadně složených, a jsou:

1. **slučovací** (kopulativní), jimiž členy souřadné jsou k sobě prostě přirazené bez zvláštního významového vztahu.

et, -que, ac, atque (a, i); *neque, nec* (a ne, aniž); *etiam, quoque* (též, také, i).

Et jest spojka obecná jako české a.

-que připíná se k slovu následujícímu a spojuje v jeden celek; na př. *senatus populusque Romanus, terra marique, se suaque, ultro citroque; atque* (z pův. *adque* a k tomu) nebo *ac*: *cura atque labore, oro atque obsecro, servi atque liberi, honesta atque inhonesta.*

Zvláště při výrazech **podobnosti, rovnosti a opaku**:

similis, par, idem, proinde atque (ac) jako, *alius, contrarius, aliter, contra, secus atque (ac)* než.

Miltiades cum totidem navibus atque erat profectus, Athenas rediit.

neque, nec (a ne, aniž) připojuje zápornou větu k jiné; na př. *Veni Athenas neque me quisquam ibi agnovit. — Opinione vulgi rapimur in errorem nec vera cernimus.*

etiam klade se obvykle před slovo, na němž je důraz, *quoque* jen za slovo; na př. *Nolite id mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concupiscant. — Reliquae quoque virtutes per se colendae sunt.*

Dvojité spojky slučovací jsou:

et — *et* *i* — *i*; na př. *et in terra et in mari*;

cum — *tum* jak — tak (obzvláště); na př. *cum saepe tum bello Punico*;

modo — *modo* brzy — brzy, na př. *modo ait, modo negat*;

tum — *tum* *tu* — *tu*; na př. *De immortalitate animi Socrates non tum hoc tum illud, sed idem semper disputavit*.

neque — *neque*, *nec* — *nec* ani — ani; na př. *neque poëta neque orator, nec terra nec mari*;

neque (*nec*) — *et* jednak ne — jednak, *et* — *neque* (*nec*) jednak — jednak ne; na př.: *Intellegitis Pompeio et animum praesto fuisse nec consilium defuisse. — Neque enim naves erant aliae, quibus reportari possent, et omnia deerant, quae ad reficiendas naves erant usui*.

Poznámka. Tři členy (nebo více) spojují se buď všechny spojkou *et* (*polysyndeton*), nebo jsou beze spojek (*assyndeton*), někdy se připojuje poslední člen spojkou *-que*; na př. *honores et imperia et victoriae. Horae cedunt et menses et anni. — Veni, vidi, vici. — Quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit!*

§ 295. 2. **Stupňovací** (gradační) spojení, t. j. takové, kde člen následující jest významem závažnější nežli předcházející, naznačuje se spojkami: *etiam* ba *i*, ano *i*; *atque* a k tomu, nad to; *atque etiam*, *quin etiam* ba docela; *non solum, non modo* — *sed etiam, verum etiam* nejen — nýbrž *i*; *ne* — *quidem* ani; na př.

Virtutem omnes docti atque sapientes summum, quidam etiam solum bonum esse dixerunt. — Intra moenia atque in sinu urbis sunt hostes. — Themistocles bello Aeginetico cum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. — Non paranda solum sapientia, sed fruenda etiam est. — Ego non modo tibi non trascor, sed ne reprehendo quidem factum tuum.

§ 296. 3. **Rozlučovací** (disjunktivní) spojky naznačují, že se jednotliví členové navzájem vylučují;

aut buď — nebo; *aut* — *aut* buďto — nebo; na př.

Hic vincendum aut moriendum est. — Aut Caesar aut nihil. — Omne enuntiatum aut verum aut falsum est. — Omnia oratori bene sunt dicenda, aut (nebo jinak) eloquentiae nomen relinquendum est.

vel nebo, neboli, či; *vel* — *vel* buď — buď, *at* — *at*; na př.

Imperatore vel milite me utimini. — Catilinam ex urbe vel eiecimus vel emisimus vel ipsum egredientem verbis prosecuti sumus. — Homo minime malus vel potius (či raději) optimus.

-ve nebo, či; připíná se za slovo a rozlučuje jen jednotlivá slova, na jichž rozdílů nezáleží; na př.

A te bis terve litteras accepi. — Timet, ne quid plus minusve, quam sit necesse, dicat.

sive (*seu*) nebo, či, *sive* — *sive* buď — nebo, *at* — *at*, *at* — či; na př. *discessus sive potius fuga. — Sive habes quid, sive nihil habes, scribe tamen.*

neque aut — *aut* a ani — ani; na př. *Prima luce cum summus mons a Labieno teneretur neque aut ipsius adventus aut Labieni cognitus esset, Considius accurrit.*

§ 297. 4. **Odporovací** (adversativní) spojení, kde následující člen vyjadřuje protivu, často i opak členu předcházejícího, naznačují spojky:

sed (*verum*) ale, avšak, však, než, (po záporu) nýbrž;
autem však, ale, pak (jest nejslabší částice odporovací);
vero vskutku však, však, pak dokonce (zdůrazňuje protivu k předešlému);

at než, naproti tomu;

tamen přece (obyčejně ve spojení *připouštícím*);

atqui a přece, nic méně však, přece však.

Magnus mihi videtur orator Cicero, sed tamen non summus. — Gyges a nullo videbatur, ipse autem omnia videbat. — Scimus musicen nostris temporibus abesse a principis persona, saltare vero etiam in vitiis poni. — Brevis nobis vita data est, at memoria bene redditae vitae sempiterna. — Pausanias accusatus capitis absolvitur, multatur tamen pecunia. — O rem, inquis, difficilem et inexplicabilem: atqui explicanda est.

V řeči *sed* přerušuje, *at* namítá, *vero* jistí a stupňuje.

Sed iam satis multa de causa; restat, ut orem obtesterque vos, iudices. — At memoria minuitur (namítne někdo, že). — *Age vero* (nuže tedy), *qualis sit Pompei temperantia, considerate.*

§ 298. 5. **Důvodové** (kausální) spojky *nam*, *enim* neboť, vždyť, -ť mívají často také význam **vysvětlovací** (explikativní) a znamenají pak totiž, zajisté, a to, tož.

Nam stojí v čele věty, *enim* na druhém místě.

Decorum ab honesto non potest separari. Nam et, quod decet, honestum est et, quod honestum est, decet. — Communis utilitatis derelictio contra naturam est; est enim iniusta. — Rerum bonarum et malarum tria sunt genera: nam aut in animis aut in corporibus aut extra esse possunt. — Themistocles domicilium Magnesiae sibi constituit, namque hanc urbem ei rex donaverat.

§ 299. 6. **Důsledkové** (konklusivní) spojení, kde člen následující vyjadřuje důsledek, plynoucí z významu členu předcházejícího, naznačují spojky:

itaque, igitur tudíž, proto, tedy,

ergo tedy, tudíž (jest silnější než *igitur*, bývá při závěru);

proinde protož, tedy (zvláště při vybízení); na př. *Proinde aut exeat aut quiescant.*

Itaque stojí zpravidla v čele věty a označuje skutečný následek; na př. *Phocionem nemo ausus est liber sepelire; itaque a servis sepultus est.*

Igitur, zvláště při logickém závěru, stojí obyčejně na druhém místě; na př. *Solem prae iaculorum multitudinem non videbitis. In umbra igitur pugnabimus.*

§ 300.

Záporky.

1. **Non** (ne, nikoli) popírá buď jednotlivý člen větný nebo celou větu.

Popírá-li se jednotlivý člen větný, klade se *non* před něj; na př. *Sapiens non mortem timet, sed ignominiam.*

Popírá-li se obsah celé věty, stojí *non* před slovesem přísudkovým; na př. *Sapiens mortem non timet.* — *Urbs ab hostibus capta non est.*

2. Ne popírá toliko obsah větný a bývá položeno při konjunktivech ve větách účelových, rozkazovacích a přáních.

3. Při záporu větném klade se v latině zápor jen jednou, kdežto v češtině může býti několik slov záporných; na př. *Nemo unquam vidit* nikdo nikdy neviděl. — *Iustitiae primum munus est, ne cui quis noceat* aby nikomu nikdo neškodil.

Setkají-li se v téže větě dva zápory, ruší se zpravidla navzájem a způsobují tvrzení tím mocnější (*litotes*); na př. *non ignoro, non nescio* dobře vím, *non nego* připouštím, *non . . . nisi* jen, *non posum non* musím, *non inutilis* velmi užitečný.

Podobně	<i>non</i>	<i>nemo</i>	každý,	<i>non</i>	<i>nemo</i>	někdo,
	<i>non</i>	<i>nil</i>	vše,	<i>non</i>	<i>nil</i>	něco
	<i>nunquam</i>	<i>non</i>	vždy,	<i>non</i>	<i>nunquam</i>	někdy
	<i>nonnulli</i>		někteří a j.			

Tuum consilium nemo potest non maxime laudare. — *Nonnilhil temporis litteris tribuo.* — *Nihil te efficere non posse duco.*

Avšak dva zápory se neruší, jestliže po záporu následuje *nec* — *nec* nebo *ne* — *quidem*, jež první záporný výraz blíže vysvětlují; na př. *nemo nec miles nec eques, nunquam nec antea nec postea; non praetermittendum est ne id quidem.* — *Caesar negat se ne Graeca quidem meliora legisse.*

4. Ne — *quidem* (ani) popírá důrazně slovo mezi *ne* a *quidem* položené; na př. *Ne pater quidem illud tentavit; pater ne illud quidem tentavit; pater illud ne tentavit quidem.*

§ 301. O časoměrném hexametu, pentametu a iambickém trimetru.*)

1. Latinské básně byly skládány podle pravidel prosodie časoměrné, kde rytmus vznikal pravidelným střídáním slabik dlouhých a krátkých. O slabikách dlouhých přirozenou povahou nebo polohou viz § 5.

Za slabiku polohou dlouhou pokládá se také poslední slabika ve slově ukončeném jednou souhláskou, začíná-li slovo následující také souhláskou (vyjma *h*); na př. *et novas, in mare.*

2. Doba, jíž je potřeba k vyslovení krátké slabiky, jest základní jednotkou (*mora*, ∪). K vyslovení dlouhé slabiky je potřeba dvou takových dob (∪∪ = —).

Skupina slabik dlouhých a krátkých spojených v celek jedním přízvukem rytmickým (*iktem* ´) slove stopa (*pes*). Nejobvyklejší stopy jsou:

a) dvojslabičné:	┘ ∪	trochaeus:	<i>māter,</i>
	∪ ┘	iambus:	<i>polēns,</i>
	┘ —	spondeus:	<i>aetās,</i>
b) trojslabičné:	┘ ∪∪	dactylus:	<i>omnia,</i>
	∪∪ ┘	anapaestus:	<i>hominēs.</i>

*) O metrické stránce básní Horaciových, Katullových a j. pojednávají v úvodech vydavatelé jednotlivých výborů.

Přízvukem rytmickým dělí se každá stopa na dvě části, na část přízvuknou neboli *thesi* a nepřívzvučnou neboli *arsti*.

3. Řada dvou nebo více stop, spojených hlavním přízvukem rytmickým, nazývá se člen (kólon). Nejmenší rytmická řada jest *dipodie* (spojení dvou stop).

Je-li poslední stopa řady úplná, nazývá se *akatalektickou* (t. j. bez pausy); není-li úplná, *katalektickou* (přestávající). Na př.

$\text{—} \text{—} | \text{—} \text{—}$ dipodie iambická,
 $\text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—}$ tripodie daktylská akatalektická (trimetr),
 $\text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \wedge \wedge$ tripodie daktylská katalektická,
 $\text{—} \text{—} | \text{—} | \text{—} | \text{—} \wedge$ tetrapodie trochejská katal. (dimetr).

4. Rytmická řada, skládající se z více stop a pravidelně na jeden řádek napsaná, slove verš (*versus*). Poslední slabika ve verši může býti dlouhá nebo krátká (*syllaba anceps* —).

Každý verš končí se pauzou; zde jest dovolen *hiát*, který vzniká, jestliže slovo jedno končí se samohláskou nebo *-m* a následující slovo samohláskou nebo *h* začíná. Uvnitř verše se *hiát* zamezuje *odsouváním* (elisi) poslední samohlásky a koncového *m*; na př. *poena metusqu(e) aberant, improvis(i) aderant, peregrin(um) ut viseret orbem*.

Je-li druhým slovem *est*, eliduje se jeho *e*; na př. *homo'st, nostra 'st, ignotum 'st*.

Při citoslovci *o* se vůbec neeliduje, na př. *O et praesidi(um) et dulce decus meum*.

Uvnitř slova nastává někdy *slučování* (synicese) dvou sousedních samohlásek, na př. *deest, deinde, ant(e)hac, dehinc*.

5. Při přednášení delšího verše je třeba oddechu. Padne-li oddech (ovšem při ukončení slova) na konec stopy (taktu), vzniká *rozluka* (diaeresis), padne-li do prostřed taktu, vzniká *přerývka* (caésura). Přerývka po *thesi* — || — bývá nazývána *mužská* nebo *silná*, přerývka po *arsti* — || — slove *ženská* nebo *slabá*.

6. *Hexametr* (*versus herous*) jest šestistopý verš daktylský, jehož poslední stopa je vždy dvojslabičná (— —). V prvních čtyřech stopách může býti daktyl nahrazen spondejem; zřídka bývá spondej v páté stopě (*versus spondaicus*), ale pak jest daktyl ve stopě čtvrté.

$\text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—}$

Samé daktyly způsobují živost a hbitost verše, kdežto spondeje vážnost a pádnost.

Quadrupedante putrem || sonitu quatit ungula campum.

Ille inter sese || magna vi brachia tollunt (Cyclopes).

Hlavní přerývky jsou:

a) po *thesi* třetí stopy *penthemimeres* (= pět polovicí stop). Viz verše hořejší;

b) po *thesi* čtvrté stopy *hepthemimeres* (= sedm polovicí stop), obyčejně ve spojení s cesurou po *thesi* druhé stopy *trithemimeres* (= tři polovice stop).

Clamores || simul horrendos || ad sidera tollit;

c) zřídka bývá cesura po první arsi třetí stopy jakoby p o t ř e t í m t r o c h e j i, na př.

O passi graviora, || dabit deus his quoque finem.

7. **Pentametr** skládá se ze dvou daktylských tripodií katalektických (vlastně opakování první polovice hexametru až po penthemimeres). Spondeje místo daktylů mohou být jen v první části. Rozluka je vždy po prvním členu (uprostřed).

┌─┐ | ┌─┐ | ┌─┐ || ┌─┐ | ┌─┐ | ┌─┐

Pentametr vyskytuje se jen ve spojení s hexametrem a oba tvoří dohromady **elegické distichon** (dvojverší).

*Dic, hospes, Spartae nos te hic vidisse iacentes,
dum sanctis patriae legibus obsequimur.*

Poznámka. Někdy mívá verš o slabiku více (*versus hypermeter*). Nejčastěji to bývá *-que*, v němž se pak koncové *e* eliduje, protože následující verš začíná samohláskou.

*Omnia Mercurio similis vocemque coloremque(e)
et crines flavos et membra decora iuventae.*

8. **Iambický trimetr** jest šestistopý verš iambický (akatalektická hexapodie iambická); odtud latinský jeho název *versus senarius*. V lichých stopách může za iamb nastoupiti nesměrný spondej (—┌) a místo něho (rozvedením these) zdánlivý daktyl (—┐┐). Ve všech stopách, vyjma poslední, může být místo iambu též tribrachys (┐┐┐). Pravidelná přerývka (caesura) bývá po arsi v třetí nebo ve čtvrté stopě.

┐┐┐ || ┐┐┐ || ┐┐┐ ||

Quid est, Catulle, quid moraris emori?

Poznámka. Hexametr, pentametr a iambický trimetr se skládají ze stop téhož druhu a jsou to tedy metra *prostá*. Jsou-li však stopy (takty) jednoho druhu promíšeny stopami jiného druhu, vznikají metra *smíšená*, která se nepřesně nazývají též *logaoedickými*. Na př. *versus phalaecius* nebo *hendekasyllabus*, t. j. logaoedická pentapodie, kde v řadě trochejské stojí na druhém místě daktyl; v první stopě bývá zpravidla spondej, někdy trochej nebo iamb.

┌─┐ } ┌─┐ | ┌─┐ | ┌─┐ | ┌─┐
┐┐┐ }

*Cui dono lepidum novum libellum,
arida modo pumice expolitur?*

§ 302.

Kalendář.

U Římanů byly

a) *Kalendae* (K.) první den každého měsíce,

b) *Nōnae* (Non.) obyčejně pátý den,

c) *Idūs* (Id.) obyčejně třináctý den.

V měsících březnu, květnu, červenci a říjnu byly *Nonae* sedmý a *Idus* patnáctý den. Slovo **MILMO** obsahuje začáteční písmena těchto měsíců: *Martius, Iulius, Maius, October*.

Jména měsíců: *Iānuārius, Februārius, Mārtius, Aprīlis, Māius, Iūnius, Iūlius, Augustus, September, Octōber, November, December*.

Jména těchto tří dnů byla spojována se jmény měsíců, jež jsou vlastně adjektiva, na př. *Kalendis Ianuariis* 1. ledna, *Nonis Septembribus* 5. září, *Idibus Martiis* 15. března.

První den před těmito třemi základními dny byl označován slovem *p r i d i ē s* akusativem; na př. *pridie Kalendas, Nonas, Idus Februarias* (= 31. ledna, 4. a 12. února).

Ostatní dni v měsíci určovali Římané zpět počítající od nejbližší přístích Kalend, Non a Idus, a to tak, že včítali i *terminus a quo i terminus ad quem*; na př. 30. ledna = $(30/1 + 31/1 + 1/2) = 3$; tedy *ante diem tertium Kalendas Februarias* (= a. d. III. K. Febr.).

Je-li nalézt datum a. d. VII. Id. Ian., nutno před odčítáním ke dni Id (13) připočísti jeden den: $(13 + 1) - 7 = 7$. ledna; rovněž a. d. III. Non. Mart. = $(7 + 1) - 3 = 5$. března. Počítá-li se však od Kalend, nutno k počtu dní předešlého měsíce připočísti dva dni: a. d. IX. K. Mai. = $(30 + 2) - 9 = 23$. dubna.

Dne 28. října = $(31 + 2) - 28 = a. d. V. K. Novembres$.

Poznámka. Výraz *ante diem* vznikl z *die ante K.*, pak byl pokládán za jedno slovo a spojován s předložkami *in, ex*; na př. *differre aliquid in a. d. VII. K. Mart.* (23. února); *incipere aliquid ex a. d. IX. K. Dec.* (23. listopadu).

V přestupném roce byl den 24. února počítán dvakrát; vkládaný den slul pak a. d. *bis sextum K. Martias*.

Náš dnešní měsíc	Březen, květen, červenec a říjen (31 dní)	Leden, srpen a prosinec (31 dní)	Duben, červen, září a listopad (30 dní)	Únor (28 dní a v roce přestupném 29 dní)
1.	Kalendis	Kalendis	Kalendis	Kalendis
2.	VI.	IV. } ante	IV. } ante	IV. } ante
3.	V. } ante	III. } Nonas	III. } Nonas	III. } Nonas
4.	IV. } Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas
5.	III. } Nonis	Nonis	Nonis	Nonis
6.	Pridie Nonas	VIII. }	VIII. }	VIII. }
7.	Nonis	VII. } ante Idus	VII. } ante Idus	VII. } ante Idus
8.	VIII. }	VI. } ante Idus	VI. } ante Idus	VI. } ante Idus
9.	VII. }	V. } ante Idus	V. } ante Idus	V. } ante Idus
10.	VI. } ante Idus	IV. } ante Idus	IV. } ante Idus	IV. } ante Idus
11.	V. } ante Idus	III. } ante Idus	III. } ante Idus	III. } ante Idus
12.	IV. } ante Idus	Pridie Idus	Pridie Idus	Pridie Idus
13.	III. } ante Idus	Idibus	Idibus	Idibus
14.	Pridie Idus	XIX. }	XVIII. }	XVI. }
15.	Idibus	XVIII. }	XVII. }	XV. }
16.	XVII. }	XVII. } (následujícího měsíce)	XVI. }	XIV. }
17.	XVI. }	XVI. }	XV. }	XIII. }
18.	XV. }	XV. }	XIV. }	XII. }
19.	XIV. }	XIV. }	XIII. }	XI. }
20.	XIII. }	XIII. }	XII. }	X. }
21.	XII. }	XII. }	XI. }	IX. }
22.	XI. }	XI. }	X. }	VIII. }
23.	X. }	X. }	IX. }	VII. }
24.	IX. }	IX. }	VIII. }	VI. }
25.	VIII. }	VIII. }	VII. }	V. }
26.	VII. }	VII. }	VI. }	IV. }
27.	VI. }	VI. }	V. }	III. }
28.	V. }	V. }	IV. }	Pridie Kalendas
29.	IV. }	IV. }	III. }	Martias
30.	III. }	III. }	Pridie Kalendas	
31.	Pridie Kalendas (následujícího měsíce)	Pridie Kalendas (následujícího měsíce)	(následujícího měsíce)	

§ 303.

Obvyklé zkratky.

a) Praenomina: *A. Aulus.* — *C. Gaius.* — *Cn. Gnaeus.* — *D. Decimus.* — *L. Lucius.* — *M. Marcus.* — *M'. Manius.* — *P. Publius.* — *Q. Quintus.* — *S. (nebo Sex.) Sextus.* — *Ser. Servius.* — *Sp. Spurius.* — *T. Titus.* — *Ti (nebo Tib.) Tiberius.*

b) Jména úřední: *Cs. (nebo Cos.) consul.* — *Css. (nebo Coss.) consules.* — *Cos. Des. consul designatus.* — *P. C. patres conscripti.* — *P. M. pontifex Maximus.* — *Proc. proconsul.* — *P. R. populus Romanus.* — *S. senatus.* — *S. C. senatus consultum.* — *S. P. Q. R. senatus populusque Romanus.* — *Iuppiter O. M. optimus Maximus.*

c) jiné: *A. absolvo, C. condemno, N. L. non liquet.* — *S. — S. D. — S. D. P. salutem — dicit—plurimam.* — *S. V. B. E. E. Q. V. si vales, bene est, ego quidem valeo.* — *D. dabam (epistulam) nebo data (est epistula) = datum.* — *Q. B. F. F. F. Q. S. quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit.*

Rejstřík ke skladbě.

(Číslice značí §, p. poznámku.)

A.

A, ab 212, u měst 194 p.

abalienare 191

abesse 140, *abest* 274; *absens* 286

ablativ 188 sl.; absolutní 230 sl.;
ceny 203; času 197; instrum. 202;
látkový 204; lokativ 196; míry
201; místa 194; odluky 189 sl.;
příčiny 207; původový 192; prů-
vodový 199 p. 2; srovnávací 193;
vlastnosti 209; vztahový 200;
způsobový 198; u sloves: depen-
nent. 205, hnutí mysli 208, vzda-
lování 190.

absolvere 171

abstinere 190

abundare 204

ac 294, 295; viz *atque*

accedere 178; *accedit quod n. ut* 277
p. 1

accidit ut 272, *quod* 277 p. 1.

accipere s gerund. 232, 2

accusare 171

accusativus viz akusativ

accusativus cum infinitivo 220 sl.

ad 211; u měst 194 p.

adaequare 147

adeo 271

adesse 178

adire 151 b,

adjektiva s gen. 163; *s dat.* 180;
zpodstatnělá 180 p.

admirari 150

adverbia 122, 132

adversus 211

aeger 208

aequum est 223

aestimare 169

affectuum verba 208, 222

afferre 178

afficere 204 c

affirmare 221

affluere 204

agere gratias 175; *ut* 267

aggredi 151 b

akusativ 146; doplňkový 155; dvojitý
předmětný 153, 155; předmětu
vnějšího 146, 3; vnitřního 146, 3;
152; příslovečného urč. místa
156, času 157, způsobu, vztahu
a míry 158; zvolací 159; akus.
s inf. 220 sl.

alienus 180, 191

aliquanto 201

aliquis 292, 2

alius, aliter atque 294, 287 c

amans 163 c

amicus 180 p. 1

amplius (quam) 193 p.

an 264 p. 2.

animadvertere 221 s *partic.* 229

animus 149, 199 b

anno 197, *tribus annis ante (post)*
201

ante 211, slovesa s *ante* 177

antecedere 201

antecellere 177

anteferre 177

anteponere 177
antequam 280, E.
apertum est 217, 223
apparet 223
appellare 137
appositio 135
appropinquare 177
aptus 234, *apt. qui* 288, 2
apud 211
arbitrari 221, *arbitratus* 226
arcere 190
arcessere 171
arguere 171
ars pingendi 164, 234
ascendere 151, b
aspernari 147
aspicere 147
assequi 267
assyndeton 294 p.
at 297
atque 294, 295
atqui 297
attributum viz přívlastek
auctor 230
audere 218, *ausus* 226
audire 221, *audior* 224; *audire s par-*
tic. 229
auditu 235
aut 296
autem 297
auxilio esse 187, 1
avidus 163

B.

Bello Punico 197, *domi bellicae* 196
bene vendere 203
bezpodmětě věty 128
blížkost (okolí) 194 p.
brevi (tempore) 197

C.

canere tibiis 202
capere 147
capite n. capitis damnare 171
carere 189
causā 164, 234
cavere 147, 182, 267
cedere 190

celare 153
cena se vyjadřuje abl. (gen.) 203
censere 221
cerneres 254, b
certiorem facere 221
ceterum 158
circa 211
circum 211, u sloves 151
circumdare, circumvenire 179
circumfluere 204
circumire, circumstare, circumve-
nire 151
cis, citra 211
citoslovce při akus. 159
coarguere 171
coepi, coeptus sum s inf. pass. 218
 p. 1
cogere, coactus 207, 2
cognoscere 221, *cognitu* 235
coire 151 b
committere s dat. 177; *s gerund.*
 232, 2
commotus 207, 2
communis 162
comparare 178
comparativus viz komparativ
complere 204
compos 163
conari 217
concedere 232, 2; *ut* 268
concupiscere 147
condemnare 171
conducere 169 b
conferre 178
confisus 226
coniugatio periphrastica act. 97,
 241
coniunctiones viz spojky
coniunctivus viz konjunktiv
conscondere 151 b
consciis 163
consecutio temporum 246
consilio 207
constare s abl. 203; *constat* 223
constituere 218; 268 p.
constructio ad sensum 129 p. 2
consuetudo 272 b
consuevisse 218

consul 230
consulere 182
contemnere 147
contendere 267; 218
contentus 208
contingit ut 272; *quod* 277 p. 1
contra 211
convenire 151 b, *convenit* 223
convincere 171
coram 212
creare 137
credere 147, 221
crimini dare 187, 2; *criminis gen.* 171
culpaē tribuere 187, 2
cum předl. 212; slovesa s *con-*
cum (spojka s indik.) *temporale* 278,
 1; *coincidens* 278, 2; *iterativum*
 278, 3; *inversum* 278, 4; ve vět-
 ách přirovnávacích *cum-tum*
 287, 2;
cum primum 242, *iterativ.* 244;
cum s konjunktivem: *cum cau-*
sale, concessivum, adversativum
 285, 4; *cum historicum* 278 B;
cum quippe, cum praesertim 276,
 p. 2
cunctari 218
cupere 147; s inf. 218; s acc. c. inf.
 222
cupidus 163, (*cupiditas*) *pugnandi*
 234 b
curare s gerund. 232, 2; *ut* 267

Č.

Časování opisné 97, 241
 časy slovesné 236; ve větách hlav-
 ních 237, vedlejších 242, ve vět-
 ách konjunktiv. 246; samo-
 statně 242 a, 248; vztažně 243,
 246; hlavní a vedlejší 236;
 číslovky řadové 165 e.

D.

Damnare 171
dare s dat. účel. 183, 2; s gerund.
 232, 2; *dare operam* 234
 dativ 174; d. předmětný u sloves

polybu 175; *poslouchání* 176;
 u sloves s předlož. *ad, ante, con*
 atd. 177 sl.; při adjektiv. 180; d.
 předmětu nepřímého (volný) 181,
 sl.; dat. prospěchový 181 a 182,
 přivlastňovací 183, původový
 184, sdílnosti 185, zřetelový 186;
 dativ doplňkový: účelový 187
 (vazba dvojího dativu); příslo-
 věčný 187 p. 2.
de předlož. 212
debere 218
decedere 190
decernere (acie) 202, s inf. 218
decertare 202
decet, dedecet me 148; acc. c. inf. 223
defendere 147
deficere 149
deicere 190
 děje povaha a vztah 215, 236; děj
 opěťovaný 244
desinere 219
designare 137
desistere 218
desperare 150
despicere 147
deterreere zápor. *ne (quominus)* 269
dicere 221; *d. diem* 234; *dic quaes*
 258 p. 1; *dicas velim* 258 p. 1;
dicor nom. c. inf. 224;
dici potest 223; *dictu* 235
diem dicere s gerund. 234
differre 191
difficilis (factu) 235
diffusus 226
dignus s abl. 200 b; *dignus qui*
 288, 2
discedere 191
discere 147; pass. k *docere* 153
dissentire 191
docere 153, s acc. c. inf. 221
dolere 150, abl. 208
domum ire 156, *domo abire* 194;
domi, domi bellique 196, 2; *domi*
meae 196, 2
donare abl. 204 b
donec 279
dono (dare, mittere) 187, 3

dopisy: čas 241 p.
 doplněk 136, shodný 138, neshodný 138 a, 141; určovací 140; při infinitivu podmětném 217 a předmětném 218
 doprovázející osoby a věci 199 p. 2
 dráha jak se vyjadřuje 194 c
dubitare (*id, de hac re*) 152, 2; s infinit. 218;
dubito an 264 p. 2; *dub.* s nepřímou otázkou 273 p.; *non dubito quin* 273
dubium non est 273
ducere (pokládati) 137; *d. pro, loco, numero* 155 p., 195;
ductus 207, 2, *ductu* 207
 důkazem jest 168
dum (časové) 242; *dum* (*quoad*) 279
dummodo 282, 6
dux doplň. 230
 dvojí akusativ 153, 155, dativ 187
 dvojí zápor 300, 3
 dvojsmysl jak zameziti 221 p.

E.

E, ex 212
ecquid 263, 2.
ediscere 147
efficere ut 267, 271
egere 189
emere s gen. 169 b, s abl. 203
enim 298
eo consilio 266
erga 211
ergo 299
erudire 204 b
esse 127, s dativ. přivlastň. 183, účelovým 187; s gen. ceny 169, s abl. 203; *est, ut* 272 a; *est, quod* 277, 3
et 294
etiam 294, *etiamsi* 285, *atque etiam* 295
etiamsi 285
etsi 285
evadere 137
evenit ut 272
excellere 177

exercere s abl. 204 b
existimare 221, *existimari* 224
expedit 223
expers 163
explere 204
expugnare 147
extra 212
extremus 134 p. 1
exuere 189

F.

Facere s dvojím akus. 137, 155; *nilhil reliqui f.* 168 b; s gen. ceny 169 a; *reum f.* 171; *certiorem f.* 221; s doplňkovým particip. 229; *facere ut* 267, 271; *fac* s konj. 258 p. 1; *fit, factum est, ut* 272, *quod* 277 p. 1; *factu* 235
facilis (*dictu*) 235
fallit me 148
fas est s acc. c. inf. 223
fateri 221
favere 175
ferre 221; *fertur, feruntur* 224
festinare 218
fidem habere 175
fieri s doplňkem 137
fieri potest, ut 175, *fieri non potest ut, quin* 275 p. 2
figura etymolog. 152
finire 200, 2
flagitare 153, 2; 154
florere 177
flumen 151
 forma reálná, 281, potenc. a irrealná
forsitan, fortasse 254 p.
fortissimus ex (de) 165 d.
frequens doplň. 140 b
fretus 208
frui 205
fugere 147; *fugit me* 148
fungi 205
futurum 241

G.

Gaudere 208; *gavisus* 226
genere 200
genitiv 160 sl., celkový 165; ceny

169; doplňkový při slov. 168, při *memini* a j. 170, soudního jednání 171; u podstat. a přídav. jmen 161 sl.; přivlastňovací 161; dějového podmětu (subjectiv.) a děj. předmětu (objectiv.) 162 sl.; vlastnosti 167; vysvětlovací 164 *gerundium* 233 sl.

gerundivum 232 sl., s dativ. původ. 184, s dativ. účelovým 187 p.; *ab aliquo* 184; doplňkem při *esse*, *curare*, *dare*, *tradere* 232; přivlastkem 232.

gloriari 208

gnarus 163

grandis natu 200 p.

gratiā s gen. 164

gratis 203

H.

Habere 137; *h. fidem*, *gratiam* 175; *h. pro, loco (numero) hostium* 155 p.; 195; *h. cognitum*, *persuasum* 229 p.; (*non, nihil*) *h. quod* 277, 3

hana nebo chvála 134 p. 2

haud scio an 264 p. 2

hendekasyllabus 301, pozn.

hexamet 301, 6

hiāt 301, 4

hlavní časy 236

homo eius generis 167

honestum est 223

hortari 267 a

humi 196, 2

I.

Iacere 147

iambus 301, 2

iambický trimetr 301, 8

id aetatis 158 a

idcirco 266

idem ac, atque 287

idoneus ad 234; *idoneus qui* 282, 2

igitur 299

ignarus 163

ille při superlativě 134 p. 2

immemor 163

immo (vero) 263, 2

impedimento esse 187, 1

impedire 147, *ne (quominus)* 269; *non impedio, quin* 273

impellere ut 269

imperare ut 267, inf. pass. 219 p. 2

imperativ 258; mírnější (ostřejší)

rozkaz 258 p. 2; zesílený 258

p. 2; zastoupen futurem 258 p. 3

imperfectum 239; *de con.* 239 p.

impetrare ut 267

implere 204

imponere 178

impotens 163

in 212 a 213

incensus 207 2

incidere 195

incipere 218

incredibilis 235

indigere 189

indignus qui 288, 2

indikativ 252 ve větách hlavních

253, vedlej. 261

inducere 229

in eo est, ut 272 b

inferre 178

infimus 134 p.

infinitiv 215 sl., podmětný 217,

předmětný 218; infinit. c. acc.

219, 220 sl.; při neosob. slove-

sech 223; inf. c. nom. 224; inf.

histor. 237 p., 247, 2; opis inf.

fut. 216.

infra 201

inicere 177

inimicus 180

inire 151 b

iniussu 207

inscius 163

inscribere 195

insculpere 195

instruere 204 b

intellegere 147, acc. c. inf. 221

inter 211; slovesa s *inter* složená

177

intercludere 190

interdicere 190

interesse 178; *interest* 173, s inf 217,

acc. c. inf. 1 223

interrogare 153, 2; 154

intra 211
invadere 151 b
inveniuntur, qui 288, 2 c
inventu 235
invidere 175 b
invitus 230
ipse 290, 3
irasci 176
ire viam 152, *auxilio* 187; *ire-pro-
 fectus* 226
 irreálné souvětí 281
irridere 150
iste (hana) 134 p. 2
ita 271, *ita prorsus* 263 3
itaque 299
iubere 219, acc. c. inf. 222 IV.,
iubeor 224
iudicare 137, *iudicor* 224
iudicio (omnium) 207
iure suo 207
iussu, iniussu 207
iustum est 223
iuvare, adiuvere 147; *iuvat me* 148,
 s inf. 217, acc. c. inf. 223
iuxta 211

J.

Jména podstat. 161, jm. přídavná
 s gen. 163
 Jména přídavná zpodstatnělá 180
 p. 1
 Jména města (kam?) 156, (odkud,
 kde?) 194
 Jmenné tvary slovesné 214 sl.

K.

Kalendae 302, kalendář 302
koincidence 243
komparativ 201
konjunktiv ve větách hlavních 254
 sl.; konj. potenciální 247, 3; konj.
 opisné konjugace, jak se nahra-
 zuje 247, 4; ve větách vedlejších
 samostatně 248; konj. nepřímé
 závislosti 251, potenciál. 254,
 irreal. 255, deliberativ. 256; op-
 tativ. 257; hortativ. (iussiv.) 258;
 připouštěcí 259, konj. nepřímé-

ho představování čili cizího mi-
 nění 261, konj. v nepřímých otáz-
 kách 262; ve větách spojkových
 266, ve větách vztaž. 288 b.

L.

Laetari (id) 152, 2
laetus 208, 140 b
lamentari 150
lege, legibus 207
levare 189
lex est ut 267
libens 140 b
liber 189
liberare 189
libra olei 165
licet s inf. 217, acc. c. inf. 223, *licet
 ut* 223 p.
licet (spojka) 285
locare 169 b; *in aliqua re* 195
locus 194 b, *loco* (hostium) 155 p.; 195
 logaoedické verše 301, pozn.
lokativ 196
longius (quam) 193 p.
lugere 150

M.

Maerere 150, s abl. 208
maestus 208
majetnik 183
maior natu 165 d
male vendere 203
malle s abl. 201; s inf. 218, acc. c.
 inf. 222; *ut* 268 p. 2
mandare 175
maturare 218
mederi 176
medius 134 p.
meminisse 170
memor 163
memoria 162
mercari 203
mereri 150
metiri 200 a
metuere 147; 182
metus est 270 *metu coactus* 207, 2
minari, minitari 147
minime (vero) 263, 3

minor (natu) 200 p., *minoris, minimi* 169;
minus quam 193 p.
mirari 150
mirandum in modum 199 p.
miseret me 172
míti jak se překládá 168 a; 183; 209;
mittere 175
modius tritici 165
modus 179; *modo-modo* 294, *in modum* 199 p.
monere ut 267; *monere-hortatus* 226
more, moribus 207
mortuus 230
mos est ut 272 b
movere 147
multitudo 165 a
multus 166 p. 3; *multum temporis* 165 b; *multo post* 201

N.

Náklonnost *míti* 168
náleží někomu 168
nam 298
narrare 221
následnost 245; *následný děj* 215;
natione 200
natus s akus. 157; *s abl.* 192; *natu* 200 p.
-ne tážací 263, 1
ne (zápor.) 300; *ne aut-aut* 266; *ne quis, ne quod malum* 266
nec viz neque; nec ne 264
necesse est s inf. 217; *acc. c. inf.* 223; *ut* 223 p.
nefas 223
negare 221
neglegere 147; 218
nemo est, qui 288, 2 c
neosobná slovesa 148
nepřechodná slovesa 146
nepřímé otázky 262
neque, nec 294, 1; *neque aut* 296; *neque quisquam* 292
ne-quidem 300
nescire; nescio quis 264 p. 3; *nescio*

quo modo 264 p. 3; *nescio (haud scio) an* 264 p. 2
neskutečnost 255
neve 266
nihil novi (novum) 165 p. 2; *nihil reliqui est (facere)* 168 b; *pro nihilo* 169 p.; *nihilo magis (minus)* 201; *nihil est (habeo) quod* 288, 2 c
nihil (non multum) abest, quin 274
nisi 282
nolle 218, *acc. c. inf.* 222; *ut* 268 p. 2; *noli s inf.* 258
nomen (carendi) 164, *nomen mihi est* 183
nomine 200
nominare 137
nominativ podmětem 144, 127; *přívlastkem* 144, 134—136; *doplňkem* 144; *větou jednočlenou* 144 p.
non 300; *non solum, sed etiam* 295; *non quod = non quo* 276 p. 1; *non quod (quo) non = non quin* 276 p. 1
nonne 263, 2
notum est 223
nubere 176
nudare, nudus 189
num 263, 3
numerare 195
numerus, (in) numero 155 p.; 195
nunquam non 300, 3
nuntiare 221; *nuntiari* 224

O.

Ob 211; *slovesa složená s ob* 177
obavné věty 270
obire 151 b
oblivisci 170
oboedire 176
obsequi 176
obstare ne (quominus) 269
obtemperare 176
occasio pecandi 234
occurrere 177
odium 162
odpověď na otázku 263
offerre 177

okolnosti 197 p. 1; vedlejší 239
omittere 218
operā 202
operam dare 267
opinionē 200
 opěťování 197 p. 3; opěťovaný děj 244
 opisné časování 97; 241
 opisování inf. fut. 216, konjunktivu irreal. 284
oportet s inf. 217; acc. c. inf. 223; inf. pass. 223 p.; ut 223 p.; 266
optare 267
optativ 257
optimum factu 235
opus est s abl. 206, s inf. 217, acc. c. inf. 223
orare 153, 2; ut 267
oratio recta, obliqua 290
ornamento 187, 1
ornare 204 b
ortus 192
 otázky přímé a nepřímé 262; jednoduché 263, složené (rozlučovací) 264; řečnické 263

P.

Pády prosté 144 sl., předložkové 210 sl.; přímé a nepřímé 143
paene 253
paenitet me 172; *id (illud)* 172; s větou s *quod* 172
par est 223; *par (pariter) atque, ac paratus ad* 234
parcere 176
parere 176.
pars navium 165
particeps 163
participium 225 sl.; u sloves deponent. a semidepon. 226; přívlastkové 227; doplňkové 228 sl.; part. praes. s gen. obiect. 163 b; part. perf. při abl. příčiny 207, 2; part. perf. depon. s význ. přítomným 226; part. řídí větu vedlej. konjunktivnou 250
parum s gen. 165 c

parvi 169
pali 219
pauci 166 p. 3
paulo ante (post) 201
pellere 190
pendere ex 195
pentametr 301, 7
per 211
perfectum praesens 238, *historicum* 238, II
perf. jako čas hlavní nebo vedlejší 247
perficere ut
pergere 218
perinde ac 294
peritus 163, 234
permagni 169
permittere 232, 2
persequi 147
perseverare 218
persuadere 175 b; ut 268
perterritus 207, 2
pes 301
petere 154, ut 267
phalaecius versus 301, pozn.
piget me 172
placere 175 b; *placet* s inf. 217
plenus 163
plus (quam) 193 p.
plus quam perfectum 240
 pocit vyjadřující slovesa 150; předmět pocitu 172
 podmět 127; podmětem výraz souřadně složený 130
polliceri 221
polysyndeton 294 p.
 poměry, okolnosti 197, p. 1.
ponere 195
poscere 153, 2; 154
posse s inf. 218
post 211
posteaquam, postquam 280
postulare 154; s gen. crimin. 171; ut 267
 potenciální konj. 247, 3
potiri 205, 205 p.
potius quam 271 p.
 povaha 168; povaha děje 215
 povinnost 168

poznámka věčná 281 p. 1
prae 212, slovesa složená s *prae* 177
praebere 155
praedicativum viz doplněk
praedicatum viz přísudek
praeditus 204 c
praesesse 177
praeficere 177
praesens 237, *praes. historicum* 237;
praes. čas hlavní a vedlejší 247, 2
praesertim 276 p. 2
praesidio esse 187, 1
praestare 177; *se* 155; s *abl.* 201;
praestat 217, 223
praeter 211; slovesa slož. s *praeter* 151
praeterire 151; *praeterit me* 148
praetermittere nihil, quin 274
praetervehi 151
přání 257
předčasnost 244
předložky 211 *sl.*, předložky se
opakují 178
předmět 131; vnější a vnitřní 146, 3
přechodník minulý činný 226
přechodná slovesa 146
přerývka 301, 5
přirovnávací věty 286
příslowce 122
příčina 207
příslowecné určení 132
přístavek 135
přísudek 127
přízvuk rytmický 301
primus 165 e
priusquam 280 e
privare 169
přívlastek 133; jmenný 134, shod-
ný a neshodný 134 a, b; slovesný
(doplněk) 136
pro 212
procul 212
prodere memoriae 175; *proditum est*
memoriae 223 c
prodesse 175 b
proficisci, profectus 226
prohibere 147; s *abl.* 190; *inf.* 269 p.
proinde 299, *ac* 289, *ac si* 286

prope, propior, proximus 180 p. 3;
s *indikat.* 253
proprius s *gen.* 161; *proprium est*
ut 272 b
propter 211
prospěchovy dativ 181, 182
prospicere 182
prostředník 202
providere 182
proximus 180 p. 3
prozrazuje, svědčí 168
prý 244 a p. 2
pudet me 172
puer (novem annorum) 167; *decim-*
um annum agens 157 p.; *nobis*
pueris 230
putare 137, s *gen.* ceny 169 a;
s *acc. c. inf.* 221; *putari* 224
původ vzdálenější 192 p.
původce činný 202
původový *ablativ* 192, *dativ* 184.

Q.

Quaerere 154.
quaeso 258 p. 1
qualis 287
quam 287; *ut po komparat.* 271 p.
quamquam 285
quamvis 285
quantum 165 b; *quanto-tanto* 201
quanti 169; *quanto quis* 292
quasi 286
-que 294
queri 150
qui (táz.) 262; *vztaž.* 288; *neurč.*
292; *qui = et is* 289 p. 2; *quippe*
qui 276 p. 2
quia 276
quicunque 244
quidem 295
quin 273, 274; *quin = ut non, qui*
non, quae non 275; *quin etiam* 295
quippe 276 p. 2
quis 262; *quis est, qui* 288, 2 a
quisquam, neque q., vix q. 292, 2
quisque 292, 3
quisquis 292, 244

quo = *ut eo* 266; *quo minus* 269;
quo—eo 201; *non quo* 276 p. 1;
quo quis 292
quoad 279
quod spojka 276, 277
quoniam 276
quoque 294
quot 287
quotiens 244

R, ř.

ratio 199; *ratione* 207
ratus 226
reálná forma 281
recipere 202
recta 194 c
recusare 269; *non r. quin* 274
řeč přímá a nepřímá 290
řečnická otázka 263
reddere 137
redimere 169 b; 203
redire — reversus 226
refercire 204
refert 173
relativní časy 246; *věty* 288
relinquere s gerund. 232, 2; *nihil*
reliqui est (facio) 168 b
reminisci 170
reperiuntur qui 288, 2 c
res (eius modi) 167
respondere 221
restat ut 278
retineri non possum quin 274
reum facere
ridere 150
rogare 153. 2; 154; *rogatu* 207
Romae vivere 196
rozkazovací věty 258
rozluka 301, 5
rus ire 156; *rure* 194, *ruri* 196

S.

Sacer 162
saluti esse 187
sane 263
satis s gen. 165 c; *satis est* 223
scelus est 223
scire 218, 221

scribere 221; *ut* 268
secundum 211
secus atque 294
sed 297
sejungere 191
sententia mea 200
sentire 221
separare 191
sequi 147
servire (servitutem turp.) 152
shoda přísudku s podmětem 129;
přivlastku 134 a; *přistavku* 135,
zájmen 142
shodnost (koincidence) 243
si, nisi 282; *si non, si minus, sin*
(autem), si modo, si quidem 282;
si quis 292
sic, sicut 287; 271
similis s dativ. 180, s gen. 180 p.;
similis atque, ac 287
simul, simulac, simulatque 242;
iterativ. 244
sine 212; 292, 2
sinere 219
sive - sive 296
slovesa významem neplná (chudá)
137; sl. *sentiendi et dicendi* 220,
ut 268; sl. *chtění* 222; *přechodná*
a nepřechodná 146, 147, 149, 151;
neosobná 148, sl. *pocitu (affectu-*
um v.) 150, 208; sl. *složená s cir-*
cum, praeter, trans 151; sl. *s. ad,*
in 151 b; sl. *žádání a prošení* 152,
2; sl. *kupovati atd.* 169; sl. *soud-*
ního jednání 171; sl. *pohybu*
174 sl.; sl. *zbavovati atd.* 189;
sl. *zdržovati se* 190
solere 218; *solitus* 226
solus 140 b
solvere 189
somniare (mirum somnium) 152
současnost 243
souslednost časův 246
souvěti souřadné 265, *podřadné*
265, 2
sperare 221
spernere 147
spes victoriae 162

spojky souřadící: slučovací 294,
stupň. 295, rozluč. 296, odpor.
297, důvod. 298, důsled. 299;
podřadící ve větách spojkových
266—285

spoliare 189

spondej 301

sponte (*meā*) 207

srovnávací abl. 193

stare 203

statuere 195; inf. nit. 218. *ut* nebo
infinit. 268 p. 1.

stav duševní a tělesný 199 b; stav,
okolnosti 197 p. 1.

studere 176; *id* 152, 2; *s infinit.* 218

studiosus s gen. 234

studium s gen. 234

suadere 149, 175 b; *ut* 267

sub 211; slovesa složená se *sub*. 177

subire 151 b

subsidio relinquere 187, 3

succedere 177

summus 134 p.

sunt qui 288, 2 c

super 211

superare 177; 201

superesse 177

superlativ s gen. nebo *ex (de)* 165 d.

supinum 235 I. a II.

supra 201

suscensere 176

suscipere 232, 2; *suscipere - ausus*
226

susplicari 221

suus 291. p. 1

svědčí o čem 168

T.

Tacere 149

taedet me 172

talís 288

tam 271

tamen 297

tametsi 285

tamquam 286

tangere 147

tantum s gen. 165 b; *tanti* 169, *tan-*
tum abest, ut 272 p.

tázací věty 262

tempus est 223; *tempore* 197; *tempus*
abeundi 234

tenere 202

terra marique 194 c

testis 230

timere 147, 182; *t. ne* 270

tot 287

totus 194 b

tradere 221, 232, 2; *traditur, tradun-*
tur 224, *traditum est* 223 c

traducere 151 c

traicere 151 c

trans 211; slovesa složená s *trans*
151

transgredi 151

transire 151

transportare 151 c

trest 171

tribuere culpaē 182, 2

trimetr iambický 301, 8

triennio ante (post) 201

triumviri s dat. gerund. 234

trochej 301

trvací děj 215

tum 294; 278, 1

turpe est factu 235

U.

Ubi (terrarum) 165 c; jakmile 242;
kdykoli 244

ubicunque 244

ubi primum 242, *ubi-ibi*

účelové věty 266

účinkové věty 271

ulcisci 147

ultra 211, *ulterior, ultimus* 134 p. 1

unquam 300, 3; 122, 3

unus ex 166 p. 4

usquam 122, 3

usus 226, *usui esse* 187

ut — ita (sic) 287; *ut si* 286; jak-
mile 242, 2; kdykoli 244; *ut (fi-*
nale aby) 266, *ut non* 266 p. 271;
(*consecutivum* že) 271; *ut nemo*
(*nihi*l) 271; (*concessivum* ať) 285;
ut primum 242, 2; 244; *ut* při
zvolání 260, *ut* ve větě vložené
261 p.

uterque 165 p. 3
uti s abl. 205; *usus* 226
utilis ad 234
utinam 257
utrum — an 264

V.

Vacare 189
vacuus 189
 vazba podle smyslu 129 p. 2; dvojího nominat. 138, dvojího akusativu 139
-ve 296
 věc (se nepřekládá) 168, 1
 vedlejší časy 236; věty 242
vehi (curru) 202
vel, -ve 296
velle 218, s acc. c. inf. 222; *ut* 268 p. 2
velim dicas 258 p. 1.
velut (si) 286
vendere s gen. 169 b; s abl. 203; pass. *venire* 169 b; 203;
venire (auxilio) 187; *venit mihi in mentem* 170 p.
venire (veneo) s gen. 169 b; s abl. 203
verba transit., intransit. 146; *v. affectuum* 150, 208, 222; *v. dicendi et sentiendi* 220; *v. impediendi* 269; *v. iudicialia* 171; *v. timendi* 270;
v. voluntatis 222
vereri 270; *veritus* 226
versus 211
 verš, *versus* 301, 4
versus phalaecius 301, pozn.
verum, vero 297; *verum etiam* 295
verum est 217; *verum dicere* 147
vesci 205
vespere, vesperi 197
vetare 219, acc. c. inf. 222; *vetari* 224;
 věty hlavní dvojčlenné 126, jednočlenné 144 p; bezpodměté 128; způsoby v nich 253; v. vypovídací (oznamovací) 253; žádací 257; přací 257, rozkazovací 258; tázací 256, zvolací 260; věty ve-

dlejší: tázací nepřímé 262; spojkové 265, 3; v. vztažné 265, 2; 288; v. 278; časově důvodové 276, 277; obavné 270; podmínkové 281 sl.; v. přípustkové 285; přirovnávací 286, 287; účelové 266 sl.; účinkové (výsledkové) 271 sl.; v. závislé konjunktivní 248 sl., v. závislé indikativní 251; závislé souvětí podmínkové 283 a 284; věty s *quod* 172; věty s *quin* 273—275; věty hlavní a vedlejší v řeči nepřímé 290

via (tridui) 167

videre acc. c. inf. 221, *ut* 267; *videt* 224; *videtur, visum est* 224, (jako vložka) 224 p. 1; *videres*. 254 b; *v. s participiém doplňk.* 229; *visu* 235

vina 171

vincere 202

vir ordinis senatorii 167

vis (auri) 165

vitare 147

vitium est 223

vivere s akus. vnitř. předmětu 152
vivus 230

vix 197; 278, 4, 292, 2

vlastnost 168; vl. duševní nebo tělesná 183

vocare 137

vokativ 145

vox (voluptatis) 164

výrazy (indik.) povinnosti, možnosti, nutnosti, slušnosti 253

vzhledem k 200

vztah děje 215; gramatický a logický

vztažné věty 288; vztažný čas ve větách účinkových 271, konj. cizího mínění 261

Z.

zájmena osobní 162 p.; zvrtná 291, 220; shoda zájmen 142

zákaz 258

zápor, zápornky 300; zápornky ve

větách vypovídacích (oznam.)	závislé otázky 262
253 sl.; táz. 256, přácích 257;	znakem něčeho jest 168
s konj. dubitativ. 256, připou-	způsoby slovesné 252 sl.
štěcím 259, rozkaz. 258	zvláštností, vlastností jest 272 b
závěti 284	zvratná zájmena 291.

OBSAH.

Strana

Ú v o d.

Samohlásky, souhlásky, slabiky, přízvuk § 1—7	3
---	---

Díl I. Nauka o slově.

Druhy slovní, kmeny, přípony § 8—11	5
---	---

A. Skloňování.

Pády, čísla, rody jmen podstatných § 12—15	6
Druhy a koncovky jednotl. deklinací § 16—18	7
První deklinace § 19—20	8
Druhá deklinace § 21—27	8
Třetí deklinace § 28—45	10
Čtvrtá deklinace § 46—48	16
Pátá deklinace § 49	17
O zvláštlostech ve skloňování § 50—55	17
Skloňování a stupňování adjektiv § 56—62	19
Stupňování příslovčí § 63.—64	21
Zájmena § 65—73	22
Číslovky § 74—78	27

B. Časování.

Osoba, číslo, rod a způsob tvarů slovesných § 79—81	31
Kmeny a přípony slovesné § 82—86	32
Kmen perfektní a supinový § 84—85	32
Přehled koncovek § 87	34
Esse se složeninami a posse § 88—90	36
Vzory pravidelných konjugací § 91—93	38
Slovesa v -io, semideponentia a tvary zvláštní § 94—97	46
Opisné časování § 98	47
Perfekta a supina sloves I. třídy § 100	48
Perfekta a supina sloves II. třídy § 101—103	49
Perfekta a supina sloves III. třídy § 104—110	51
Perfekta a supina sloves IV. třídy § 111	59
Deponentia § 112—114	59
Slovesa nepravidelná (<i>ferre, velle, ire</i>) § 115—118	61
Verba defectiva a neosobná § 119—121	64

Příslovce § 122	66
Předložky § 123	67
Spojky a citoslovce § 124—125	68

Díl II. Skladba.

Věta a její členy hlavní: podmět a přísudek § 126—128	69
Shoda přísudku s podmětem § 129—130	70
Členy rozvíjecí: předmět § 131	71
Příslovečné určení § 132	71
Přívlastek jmenný a přístavek § 133—135	72
Přívlastek slovesný (doplňek) § 136—141	73
Shoda zájmen § 142	75

A. O pádech: Pády prosté.

Nominativ a vokativ § 143—145	75
Akusativ § 146—159	76
Akusativ předmětný § 146—151	76
Akusativ vnitřního předmětu § 152	79
Dvojitý akusativ předmětný § 153—15	80
Akusativ doplňkový § 155	80
Akusativ příslovečným určením § 156—159	81
Genitiv § 160—173	82
Genitiv při jménech podstat. a přídavných § 161—173	82
Genitiv přivlastňovací, dějového podmětu a předmětu § 161.—163	82
Genitiv vysvětlovací, celkový a vlastnosti § 164.—167	83
Genitiv při slovesech § 168.—173	85
Dativ § 174.—187	88
Dativ předmětný § 173—180	88
Dativ volný (nepřímého předmětu), prospěchový § 181—182	90
Dativ přivlastňovací, původový, sdílnosti a zřetelo <i>ť</i> § 183—186	91
Dativ doplňkový § 187	92
Ablativ § 188—209	93
Ablativ odluky § 189—191	93
Ablativ původový a srovnávací § 192—193	94
Ablativ místa a času § 194—197	94
Ablativ způsobu, vztahu a míry § 198—201	96
Ablativ instrumentální, ceny, látky, § 202—206	98
Ablativ příčinný § 207—208	100
Ablativ vlastnosti § 209	101
Pády předložkové § 210—213	101
Předložky s akusativem § 211	101
Předložky s ablativem § 212	103
Předložky s akusat. a s ablativem § 213	104

B. O slovese ve větě.

Jmenné tvary slovesné § 214—235	104
Infinitiv § 215—224	105

Infinitiv podmětem a předmětem § 217—219	105
Infinitivus cum accusativo § 220—223	107
Infinitivus cum nominativo § 224	109
Particlium § 225—231	110
Participium přivlastkové § 227	111
Participium doplňkové § 228—229	111
Ablativus absolutus § 230—231	112
Gerundivum a gerundium § 232—234	113
Supinum § 235	115
O časech slovesných § 236—251	116
O časech ve větách hlavních § 237—241	116
O časech ve větách vedlejších § 242—251	118
Věty indikativní § 242—245	118
Věty konjunktivní § 246—251	119
O způsobech slovesných § 252—290	123
O způsobech ve větách hlavních § 253—260	123
Věty vypovídací a konjunktivní § 253—255	123
Věty tázací, žádací a zvolací § 256—260	125
O způsobech ve větách vedlejších § 261—289	127
Konjunktiv cizího mínění § 261	127
Otázky přímé a nepřímé § 262—264	127
O souvětí § 265	129
O větách spojkových: věty účelové § 266—270	130
Věty účinkové § 271—275	132
Věty důvodové § 276—277	134
Věty časové § 278—280	136
Věty podmínkové § 281—284	138
Věty přípustkové § 285	141
Věty přirovnávací § 286—287	141
O větách vztažných § 288—289	142
O řeči nepřímé § 290	143

Přídavek.

O užívání některých zájmen § 291—292	145
O spojkách § 293—299	146
Záporky § 300	148
O hexametru, pentametru a iambickém trimetru § 301	149
Kalendář § 302	151
Zkratky § 303	153
Rejstřík	154

Dr Ant. Kudrnovský
LATINSKÁ MLUVNICE

Třetí nezměněné vydání 1935, dotisk 1947.

V nákladu 6.600 výtisků
vydala a vytiskla Česká grafická Unie a. s. v Praze.

Brož. za 40 Kčs.

Veškerá práva vyhrazena.